कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

कविकुलबुरू कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. M-3086 विषय वेद

नाव शुक्लयजुर्वेद संहिता

लेखक/लिपीकार

पृठ 476 काळ — पूर्ण/[✓ अपूर्ण]

1

श्री॥१॥

शु

॥श्रीगणेशाय नमः॥श्रीसरस्वत्यै नमः॥श्रीगुरुभ्यो नमः॥
॥श्रीजगदंबायै नमः॥छ॥ हरिः ॐ ॥ ॥इषे त्वोर्जे त्वा
वायवस्थ॥ देवो वः सविता प्रार्पैतु श्रेष्ठतमाय कर्म्मणे
॥१॥ आप्यायध्वमघ्न्याऽइन्द्राय भागं प्रजावतीरनमीवा
अयक्ष्माः॥ मा व स्तेनऽईशत माघशंसः॥२॥ ध्रुवाऽ
अस्मिन्गोपतौ स्यात बह्वीः॥ यजमानस्य पशून्पाहि॥ वसोः
पवित्रमसि॥३॥ प्रथमानुवाकः॥ द्यौरसि पृथिव्यसि

॥१॥

M-3086

विषय - वेद

Title ~~शुक्ल~~ शुक्लयजुर्वेद संहिता

पृष्ठ - 476 - अपूर्ण

न्तरिक्षं नो घर्मो ऽसि ॥ विश्वधाः परमेण धाम्ना ॥४॥ दृं
हस्व मा ह्वार्मा ते यज्ञपतिर्ह्वार्षीत् ॥ वसोः पवित्रमसि शतधा
रं वसोः पवित्रमसि सहस्रधारं ॥५॥ देवस्त्वा सविता पुनातु व
सोः पवित्रेण शतधारेण ॥ सुप्वा कामधुक्षः ॥६॥ सा विश्वायुः
सा विश्वकर्मा सा विश्वधायाः ॥ इन्द्रस्य त्वा भागं सोमेनात
नच्मि विष्णो हव्यं रक्षस्व ॥७॥ अग्ने व्रतपते व्रतं च
रिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताम् ॥ इदमहमनृतात्सत्य
मुपैमि ॥८॥ कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्ति कस्मै त्वा युने

क्ति तस्मै त्वा युनक्ति। कर्मणे वां वेषाय वाम्॥९॥ प्रत्युष्टं
रक्षः। प्रत्युष्टा ऽअरातयो निष्टप्तं रक्षो निष्टप्ता ऽअरात
यः। उर्वन्तरिक्षमन्वेमि॥१०॥ धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धू
र्व तं यो ऽस्मान् धूर्वति। धूर्व तं यं वयं धूर्वामः॥११॥ देवाना
मसि। सस्नितमं वह्नितमं पप्रितमं जुष्टतमं देवहूतम
म्॥ अह्रुतमसि हविर्धानं दृंहस्व मा ह्वार्मा ते यज्ञपतिर्ह्वा
र्षीत्॥१२॥ विष्णुस्त्वा क्रमतामुरु वातायापहतं रक्षो यच्छन्तां

पंच ॥ देवस्यत्वा सवितुः प्रसवेश्विनो र्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां ॥१२
अग्नये जुष्टं गृह्णाम्यग्नीषोमाभ्यां जुष्टं गृह्णामि ॥१ भूताय त्वा
नारातये स्वरभिविख्येषं ॥१४॥ दृंहंतां दुर्याः पृथिव्यामुर्वंतरि
क्षमन्वेमि ॥ पृथिव्यास्त्वा नाभौ सादयाम्यदित्या उपस्थे ॥ अग्ने हव्यं
रक्षस्व ॥१५॥ पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्य
च्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः ॥१६॥ देवीरापो अग्रेगुवो अग्रेपु
वः ॥ अग्र इममद्य यज्ञं नयत सुधातुं यज्ञपतिं देवायुवं ॥१७॥ युष्मा इंद्रो
वृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिंद्रमवृणीध्वं वृत्रतूर्ये प्रोक्षिता स्थ ॥ अग्नये

4

त्वाजुष्टंप्रोक्षाम्यग्नीषोमाभ्यांत्वाजुष्टंप्रोक्षामि॥१८॥दैव्यायकर्मणेशुं
धध्वंदेवयज्यायै॥यद्वोशुद्धाःपराजघ्नुरिदंवस्तच्छुंधामि॥१९॥शर्मास्यव
धूतꣳरक्षोवधूताअरातयः॥अदित्यास्त्वगसिप्रतित्वादितिर्वेत्तु॥२०॥
अद्रिरसिवानस्पत्योग्रावासिपृथुबुध्नः॥प्रतित्वादित्यास्त्वग्वेत्तु॥२१॥ ॥३॥
अग्नेस्तनूरसिवाचोविसर्जनं॥देववीतयेत्वागृह्णामि॥२२॥बृहद्ग्रावा
सिवानस्पत्यःसइदंदेवेभ्यः॥हविꣳशमीष्वसुशमिशमीष्वहविष्कृदे
हि॥२३॥कुक्कुटोसि॥मधुजिह्वइषमूर्जमावद॥वयꣳसंघातंसंघातंजे
ष्म॥२४॥वर्षवृद्धमसिप्रतित्वावर्षवृद्धंवेत्तु॥परापूतꣳरक्षःपरापूताअ

६

शतय:॥१५॥ अपहतꣳरक्षोवायुर्वोविविनक्तु॥ देवोवःसविताप्रतिगृ
ह्णातुहिरण्यपाणिरच्छिद्रेणपाणिना॥१६॥ धृष्टिरस्यपाग्नेअग्निमा
मादंजहि॥ निष्क्रव्यादꣳसेधादेवयजंवह॥१७॥ ध्रुवमसिपृथिवींदृ
ꣳह॥ ब्रह्मवनित्वाक्षत्रवनिसजातवन्युपदधामिद्विषतोवधाय॥१८॥
अग्नेब्रह्मगृभ्णीष्वधरुणमस्यन्तरिक्षंदृꣳह॥ ब्रह्मवनित्वाक्षत्रवनि
सजातवन्युपदधामिद्विषतोवधाय॥ धर्त्रमसिदिवंदृꣳह॥ ब्रह्म
वनित्वाक्षत्रवनिसजातवन्युपदधामिद्विषतोवधाय॥१९॥ विश्वाभ्य
स्त्वाशाभ्यउपदधामिद्विषतोवधाय॥ चितस्थोर्ध्वचितोभृगूणा

6

॥४॥

ङ्गिः

मंगिरसांतपसातप्यध्वं॥१६॥ शर्म्मास्यवधूतंरक्षोवधूताअरात
यः॥ अदित्यास्त्वगसिप्रतित्वादितिर्वेत्तु॥१७॥ धिषणासिपर्वतीप्र
तित्वादित्यास्त्वग्वेत्तु॥ दिवःस्कंभनीरसिधिषणासिपार्वतेयीप्रति
त्वापर्वतीवेत्तु॥१८॥ धान्यमसिधिनुहिदेवांधिनुहियज्ञंधिनु
हियज्ञपतिं॥ धिनुहिमांयज्ञन्यं॥१९॥ प्राणायत्वोदानायत्वाव्या
नायत्वा॥ दीर्घामनुप्रसितिमायुषेधां॥ देवोवःसविताप्रतिगृ
भ्णातुहिरण्यपाणिरछिद्रेणपाणिना॥ चक्षुषेत्वामहीनां
पयोसि॥२०॥ वेदोसिविवेदुयेनत्वंदेववेददेवेभ्योवेदोभवः॥ तेन

॥४॥

मह्यं व्रे दोभ्नव ॥२०॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्यां ॥ संवपामि समाप ओषधीभिः समोषधयो रसेन ॥ सं
रेवतीर्जगतीभिः सं मधुमतीर्मधुमतीभिः पृच्यंतां ॥ जनयत्यै त्वा
संयौमि ॥२१॥ इदमग्नेरिदमग्नीषोमयोरिषे त्वा ॥ घर्मोसि वि
श्वायुरुरुप्रथा उरुप्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतां ॥२२॥ अग्निष्टे
त्वचं मा हिंᳲसीदंतरितᳲ रक्षोंतरिता अरातयः ॥ देवस्त्वा सवि
ता श्रपयतु वर्षिष्ठेधि नाके ॥२३॥ मा भेर्मा संविक्था अतमेरु
र्यज्ञोतमेरुर्यजमानस्य प्रजा भूयात् ॥ त्रिताय त्वा द्विताय
त्वैकताय त्वा ॥२४॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पू

ष्णोहस्ताभ्यां ॥ आददध्वरकृतंदेवेभ्यः ॥ इंद्रस्यबाहुरसिदक्षिणः
सहस्रभृष्टिःशततेजाः ॥ वायुरसितिग्मतेजाद्विषतोवधः ॥ ४ ॥
पृथिव्यैवर्मासिपृथिविदेवयजनि ॥ ॐषध्यास्तेमूलंमाहिंसि
षं ॥ ५ ॥ व्रजंगछगोष्ठानंवर्षतुतेद्यौर्बधानदेवसवितःपरमस्यां
पृथिव्यांशतेनपाशैः ॥ योस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मस्तमतोमा
मौक् ॥ ६ ॥ अपाररुंवध्यासंपृथिव्यैदेवयजनात् ॥ व्रजंगछगो
ष्ठानंवर्षतुतेद्यौर्बधानदेवसवितःपरमस्यांपृथिव्यांशते
नपाशैः ॥ योस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मस्तमतोमामौक् ॥ अररो
दिवंमापप्तोद्रप्सस्तेद्यांमास्कन् ॥ व्रजंगछगोष्ठानंवर्षतुतेद्यौर्ब

धानदेवसवितःपरमस्यांपृथिव्याꣳशतेनपाशैः॥योस्मांद्वे
ष्टियंचवयंद्विष्मस्तमतोमामौक्॥ररु॥गायत्रेणत्वाछंदसा
परिगृह्णामित्रैष्टुभेनत्वाछंदसापरिगृह्णामिजागतेनत्वाछंदसा
परिगृह्णामि॥सुक्ष्माचासिशिवाचासिस्योनाचासिसुषदाचा
सि॥ऊर्जस्वतीचासिपयस्वतीचा॥ ॥पुराक्रूरस्यविसृपोवि
रप्शिन्नुदादायपृथिवींजीवदानुं॥यामैरयꣳश्चंद्रमसिस्वधा
भिस्तांधीरासोअनुदिश्ययजंते॥द्विषतोवधोसि॥ ॥प्रत्युष्टꣳ
रक्षःप्रत्युष्टाअरातयोनिष्टप्तꣳरक्षोनिष्टप्ताअरातयः॥अनि

शितोसिसपत्नक्षिद्वाजिनंत्वावाजेध्यायैसम्मार्ज्मि॥ प्रत्युष्टꣳरक्षःप्र
त्युष्टाअरातयोनिष्टप्तꣳरक्षोनिष्टप्ताअरातयः॥ अनिशितासिसपत्न
क्षिद्वाजिनींत्वावाजेध्यायैसम्मार्ज्मि॥२९॥ अदित्यैरास्नासीन्द्राण्यैस
न्नहनं॥ विष्णोर्वेष्पोस्यूर्ज्जेत्वाऽदब्धेनत्वाचक्षुषावपश्यामि॥३०॥ अ
ग्नेर्जिह्वासिसुभूर्देवेभ्यः॥ धाम्नेधाम्नेमेभवयजुषेयजुषे॥३१॥ सवि
तुर्वःप्रसवउत्पुनाम्यच्छिद्रेणपवित्रेणसूर्यस्यरश्मिभिः॥ सवितु
र्वःप्रसवउत्पुनाम्यच्छिद्रेणपवित्रेणसूर्यस्यरश्मिभिः॥३२॥ तेजो
सिशुक्रमस्यमृतमसिधामनामासि॥ प्रियंदेवानामनाधृष्टंदेवयज
नं॥३३॥ यस्तेप्राणःपशुषुप्रविष्टोदेवानांविष्ठामनुयोवितस्थे॥

॥६॥

आसमन्वान्सोमष्टुत वाह्निमुत्वाग्निंगोष्ठुस्त्वयंजेमानायविंद ॥५९॥ ६०
इषेत्वा १ धौरसि ४ ॥ अग्नेव्रतपते ८ पवित्रेस्थः ९ शर्मासि ७ ष्टिरसि ४
धामोसि ५ देवस्यत्वा ४ देवस्यत्वा ६ प्रत्युष्टं ५ दशानुवाकेषुपंचाशत् ॥ ५०
इतियजुर्वेदकाण्वशाखायांप्रथमोध्यायः ॥१॥ ॥ ॥ हरिः ॐ

मू ॥ घ कृष्णोस्याखरेष्ठोग्नयेत्वाजुष्टंप्रोक्षामिवेदिरसिबर्हिषेत्वाजुष्टं
प्रोक्षामि बर्हिरसिस्रुग्भ्यस्त्वाजुष्टंप्रोक्षामि ॥१॥ अदित्यैव्युंद
नमसिविष्णोःस्तुपोसि ऊर्णम्रदसंत्वास्तृणामिस्वासस्थांदेवे
भ्यः ॥२॥ भूपतयेस्वाहा भुवनपतयेस्वाहा भूतानांपतयेस्वाहा

गंधर्वस्त्वा विश्वावसुः परिदधातु विश्वस्यारिष्ट्यै ॥२॥ यजमानस्य प
रिधिरस्यग्निरिड ईडितः ॥ इंद्रस्य बाहुरसि दक्षिणो विश्वस्
स्यारिष्ट्यै ॥ यजमानस्य परिधिरस्यग्निरिड ईडितः ॥ मित्राव
रुणौ त्वोत्तरतः परिधत्तां ध्रुवेण धर्मणा विश्वस्यारिष्ट्यै ॥ यजमान
स्य परिधिरस्यग्निरिड ईडितः ॥४॥ वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमन्तं
समिधीमहि ॥ अग्ने बृहंतमध्वरे ॥५॥ समिदसि सूर्यस्त्वा पुरस्ता
त्पातु कस्याश्चिदभिशस्त्यै ॥ सवितुर्बाहू स्थः ॥६॥ ऊर्णम्रदसं त्वा
स्तृणामि स्वासस्थं देवेभ्यः ॥ आ त्वा वसवो रुद्रा आदित्याः सदंतु
॥७॥ घृताच्यसि जुहूर्नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रियं सद आसीद ॥
णी

स्ता ।

घृताच्यस्युपभृन्नाम्नासेदंप्रियेणधाम्नाप्रियꣳसदऽआसीद ।। घृता
च्यसिध्रुवानाम्नासेदंप्रियेणधाम्नाप्रियꣳसदऽआसीद ।। प्रियेणधा
म्नाप्रियꣳसदऽआसीद ।। ८ ।। ध्रुवाऽअसदन्नृतस्ययोनौताविष्णो
पाहि ।। पाहियज्ञंपाहियज्ञपतिंपाहिमांयज्ञन्यं ।। ९ ।। अग्नेवाजजिद्वा
जंत्वासरिष्यंतंवाजजितꣳसंमार्ज्मि ।। नमोदेवेभ्यःस्वधापितृभ्यः
सुयमेमेभूयास्तं ।। १० ।। अस्कन्नमद्यदेवेभ्यआज्यꣳसंभ्रियासं ।। अंघ्रि
णाविष्णोमात्वावक्रमिषं ।। ११ ।। वसुमतीमग्नेतेछायामुपस्थेषंवि
ष्णोस्थानमसि ।। इतइंद्रोवीर्यमकृणोदूर्ध्वोध्वरआस्थात ।। १२ ।। अ
ग्नेर्वेहोत्रंवेर्दूत्यं ।। अवतांत्वाद्यावापृथिवीअवत्वंद्यावापृथिवी ।। १३ ।।

९५

॥८॥

स्विष्टकृद्देवेभ्याइन्द्रआज्येनहविषाभूत्स्वाहा॥संज्योतिषाज्यो
तिः॥१४॥अत्रपितरोमादयध्वंयथाभागमावृषायध्वं॥अमीमदंत
पितरोयथाभागमावृषायिषत॥१५॥उपहूतापृथिवीमातोपमांपृ
थिवीमाताह्वयतां॥अग्निराग्नीध्रात्स्वाहा॥१६॥उपहूतोद्यौष्पितो
पमांद्यौष्पिताह्वयतां॥अग्निराग्नीध्रात्स्वाहा॥१७॥मयीदमिन्द्र इं
द्रियंदधात्वस्मान्रायोमघवानःसचंतां॥अस्माकꣳसंत्वाशिषःस
त्यानःसंत्वाशिषः॥अग्नेवाजजिद्वाजंत्वाससृꣳवांसंवाजजितꣳसं
मार्ज्मि॥१८॥देवसवितरेतंत्वावृणतेबृहस्पतिंब्रह्माणं॥तदहं
मनसेप्रब्रवीमि॥१९॥मनोगायत्र्यैगायत्रीत्रिष्टुभेत्रिष्टुब्जगत्यैज

॥८५

वा

१६

[illegible]स्यूर्ज्जस्वान्पयस्वान्॥२५॥प्राणापानौ मे पाहि समानव्या
नौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाहि। ऊर्ग्गस्यूर्ज्जं मयि धेह्यक्षितिरक्षिमा
य॰९। मेक्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिंल्लोके इह च॥२६॥ एषा ते अग्ने समित्तया वर्द्ध ॥९॥
स्व चा च प्यायस्वाभ वृद्धिषीमहि च वयमा च प्यासिषीमहि॥२७॥ अ
ग्ने सै [illegible] देवसवितर्प्रसूतं प्राहु बृहस्पतये ब्रह्मणे॥ तेन यज्ञमव तेन य
ज्ञपतिं तेन मामव॥२८॥ मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यस्य बृहस्पतिर्यज्ञ
मिमं तनोतु। अरिष्टं यज्ञꣳ समिमं दधातु विश्वेदेवास इह मादयन्ता
मों प्रतिष्ठ॥२९॥ अग्नीषोमयोरुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवे
न प्रोहामि। अग्नीषोमौ तमपनुदतां योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो वा

जस्येनं प्रसवेनापोहामि ॥ इन्द्राग्न्योरुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेन
प्रोहामि ॥ इन्द्राग्नी तमप नुदतां योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो वाजस्यैनं प्रस
वेनापोहामि ॥ २० ॥ वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वादित्येभ्यस्त्वा ॥ संज्ञानाथां द्यावापृथि
वी मित्रावरुणौ त्वा वृष्ट्यावतां ॥ २१ ॥ व्यंतु वयो रिप्रोरिहाणा मरुतां पृष
तीर्गच्छ ॥ वशा पृश्निर्भूत्वा दिवं गच्छ ततो नो वृष्टिमावह ॥ २२ ॥ चक्षुष्पा
असि चक्षुर्मे पाहि ॥ यं परिधिं पर्यधत्था अग्ने देव पणिभिर्गुह्यमानः ॥ २३ ॥
तं त एतमनु जोषं भराम्येषणेत्वदपचेतयातै ॥ अग्नेः प्रियं पाथोपीतं ॥ २४ ॥
संस्रवभागा स्थेषा बृहंतः प्रस्तरेष्ठाः परिधेयश्च देवाः ॥ इमां वाचम
भि विश्वे गृणंत आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादध्वं स्वाहा वाट् ॥ घृता

प

चीस्थोधुर्यौपातं सुम्नेस्थः सुम्नेमाधत्तं॥१५॥ अग्नेदब्धायोशीतम
पाहिमादिद्योःपाहिप्रसित्यैपाहिदुरिष्ट्यैपाहिदुरद्मन्यै॥ अविषंनः
पितुंकृणुसुषदायोनौस्वाहावाट्॥१६॥ अग्नयेसंवेशपतयेस्वाहास
रस्वत्यैयशोभगिन्यैस्वाहा॥ उलूखलमुसलेपच्चुशूर्पआहितंलेप
दृषदुपलकपाले॥१७॥ उत्सुषोविप्रुषः॥ संजुहोमिसुत्याः॥ संतुयजमान
स्यवरामाने[illegible] स्वाहा॥ आप्यायतांध्रुवाहविषाघृतेनयज्ञंय
ज्ञंप्रतिदेवयद्भ्यः॥ सूर्यापाउधोअदित्याउपस्थउरुधाराप्रथिवीयज्ञेअ
स्मिन्॥१८॥ देवागातुविदो॥ गातुंवित्वागातुमित॥ मनसस्पतइमंदेव
यज्ञंस्वाहावातेधाः॥१९॥ संबर्हिरंक्तांहविषाघृतेनसमादित्ये

20

र्वसुभिः सम्मरुद्भिः ॥ समिन्द्रो विश्वैर्देवेभिरङ्क्तां दिव्यन्नभो गच्छतु यत्स्वा
हा ॥२२॥ कस्त्वा विमुंचति सत्वा विमुंचति कस्मै त्वा विमुंचति तस्मै त्वा वि
मुंचति ॥ पोषाय रक्षसां भागोसि ॥२३॥ वेषोस्युपवेषाद्विषतो ग्रीवा उ
पवेविद्धि ॥ वेद्यां अग्ने सुभगाधारयेह ॥२४॥ ऊर्क् छ्रः कृसर्ण्या ॥ अग्नेपा
ह्नि नो यथासेन ॥ जुहोमि त्वा सुभग सौभगाय पुरूजनं मे पुरुहूत अव्रस्य
न ॥२५॥ संवर्चसा पयसा सतनूभिरगन्महि मनसा सश्छिवेन ॥
त्वष्टा सुदत्रो विदधातु रायोनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टं ॥२६॥ यज्ञसंचे
तनुपं च ॥ श्रिये मे संतिष्ठस्वारिष्टे मे सं तिष्ठस्व चूर्णिष्टे मे संतिष्ठस्व ॥
॥२७॥ दिवि विष्णुर्व्यक्रंस्त जागतेन छंदसा ततो निर्भक्तः ॥ योस्मा

।।१२।।

द्वेष्टि यंच वयंद्विष्मः ।।अंतरिक्षेविष्णुर्व्यक्रꣳस्तत्रैष्टुभेनछंदसाततो
निर्भक्तः ।।योस्मांद्वेष्टियंचवयंद्विष्मः ।।पृथिव्यांविष्णुर्व्यक्रꣳस्तगा
यत्रेणछंदसाततोनिर्भक्तः ।।योस्मांद्वेष्टियंचवयंद्विष्मः ।।२६।।अस्मा
दन्नाद्स्यैप्रतिष्ठायाअगन्मस्वः ।।संज्योतिषाभूम ।।२७।।स्वयंभूर
सिश्रेष्ठोरश्मिर्वर्चोदाअसिवर्चोमेदेहि ।।सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते ।२
।।८।।अग्नेगृहपतेसुगृहपतिरहंत्वयागृहपत्याभूयासं ।।सुगृहप
तिस्त्वंमयागृहपत्याभूयाः ।।२९।।अस्थूरिणौगार्हपत्यानिसंतुशतꣳ
हिमाः ।।तिग्मेनैनस्तेजसासꣳशिशाधि सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते ।।३०।।
उरुविष्णोविक्रमस्वोरुक्षयायनस्कृधि ।।घृतंघृतयोनेपिबप्रप्र

।।६

29

भूर्भुवः स्वर्द्यौरिव भूम्ना भूमिरिव वरिम्णा ॥ तस्यास्ते पृथिवि देवयज
नि पृष्ठेग्निमन्नादमन्नाद्यायादधे ॥५॥ आयं गौः पृश्निरक्रमीदसद
न्मातरं पुरः ॥ पितरं च प्रयन्त्स्वः ॥६॥ अन्तश्चरति रोचनास्य प्राणाद
पानती ॥ व्यख्यन्महिषो दिवं ॥७॥ त्रिंशद्धाम विराजति वाक्पतङ्गाय धी
यते ॥ प्रति वस्तोरह द्युभिः ॥८॥ अग्निर्ज्योतिषं त्वा वायुमती प्राणवती ॥ स्व
र्ग्याय स्वर्गायोपदधामि भास्वती ॥ अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहा ॥९॥
सूर्यज्योतिषं त्वा वायुमती प्राणवती ॥ स्वर्ग्याय स्वर्गायोपदधामि भास्व
ती ॥ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहा ॥१०॥ सजूर्देवेन सवित्रा सजू
रात्र्येन्द्रवत्या ॥ जुषाणो अग्निर्वेतु स्वाहा ॥११॥ सजूर्देवेन सवित्रा सजूः

॥१२॥

रुषसेन्द्रेव त्या॥ जुषाणः सूर्यो वेतु स्वाहा॥१२॥ इह पुष्टिं पुष्टिपतिर्दधातु
ह प्रजा२ं रमयतु प्रजापतिः॥ अग्नये गृहपतये रयिमते पुष्टिपतये स्वा
हा॥ अग्नयेन्नादायान्नपतये स्वाहा॥१३॥ अनमित्रं मे अधरागनमि
त्रमुदक्कृधि॥ इन्द्रानमित्रं पश्चान्मेनमित्रं पुरस्कृधि॥ इन्द्रः पश्चादिन्द्रः
पुरस्तादिन्द्रो अस्माँ अभिपातु विश्वतः॥ इन्द्रो जिघा२ंसतो मनो२ऽसि
विषूचीनाव्येस्यतात्॥१४॥ समिदसि समिद्धो मे अग्ने दीदिहि॥ स
मेद्धा ते अग्ने दीद्यासं॥१५॥ उप प्रयन्तो अध्वरं। मन्त्रं वोचेमाग्नये॥ आ
रे अस्मे च शृण्वते॥१६॥ अग्निर्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयं।
अपा२ं रेता२ंसि जिन्वति॥१७॥ उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा

॥१३॥

२८

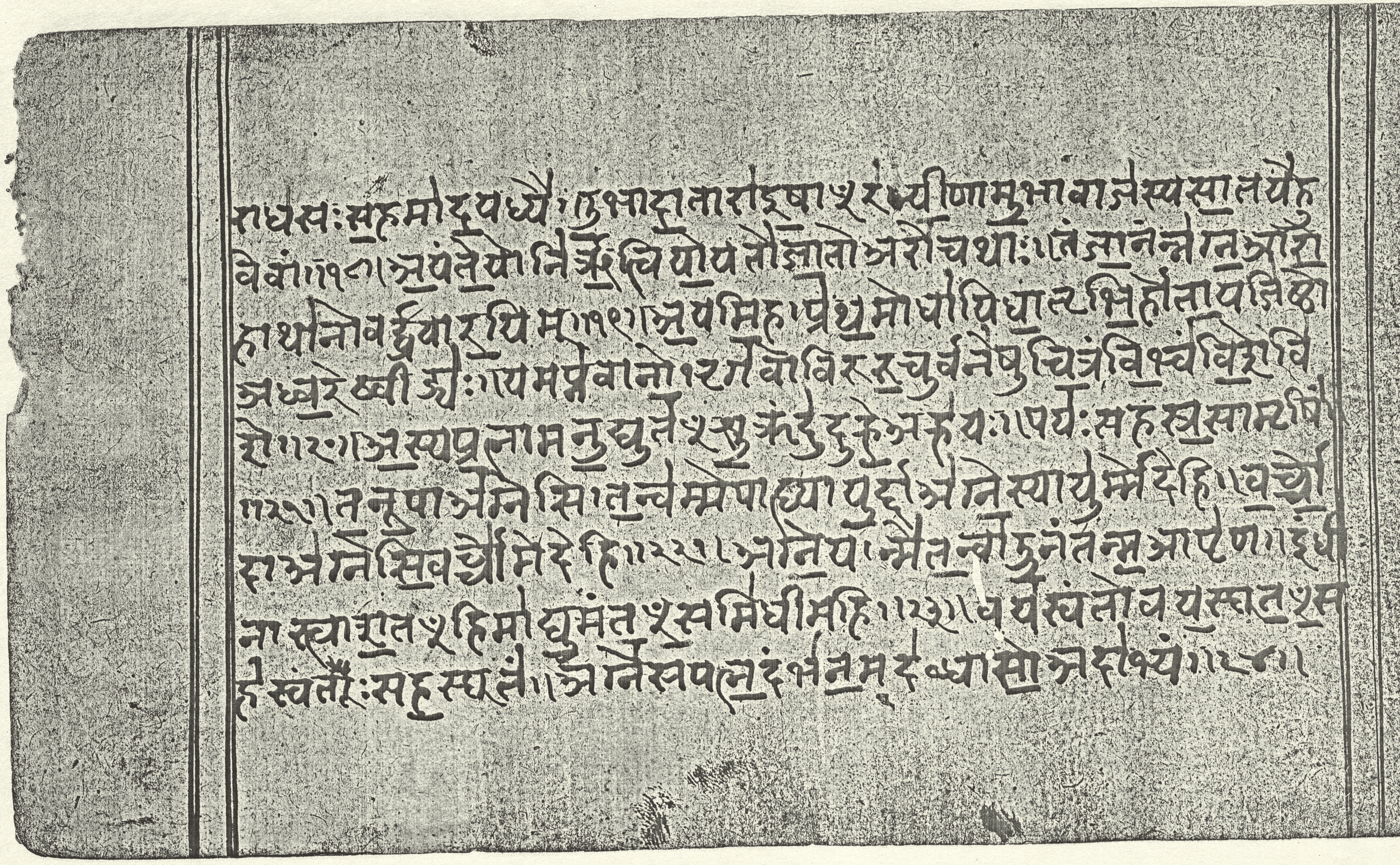

राधसः सहमादयध्यै ॥ उभा दातारादिषाꣳ रयीणामुभा वाजस्य सातये हु
विवां ॥१८॥ अयंते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः ॥ तं जानन्नग्न आरो
हाथानो वर्द्धया रयिम् ॥१९॥ अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठो
अध्वरेष्वीड्यः ॥ यमप्नवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशे वि
शे ॥२०॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतꣳ शुक्रं दुदुह्रे अह्रयः ॥ पयः सहस्रसामृषिं
॥२१॥ तनूपा अग्नेसि तन्वं मे पाह्यायुर्दा अग्नेस्यायुर्मे देहि ॥ वर्चोदा
अग्नेसि वर्चो मे देहि ॥२२॥ अग्ने यन्मे तन्वा ऊनं तन्म आपृण ॥ इंधा
नास्त्वा शतꣳ हिमा द्युमंतꣳ समिधीमहि ॥२३॥ वयस्वंतो वयस्कृतꣳ स
हस्वंतः सहस्कृतं ॥ अग्ने सपत्नदंभनमदब्धासो अदाभ्यं ॥२४॥

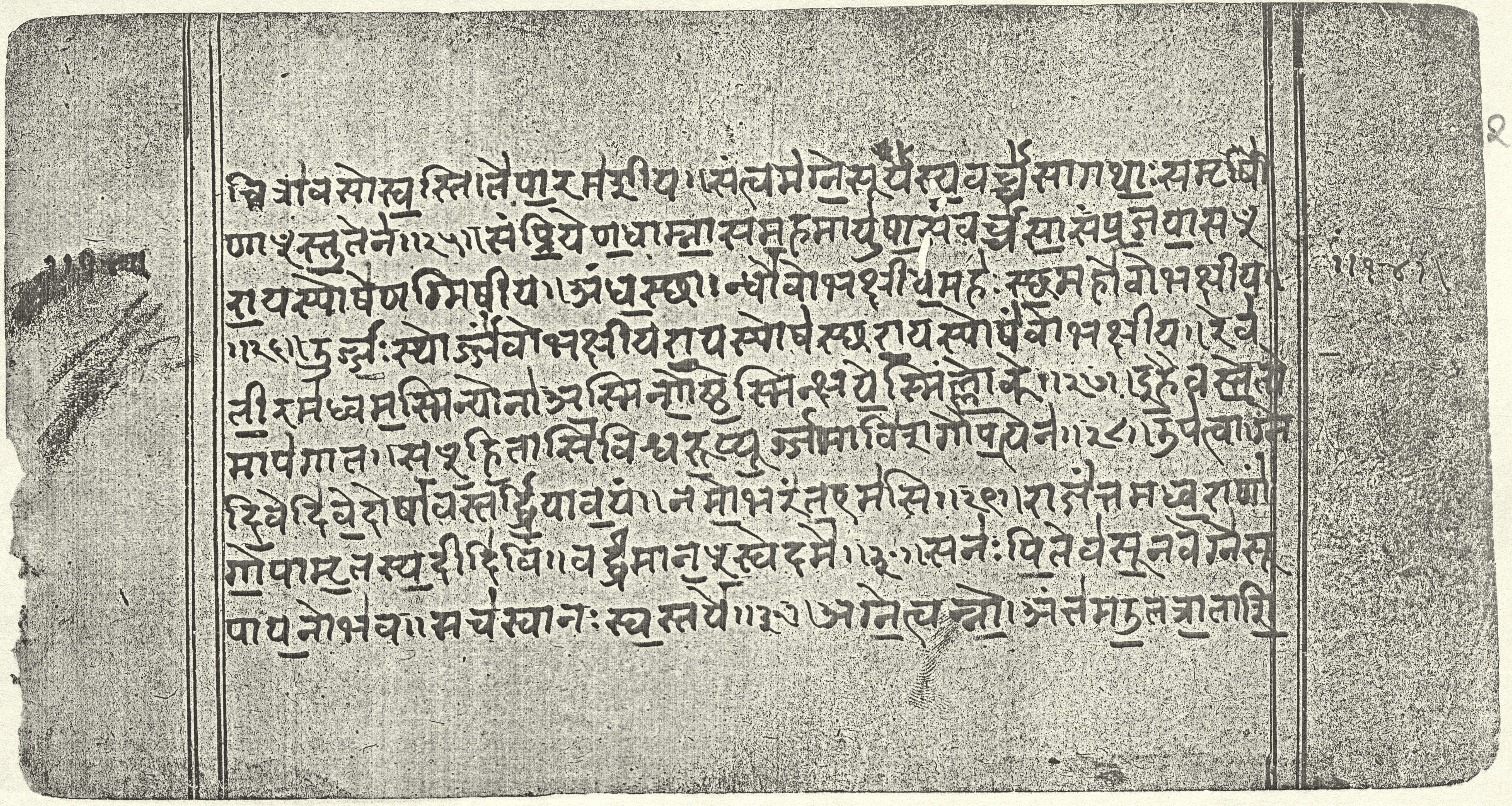

चित्रावसोस्वस्तितेपारमशीय।संत्वमग्नेसूर्यस्यवर्चसागथाःसमृषी
णाꣳस्तुतेन॥२५॥संप्रियेणधाम्नासमहमायुषासंवर्चसासंप्रजयासꣳ
रायस्पोषेणग्मिषीय।अंधस्थान्धोवोभक्षीयमहःस्थमहोवोभक्षीय
॥२६॥ऊर्जःस्थोर्जंवोभक्षीयरायस्पोषस्थरायस्पोषंवोभक्षीय।रेव
तीरमध्वमस्मिन्योनावस्मिन्गोष्ठेस्मिन्क्षयेस्मिंल्लोके॥२७॥इहैवस्त
मापगात॥संहितासिविश्वरूप्यूर्जामाविशगौपत्येन॥२८॥उपत्वाग्ने
दिवेदिवेदोषावस्तर्धियावयं॥नमोभरंतएमसि॥२९॥राजंतमध्वराणां
गोपामृतस्यदीदिविं॥वर्द्धमानꣳस्वेदमे॥३०॥सनःपितेवसूनवेग्नेसू
पायनोभव॥सचस्वानःस्वस्तये॥३१॥अग्नेत्वंनोअंतमउतत्राताशि

॥१४॥

24

वोभवावरूथ्यः ॥ वसुरग्निर्वसुश्रवाअछानक्षिद्युमत्तमंरयिंदाः ॥१२॥
तंत्वाशोचिष्ठदीदिवः सुम्नायनूनमीमहेसखिभ्यः ॥ सनोबोधिश्रुधी
हवमुरुष्याणोअघायतःसमस्मात् ॥१३॥ ऽ कुहत्यदिलहहिकाम्यएहि
मयिवःकामधरणंभूयात् ॥१४॥ सोमानंस्वरणंकृणुहिब्रह्मणस्प
तेकक्षीवंतंयऔशिजः ॥१५॥ योरेवान्योअमीवहावसुवित्पुष्टिव
र्द्धनः ॥ सनःसिषक्तुयस्तुरः ॥१६॥ मानःशंसोअररुषोधूर्तिःप्र
णङ्मर्त्यस्य ॥ रक्षाणोब्रह्मणस्पते ॥१७॥ महित्रीणामवोस्तुद्युक्षंमि
त्रस्यार्यम्णः ॥ दुराधर्षंवरुणस्य ॥१८॥ नहितेषाममाचननाध्वसु
वारणेषु ॥ ईशेरिपुरघशंसः ॥१९॥ तेहिपुत्रासोअदितेःप्रजीव

॥१५॥

सेमर्त्याय॥ ज्योतिर्यच्छन्त्यजस्रं॥३३॥ कदाचन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि
दाशुषे॥ उपोपेन्नु मघवन्भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥३४॥ तत्स
वितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि॥ धियो यो नः प्रचोदयात्॥३५॥
परि ते दूळभो रथोस्माँ अश्नोतु विश्वतः॥ येन रक्षसि दाशुषः॥ सभि
ध्रोमासमेर्द्धयप्रजयाचधनेनच॥३६॥ भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभि
यासं॥ सुवीरो वीरैः सुपोषः पोषैः॥३७॥ नर्य प्रजां मे पाहि शंस्य पशू
न्मे पाहि॥ आगन्म विश्ववेदसमस्मभ्यं वसुवित्तमं॥३८॥ अग्ने सम्रा
ळभि द्युम्नमभि सह आयच्छस्व॥ अयमग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्यः प्रजा
वोन्वसुवित्तमः॥३९॥ अग्ने गृहपते भि द्युम्नमभि सह आयच्छस्व॥

॥१५॥

गृहा मा बिभीत मा वेपध्वमूर्ज्जं बिभ्रत एमसि ॥४७॥ ऊर्ज्जं बिभ्रद्वः सु
मनाः सुमेधा गृहानैमि मनसा मोदमानः ॥ येषामध्येति प्रवसन्येषु सौ
मनसो बहुः ॥४८॥ गृहानुपह्वयामहे ते नो जानन्तु जानतः ॥ उपहूता इह गा
व उपहूता अजावयः ॥४९॥ अथो अन्नस्य कीलाल उपहूतो गृहेषु नः ॥
क्षेमाय वः शान्त्यै प्रपद्ये ॥ शिवं शग्मं शंयोः शंयोः ॥५०॥ प्रघासिनो
हवामहे मरुतश्च रिशादसः ॥ करम्भेण सजोषसः ॥५१॥ यद्ग्रामे यदर
ण्ये यत्सभायां यदिन्द्रिये ॥ यदेनश्चकृमा वयमिदं तदवयजामहे स्वाहा ॥
॥५२॥ मो षू ण इन्द्रात्र पृत्सु देवैरस्ति हि ष्मा ते शुष्मिन्नवयाः ॥ महश्चि
द्यस्य मीढुषो यव्या हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः ॥५३॥ अक्रन्कर्म कर्म

२९

कृतैःसहवाचामयोभुवा॥देवेभ्यःकर्मकृत्वास्तंप्रेतसचाभुवः॥
॥१६॥ ॥५४॥अवभृथनिचुंपुणनिचेरुरसिनिचुंपुणः॥अवदेवैर्देवकृ ॥१६॥
तमेनोयासिषमवमर्त्यैर्मर्त्यकृतंपुरुराव्णोदेवरिषस्पाहि॥५५॥पू
र्णादर्विपरापतसुपूर्णापुनरापत॥वस्नेवविक्रीणावहाइषमूर्जंशत
क्रतो॥५६॥देहिमेददामितेनिमेधेहिनितेदधे॥निहारंन्निहरा
श्री मितेनिहारंन्निहरासिमेस्वाहा॥५७॥अक्षंन्नमीमदंतह्यवप्रियाअधू
षत॥अस्तोषतस्वभानवोविप्रानविष्ठयामतीयोजान्विंद्रतेहरी॥
॥५८॥सुसंदृशंत्वावयंमघवन्वंदिषीमहि॥प्रनूनंपूर्णवंधुरस्तुतो
यासिवशाँअनुयोजान्विंद्रतेहरी॥५९॥मनोन्वाहुवामहेनाराशं

सेनस्तोमेन।।पितॄणांचमंन्मभिः।।५३।।आनएतुमनःपुनः
क्रत्वेदक्षायजीवसे।।ज्योक्चसूर्यंदृशे।।५४।।पुनर्नःपितरोमनोददा
तुदैव्योजनः।।जीवंव्रातंसचेमहि।।५५।।वयंसोमव्रतेतव
मनस्तनूषुबिभ्रतः।।प्रजावंतःसचेमहि।।५६।।एषतेरुद्रभागःस
हस्वस्त्रांबिकयातंजुषस्वस्वाहा।।एषतेरुद्रभागआखुस्तेपशुः।।
।।५७।।अवरुद्रमदीमह्यवदेवंत्र्यंबकं।।यथानोवस्यसस्करद्य
थानःश्रेयसस्करद्यथानोव्यवसाययात्।।५८।।भेषजमसिभेषजं
गवेश्वायपुरुषायभेषजं।।सुगंमेषायमेष्यै।।५९।।त्र्यंबकं
यजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्द्धनं।।उर्वारुकमिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीय

मामृतात्॥६७॥ त्र्यंबकं यजामहे सुगंधिं पतिवेदनं॥ उर्वारुकमिव बंध
नादितो मुक्षीय मामुतः॥६८॥ एतत्ते रुद्रावसं तेन परो मूजवतोतीहि॥ अवत
॥१४७॥ ततधन्वा पिनाकावसः कृत्तिवासा अहिंसन्नः शिवोतीहि॥६९॥ वा
जिनां वाजोवतु भक्षो अस्मान्तेतेः स्त्रि तस्मस्तं वल्लीया॥ विश्वेदेवा अभि
यत्सं बभूवुस्त न्मोधिनोतु प्रजया धनेन॥७०॥ वाज्यह्नां वाजिनेनस्यो
पहूतउपहूतस्य भक्षयामि॥ वाजैर्वाजी भूयासं॥७१॥ सवित्रा प्रसूता
दैव्या आपउदंतु ते तनूं॥ दीर्घायुत्वाय वर्चसे॥७२॥ग्नूत्र्यपस्य त्र्यायु
षं जमदग्नेस्त्र्यायुषं॥ यद्देवानां त्र्यायुषं तन्नो अस्तु त्र्यायुषं॥७३॥ येन
धाता बृहस्पतेरिंद्रस्य चायुषे वपंत॥ तेन ते वपामि ब्रह्मणा जीवातवे

32

जीवेनाय ॥७॥ दीर्घायुत्वाय बलाय वर्चसे ॥ सुप्रजास्त्वाय चासा अथो
जीव शरदः शतं ॥७५॥ छि ॥ समिधाग्निं ९ अग्निं ज्योतिषं त्वा ८ उप प्रयंतः ९
भूर्भुवः स्वः ७ प्र घासिनो ५ पूर्णा दर्वि ७ अक्षन्नमीमदंत १ वाजिनो वाजेसमाद
नु आ नः ८ वय ९ सोम ७ ॥७५॥ छि ॥ ॥ हरिः ॐ ॥ मू ॥ ९ ॥ एदमगन्म देवय
जनं पृथिव्या यत्र देवासो अजु षंत विश्वे ॥ ऋक्सामाभ्यों ५ सं
तरंतो यजुर्भी रायस्पोषेण समिषा मदेम ॥ १ ॥ इमा आपः [illegible]मु मे संतु दे
वीरोषधे त्रायस्व स्वधिते मैनं ५ हिं ५ सीः ॥ आपो अस्मान्मातरः शुंधयं
तु घृतेन नो घृतप्वः पुनंतु ॥ ॥ विश्वं ५ हि रिप्रं प्रवहंति देवीरुदिदाभ्यः शु
चिरा पूत एमि ॥ दीक्षा तपसो स्तनूरसि तां त्वा शिवां १ शग्मां परिदधे भद्रं व

रा

33

ति

॥१८॥

र्णपुष्यंन॥२॥ महीनांपयोऽसिवर्च्चोदाऽअसिवर्च्चोमेदेहि॥ वृत्रस्येकनीनका
श्चक्षुर्दाऽअसिचक्षुर्म्मेदेहि॥ चित्पतिर्म्मापुनातुवाक्पतिर्म्मापुनातुदेवोमा
सवितापुनात्वच्छिद्रेणपवित्रेणसूर्य्यस्यरश्मिभिः॥ तस्यतेपवित्रपतेपवि
त्रपूतस्ययत्कामःपुनेतच्छकेयं॥५॥ आवोदेवासईमहेवामंप्रयत्यध्वरे॥
आवोदेवासआशिषोयज्ञियासोहवामहे॥६॥ स्वाहायज्ञंमनसःस्वा
होरोरन्तरिक्षात्॥ स्वाहाद्यावापृथिवीभ्यां॥ स्वाहावातादारभे॥७॥ आकू
त्यैप्रयुजेऽग्नयेस्वाहामेधायैमनसेऽग्नयेस्वाहादीक्षायैतपसेऽग्नयेस्वाहा
सरस्वत्यैपूष्णेऽग्नयेस्वाहा॥ आपोदेवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवोद्यावापृथिवी
उर्वन्तरिक्षा॥ बृहस्पतयेहविषाविधेमस्वाहा॥८॥ विश्वोदेवस्यनेतुर्म्म

॥१८॥

र्त्तोंवुरीतसख्यं।।विश्वोरायइषुध्यतिद्युम्नंवृणीतपुष्यसेस्वाहा।।९।।ऋक्सा
मयोःशिल्पेस्थस्तेवामारभेतेमापातं।।आस्ययज्ञस्योदृचः।।१०।।शर्म्मा
सि।शर्म्मेमेयच्छनमस्तेऽअस्तुमामाहिंसीः।।ऊर्गस्यांगिरस्यूर्णम्रदाऊ
र्ज्जंमेयच्छ।।११।।सोमस्यनीविरसिविष्णोःशर्म्मासिशर्म्मयजमानस्य।।
इंद्रस्ययोनिरसिसुसस्याःकृषीस्कृधि।।१२।।उच्छ्रयस्ववनस्पतऊर्ध्वोमा
पाह्यंहसः।।आस्ययज्ञस्योदृचः।।१३।।व्रतंकृणुत।।व्रतंकृणुत।।अग्नि
र्ब्रह्माग्निर्यज्ञोवनस्पतिर्यज्ञियः।।१४।।दैवींधियंमनामहेसुमृडीकाम
भिष्टये।।वर्च्चोधांयज्ञवाहसꣳसुतीर्थानोअसद्वशे।।१५।।येदेवामनोजा
तामनोयुजोदक्षक्रतवः।।तेनोऽवंतुतेनःपांतुतेभ्यःस्वाहा।।१६।।श्वात्राःपीता

व्रतं कृणुत

भवत यूयमापो अस्माकमंतरुदरे सुशेवाः॥ ता अस्मभ्यमयक्ष्मा अनमी
वा अनागसः स्वदंतु देवीरमृता ऋतावृधः॥१७॥ इयं ते यज्ञिया तनूर
पो मुंचामि न प्रजां॥ अंहोमुचः स्वाहाकृताः पृथिवीमाविशत पृथिव्या सं
॥१२॥ भव॥१८॥ अग्ने त्वं सु जागृहि वयं सु मंदिषीमहि रक्षाणो अप्रयुछन्प्रबुधे ॥१२॥ मा॰ टि॥
नः पुनस्कृधि॥१९॥ पुनर्मनः पुनरायुर्म आगन्पुनश्चक्षुः पुनः श्रोत्रं म
आगन्॥ पुनः प्राणः पुनरात्मा म आगन् वैश्वानरो अदब्धस्तनूपा
अग्निर्नो पातु दुरितादवद्यात्॥२०॥ त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वा।
त्वं यज्ञेष्वीड्यः॥२१॥ रास्वेयत्सोमा भूयो भर। देवो नः सविता वसो
र्दाता वस्वदात्॥२२॥ एषा ते शुक्र तनूरेतद्वर्चस्तया संभव भ्राजं गछ।

35

जूरसिधृतामनसाजुष्टाविष्णवे॥१७॥तस्यास्तेसत्यसवसःप्र
२ सवेतनुवंयंत्रमशीयस्वाहा॥चन्द्रमसिशुक्रमस्यमृतमसिवैश्व
देवमसि॥१८॥चिदसिमनासिधीरसिदक्षिणासिक्षत्रियासि
ति यज्ञियास्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी॥सानःसुप्राचीसुप्रतीची
भव॥१९॥मित्रस्त्वापदिबध्नीताम्पूषा[illegible]ध्वनस्पात्विंद्रायाध्यक्षा
य॥अनुत्वामातामन्यतामनुपितानुभ्रातासगर्भ्योनुसखास
यूथ्यः॥२०॥सादेविदेवमच्छेहीन्द्रायसोमम्॥रुद्रस्त्वावर्त्तयतु
स्वस्तिसोमसखापुनरेहि॥२१॥छ॥१५॥वस्व्यस्यदितिरस्या
दित्यासिरुद्रासिचन्द्रासि॥बृहस्पतिष्ट्वासुम्नेरम्णातुरुद्रो

38

॥२०॥

वसुभिराचके ॥२८॥ अदित्यास्त्वा मूर्द्धन्नाजिघर्मि देवयजने पृ
थिव्याः ॥ इळायास्पदमसि घृतवत्स्वाहा ॥२९॥ अस्मे रमस्वास्मे
ते बन्धुः ॥ त्वे रायो अस्मे रायायें: ॥३०॥ मा वयꣳ रायस्पोषेण वि
यौष्म तोतो रायः ॥ समख्ये देव्या धिया सन्दक्षिणयोरुचक्षसा ॥ मा
म आयुः प्रमोषीर्म्मो अहं तव वीरन्विदेय तव देवि सन्दृशि ॥३१॥
एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो भाग इति
मे सोमाय ब्रूतात् ॥ एष ते जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छं
दोमानाꣳ साम्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूतात् ॥३२॥ आ
स्माकोसि शुक्रस्ते ग्रह्यः ॥ विचितस्त्वा विचिन्वन्तु ॥३३॥ अ

॥२०॥

८

35

भित्यन्देवꣳ सवितारमोण्योः कविक्रतुमर्चामि सत्यसवꣳ र
त्नधामभिप्रियम्मतिङ्कविम् । ऊर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युतत्सवी
मनि हिरण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः कृपा स्वः ॥२४॥ प्रजाभ्यस्त्वा ।
प्रजास्त्वानुप्राणन्तु ॥ प्रजास्त्वमनुप्राणिहि ॥२५॥ चन्द्रन्त्वा चन्द्रे
ण क्रीणामि शुक्रꣳ शुक्रेणामृतममृतेन ॥ सग्मे ते गोरस्मे ते च
न्द्राणि ॥ तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णः ॥ परमेण पशुना क्रीय ण ६
से सहस्रपोषम्पुषेयम् ॥२६॥ मित्रो न एहि सुमित्रध इन्द्रस्योरु
मा विश दक्षिणम् । उशन्नुशन्तꣳ स्योनः स्योनम् ॥२७॥ स्वान भ्राजा
ङ्घारे बम्भारे हस्त सुहस्त कृशानो ॥ एते वः सोमक्रयणास्तान्रक्ष
ध

ध्वम्मावोदश्मन्नु ॥२७॥ परिमाग्ने दुश्चरिताद्बाधस्वामा सुचरिते भ
जा ॥ उदायुषा स्वायुषोदस्थाममृतां अनु ॥२८॥ प्रतिपन्थामपद्महि
स्वस्तिगामनेहसम् ॥ येन विश्वाः परिद्विषो वृणक्ति विन्दते वसु
॥२९॥ अदित्यास्त्वगस्यदित्यै सद आसीद ॥ अस्तभ्नाद्द्यामृष
भो अन्तरिक्षममिमीत वरिमाणम्पृथिव्याः ॥ आसीदद्विश्वा
भुवनानि सम्राड्विश्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि ॥३०॥ वनेषु व्यन्त
रिक्षन्ततान वाजमर्वत्सु पय उस्रियासु ॥ हृत्सु क्रतुं वरुणो विक्ष्व
ग्निन्दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रौ ॥३१॥ सूर्यस्य चक्षुरारोहाग्नेर
क्ष्णः कनीनकम् ॥ यत्रैतशेभिरीयसे भ्राजमानो विपश्चिता ॥३२॥

ऽस्राएतंध्वधूर्व्वाहौयुज्येथामनश्रूऽअवीरहणौब्रह्मचोदनौ॥ स्वस्ति
यजमानस्यगृहान्गच्छतम्॥ ३३॥ भद्रोमेऽसिप्रच्यवस्वभुवस्पते
विश्वान्यभिधामानि॥ मात्वापरिपरिणोविदन्मात्वापरिपन्थिनो
विदन्मात्वावृकाऽअघायवोविदन्॥ श्येनोभूत्वापरापतयजमानस्य
गृहान्गच्छतन्नौसंस्कृतम्॥ ३४॥ नमोमित्रस्य। वरुणस्य
चक्षसेमहोदेवायतदृतंसपर्य्यत॥ दूरेदृशेदेवजातायकेत
वेदिवस्पुत्रायसूर्य्यायशंसत॥ ३५॥ वरुणस्योत्तम्भनमसि
वरुणस्यस्कम्भसर्ज्जनीस्थः॥ वरुणस्यऋतसदन्यसिवरुण ६८
णस्यऋतसदनमसिवरुणस्यऋतसदनमासीद॥ ३६॥ याते

॥२२॥

धामो निहविषाय ज्ञन्निलिताले विश्वोपरिभूरस्तु यज्ञमू ॥ गयस्फानः
प्रतरणस्सुवीरोवीरहाप्रचरासोमदुर्य्यान ॥ ३८ ॥ १० ॥ दशानुवाकेषु
नवचत्वारिंशदृचः ॥ ॥ इति शुक्लयजुःकाण्वसंहितायां चतुर्थोध्यायः ॥ ४
॥ ४ ॥ ✱ ॥ हरिः ॐ ॥ अग्नेस्तनूरसि विष्णवे त्वा सोमस्य त
नूरसि विष्णवे त्वा ॥ अतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा
श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वाग्नये त्वा रायस्पोषदे विष्णवे त्वा ॥ १ ॥
अग्नेर्ज्जनित्रमसि वृषणोस्थः ॥ उर्व्वश्यस्यायुरसि पुरूरवा असि ।
गायत्रेण त्वा छन्दसा मंथामि त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा मन्थामि जाग
तेन त्वा छन्दसा मन्थामि ॥ २ ॥ भवतंनः समनसौ सचेतसावरेपसौ ॥

॥२२॥

४१

मा यज्ञꣳ हिꣳसिष्टम्मा यज्ञपतिञ्जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ॥
॥३॥ अग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट ऋषीणाम्पुत्रो अभिशस्तिपावा ।
स नः स्योनः सुयजा यजेह देवेभ्यो हव्यꣳ सदमप्रयुच्छन्त्स्वाहा ॥
॥४॥ आपतये त्वा परिपतये गृह्णामि ॥ तनूनप्त्रे शाक्व-
राय शक्वन ओजिष्ठाय ॥५॥ अनाधृष्टमस्यनाधृष्यन्देवानामोजः
अनभिशस्त्यभिशस्तिपा अनभिशस्तेन्यम् ॥६॥ अञ्जसा सत्यमु-
पगेषꣳ सुविते मा धाः ॥ अग्ने व्रतपास्त्वे व्रतपाः ॥७॥ या तव तनूरि-
यꣳ सा मयि यो मम तनूरेषा सा त्वयि । सह नौ व्रतपते व्रतान्यनु मे दी-
क्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिः ॥८॥ अꣳशुरꣳशुष्टे देव

॥२२॥ सोमाप्यायतामिन्द्रायैकधनविदे॥ आतुभ्यमिन्द्रःप्यायतामात्वमि ॥२३॥
न्द्रायप्यायस्व॥९॥ आप्याययास्मान्त्सखीन्त्सन्यामेधया॥ स्वस्ति
तेदेवसोमसुत्यामुदृचमशीय॥१०॥ एष्टारायःप्रेषेभगाय॥ ऋतमृ
तवादिभ्योनमोदिवेनमःपृथिव्यै॥११॥ यातेअग्नेयःशयातनूर्वर्षि
ष्ठागह्वरेष्ठा॥ उग्रंवचोअपावधीत्वेषंवचोअपावधीत्स्वाहा॥ याते
अग्नेरजःशयातनूर्वर्षिष्ठागह्वरेष्ठा॥ उग्रंवचोअपावधीत्वेषंव
चोअपावधीत्स्वाहा॥ यातेअग्नेहरीशयातनूर्वर्षिष्ठागह्वरेष्ठा॥ ४३
उग्रंवचोअपावधीत्वेषंवचोअपावधीत्स्वाहा॥१२॥ तप्तायनीमेसि
वित्तायनीमेसि॥ अवतान्माव्यथितमवतान्मानाथितम्॥१३॥

विदेरग्नेन्नभोनामाग्नेअङ्गिरआयुनानाम्नेहि।।योस्याम्पृथि
व्यामसियत्तेनाधृष्टन्नामयज्ञियन्तेनत्वादधे।।विदेरग्नेन्नभो
नामाग्नेअङ्गिरआयुनानाम्नेहि।।योद्वितीयस्याम्पृथिमसिय
त्तेनाधृष्टन्नामयज्ञियन्तेनत्वादधे।।विदेरग्नेन्नभोनामाग्नेअ
ङ्गिरआयुनानाम्नेहि।यस्तृतीयस्याम्पृथिव्यामसियत्तेनाधृ
ष्टन्नामयज्ञियन्तेनत्वादधे।।अनुत्वादेववीतयेसिंहीरसिसप
त्नसाहीदेवेभ्यःकल्पस्वसिंहीरसिसपत्नसाहीदेवेभ्यःशुन्ध
स्वसिंहीरसिसपत्नसाहीदेवेभ्यःशुम्भस्व।।१४।।इन्द्रघोषस्त्वा
वसुभिःपुरस्तात्पातुप्रचेतास्त्वारुद्रैःपश्चात्पातु।।मनोजवो

व्या

४८

॥२४॥

त

स्वांपितृभिर्दक्षिणतःपातुविश्वकर्मात्वादित्यैरुत्तरतःपातु॥
॥१५॥ इदमहं। [illegible] संश्यावैहिद्रोयज्ञान्निस्सृजामि॥ सिंधुघसि
स्वाहासिंधुघेस्यादित्यवनिस्वाहा॥१६॥ सिंधुघसिब्रह्मवनिः
क्षत्रवनिःस्वाहासिंधुघसिसुप्रजावनीरायस्पोषवनिःस्वा
हा॥ सिंधुघस्यावहदेवान्यजमानायस्वाहाभूतेभ्यस्त्वा॥१७॥
ध्रुवोसिपृथिवींदृंहध्रुवक्षिदस्यंतरिक्षंदृंह॥ अ
च्युतक्षिदसिदिवंदृंहाग्नेर्भस्मोस्यग्नेःपुरीषमसि॥१८॥
युंजतेमनउतयुंजतेधियोविप्राविप्रस्यबृहतोविपश्चितः।

॥२४॥

२५

विहोत्रांदधे वयुनाविदेकइन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः ॥१४॥
इदंविष्णुः । र्विचक्रमे त्रेधानिदधेपदम् । समूढमस्यपांसुरे
स्वाहा ॥१५॥ इरावती धेनुमती हि भूतꣳ सूयवसिनी मनवे दश
स्या । व्यस्कभ्ना रोदसी विष्णवेते दाधर्थ पृथिवीमभितो मयू
खैः स्वाहा ॥१६॥ देवश्रुतौ देवेष्वाघोषतम् । प्राचीप्रेतमध्वर
ङ्कल्पयन्ती ऊर्ध्वं यज्ञन्नयतम्मा जिह्वरतम् ॥१७॥ स्वङ्गोष्ठमा
वदतन्देवी दुर्य्ये आयुर्म्मा निर्वादिष्टम्प्रजाम्मा निर्वादिष्टम् ॥
अत्र रमेथां वर्ष्मन्पृथिव्याः ॥१८॥ विष्णोर्नुकं वीर्याणि प्रवोचं
यः पार्थिवानि विममे रजाꣳसि । यो अस्कभायदुत्तरꣳ स

४६

॥२५॥

धस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णवे त्वा ॥१८॥ दिवो वा वि
ष्णउत वा पृथिव्या महो वा विष्णउरोरन्तरिक्षात्॥ उभा हि हस्ता
वसुना पृणस्वा प्रयच्छ दक्षिणादोत सव्याद्विष्णवे त्वा ॥१९॥ प्र
तत्। वि[illegible]ष्णुस्तवते वीर्येण मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः
यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा
॥२०॥ विष्णो रराटमसि विष्णोः श्नप्त्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि
विष्णोर्ध्रुवोऽसि। वैष्णवमसि विष्णवे त्वा ॥२१॥५॥ देवस्य
त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्॥ आददे
नार्यसीदमहꣳ रक्षसां ग्रीवा अपिकृन्तामि॥ बृहन्नसि बृहद्र

॥२५॥

86

वाबृहतीमिन्द्रायवाचंवद॥ रक्षोहणंवलगहनंवैष्णवीम्॥२२॥
इदमहं।तंवलगमुद्वपामियन्नोनिष्ट्योयममात्योनिचखान॥इदम
हंतंवलगमुद्वपामियन्नस्समानोयमसमानोनिचखान॥इदम
हन्तंवलगमुद्वपामियन्नःसबंधुर्यमसबंधुर्निचखान॥इदमहन्तं
वलगमुद्वपामियन्नःस्सजातोयमसजातोनिचखानोत्कृत्यांकिरामि
॥२३॥स्वराळसि।सपत्नहासत्रराळस्यभिमातिहा॥जनराळसि
रक्षोहासर्वराळस्यमित्रहा॥२४॥रक्षोहणोवलगहनः।प्रोक्षामि
वैष्णवान्रक्षोहणोवलगहनोवनयामिवैष्णवान्॥रक्षोहणोव
लगहनोवस्तृणामिवैष्णवान्॥२५॥रक्षोहणौवलगहना॥उप

॥२६॥र

दधामिवैष्णवीसंरक्षोहणौवलगहनोपर्य्यूहामिवैष्णवी॥वैष्णव
मसिवैष्णवाःस्थ॥२५॥देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्ब्बाहुभ्यां
म्पूष्णोहस्ताभ्याम्॥ ॥आददेनार्य्यसीदमहꣳरक्षसांग्रीवाअपिकृ
न्तामि॥यवोसियवयास्मद्द्वेषोयवयारातीः॥ ॥दिवेत्वान्तरिक्षाय
त्वापृथिव्यैत्वा॥२६॥शुन्धंतांल्लोकाःपितृषदनाःपितृषदनमसि॥
उद्दिवꣳस्तभानान्तरिक्षम्पृणदृꣳहस्वपृथिव्याम्॥२७॥द्युता
नस्त्वामारुतोमिनोतुमित्रावरुणौध्रुवेणधर्म्मणा॥ब्रह्मवनि
त्वाक्षत्रवनिरायस्पोषवनिपर्य्यूहामि॥२८॥ब्रह्मदृꣳहक्ष
त्रन्दृꣳहायुर्दृꣳहप्रजान्दृꣳह॥ध्रुवासिध्रुवोस्मिन्यजमा

॥२६॥

५८

नआयतनेमभूयात्॥ घृतेनेद्यावापृथिवीपूर्येथामिन्द्रस्यच्छदिर
सि विश्वजनस्यच्छाया॥३६॥ परित्वा॥ गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्व
तः॥ वृद्धायुमनुवृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयः॥३७॥ इन्द्रस्य स्यूरसी
न्द्रस्य ध्रुवोसि॥ ऐन्द्रमसि वैश्वदेवमसि॥३८॥ विभूरसि प्रवा
हणो वह्निरसि हव्यवाहनः॥ श्वात्रोसि प्रचेतास्तुथोसि विश्ववेदाः
॥३९॥ उशिगसि॥ कविरङ्घारिरसि बम्भारिः॥ अवस्यूरसि
दुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसि मार्जालीयः॥४०॥ ऋतधामासि॥ स्वर्ज्योति
स्समुद्रोसि विश्वव्यचाः॥ अजोस्येकपादहिरसि बुध्न्यः॥४१॥
सम्राडसि॥ कृशानुः परिषद्योसि पवमानः॥ नभोसि प्रतक्वार

रा
॥२८॥

ष्टोसिहव्यसूदनः॥४५॥ऽसमूह्योसि॥विश्ववेदाकृनातिरिक्तस्यप्रति
ष्ठा॥अग्नेयःसगरास्सगोस्स्थसगरेणनाम्नारौद्रेणानीकेना॥
पातमाग्नयःपिपृतमोग्नयोनमोवोस्तुमामोहिꣳसिष्टा॥४६॥
ज्योतिरसि॥विश्वरूपंविश्वेषान्देवानांसमित्॥त्वꣳसोमत
नूकृद्भ्योद्वेषोभ्योन्यकृतेभ्यः॥उरुयन्तासिवरूथꣳस्वाहा॥
जुषाणोऽप्तुराज्यस्यवेतुस्वाहा॥४७॥अग्नेनयसुपथाराये
अस्मान्विश्वानिदेववयुनानिविद्वान्॥युयोध्यस्मज्जुहुराणमे
नोभूयिष्ठान्तेनमउक्तिंविधेम॥४८॥अयन्नोअग्निर्वरिवस्कृणो
त्वयंमृधःपुरएतुप्रभिंदन्॥अयंवाजाञ्जयतुवाजसाताअय

॥२८॥

शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणः [illegible] स्वाहा ॥४६॥ उरु विष्णो वि क्रमस्वो
रुक्षयाय नस्कृधि ॥ घृतं घृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिं तिर स्वाहा ॥
॥४७॥ देव सवितरेष ते सोमस्तꣳ रक्षस्व मा त्वा दभन् । एतत्त्वं देव
सोम देवो देवाँ२ उपागाः ॥४८॥ इदमहं मनुष्यो मनुष्यान्सह रायस्पोषेण स्वा
हा निर्वरुणस्य पाशान्मुच्ये ॥ अग्ने व्रतपास्त्वे व्रतपाः ॥४९॥ या तव
तनूर्मय्यभूदेषा सा त्वयि यो मम तनूस्त्वय्यभूदियꣳ सा मयि ॥
यथायथं नौ व्रतपते व्रतान्यनु मे दीक्षां दीक्षापतिरमꣳस्तानु तप
स्तपस्पतिः ॥५०॥४॥ उरु विष्णो । वि क्रमस्वोरु क्षयाय नस्कृधि ॥ घृतं
घृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिं तिर स्वाहा ॥५१॥ अत्यन्याँ२ अगान्ना

४२

॥२८॥

त्वा

न्याँ२ऽनुपागामं॥अर्वाक्परेभ्यः परोवरेभ्यः॥५१॥तन्त्वा जुषाम
हे देव वनस्पते देवयज्यायै॥देवास्त्वा देवयज्यायै जुषन्तां विष्णवे
त्वा॥५२॥ॐ षधे त्रायस्व॥स्वधिते मैनꣳहिꣳसीः॥दिवमग्रेण माले
खीरन्तरिक्षम्मध्येन माहिꣳसीः पृथिव्या सम्भव॥५३॥अयꣳहि त्वा
स्वधितिस्तेतिजानः प्रणिनाय महते सौभगाय॥अतस्त्वन्देव व
नस्पते शतवल्शो विरोह सहस्रवल्शा वि वयꣳरुहेम॥५४॥१॥
॥दशानुवाकेषु पंच पंच ऋचः॥ ॥इति शुक्लयजुः काण्वसंहितायां
पंचमोध्यायः॥छ॥ ॥हरिः॥ॐ॥ देवस्य त्वा सवितुः

॥२८॥

५३

सु

प्रवेश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ आददे नार्यसीदमह ᳪ र
क्षसोग्रीवा अपिकृन्तामि ॥ यवोसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीः ॥
दिवेत्वान्तरिक्षायत्वापृथिव्यैत्वा ॥ शुन्धन्ताँल्लोकाः पितृषदनाः
पितृषदनमसि ॥१॥ अग्रेणीरसि स्वावेश उन्नेतृणामेतस्य वि
त्तादधित्वास्थास्यति ॥ देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु सुपिप्पलाभ्य
स्त्वौषधीभ्यः ॥ दिवमग्रेणास्पृक्षः आन्तरिक्षम्मध्येनाप्राः पृथिवीमु
परेणादृ ᳪ हीः ॥२॥ याते धामान्युश्मसि गमध्यै यत्र गावो भूरि
शृङ्गा अयासः ॥ अत्राह तदुरुगायस्य विष्णोः परमम्पदमव
भाति भूरि ॥३॥ ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि रायस्पोषवनि पर्यूहामि ॥

वी॰

५४

।।२१।।

ब्रतेदꣳहक्षत्रन्दꣳहायुर्दꣳहप्रजान्दꣳह।।३।।विष्णोः कर्मा
णि।पश्यतयतोव्रतानिपस्पसे।।इन्द्रस्ययुज्यस्सखा।।४।।तद्विष्णोः
परमम्पदꣳसदापश्यन्तिसूरयः।।दिवीवचक्षुराततम्।।५।।प
रिवीरसि।परित्वादैवीर्विशोव्ययन्ताम्।।परीमय्यजमानꣳरा
योमनुष्याम्।।दिवःस्सूनुरस्येषतेपृथिव्यांल्लोकआरण्यस्तेप
शुः।।६।।१।।उपावीरस्युपदेवान्दैवीर्विशःप्रागुरुशिजोवह्नितमा
न्।।देवत्वष्टर्वसुरमहव्यातेस्वदन्ताम्।।७।।रेवतीरमध्वं।बृहस
तेधारयावसूनि।।ऋतस्यत्वादेवहविःपाशेनप्रतिमुञ्चामिध
र्षामानुषः।।देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णोहस्ता

णा५

।।२१।।

वी

भ्याम्॥९॥अग्नीषोमाभ्यांञ्जुष्टन्नियुनज्मि॥अद्भ्यस्त्वौषधीभ्यः
प्रोक्षाम्यनुत्वामातामन्यतामनुपितानुभ्रातासगर्भ्योनुसखास
यूथ्यः॥अग्नीषोमाभ्यान्त्वाजुष्टम्प्रोक्षामि॥१०॥अपाम्पेरुरस्यापो
देवीस्स्वदन्तु॥स्वात्तंञ्चित्सद्देवहविः॥११॥सन्तेप्राणोवातेनगच्छ
तागुंसमङ्गानियजत्रैः॥संयजमानआशिषा॥१२॥घृतेनाक्तौ
पशुंत्रायेथांरेवतीर्यजमाने॥प्रियन्धाआविशत॥१३॥उरोरन्त
रिक्षा॥सजूर्देवेनवातेन॥अस्यहविषस्त्मनायजसमस्यतन्वाभ
व॥१४॥वर्षोवर्षीयसियज्ञेयज्ञपतिन्धाः॥स्वाहादेवेभ्योदेवेभ्य
स्स्वाहा॥माहिर्भूर्मापृदाकुः॥१५॥॥८॥नमस्तआतानानर्वाप्रे

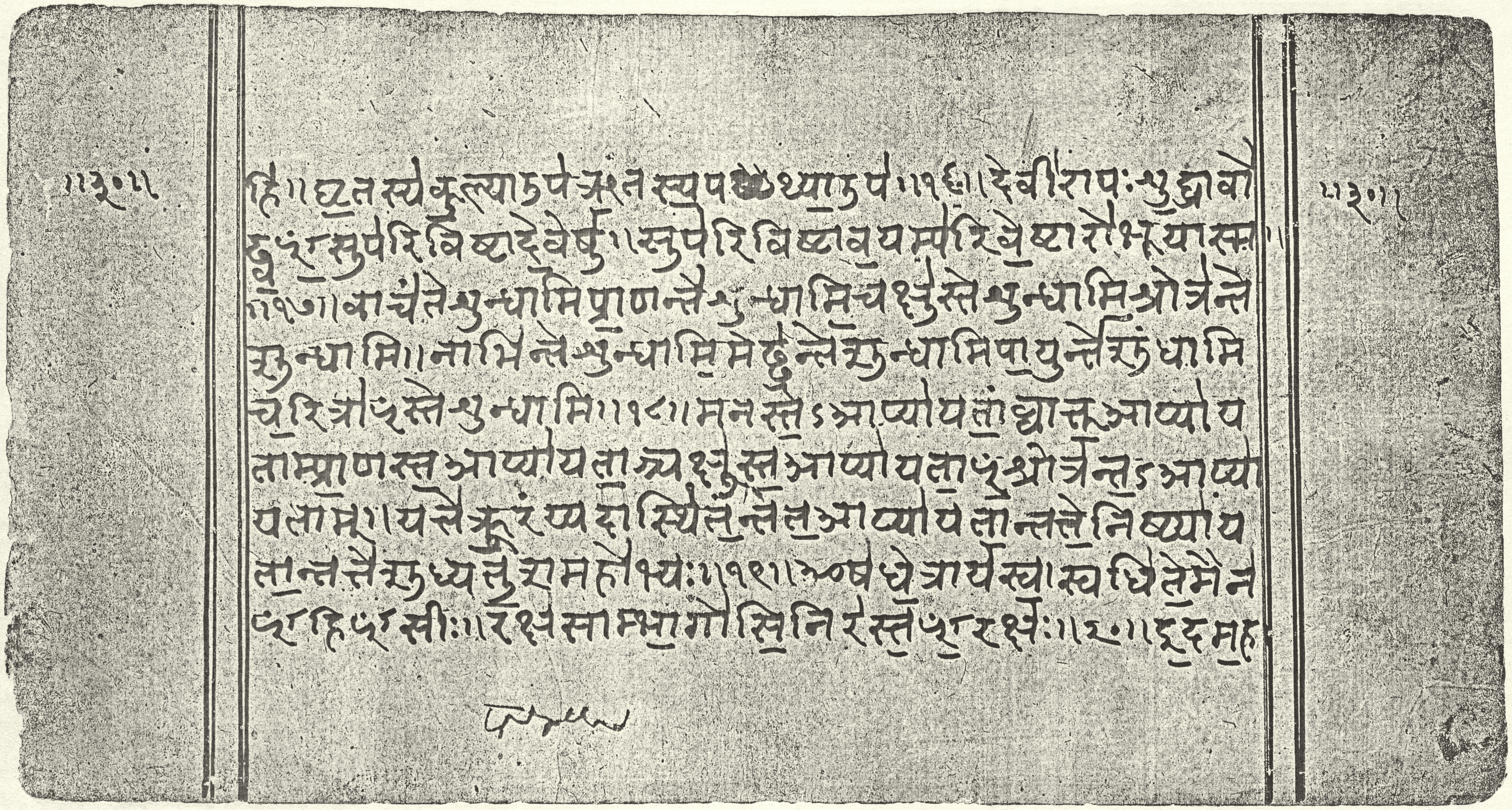

हि॥ घृतस्यकुल्याऽउपेऽऋतस्यप[illegible]थ्याऽनुप॥१६॥देवीरापःशुद्धावो
ढ्वंसुपरिविष्टादेवेषु॥सुपरिविष्टावयम्परिवेष्टारोभूयास्म॥
॥१७॥वाचंतेशुन्धामिप्राणन्तेशुन्धामिचक्षुस्तेशुन्धामिश्रोत्रन्ते
शुन्धामि॥नाभिन्तेशुन्धामिमेढ्रन्तेशुन्धामिपायुन्तेशुन्धामि
चरित्राँस्तेशुन्धामि॥१८॥मनस्तऽआप्यायतांवाक्तऽआप्याय
ताम्प्राणस्तऽआप्यायताञ्चक्षुस्तऽआप्यायतांश्रोत्रन्तऽआप्या
यताम्॥यत्तेक्रूरंयदास्थितन्तत्तऽआप्यायतान्तत्तेनिष्ट्याय
तान्तत्तेशुध्यतुशमहोभ्यः॥१९॥ओषधेत्रायस्वास्वधितेमैनं
हिंसीः॥रक्षसाम्भागोसिनिरस्तंरक्षः॥२०॥इदमह

yb

ध्ररक्षोभितिष्ठामीदमहꣳरक्षोवबाधेदमहꣳरक्षोधमन्त
मोनयामि॥१६॥घृतेनेद्यावापृथिवीप्रोर्ण्वाथांवायोवेस्तोका
नाम्॥जुषाणोऽअग्निराज्यस्यवेतुस्वाहा॥स्वाहाकृतेऽऊर्ध्वनभ
सम्मारुतंगच्छतम्॥१७॥सन्तेमनोमनसासम्प्राणःप्राणेन ग
च्छताम्॥रेळस्यग्निष्ट्वाश्रीणात्वापस्त्वौ[illegible]त्वासमरिणन्॥
वातेस्यत्वाध्राज्यैपूष्णोरꣳह्योऽऊष्मणोव्यथिषतःप्रयुतन्द्वे
षः॥१८॥घृतघृतपावानः।पिबतवसांव[illegible]सापावानःपिब
ता॥अन्तरिक्षस्यहविरसिस्वाहा॥दिशःप्रदिशो॥आ

४५

॥३१॥

दिश्शोविदिश्शोऽउद्दिश्शोदिग्भ्यस्स्वाहा॥ऐन्द्रःप्राणो॥अङ्गेअङ्गेनिधीतैदै
न्द्रउदानोअङ्गेअङ्गेनिदीधे॥२०॥देवत्वष्टर्भूरितेसꣳसमेतुसलक्ष्माय
द्विषुरूपम्भवाति॥देवत्रायन्तमवसेसखायोनुत्वामातापितरोमदन्तु॥
॥२०॥४॥समुद्रङ्गच्छस्वाहा॥देवꣳसवितारंगच्छस्वाहा॥अन्तरिक्षङ्ग
च्छस्वाहामित्रावरुणौगच्छस्वाहा॥अहोरात्रेगच्छस्वाहाछन्दाꣳ
सिगच्छस्वाहा॥द्यावापृथिवीगच्छस्वासोमङ्गच्छस्वाहा॥यज्ञंगच्छ
स्वाहा॥नभोदिव्यङ्गच्छस्वाहा॥अग्निंवैश्वानरङ्गच्छस्वाहा॥मनोमेहार्दि
च्छ॥२८॥दिवन्तेधूमोगच्छत्वन्तरिक्षंज्योतिः॥पृथिवीम्भस्मना
पृणस्वाहा॥२१॥मापो॥मोषधीर्हिꣳसीर्धाम्नोधाम्नोराजꣳस्ततोवरुण

॥३१॥

हो

५८

नोमुञ्च॥ यदाहुरघ्न्याइतिवरुणेतिशापामहेततोवरुणनोमुञ्च॥
॥२०॥ सुमित्रियानआपओषधयःसन्तुदुर्मित्रियास्तस्मैसन्तु॥ यो
स्मान्द्वेष्टियञ्चवयन्द्विष्मः॥२१॥ इदमापःप्रवहतयत्किञ्चदुरितम्मयि॥
यद्वाहमभिदुद्रोहयद्वाशेपउतानृतम्॥२२॥६॥ हविष्मतीरिमाआ
पोहविष्माँ२आविवासति॥ हविष्मान्देवोअध्वरोहविष्माँअस्तुसू
र्यः॥२३॥ अग्नेर्वोपन्नगृहस्यसदसिसादयामि॥ इन्द्राग्न्योर्भागधे
यीस्थमित्रावरुणयोर्भागधेयीस्थ॥ विश्वेषान्देवानाम्भागधेयी
स्थ॥२४॥ अमूर्याउपसूर्येयाभिर्वासूर्यःसह॥ तानोहिन्वन्त्वध्व
रम्॥२५॥६॥ हृदेत्वा।मनसेत्वादिवेत्वासूर्यायत्वा॥ ऊर्ध्वोअध्वरं

तृ

५०

न्दिवि देवेषु होत्रा यच्छत ॥२६॥ सोमराजन्विश्वास्त्वं प्रजा उपावरोह ।
विश्वास्त्वां प्रजा उपावरोहन्तु ॥२७॥ शृणोत्वग्निः । समिधा हवं मे शृण्वं
त्वापो धिषणाश्च देवीः ॥ श्रोता ग्रावाणो विदुषो न यज्ञꣳ शृणोतु देवः
सविता हवं मे स्वाहा ॥२८॥ देवीरापो अपान्नपाद्यो व ऊर्मिर्हविष्यः ॥
इन्द्रियावान्मदिन्तमः ॥२९॥ तन्देवेभ्यो देवत्रा दत्त शुक्रपेभ्यः ॥ ये
षाम्भाग स्थ स्वाहा ॥३०॥ कार्षिरसि । समुद्रस्य त्वा क्षित्या उन्न
यामि । समापो अद्भिरग्मत समोषधीभिरोषधीः ॥३१॥ यमग्ने
त्सु मर्त्यमवा वाजेषु यञ्जुनाः । स यन्ता शश्वतीरिषꣳ स्वाहा ॥३२॥
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ता॰ ॥ पू ॥

आददे रावासि गभीरमिममध्वरं कृधीन्द्राय सुषूतमं ॥ उत्तमेन प
विनोर्जस्वन्तम्मधुमन्तम्पयस्वन्तम् ॥ निग्राभ्या स्थ देवश्रुतस्त
र्पयत मा ॥३०॥ मनो मे तर्पयत वाचम्मे तर्पयत प्राणम्मे तर्पयत
चक्षुर्मे तर्पयत श्रोत्रम्मे तर्पयत ॥ आत्मानम्मे तर्पयत प्रजाम्मे त
र्पयत पशून्मे तर्पयत गणान्मे तर्पयत गणा मे मा वितृषन् ॥३१॥
इन्द्राय त्वा वसुमते रुद्रवत इन्द्राय त्वादित्यवते ॥ इन्द्राय त्वाभि
मातिघ्ने [illegible]नाय त्वा सोमभृतेऽग्नये त्वा रायस्पोषदे ॥३२॥ यत्ते
सोम दिवि ज्योतिर्यत्पृथिव्यां यदुरावन्तरिक्षे ॥ तेनास्मैय

६२

॥३३॥

जेमानायो रूरापेघुष्यधिदात्रे मौच:॥४६॥ अथात्रास्यो वृत्रतुरो राधो
गूर्त्तो अमर्त्तस्य पत्नीः॥ ता दैवीर्देवत्रेमय्यज्ञन्नेयत्तोपहूतास्सोम
स्य पिबत॥४७॥ मा भ्रेम्मा संविक्ष्या उर्ज्जं धत्स्व धिषणे वीड्वी सु
ती वीळुयेथा मूर्ज्जं दधाथाम्॥ पाप्मा हतो न सोमः॥४८॥ प्रागपा
गुदगधराक्सर्वतस्त्वा दिशं आ धावन्तु॥ अम्ब निष्पर समरी
म्विदाम्॥४९॥ त्वमंग प्रशंसिषो देव श्शविष्ठ मर्त्यम्॥ न त्वद
न्यो मघवन्नस्ति मर्ड्डितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः॥५०॥९॥ अष्टानुवा
केषु व्योमपंचकं॥ इति गुंनूपक्रः कण्वषट्कः संहितायां षष्ठमो
ध्यायः॥६॥ ॥ हरिः॥ ॐ म॥ वाचस्पतये पवस्व वृष्णो अं

॥३३॥

६२

ऽंशुभ्याङ्ग॰भस्तिपूतः ।। देवो देवेभ्यः पवस्व येषाम्भागोसि मधुम
तीर्नइषस्कृधि ।।१।। यत्ते सोमदाभ्यन्नाम जागृवि तस्मै ते सोम सो
माय स्वाहा ।। स्वाहोर्वन्तरिक्षमन्वेमि स्वाङ्कृतोसि विश्वेभ्य इन्द्रियेभ्यो
दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यः ।।२।। मनस्त्वाष्टु स्वाहा त्वा सुभव सूर्याय देवेभ्य
स्त्वा मरीचिपेभ्यो देवांशो यस्मै त्वेळे तत्सत्यमुपरिप्रुता भङ्गेन हतो
सौ फट् ।। प्राणाय त्वा व्यानाय त्वा ।।३।।१।।ॐ।। उपयामगृहीतोस्यन्त
र्यच्छ मघवन्पाहि सोमम् । उरुष्य रायो वेषो यजस्व ।।४।। अन्तस्ते ।
द्यावापृथिवी दधाम्यन्तर्दधाम्युर्वन्तरिक्षम् ।। सजूर्देवेभिरवरैः
परैश्चान्तर्यामे मघवन्मादयस्व ।। स्वाहोर्वन्तरिक्षमन्वेमि स्वाङ्कृतो

सि विश्वेभ्य इन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यः॥ मनस्त्वाष्टु स्वाहा त्वा सु
भवः सूर्याय॥ देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य उदानाय त्वा॥५॥२॥ आ वायो भू
ष शुचिपा उप नस्सहस्रन्ते नियुतो विश्ववार॥ उपो ते अन्धो मद्यमयामि
यस्य देव दधिषे पूर्वपेयं वायवे त्वा॥६॥ इन्द्रवायू इमे सुता उप प्रयोभि
रागतम्॥ इन्दवो वामुशन्ति हि॥ उपयामगृहीतोसि वायव इन्द्रवा
युभ्यां त्वैष ते योनि स्सजोषोभ्यां त्वा॥७॥३॥ अयं वां मित्रावरु
णा सुतस्सोम ऋतावृधा॥ ममेदिह श्रुतं हवं॥ उपयामगृहीतो
सि मित्रावरुणाभ्यां त्वा॥८॥ राया वयं ससवांसो मदेम हव्ये
न देवा यवसेन गावः॥ तां धेनुं मित्रावरुणा युवं नो विश्वाहा धत्त

मन्येपस्फुरन्तीम् ॥ एषतेयोनिर्ऋतायुभ्यान्त्वा ॥९॥७॥ यावांकशा
मधुमत्यश्विनासूनृतावती ॥ तयायज्ञंमिमिक्षतम् ॥ उपयामगृही
तोस्यश्विभ्यान्त्वैषतेयोनिर्माध्वीभ्यान्त्वा ॥१०॥८॥ तम्प्रत्नथापूर्व
थाविश्वथेमथाज्येष्ठतातिम्बर्हिषदꣳस्वर्विदम् ॥ प्रतीचीनंवृजनं
दोहसेधुनिमाशुञ्जयन्तमनुयासुवर्द्धसे ॥ उपयामगृहीतोसिशं
डायत्वा ॥११॥ एषतेयोनिर्वीरताम्पाह्यपमृष्टःशण्डोदेवास्त्वाशु
क्रपाःप्रणयन्त्वनाधृष्टासि ॥ सुवीरोवीरान्प्रजनयन्परीह्यभि
रायस्पोषेणयजमानम् ॥ सञ्जग्मानोदिवापृथिव्याशुक्रःशुक्र
शोचिषानिरस्तःशण्डःशुक्रस्याधिष्ठानमसि ॥१२॥ अच्छिन्नस्य

व

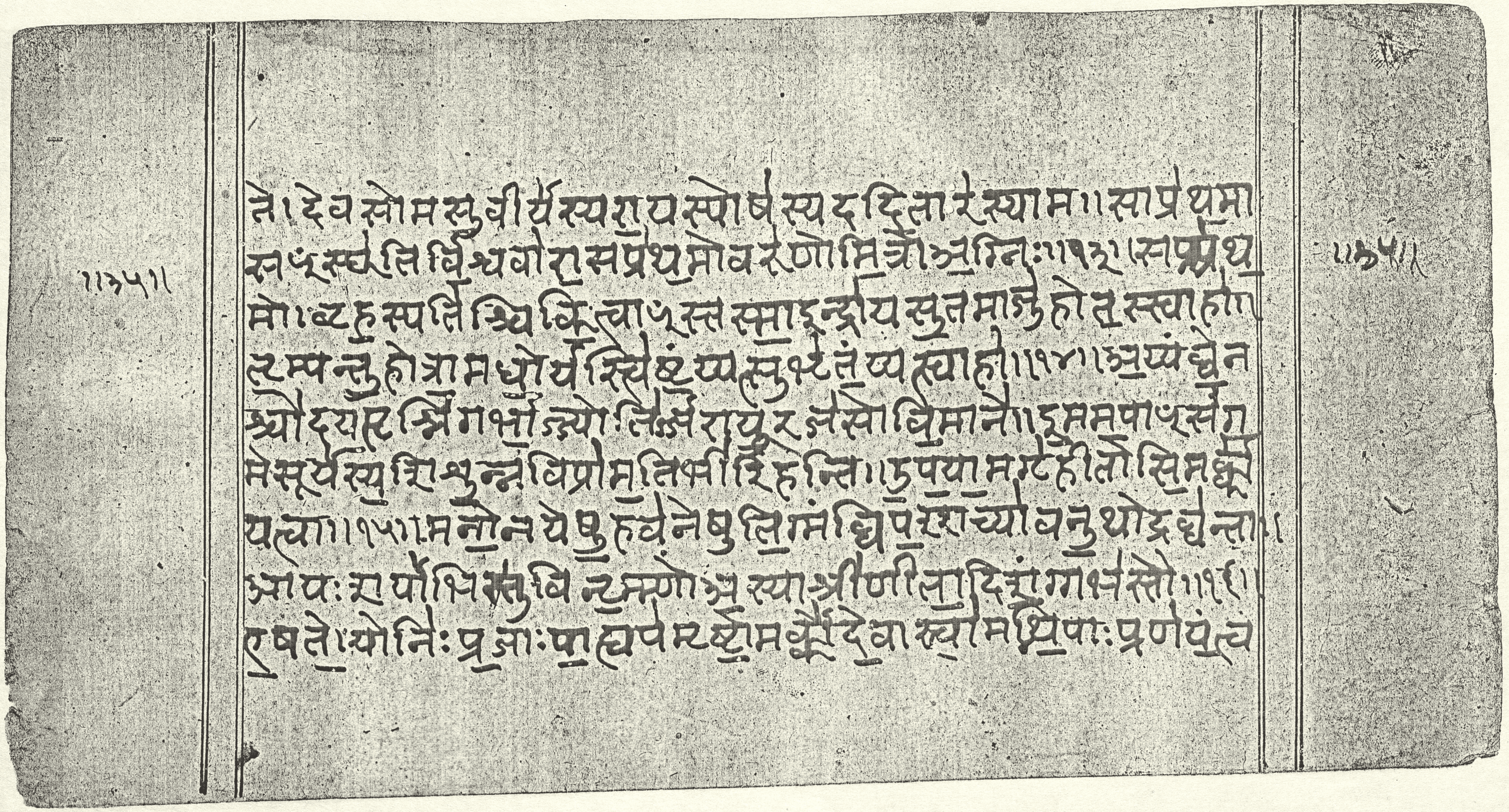

॥३५॥

ते। देव सोम सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य ददितारः स्याम ॥ सा प्रथमा
संस्कृतिर्विश्ववारा स प्रथमो वरुणो मित्रो अग्निः ॥१३॥ स प्रथ
मो। बृहस्पतिश्चिकित्वांस्तस्मा इन्द्राय सुतमाजुहोत स्वाहा।
तृम्पन्तु होत्रा मधोर्याः स्विष्टं याः सुप्रीतं याः स्वाहा ॥१४॥ अयं वेन
श्चोदयत्पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने। इममपां संग
मे सूर्यस्य शिशुं न विप्रा मतिभी रिहन्ति। उपयामगृहीतोसि मर्का
य त्वा ॥१५॥ मनो न येषु हवनेषु तिग्मं विपः शच्या वनुथो द्रवन्ता।
आ यः शर्याभिस्तुविनृम्णो अस्याश्रीणीतादिशं गभस्तौ ॥१६॥
एष ते योनिः प्रजाः पाह्यपमृष्टो मर्को देवास्त्वा मन्थिपाः प्रणयंत्व

॥३५॥

६6

नोद्दष्ठासि॥ सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्परीह्यभि रायस्पोषेण यजे
मानम्॥ संजग्मानो दिवा पृथिव्या मन्थी मन्थिशोचिषा निरस्तो
मर्को मन्थिनोधिष्ठानमसि॥१७॥ अच्छिन्नस्य ते देव सोम सुवी
र्यस्य रायस्पोषस्य ददितारः स्याम॥ सा प्रथमा संस्कृतिर्विश्व
वारा स प्रथमो वरुणो मित्रो अग्निः॥१८॥ स प्रथमो बृहस्पतिश्चि
कित्वांस्तस्मा इन्द्राय सुतमाजुहोत स्वाहा॥ तृम्पन्तु होत्रा म
ध्वो यत्स्विष्टं यत्सुहुतं यत्स्वाहा॥१९॥ ये देवासो दिव्येकादश
स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थ॥ अप्सुक्षितो महिनैकादश स्थ ते
देवासो यज्ञमिमं जुषध्वम्॥२०॥ उपयामगृहीतोस्याग्रयणोसि स्वा

ग्रयणः ॥ पाहि यज्ञम्पाहि यज्ञपतिम् ॥२१॥ विष्णुस्त्वामिन्द्रियेणपातु
विष्णुंत्वम्पाह्यभि सवनानिपाहि ॥ सोमःपवते सोमःपवते सोमःप
वते ॥२२॥ अस्मै ब्रह्मणे । पवतेस्मै क्षत्राय पवतेस्मै सुन्वते यजमानाय प
वते ॥ इषऊर्जे पवतेद्भ्य ओषधीभ्यः पवते द्यावापृथिवीभ्याम्पवते सुभू
ताय पवते ब्रह्मवर्चसाय पवते ॥ विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते योनिर्विश्वे
भ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥२३॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत
उक्थायुवं गृह्णामि ॥ यत्त इन्द्र बृहद्वयः स्तस्मै त्वा विष्णवे त्वैष ते योनि
रुक्थेभ्यस्त्वा ॥२४॥ देवेभ्यस्त्वा देवायुवं गृह्णामि यज्ञस्यायुषे मि
त्रावरुणाभ्यान्त्वा देवायुवं गृह्णामि यज्ञस्यायुषे ॥ इन्द्राय त्वा देवायु

वेष्टत्वा मि पृष्टस्यायुष इन्द्राग्निभ्यान्त्वा देवायुवंकृत्वा मि पृष्टस्या
युषे॥ इन्द्रोपत्वा देवायुवंकृत्वा मि पृष्टस्यायुष इन्द्रावरुणाभ्यान्त्वा
देवायुवंकृत्वा मि पृष्टस्यायुषे॥ इन्द्राबृहस्पतिभ्यान्त्वा देवायुवंकृ
त्वा मि पृष्टस्यायुष इन्द्राविष्णुभ्यान्त्वा देवायुवंकृत्वा मि पृष्टस्यायु
षे॥२५॥१॥ मूर्द्धानं दिवो अरतिम्पृथिव्या वैश्वानरमृत आजातमग्नि
म्॥ कविꣳसम्राजमतिथिञ्जनानामासन्नापात्रञ्जनयन्तदेवाः॥
॥२६॥ उपयामगृहीतोसि ध्रुवोसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणान्ध्रुवतमोच्यु
तानामच्युतक्षित्तमः॥ एषते योनिर्वैश्वानराय त्वा॥२७॥ ध्रुवन्ध्रु
वेण मनसा वाचा सोममवनयामि॥ अथान इन्द्र इद्विशोसपत्ना

॥३८॥

स्समेन सस्कृरेत्स्॥२५॥१०॥ यस्ते द्रप्स स्कन्दति यस्ते अंशुर्ग्रावच्यु
तो धिषणयो रुपस्थात्॥ अध्वर्योर्वा परि वा यः पवित्रात्तन्ते जु
होमि मनसा वषट्कृतं स्वाहा देवानामुत्क्रमणमसि॥२६॥११॥ उ
पयामगृहीतोसि मधवे त्वोपयामगृहीतोसि माधवाय त्वा॥ उप
यामगृहीतोसि शुक्राय त्वोपयामगृहीतोसि शुचये त्वा॥ उपया
मगृहीतोसि नभसे त्वोपयामगृहीतोसि नभस्याय त्वा॥ उपया
मगृहीतोसीषे त्वोपयामगृहीतोस्यूर्जे त्वा॥ उपयामगृहीतोसि
सहसे त्वोपयामगृहीतोसि सहस्याय त्वा॥ उपयामगृहीतोसि
तपसे त्वोपयामगृहीतोसि तपस्याय त्वा॥ उपयामगृहीतोस्य

॥३८॥

६७

ष्टहस्पतयेत्वा॥३०॥१५॥इन्द्राग्नीआगतꣳसुतंगीर्भिर्नभोवरे
ण्यम्॥अस्यपातन्धियेषिता॥उपयामगृहीतोसीन्द्राग्निभ्यान्त्वै
षतेयोनिरिन्द्राग्निभ्यान्त्वा॥३१॥१३॥आघा॥येअग्निमिन्धतेस्तृ
णन्तिबर्हिरानुषक्॥येषामिन्द्रोयुवासखा॥उपयामगृहीतोस्य
ग्नीन्द्राभ्यान्त्वैषतेयोनिरग्नीन्द्राभ्यान्त्वा॥३२॥१४॥ओमासश्चर्ष
णीधृतोविश्वेदेवासआगत॥दाश्वाꣳसोदाशुषस्सुतम्॥उप
यामगृहीतोसिविश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यएषतेयोनिर्विश्वेभ्यस्त्वादे
वेभ्यः॥३३॥विश्वेदेवासआगतशृणुतामइमꣳहवम्॥एदम्ब
र्हिर्निषीदत॥उपयामगृहीतोसिविश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यएषतेयो

निर्द्धियेभ्य स्वादेवेभ्यः ॥३४॥१६॥ इन्द्र मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शा
र्य्याते अपिबः सुतस्य । तव प्रणीती तैस वे भूर शर्मन्ना विवासन्ति कव
यस्सुयज्ञाः ॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरि
न्द्राय त्वा मरुत्वते ॥३५॥१७॥ मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दि
व्यꣳ शासमिन्द्रम् ॥ विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रꣳ सहोदामिह
तꣳ हुवेम ॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्रा
य त्वा मरुत्वते ॥३६॥[illegible]॥१९॥ उपयामगृहीतोसि मरुतां त्वौजसे ॥
॥३७॥२०॥ सजोषा इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वा
न् ॥ जहि शत्रूꣳ रप मृधो नुदस्वाथाभयं कृणुहि विश्वतो नः ॥ उप

यामगृहीतोसीन्द्रायत्वामरुत्वतएषतेयोनिरिन्द्रायत्वामरुत्वते॥३८॥
महाँ२इन्द्रोनृवदाचर्षणिप्राउतद्विबर्हाअमिनस्सहोभिः॥अस्म
द्र्यग्वावृधेवीर्य्यायोरुःपृथुःसुकृतःकर्तृभिर्भूत्॥उपयामगृहीतो
सिमहेन्द्रायत्वैषतेयोनिर्महेन्द्रायत्वा॥३९॥महाँ२इन्द्रोयऽओजसा
पर्जन्योवृष्टिमाँ२इव॥स्तोमैर्वत्सस्यवावृधे॥उपयामगृहीतोसि
महेन्द्रायत्वैषतेयोनिर्महेन्द्रायत्वा॥४०॥१२२॥द्वाविंशत्यनुवाकेषु
चत्वारिंशतिऋचः॥७॥इतिशुक्लयजुःकाण्वसंहितायांसप्तमोध्या
यः॥७॥ ॥हरिः॥ॐ॥मा॥कदाचन॥स्तरिरसिनेन्द्रस

॥३९॥

श्चसि दाशुषे। उपोपेन्नु मघवन्भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यत आदिभ्यस्त्वा॥१॥ कदा चन प्रयुच्छस्युभे निपासि जन्मनी॥ तुरीयादित्य सवनं त इन्द्रियमातस्था अमृतं दिव्यादित्येभ्यस्त्वा॥२॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः॥ आ वोर्वाची सुमतिर्ववृत्यादंहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासदादित्येभ्यस्त्वा॥ विवस्वाँ३ आदित्यैष ते सोमपीथस्तस्मिन्मत्स्व॥३॥ श्रदस्मै नरो वचसे दधातन यदाशीर्दा दम्पती वाममश्नुतः॥ पुमान्पुत्रो जायते विन्दते वस्वधा विश्वाहारप एधते गृहे॥४॥ वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवे दिवे वाममस्मभ्यं सावीः॥ वामस्य हि क्षयस्य देव भू

॥३९॥

65

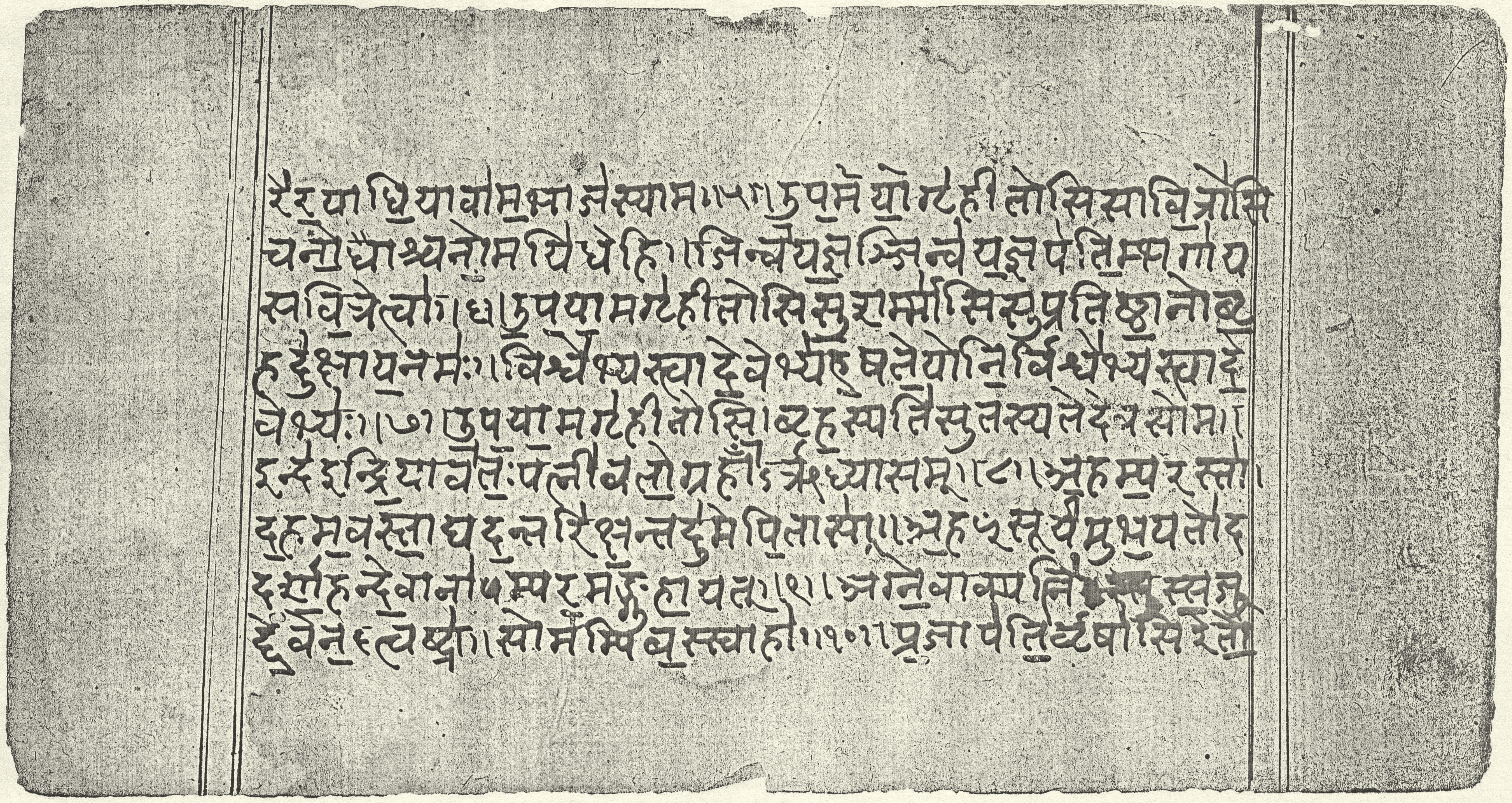

रैर्या धिया वामभाजःस्याम॥५॥उपयामगृहीतोसिसावित्रोसि
चनोधाश्चनोमयिधेहि॥जिन्वयज्ञंजिन्वयज्ञपतिम्भगा।ाय
सवित्रेत्वा॥६॥उपयामगृहीतोसिसुशर्म्मासिसुप्रतिष्ठानोबृ
हदुक्षायनमः॥विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यएषतेयोनिर्विश्वेभ्यस्त्वादे
वेभ्यः॥७॥उपयामगृहीतोसि॥बृहस्पतिसुतस्यतेदेवसोम॥
इन्दइन्द्रियावतःपत्नीवतोग्रहाँऽऋध्यासम्॥८॥अहम्परस्तो
दहमवस्ताद्यदन्तरिक्षन्तदुमेपितासे॥अहंसूर्यमुभयतोद
दर्शाहन्देवानाम्परमङ्गुहायत्॥९॥अग्नेवाक्षपलि [illegible] स्सजू
र्देवेनत्वष्ट्रा॥सोमम्पिबस्वाहा॥१०॥प्रजापतिर्वृषोसिरेतो

७६

१२

॥४०॥

धारेतोमयिधेहि।प्रजापतेस्तेवृष्णोरेतोधसोरेतोधामशीय॥११॥६॥
उपयामगृहीतोसिहरिरसिहारियोजनोहरिभ्यान्त्वा।हर्य्योर्धानास्थस
हसोमाइन्द्राय॥१२॥यस्ते।देवसोमाश्वसनिर्भक्षोयोगोसनिः।तस्य
तइष्टयजुषस्तुतस्तोमस्यशस्तोक्थस्योपहूतउपहूतस्यभक्षयामि॥१३॥
युक्ष्वाहि।केशिनाहरीवृषणाकक्ष्यप्रा।अथानइन्द्रसोमपागिरामु
पश्रुतिञ्चर।उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वाषोडशिनएषतेयोनिरि
न्द्रायत्वाषोडशिने॥१४॥७॥आतिष्ठ।वृत्रहन्रथंयुक्तातेब्रह्मणा
हरी।अर्वाचीनंसुतेमनोग्रावाकृणोतुवग्नुना।उपयामगृहीतो
सीन्द्रायत्वाषोडशिनएषतेयोनिरिन्द्रायत्वाषोडशिने॥१५॥८॥इ

॥४०॥

66

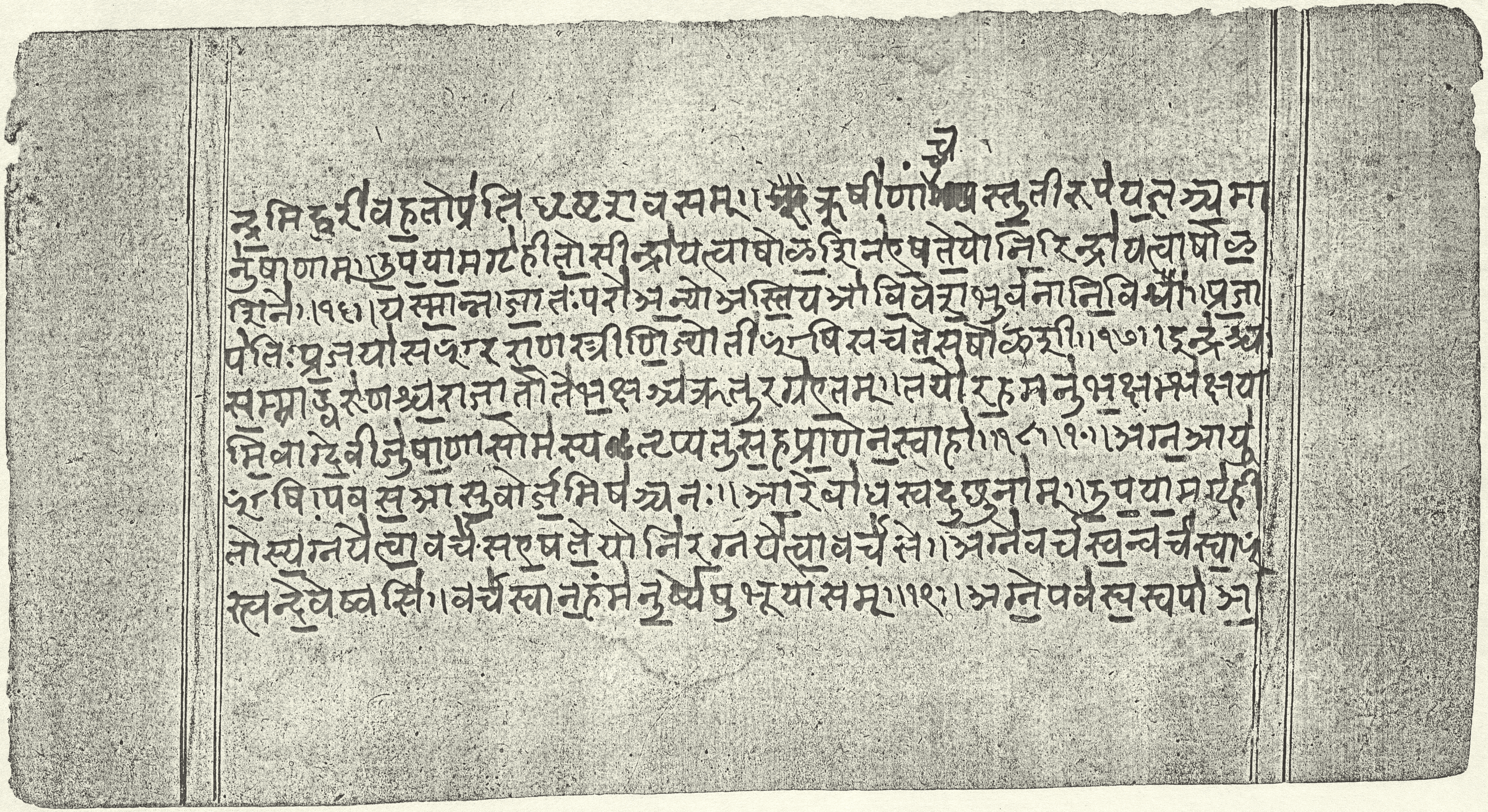

न्द्रमिद्धरीवहतोप्रतिधृष्टशवसम्॥ ऋषीणांच स्तुतीरुपयज्ञञ्च मा
नुषाणाम्॥ उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वाषोडशिनएषतेयोनिरिन्द्रायत्वाषोड
शिने॥१६॥ यस्मान्नजातःपरोअन्योअस्तियआविवेशभुवनानिविश्वा॥ प्रजा
पतिःप्रजयासंरराणस्त्रीणिज्योतींषिसचतेसषोडशी॥१७॥ इन्द्रश्च
सम्राड्वरुणश्चराजातौतेभक्षंचक्रतुरग्रएतम्॥ तयोरहमनुभक्षंभक्षया
मिवाग्देवीजुषाणासोमस्य तृप्यतुसहप्राणेनस्वाहा॥१८॥१०॥ अग्नआयूं
षिपवसआसुवोर्जमिषंचनः॥ आरेबाधस्वदुच्छुनाम्॥ उपयामगृही
तोस्यग्नयेत्वावर्चसएषतेयोनिरग्नयेत्वावर्चसे॥ अग्नेवर्चस्विन्वर्चस्वां
स्त्वन्देवेष्वसि॥ वर्चस्वानहंमनुष्येषुभूयासम्॥१९॥ अग्नेपवस्वस्वपाअ

॥४०॥

स्मेवर्च्चस्सुवीर्यम्॥ दधद्रयिम्मयिपोषम्॥ उपयामगृहीतोस्यग्नयेत्वावर्च्च
सएषतेयोनिरग्नयेत्वावर्च्चसे॥ अग्नेवर्च्चस्वन्वर्च्चस्वाँस्त्वन्देवेष्वसि॥
वर्च्चस्वानहम्मनुष्येषुभूयासम्॥२८॥१२॥ उत्तिष्ठन्नोजसासहपीत्वीशि
प्रेअवेपयः॥ सोममिन्द्रचमूसुतम्॥ उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वौजस
एषतेयोनिरिन्द्रायत्वौजसे॥ इन्द्रौजस्वन्नोजस्वाँस्त्वन्देवेष्वसि॥ ओज
स्वानहम्मनुष्येषुभूयासम्॥२९॥१३॥ अदृश्रमस्यकेतवोविरश्मयोज
नाँअनु॥ भ्राजन्तोअग्नयोयथा॥ उपयामगृहीतोसिसूर्य्यायत्वाभ्राजएषते
योनिस्सूर्य्यायत्वाभ्राजे॥ सूर्य्यभ्राजस्वन्भ्राजस्वाँस्त्वन्देवेष्वसि॥ भ्रा
जस्वानहम्मनुष्येषुभूयासम्॥[illegible]॥ उदुत्यञ्जातवेदसन्देवंवहन्तिके

॥४०॥

मा

62

तवः॥ दूरेविश्वायसूर्यम्॥ उपयामगृहीतोसिसूर्यायत्वाभ्राजएषतेयो
निस्सूर्यायत्वाभ्राजे॥ सूर्यभ्राजिष्ठभ्राजिष्ठस्त्वंदेवेष्वसि॥ भ्राजि
ष्ठोहम्मनुष्येषुभूयासम्॥४३॥ चित्रन्देवानामुदगादनीकञ्चक्षुर्मि
त्रस्यवरुणस्याग्नेः॥ आप्राद्यावापृथिवीअन्तरिक्षꣳसूर्यआत्माजग
तस्तस्थुषश्च॥ उपयामगृहीतोसिसूर्यायत्वाभ्राजएषतेयोनिस्सूर्याय
त्वाभ्राजे॥ सूर्यभ्राजिष्ठभ्राजिष्ठस्त्वंदेवेष्वसि॥ भ्राजिष्ठोहम्म
स५ नुष्येषुभूयाम्॥४४॥ विनइन्द्रमृधोजहिनीचायच्छपृतन्यतः॥ योअस्माꣳ२॥
अभिदासत्यधरङ्गमयातमः॥ उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वाविमृधएषते
योनिरिन्द्रायत्वाविमृधे॥४५॥ वाचस्पतिंविश्वकर्माणमूतयेमनोजु

८०

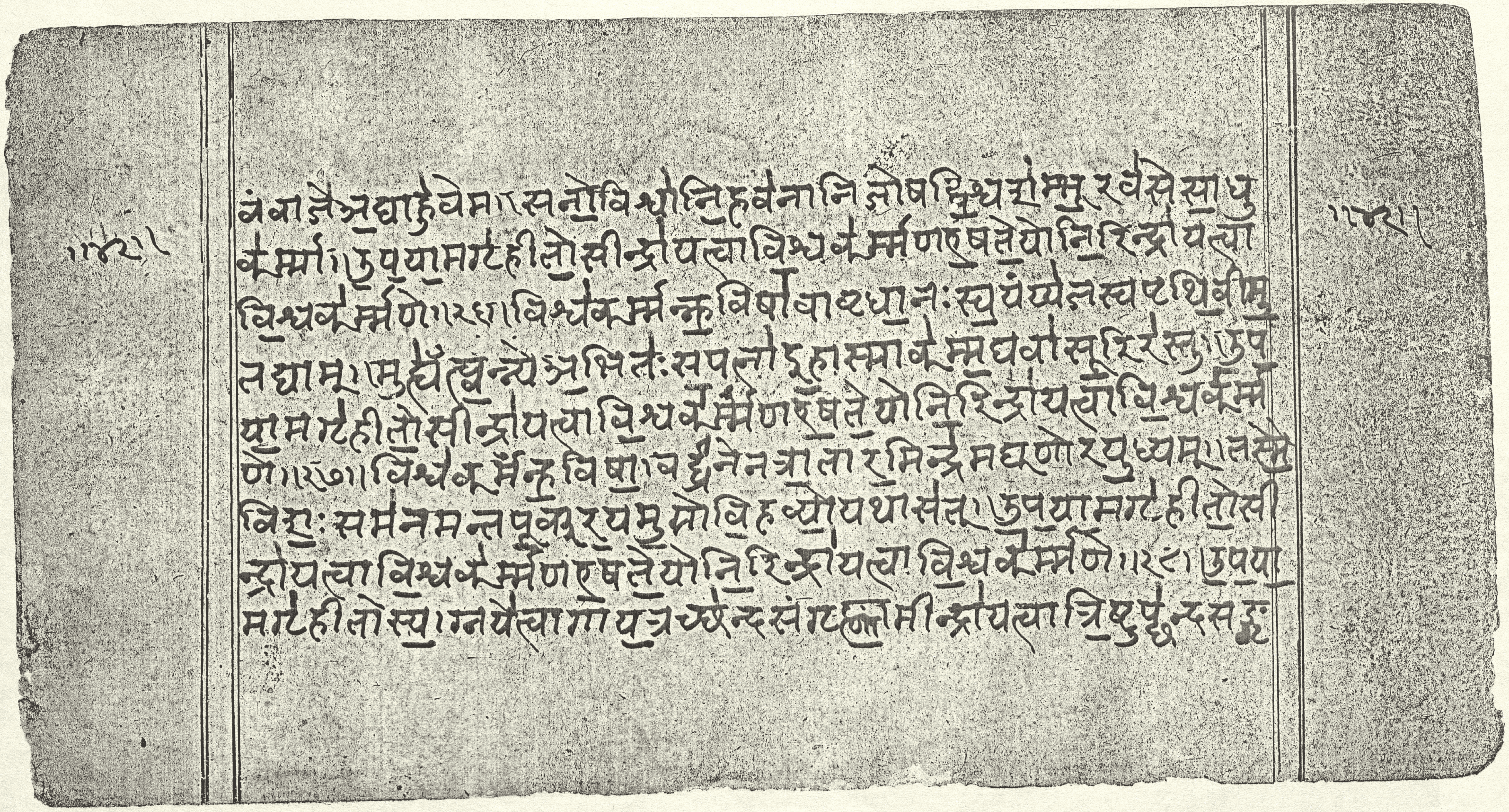

॥४८॥

वंवाजेअद्याहुवेम॥ स नो विश्वानि हवनानि जोषद्विश्वशंभूरवसे साधु
कर्म्मा॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा विश्वकर्म्मण एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
विश्वकर्म्मणे॥४५॥ विश्वकर्म्मन्हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवीमु
त द्याम्॥ मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु॥ उप
यामगृहीतोसीन्द्राय त्वा विश्वकर्म्मण एष ते योनिरिन्द्राय त्वा विश्वकर्म्म
णे॥४६॥ विश्वकर्म्मन्हविषा वर्द्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम्॥ तस्मै
विशः समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत्॥ उपयामगृहीतोसी
न्द्राय त्वा विश्वकर्म्मण एष ते योनिरिन्द्राय त्वा विश्वकर्म्मणे॥४७॥ उपया
मगृहीतोस्यग्नये त्वा गायत्रछन्दसं गृह्णामीन्द्राय त्वा त्रिष्टुप्छन्दसङ्गृ

॥४८॥

८१

ह्णामि॥विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्योजगच्छन्दसंगृह्णाम्यनुष्टुप्तेभि
गरः॥४७॥व्रेशीनान्त्वापत्मन्नाधूनोमिकुकूननानान्त्वापत्मन्ना
धूनोमिभन्दनानान्त्वापत्मन्नाधूनोमिमदिन्तमानान्त्वापत्मन्नाधू
नोमि॥शुक्रन्त्वाशुक्रआधूनोम्यह्नोरूपेसूर्यस्यरश्मिषु॥४८॥क
कुभ्रूपंवृषभस्यरोचतेबृहत्सोमःसोमस्यपुरोगाःशुक्रःशु
क्रस्यपुरोगाः॥यत्तेसोमादाभ्यन्नामजागृवितस्मैत्वागृह्णामि
तस्मैतेसोमसोमायस्वाहा॥४९॥उशिक्त्वन्देवसोमाग्नेःप्रिय
म्पाथोपीहिवशीत्वन्देवसोमेन्द्रस्यप्रियम्पाथोपीहि॥अस्मत्स
खात्वन्देवसोमविश्वेषान्देवानाम्प्रियम्पाथोपीहि॥५०॥छ॥छ॥

॥४२॥

॥३२॥८॥ द्वात्रिंशत्स्वनुकेषु कात्रिंशति ऋ॥१॥ इति शुक्ल यजुः काण्व संहितायां
पाठे अष्टमोध्यायः ॥८॥ ॥हरिः ॐ॥ प्राणाय मे । वर्चोदा वर्चसे
पवस्व व्यानाय मे वर्चो दा वर्चसे पवस्व । उदानाय मे वर्चोदा व
र्चसे पवस्व वाचो मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व ।१। क्रतुदक्षाभ्यां मे वर्चोदा व
र्चसे पवस्व श्रोत्राय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व । चक्षुर्भ्यां मे वर्चोदसौ व
र्चसे पवेथाम् ।२। आत्मने मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वौजसे मे वर्चोदा वर्च
से पवस्वायुषे मे वर्चोदा व र्चसे पवस्व । विश्वाभ्यो मे प्रजाभ्यो वर्चो
दसौ वर्चसे पवेथाम् ।३। कोशोसि । कलशोसि कुश्योसि कोनामोसि ।
यस्ते नामामन्महि यं त्वा सोमेनातीतृपाम ।४। भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः

॥४२॥

83

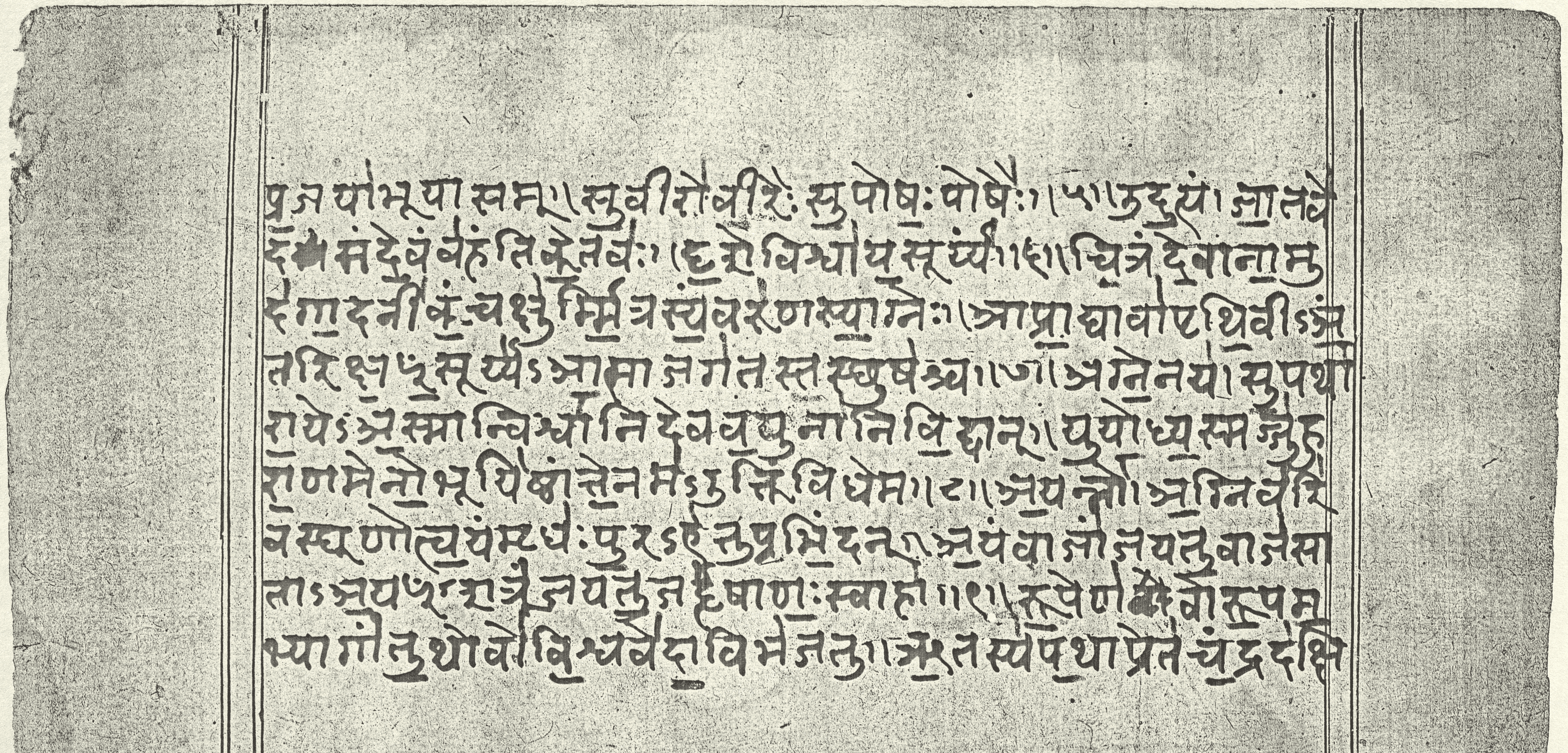

प्रजयाभूयासम् ॥ सुवीरोवीरैः सुपोषः पोषैः ॥ ५ ॥ उदुत्यं जातवे
दसं देवं वहंति केतवः ॥ दृशे विश्वाय सूर्यं ॥ ६ ॥ चित्रं देवानामु
दगादनीकं चक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः ॥ आप्रा द्यावापृथिवीऽअं
तरिक्षं सूर्यऽआत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥ ७ ॥ अग्नेनय सुपथा
रायेऽअस्मान्विश्वानि देववयुनानि विद्वान् ॥ युयोध्यस्मज्जुहु
राणमेनोभूयिष्ठांतेनमऽउक्तिं विधेम ॥ ८ ॥ अयन्नोऽअग्निर्वरि
वस्कृणोत्वयंमृधः पुरऽएतु प्रभिंदन् ॥ अयंवाजांजयतु वाजसा
ताऽअयंशत्रूंजयतु जर्हृषाणः स्वाहा ॥ ९ ॥ रूपेण वो रूपम
भ्यागां तुथो वो विश्ववेदा विभजतु ॥ ऋतस्य पथा प्रेत चंद्रदक्षि

णाः॥१०॥दिवस्त्वः पश्यत्वंतरिक्षंपतस्यसदस्यैः॥ब्राह्मणमद्यवि
देयपितृमंतंपैतृमत्यमृषिमार्षेयंसुधातुदक्षिणं॥११॥अस्म
द्राताद्देवत्रागाछप्रदातारमाविश॥अग्नयेत्वामह्यंवरुणो
ददातुसोमृतत्वमस्यात्॥१२॥आयुर्दात्रऽएधिमयोमह्यंप्रति
ग्रहीत्रे॥रुद्रायत्वामह्यंवरुणोददातुसोमृतत्वमस्यात्॥प्रा
णोदात्रऽएधिमयोमह्यंप्रतिग्रहीत्रे॥बृहस्पतयेत्वामह्यंव
रुणोददातुसोमृतत्वमस्यात्॥त्वग्दात्रऽएधिमयोमह्यंप्र
तिग्रहीत्रे॥यमायत्वामह्यंवरुणोददातुसोमृतत्वमस्यात्॥
वयोदात्रऽएधिमयोमह्यंप्रतिग्रहीत्रे॥१३॥कोदात्कस्माऽअ

दात्कामोदात्कामोयाद्दात्॥कामोदाताकामःप्रतिग्रहीताकामैत
तेतवकामसत्ताभुनजामहे॥१४॥समिंद्धोमनसानेषिगो
भिःस्वपूंसूरिभिर्मघवंस्वन्द्रस्वस्या॥संब्रह्मणादेवकृतंयद
स्तिसंदेवानोऽप्सुमतोयज्ञियानाम्॥१५॥संवर्चसापयसा
संतनूभिरगन्महिमनसासंपृशिवेन॥त्वष्टासुदत्रोविदधा
तुरायोनुमार्ष्टुतन्वोयद्विलिष्टम्॥१६॥धातारातिः॥सवितेदं
जुषंतांप्रजापतिर्निधिपादेवोऽग्निः॥त्वष्टाविष्णुःप्रजया
संरराणोयजमानायद्रविणंदधातु॥१७॥सुगावोदे
वाःसदनाऽकर्मयऽआजग्मेदंसवनंजुषाणाः॥भ

॥२५॥

रमाणावहमानाहवीꣳष्यस्मेधत्तवसवोवसूनि॥१८॥यांऽआव
हउशतोदेवदेवाꣳस्तान्प्रेरयस्वेऽअग्नेसधस्थे।जक्षिवा
ꣳसःपपिवाꣳसश्चविश्वेसुघर्मꣳस्वरातिष्ठतानु॥१९॥वय
ꣳहित्वाप्रयतियज्ञेऽअस्मिन्नग्नेहोतारमवृणीमहीह।ऋ
धगयाऽऋधगुताशमिष्ठाःप्रजानन्यज्ञमुपयाहिविद्वान्॥
॥२०॥देवागातुविदोगातुमित्वागातुमित॥मनसस्पतइमंदेव
यज्ञꣳस्वाहावातेधाः॥२१॥यज्ञयज्ञंग[illegible]यज्ञपतिंगच्छस्वां
योनिंगच्छस्वाहा॥एषतेयज्ञोयज्ञपतेसहसूक्तवाकःसर्ववी
रस्तंजुषस्वस्वाहा॥माहिर्भूर्मापृदाकुः॥२२॥उरꣳहिराजा

॥२५॥

वरुणश्चकारसूर्य्यायपंथामन्वेतवाउ॥अपदेपादाप्रतिधातवे
ऽकरुतापवक्ताहृदयाविधश्चित्॥नमोवरुणायाभिष्ठितोवरु
णस्यपाशः॥८॥अग्नेरनीकमपऽआविवेशापान्नपात्प्रतिर
क्षन्नसुर्य्यम्॥दमेदमेसमिधंयक्ष्यग्नेप्रतितेजिह्वाघृतमुच्चर
ण्यत्स्वाहा॥९॥समुद्रेतेहृदयमप्स्वंतःसंत्वाविशंत्वोषधीरु
तापः॥यज्ञस्यत्वायज्ञपतेसूक्तोक्तौनमोवाकेविधेमयत्स्वा
हा॥१०॥देवीरापऽएषवोगर्भस्तꣳसुप्रीतꣳसुभृतंबिभृत।
देवसोमैषतेलोकःपरिंचवक्ष्विरंचवक्ष्वि॥११॥अवभृथनि
चुंपुणनिचेरुरसिनिचुंपुण॥अवदेवैर्देवकृतमेनोयासि

थ

षमव स्मम सैं स्मै सैं हत्वं पुत्रत्वो देव रिषस्यो हि॥ देवानां प स
मिर्दसि॥२७॥ एजतु दशमास्यो गर्भो जरायुणा सह॥ यथायं
वायुरेजति यथा समुद्र एजत्येवायं दशमास्यो ऽस्रज्जरायु
णा सह॥२८॥ यस्यैस्ते यज्ञियो गर्भो यस्यै योनिर्हिरण्ये॥ अ
ङ्गान्यह्रुता यस्य तं मात्रा समजीगमं स्वाहा॥२९॥ पुरुदस्मो वि
षुरूप इन्दुरन्तर्महिमानमानंज धीरः॥ एकपदीं द्विपदीं त्रि
पदीं चतुष्पदीमष्टापदीं भुवनानु प्रथन्तां स्वाहा॥३०॥ मरु
तो यस्य हि क्षये पाथा दिवो विमहसः॥ स सुगोपातमो जनः॥
॥३१॥ मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम्॥ पिपृतान्नो

मरीमभिः॥२२॥ आजिघ्रकलशंमह्यात्वाविशंत्विंदवः॥ पुनरू
र्जानिवर्त्तस्वसानःसहस्रंधुक्ष्वोरुधारापयस्वतीपुनर्माविशता
द्रयिः॥२३॥ हव्येकाम्येऽइडेरतेचंद्रेज्योतेदितेसरस्वतिमहिविश्रु
ति॥एतातेऽअघ्न्येनामानिदेवेभ्योमासुकृतंब्रूतात्॥२४॥ इहरति
रिहरमध्वमिहधृतिरिहस्वधृतिस्वाहा॥ उपसृजंधरुणंमा
त्रेधरुणोमातरंधयं न्रायस्पोषमस्मासुदीधरत्स्वाहा॥२५॥
अगन्मज्योतिरमृताऽअभूमदिवंपृथिव्याऽअध्यारुहामाऽअवि
दामदेवान्स्वर्ज्योतिः॥२६॥ युवंतमिंद्रापर्वतापुरोयुधायोनः

पतत्स्याद्पलन्तमिद्धुलंवक्रेणलंतमिद्धंतमः दूरेचत्वायेछस्वस्र
हेतंयदिनेक्षदस्माकूर्तरान्नून्मरिश्वरविश्वतोदुर्म्मादूरीष्टवि
श्यतेः ।।५७।। भूर्भुवःस्वःसुप्रजाःप्रजयोभूयासम ।।सुवीरोवीरैः
सुपोषःपोषैः ।।५८।। पुरमेष्ठ्याभिधीतःप्रजापतिर्वाचिव्याहृताया
मधोऽअछेतःसुवितासन्याम ।।विश्वकर्म्मादीक्षायांपूषासोमक्रये
ण्याम ।।५९।। इन्द्रश्चमरुतेश्चक्रयायोपोत्थितः ।।असुरःपण्यमानो
मित्रःक्रीतः ।।६०।। विष्णुःशिपिविष्टऽऊरावासन्नोविष्णुर्न्नरंधि
षःप्रोह्यमाणः ।।सोमऽआगतोवरुणऽआसन्द्यामासन्नः ।।६१।।अ
ग्निराग्नीध्रऽइन्द्रोहविर्द्धाने ।।अथर्व्वोपावह्रियमाणोविश्वेदेवा।

ऋतुषून्नुप्यमानेषु ॥२१॥ विष्णुराप्रीतपा आप्याय्यमानो य
मः सूयमानो विष्णुः संभ्रियमाणः ॥ वायुः पूयमानः शुक्रः पूतः ॥२२॥
शुक्रः क्षीरश्रीः मंथी सक्तुश्रीः ॥ विश्वेदेवाश्चमसेषून्नीतो सुर्हो
मायोद्यतः ॥२३॥ रुद्रो हूयमानो वातोभ्यावृत्तो नृचक्षाः प्रतिख्य
ख्यातो भक्षः पीतः पितृणां नाराशंसः साद्यमानः ॥ सिंधुरवभृ
थायोद्यतः समुद्रोभ्यवह्रियमाणः सलिलः प्रप्लुतः ॥२४॥ ययोरो
जसा स्कभिता रजांसि वीर्येभिर्वीरतमा शविष्ठा ॥ या पत्येते
अप्रतीता सहोभिर्विष्णू अगन्वरुणा पूर्वहूतौ ॥२५॥ देवान्दिव
मगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु मनुष्यानन्तरिक्षमगन्यज्ञस्ततो

६२

मा द्रविणमष्टु॥ पित्रन्दे पृथिवीमगान्युङ्क्ष्वस्त्वसौ मा द्रविणमष्टु यंवृ
चेलोपमगान्युङ्क्ष्वस्ततो मे भद्रमभूत्॥ ७०॥ ४९॥ ॥४९॥ इ
ति श्री शुक्लयजुः ब्राह्मण संहितायां नवमोध्यायः॥ ९॥ ॥ हरिः
ॐ म॥ देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुवे मं भगाय॥ दिव्यो गंधर्वः केतपा
पूः केतन्नः पुनातु वाचस्पतिर्नोऽद्य वाजं [illegible] स्वदतु॥ १॥ ध्रुवस
दं त्वा नृषदं मनःसदं म॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष
ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम्॥ २॥ अप्सुषदं त्वा घृतसदं व्योमसद
म्॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय
त्वा जुष्टतमम्॥ ३॥ पृथिविसदं त्वांतरिक्षसदं दिविसदं देवसदं ना

वृसदंम॥ उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वाजुष्टंगृह्णाम्येषतेयोनिरिन्द्राय
त्वाजुष्टतमम्॥२॥ अपाꣳरसमुद्वयसꣳसूर्य्येसंतꣳसमाहितम्॥ अ
पाꣳरसस्ययोरसस्तंवोगृह्णाम्युत्तमम्॥ उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वा
जुष्टंगृह्णाम्येषतेयोनिरिन्द्रायत्वाजुष्टतमम्॥३॥ ग्रहाऽऊर्ज्जाहुतयो
व्यंतोविप्रायमतिम्॥ तेषांविशिप्रियाणांवोहमिषमूर्ज्जꣳसमग्र
भम्॥ उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वाजुष्टंगृह्णाम्येषतेयोनिरिन्द्रा
यत्वाजुष्टतमम्॥४॥ संपृचस्थसंमाभद्रेणपृङ्क्त॥ विपृचस्थ
विमापाप्मनापृङ्क्त॥५॥ इन्द्रस्यवज्रोसिवाजसास्त्वयायंवाजꣳ
सेत्॥ वाजस्यनुप्रसवेमातरंमहीमदितिन्नामवचसाकराम

९४

॥४९॥

हा॥ यस्योमिदं विश्वंभुवनमाविवेश तस्यान्नोदेवः सविता धर्म
[illegible] साविषत्॥१७॥ दिवीरापोऽअपान्नपाद्योवेऽऊर्मिः प्रतूर्तिः
ककुन्मान्वाजसास्तेनायंवाजंसेत॥१८॥ अप्स्वन्तरमृतमप्सु
भेषजमपामुतप्रशस्तिभिः॥ अश्वाभवतवाजिनः॥१९॥ वातो
वाओमनोवागंधर्वाः सप्तविंशतिः॥ तेऽग्रेश्वमयुंजंस्तेऽअ
स्मिंजवमादधुः॥२०॥ वातरंहाभववाजिन्युज्य[illegible]मानऽइन्द्र
स्येवदक्षिणश्रियेधि॥ युंजंतुत्वामरुतोविश्ववेदसऽआतेत्वष्टा
पत्सुजवंदधातु॥२१॥ जवोयस्तेवाजिन्निहितोगुहायः श्ये
नेपरीत्तोऽअचरच्चवाते॥ तेननोवाजिन्बलवान्बलेनवाज

॥४९॥

८५

जिच्चैधिसमनेचपारयिष्णुः॥१२॥वाजिनोवाजजितोवाजंस
सरिष्यंतः॥बृहस्पतेर्भागमवजिघ्रत॥१३॥देवस्यवयंसवितुः
सवेसत्यसवसः॥बृहस्पतेरुत्तमन्नाकंरुहेमेंद्रस्योत्तमन्ना
कंरुहेम॥१४॥देवस्यवयंसवितुःसवेसत्यसवसः॥बृह
स्पतेरुत्तमन्नाकमरुहामेंद्रस्योत्तमन्नाकमरुहाम॥१५॥बृ
हस्पतेवाजंजयबृहस्पतयेवाचंवदत॥बृहस्पतिंवाजंजापय
त॥इंद्रवाजंजयेंद्रायवाचंवदत॥इंद्रंवाजंजापयत॥१७॥
एषावः॥सासत्यासंवागभूद्ययाबृहस्पतिंवाजमजीजपत॥
अजीजपतबृहस्पतिंवाचंवनस्पतयोविमुच्यध्वं॥१८॥देव

॥५०॥

स्येवयश्चासंवितुःसवेसत्यसवेवसः॥ब्रहस्पतेर्वाजजितोवाजं
जेष्म॥१॥वाजिनोवाजऽजितोऽध्वनःस्कभ्नंतः॥योजनामिमा
नाःकाष्ठांगछत॥२॥एषस्य॥वाजीक्षिपणिंतुरण्यतिग्रीवायां
बद्धोऽअपिकक्षऽआसनि॥क्रतुंदधिक्राऽअनुसंतवीत्व
त्पथामंकांस्यन्वापनीफणत्॥३॥उतस्मास्यद्रवतस्तुर
ण्यतःपर्णंनवेरनुवातिप्रगर्धिनः॥श्येनस्येवध्रजतोऽअंक
संपरिदधिक्राव्णःसहोर्जातरित्रतः॥४॥शंनोभवंतुवा
जिनोहवेषुदेवतातामितद्रवःस्वर्काः॥जंभयंतोहिंवृकंरक्षां
सिसनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः॥५॥तेनोऽअर्वंतोहवनश्रु

॥५०॥

तो हवं विश्वे शृण्वंतु वाजिनो मितद्रवः॥ सहस्रसा मेधसाताऽ
इव त्मना महो ये धनं समिथेषु जभ्रिरे॥१७॥ वाजेवाजेवत
वाजिनो नो धनेषु विप्राऽअमृताऽऋतज्ञाः॥ अस्य मध्वः पिब
त मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः॥१८॥ आमा वाजस्य
प्रसवो जगम्या देमे द्यावापृथिवी विश्वरूपे॥ आ मा गंतं पित
रा मातरा युवं मा मा सोमोऽअमृतत्वाय गम्यात्॥१९॥ वाजि
नो वाजजितो वाजꣳ सस्वाꣳसः॥ बृहस्पतेर्भागमवजिघ्र
त निमृजानाः॥२०॥ आपये स्वाहा स्वापये स्वाहा पिजाय स्वा
हा क्रतवे स्वाहा॥ वसवे स्वाहा अहर्पतये स्वाहा॥ अन्हे मुग्धा

९९

य स्वाहा मुग्धाय वैनꣳशिनाय स्वाहा विनꣳशिन ऽआंत्यायनाय स्वा
॥५९॥ हांत्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये स्वाहाधिपतये स्वाहा ॥२०॥
आयुर्यज्ञेन कल्प[illegible] ताम्प्राणो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन क ॥५९॥
ल्पताꣳ श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां ॥ पृष्ठं यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन क
ल्पतां ॥२१॥ आयुरेहि स्वारोहा वा ॥ प्रजापतेः प्रजा ऽअभूम स्वर्देवा ऽ
अगन्मामृता ऽअभूम ॥२२॥ अस्मे वो ऽअस्त्विंद्रियमस्मे नृम्णमुत क्र
तुः ॥ अस्मे वर्चाꣳसि संतु वः ॥२३॥ नमो मात्रे पृथिव्या ऽइयन्ते रा
ड्यंता[illegible]सि यमनः ॥ ध्रुवोसि धरुणः ॥ कृष्यै क्षेमाय रय्यै पोषा
या ॥२४॥ वाजस्येमं प्रसवः सुषुवेग्रे सोमं राजानमोषधीष्वप्सु ॥

९९

वि

ताऽअस्मभ्यम्मधुमतीर्भवंतुवयᳪराष्ट्रेजागृयामपुरोहिताः।।२३।।वा
जस्येदंप्रसवऽआबभूवेमाचविश्वाभुवनानिसर्वतः।।सनेमिराजा
परियातिविद्वान्प्रजांपुष्टिंवर्द्धमानोऽअस्मे।।२४।।वाजस्येमांप्रसवःशि
श्रियेदिवमिमाचविश्वाभुवनानिसम्राट्।।अदित्संतंदापयतिप्रजा
नंसनोरयिᳪसर्ववीरंनियछतु।।२५।।अग्नेऽअछावदेहनःप्रति
नःसुमनाभव।।प्रनोयछसहस्रजित्वᳪहिधनदाऽअसि।।२६।।सो
मᳪराजानमवसेग्निमन्वारभामहे।।आदित्यंविष्णुᳪसूर्य्यंब्र
ह्माणंचबृहस्पतिमू।।२७।।प्रनोयछत्वर्य्यमाप्रपूषाप्रसरस्वती।।
प्रवाग्देवीददातुनः।।२८।।अर्य्यमणंबृहस्पतिमिंद्रंदानायचोदय।

यं

१०७

॥५२॥

वाचंविष्णुꣳसरस्वतीꣳसवितारंचवाजिनं॥देवस्यत्वासवितुःप्र
सवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्याम्॥२९॥सरस्वत्यैवाचो॥यंतुर्यं
तुर्य्यैदधामि॥बृहस्पतेष्ट्वासाम्राज्येनाभिषिंचामीन्द्रस्यत्वासा
म्राज्येनाभिषिंचामि॥३०॥अग्निरेकाक्षरेण॥प्राणमुदजयत्तमु
ज्जेषमश्विनौद्व्यक्षरेणद्विपदोमनुष्यानुदजयतांतानुज्जेषम्॥
विष्णुस्त्र्यक्षरेणत्रीन्निमाँल्लोकानुदजयत्तानुज्जेषꣳसोमश्चतुर
क्षरेणचतुष्पदःपशूनुदजयत्तानुज्जेषम्॥३१॥पूषापंचाक्षरेणपं
चःऋतूनुदजयत्तानुज्जेषꣳसविताषळक्षरेणषळृतूनुदजयत्ता
नुज्जेषम्॥मरुतःसप्ताक्षरेणसप्तग्राम्यान्पशूनुदजयꣳस्तानु

॥५२॥

१०१

मुज्जैषं विश्वेदेवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयंस्तामुज्जेषं ॥[illegible]।४

ज्जैषं बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयत्तामुज्जेषम् ॥४१॥ मित्रो
नवाक्षरेण । त्रिवृतꣳस्तोममुदजयत्तमुज्जेषं वरुणो दशाक्षरेण
विराजमुदजयत्तामुज्जेषम् ॥ इन्द्र एकादशाक्षरेण त्रिष्टुभमुदज
य[illegible]स्तामु[illegible] ॥४२॥ वसवस्त्रयोदशाक्षरेण । त्रयोदशꣳस्तो
ममुदजयꣳस्तमुज्जेषꣳ रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण चतुर्दशꣳस्तोम
मुदजयꣳस्तमुज्जेषम् ॥ आदित्याः पंचदशाक्षरेण पंचदशꣳस्तो
ममुदजयꣳस्तमुज्जेषमदितिः षोडशाक्षरेण षोडशꣳस्तोममु
दजयत्तमुज्जेषम् ॥ प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशꣳस्तोममु
दजयत्तमुज्जेषम् ॥४४॥ इति काण्वशाखायां संहितापाठे दशमोध्यायः ॥[illegible]
॥ ॥ ॥७१॥

॥५२॥

॥हरिः ॐ मू॥एषते॥निर्ऋते भागस्तं जुषस्व स्वाहाऽग्निनेत्रेभ्योदेवेभ्यः
पुरःसद्भ्यः स्वाहा यमनेत्रेभ्योदेवेभ्योदक्षिणासद्भ्यः स्वाहा॥वि श्वदे
वनेत्रेभ्योदेवेभ्यः पश्चात्सद्भ्यः स्वाहा मित्रावरुणनेत्रेभ्योवा मरुन्ने
त्रेभ्योवादेवेभ्यऽउ त्तरसद्भ्यः स्वाहा॥सोमनेत्रेभ्योदेवेभ्यऽउपरि
षद्भ्योदुवस्वद्भ्यः स्वाहा॥१॥येदेवाऽअग्निनेत्राः पुरस्सदस्तेभ्यः स्वा
हा येदेवायमनेत्रादक्षिणासदस्तेभ्यः स्वाहा॥येदेवाविश्वदेवनेत्राः
पश्चात्सदस्तेभ्यः स्वाहा येदेवामित्रावरुणनेत्रावामरुन्नेत्रावोत्त
रसदस्तेभ्यः स्वाहा॥येदेवाः सोमनेत्राऽउपरिषदोदुवस्वंतस्तेभ्यः
स्वाहा॥२॥अग्नेसहस्वपृतनाऽअभिमातीरपास्य॥दुष्टरस्तरंन्

॥५२॥

१०२

रातीर्वर्च्चोधायज्ञवाहसि।।देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां
पूष्णोहस्ताभ्याम्।।१।।उपाꣳशोर्वीर्य्येण।जुहोमिहतꣳरक्षस्वाहा।।र
क्षसांत्वावधायावधिष्मरक्षोमुष्यत्वावधाया मुमवधिष्म।।जुषाणो
प्वाज्यस्यवेतुस्वाहा।।४।।अपोदेवा।मधुमतीरगृभ्णन्नूर्जस्वतीरा
जस्वश्चितानाः।।याभिर्मित्रावरुणा।ऽअभ्यषिंचन्याभिरिंद्रम
नयन्नत्यरातीः।।५।।वृष्णाऽऊर्मि।रसिराष्ट्रदाराष्ट्रंमेदे हिस्वा
हावृष्णोऽऊर्म्मिरसिराष्ट्रदाराष्ट्रममुष्मैदेहि।।वृषसेनोसिराष्ट्रदा
राष्ट्रंमेदेहिस्वाहावृषसेनोसिराष्ट्रदाराष्ट्रममुष्मैदेहि।।२।।अर्थेतस्थ।
राष्ट्रदाराष्ट्रंमेदत्तस्वाहार्थेतस्थ।राष्ट्रदाराष्ट्रममुष्मैदत्त।।ओजस्व

॥५४॥

तीस्थराष्ट्रदाराष्ट्रंमेदत्तस्वाहौजस्वतीस्थराष्ट्रदाराष्ट्रममुष्मैदत्त॥
आपःपरिवाहिणीस्थराष्ट्रदाराष्ट्रंमेदत्तस्वाहापःपरिवाहिणीस्थ
राष्ट्रदाराष्ट्रममुष्मैदत्त॥अपांपतिरसिराष्ट्रदाराष्ट्रंमेदेहिस्वा
हापांपतिरसिराष्ट्रदाराष्ट्रममुष्मैदेहि॥अपांगर्भोसिराष्ट्रदा
राष्ट्रंमेदेहिस्वाहापांगर्भोसिराष्ट्रदाराष्ट्रममुष्मैदेहि॥सूर्य्यव
र्च्चसस्थराष्ट्रदाराष्ट्रंमेदत्तस्वाहासूर्य्यवर्च्चसस्थराष्ट्रदाराष्ट्र
ममुष्मैदत्त॥सूर्य्यत्वचस्थराष्ट्रदाराष्ट्रंमेदत्तस्वाहासूर्य्यत्व
चस्थराष्ट्रदाराष्ट्रममुष्मैदत्त॥व्रजक्षितस्थराष्ट्रदाराष्ट्रंमे
दत्तस्वाहाव्रजक्षितस्थराष्ट्रदाराष्ट्रममुष्मैदत्त॥वाशास्थ

॥५४॥

१०५

ष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा वाशा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त । मांदा स्थ
राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा मांदा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त ॥ रा
धैरी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा शक्वरी स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रममुष्मै दत्त । जनभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा
जनभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त । विश्वभृत स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा विश्वभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त ।
शविष्ठाः स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा शविष्ठाः स्थ राष्ट्रदा राष्ट्र
ममुष्मै दत्त । आपः स्वाराज्ञी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त ।
॥७॥ सम्मधुमतीर्मधुमतीभिः पृच्यंतां महि क्षात्रं क्षत्रि

१०६

॥५५॥

योयवन्वानाः॥अनाधृष्टाःसीदतसहौजसोमहिक्षत्रंक्षत्रिया
यदधती:॥१८॥सवितात्वाप्रसवानाꣳसुवतामग्निर्गृहपतीना
ꣳसोमोवनस्पतीनाम्।बृहस्पतिर्वाचऽइन्द्रोज्यैष्ठ्यायरुद्रःपशु
भ्योमित्रःसत्योवरुणोधर्म्मपतीनाम्॥३९॥इमंदेवाअसपत्न
ꣳसुवध्वम्महतेक्षत्रायमहतेज्यैष्ठ्याय॥इममुममुष्यपुत्रम
मुष्याःपुत्रमस्यैविशे॥८॥एषवःकुरवोराजैषवःपंचालारा
जा॥सोमोस्माकंब्राह्मणानाꣳराजा॥११॥सोमस्यत्विषिर
स्यग्नयेस्वाहासोमायस्वाहासवित्रेस्वाहासरस्वत्यैस्वाहा।
पूष्णेस्वाहाबृहस्पतयेस्वाहा॥१२॥इन्द्रायस्वाहा॥घोषायस्वा

॥५५॥

१०८

हा श्लोकाय स्वाहा घोषाय स्वाहा भगाय स्वाहार्यम्णे स्वाहा ।
सवितुर्व्वः प्रसव ऽ उत्पुनाम्यछिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः ।
अनिभृष्टमसि वाचो बंधुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि स्वाहा रा
जस्वः ॥१२॥ सधमादो द्युम्निनीराप ऽ एता ऽ अनाधृष्टा ऽ अपस्यो
वसानाः ॥ पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थमपां शिशुर्मातृतमा त
स्वंतः ॥१४॥ क्षत्रस्योल्वमसि क्षत्रस्य जराय्वसि क्षत्रस्य ना
भिरसि क्षत्रस्य योनिरसि ॥ इन्द्रस्य वार्त्रघ्नमसि त्वयायं वृत्रं व
ध्यान्मित्रस्यासि वरुणस्यासि ॥१५॥ रुजासि द्रवासि क्षुमा
सि ॥ पातैनं प्रांचं पातैनं प्रत्यंचं पातैनं तिर्यंचं दिग्भ्यः पात ॥१६॥

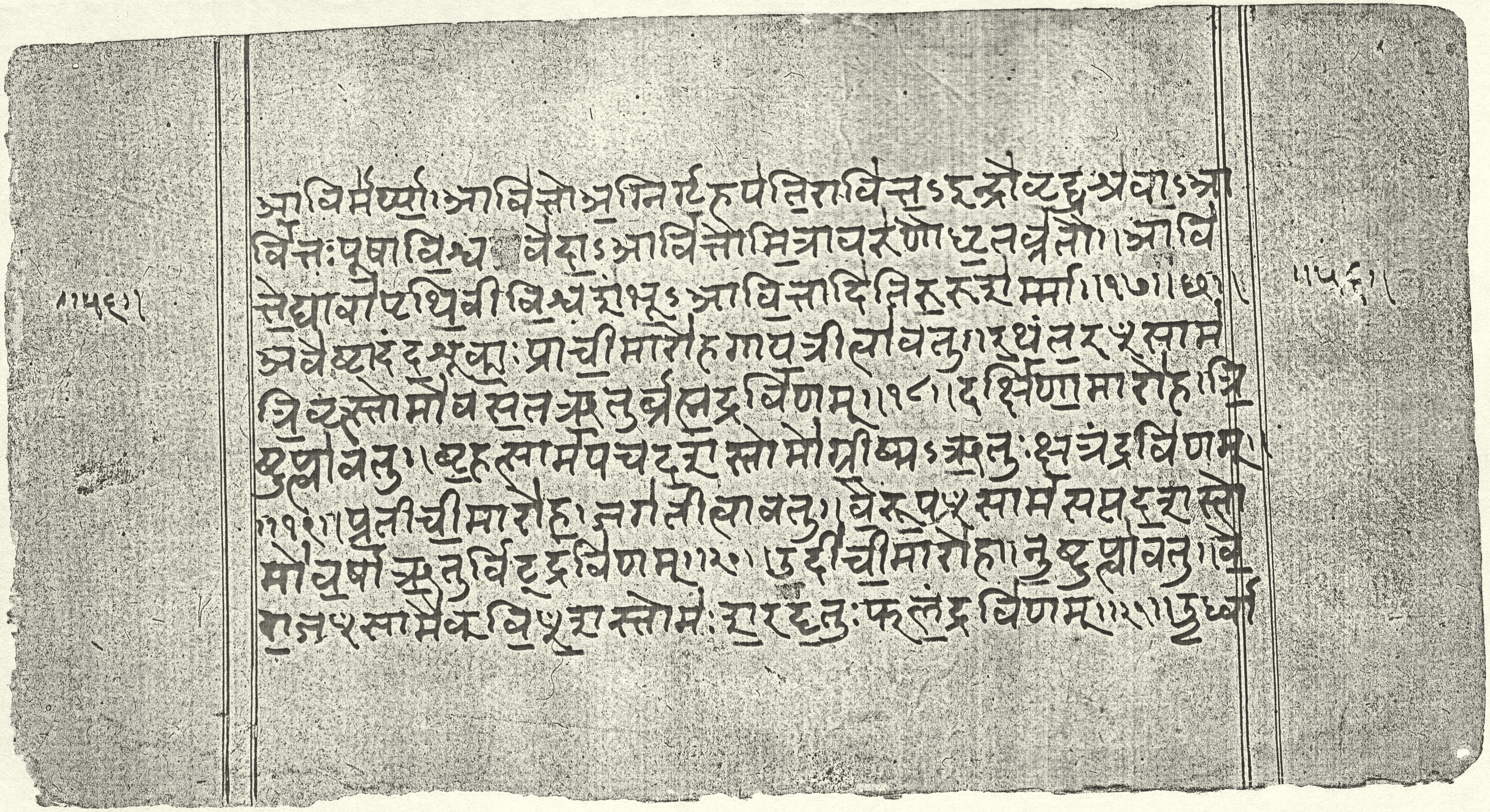

॥५६॥

आविर्मर्य्या आवित्तो अग्निर्गृहपतिरावित्त इन्द्रो वृद्धश्रवा आ
वित्तः पूषा विश्ववेदा आवित्तौ मित्रावरुणौ धृतव्रतौ आवि
त्ते द्यावापृथिवी विश्वशम्भू आवित्तादितिरुरुशर्मा ॥१७॥ छ॥
अवेष्टा दन्दशूकाः प्राचीमारोह गायत्री त्वावतु रथन्तरꣳ साम
त्रिवृत्स्तोमो वसन्त ऋतुर्ब्रह्म द्रविणम् ॥१८॥ दक्षिणामारोह त्रि
ष्टुप्त्वावतु बृहत्साम पञ्चदश स्तोमो ग्रीष्म ऋतुः क्षत्रं द्रविणम्
॥१९॥ प्रतीचीमारोह जगती त्वावतु वैरूपꣳ साम सप्तदश स्तो
मो वर्षा ऋतुर्विड् द्रविणम् ॥२०॥ उदीचीमारोहानुष्टुप्त्वावतु वै
राजꣳ सामैकविꣳश स्तोमः शरदृतुः फलं द्रविणम् ॥२१॥ ऊर्ध्वा

॥५६॥

१०९

मारोह। पंक्तिस्त्वावतु। शाक्वररैवते सामनी त्रिणवत्रयस्त्रिं
शौ स्तोमौ हेमंतशिशिरावृतू वर्चो द्रविणम्। प्रत्यस्तन्न
मुचेः शिरः॥१४॥ सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयात्। मृ
त्योः पाह्योजोसि सहोस्यमृतमसि॥१५॥ हिरण्यरूपा उष
सो विरोक उभाविंद्रा उदितः सूर्यश्च। आरोहतं वरुण मि
त्र गर्त्तं ततश्चक्षाथामदितिं दितिं च। मित्रोसि वरुणोसि॥१६॥
सोमस्य त्वा। द्युम्नेनाभिषिंचाम्यग्नेर्भ्राजसा सूर्यस्य वर्चे
सा। इंद्रस्येंद्रियेण मरुतामोजसा क्षत्राणां क्षत्रपतिरे ध्य
ति दिद्यून्पाहि॥१७॥ इमं देवा। असपत्नं सुवध्वं महते क्षत्रा

यमहतेज्यैष्ठ्यायमहतेजानराज्याय॥इममुममुष्यपुत्रममुष्याः
पुत्रमस्यैविशे॥२६॥एषवःकुरवोराजैषवःपंचालाराजा॥सोमो
स्माकंब्राह्मणानाꣳराजा॥२७॥प्रपर्वतस्यवृषभस्यपृष्ठान्नावे
श्चरंतिस्वसिचऽइयानाः॥ताऽआववृत्रन्नधरागुदक्ताऽअहिं
बुध्न्यमनुरीयमाणाः॥विष्णोर्विक्रमणमसिविष्णोर्विक्रांतम
सिविष्णोःक्रांतमसि॥२८॥प्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वारूपा
णिपरिताबभूव॥यत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोऽअस्तुवयꣳस्याम
पतयोरयीणाम्॥२९॥रुद्रयत्तेक्रिविपरन्नाम॥तस्मैहुतमस्यमे
ष्टमसिस्वाहा॥३०॥इन्द्रस्यवज्रोसि॥मित्रावरुणयोस्त्वाप्रशा

स्त्रोः पृथिबी पुन[illegible]ग्मि॥ अव्यथायै त्वा स्वधायै त्वारिष्टः फल्गुनः॥ मरुतां प्रसवेन जयापाम मनसा समिन्द्रियेण॥ २१॥ मा त इन्द्र ते वयं तुराषाळयुक्तासोऽब्रह्मता विदसाम॥ तिष्ठा रथमधि यद्वज्रहस्ता रश्मीन्देव युवसे स्वश्वान्॥ २२॥ अग्नये गृहपतये स्वाहा सोमाय वनस्पतये स्वाहा॥ इन्द्रस्येंद्रियाय स्वाहा मरुतामोजसे स्वाहा॥ पृथिवि मातर्मा मा हिंसीर्मोऽअहं त्वाम्॥ २३॥ हंसः शुचिषद्वसुरंतरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृष[illegible]द्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजाऽअद्रिजाऽऋतं बृहत्॥ २४॥ इयदस्यायुरस्यायुर्मे देहि युङ्सि वर्चोसि

॥५८॥

।वर्च्चोमेदेहि।ऊर्ग्गस्यूर्ज्जंमयिधेहीन्द्रस्यवांबाहूवीर्यकृतउपाव
हरामि॥२५॥स्योनासिसुषदासिक्षत्रस्ययोनिरसि॥स्योनामा
सीदसुषदामासीदक्षत्रस्ययोनिमासीद॥२६॥निषसादधृतव्र
तोवरुणःपस्त्यास्वा॥साम्राज्यायसुक्रतुः॥२७॥अभिभूरस्यया
नामेतास्तेपंचदिशःकल्पंताम॥ब्रह्मंस्त्वंब्रह्मासि॥२८॥सवि
तासिसत्यप्रसवोवरुणोसिसत्यौजाः॥इन्द्रोसिविशौजारुद्रो
सिसुशेवः॥२९॥प्रियंकरश्रेयस्कर।भूयस्कर।इन्द्रस्यवज्रो
सितेनमेरध्या॥३०॥अग्निःपृथुः।र्द्धर्मणस्पतिर्जुषाणोऽअ
ग्निःपृथुर्द्धर्मणस्पतिः॥आज्यस्यहविषोवेतुस्वाहा॥स्वाहा

॥५८॥

११३

वताःसूर्प्यस्यरश्मिभिर्यतध्वꣳसजातानांमध्यमेष्ठ्याय॥११॥सवि
त्राप्रसवित्रा।सरस्वत्यावाचा॥त्वष्ट्रारूपैःपूष्णापशुभिरिन्द्रेणास्मे
॥१२॥बृहस्पतिनाब्रह्मणा॥वरुणेनौजसाग्निनातेजसासोमेन
राज्ञा॥विष्णुनादेवतयादशम्यमंयज्ञंविष्णुमाप्रवानि॥१३॥अ
श्विभ्यांपच्यस्वसरस्वत्यैपच्यस्वेंद्रायसुत्राम्णेपच्यस्व॥वा
योःपूतःपवित्रेणप्रत्यङ्सोमोऽअतिस्रुतः॥इन्द्रस्ययुज्यःसखा॥१४॥
कुविदङ्ग॥यवमंतोयवंचिद्यथादांत्यनुपूर्वंवियूय॥इहेहैषांकृणु
हिभोजनानियेबर्हिषोनमउक्तिंयजन्ति॥उपयामगृहीतोस्य
श्विभ्यांत्वासरस्वत्यैत्वेन्द्रायत्वासुत्राम्णे॥१५॥युवꣳसुरामाम

ए

श्विनानमुचाऽआसुरेसचा॥विपिपानाशुभस्पतीऽइन्द्रंकर्मस्वाव
तम्॥३३॥पुत्रमिवपितराऽअश्विनोभेन्द्रावथुःकाव्यैर्दंसनाभिः।
यत्सुरामंव्यपिबःशचीभिःसरस्वतीत्वामघवन्नभिष्णक्॥३४॥
॥छ॥इतिव्राणवस्रास्वेषुएकादशोध्यायः॥छ॥ ॥हरिः
ॐम॥युञ्जानःप्रथमंमनस्तत्वायसविताधियः॥अ
ग्नेर्ज्योतिर्निचाय्यपृथिव्याऽअध्याभरत्॥१॥युक्तेनमनसा
वयंदेवस्यसवितुःसवेस्वर्ग्यायशक्त्या॥२॥युक्त्वायसविता
देवान्त्स्वर्यतोधियादिवम्॥बृहज्ज्योतिःकरिष्यतःसविताप्र
सुवातितान्॥३॥युञ्जतेमनउतयुञ्जतेधियोविप्राविप्रस्य

बृहतो विपश्चितः। विहोत्रा दधे वयुनाविदेक ऽइन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः॥४॥ युजे वां ब्रह्म पूर्व्यन्नमोभिर्विश्लोक ऽएतु पथ्येव सूरेः। शृण्वन्तु विश्वे ऽअमृतस्य पुत्राः ऽआ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः॥ ॥५॥ यस्य प्रयाणमन्वन्य ऽइद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमोजसा॥ यः पार्थिवानि विममे स ऽएतशो रजांसि देवः सविता महित्वना॥६॥ देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय॥ दिव्यो गंधर्वः केतपूः केतन्नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचन्नः स्वदतु॥७॥ इमन्नो देव सवितर्यज्ञं प्रणय देवाव्यꣳ सखिविदꣳ सत्राजितं धनजितꣳ स्वर्जितम्। ऋचा स्तोमꣳ समर्द्धय गायत्रेण रथंतरं बृहद्गायत्रवर्त्तनि स्वाहा॥८॥

।।६०।।

देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्याम्।।आददेगा
यत्रेणछंदसांगिरस्वत्।।पृथिव्याःसधस्थादग्निंपुरीष्यमंगिरस्व
दाभर।।त्रैष्टुभेनछंदसांगिरस्वत्।।९।।अभ्रिरसिनार्यसित्व
यावयमग्निंशकेमखनितुम्।।सधस्थऽआजागतेनछंदसा
ङ्गिरस्वत्।।१०।।हस्तेऽआधाय।।सविताबिभ्रदभ्रिंहिरण्ययीम्।।
अग्नेर्ज्योतिर्निचाय्यपृथिव्याऽअध्याभरदानुष्टुभेनछंदसाङ्गि
रस्वत्।।११।।प्रतूर्त्तंवाजिन्नाद्रववरिष्ठामनुसंवतम्।।दिवितेज
न्मपरमम्अंतरिक्षेतवनाभिःपृथिव्यामधियोनिरित्।।१२।।युंजा
थांरासभं।युवमस्मिन्यामेवृषण्वसू।।अग्निंभरंतमस्मयुम्।।१३।।

।।६०।।

११६

॥ अग्निंपुरीष्यमंगिरस्वदछेमोग्निंपुरीष्यमंगिरस्व ×४

योगेयोगेतवस्तरंवाजेवाजेहवामहे॥सखायऽइन्द्रमूतये॥
॥१४॥प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरु[illegible]द्रस्यगाणपत्यंमयोभू
रेहि।उर्वन्तरिक्षंवीहिस्वस्तिगव्यूतिरभयानिकृण्वन्पूष्णा
सयुजासह॥१५॥पृथिव्याःसधस्थादग्निंपुरीष्यमङ्गिरस्व दाभेरा ५
द्भरिष्यामः॥१६॥अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानिप्रथमो
जातवेदाः॥अनुसूर्यस्यपुरुत्राचरश्मीननुद्यावापृथिवीऽ
आततंथ॥१७॥आगत्यवाज्यध्वानꣳसर्वामृधोविधूनुते।
अग्निꣳसधस्थेमहतिचक्षुषानिचिकीषते॥१८॥आक्रम्य
वाजिन्पृथिवीमग्निमिच्छरुचात्वम्॥भूम्यै[illegible]त्वायनोब्रूहियतः
वृ

खनेमतंवयम॥१९॥ द्यौस्तेपृष्ठꣳपृथिवीसधस्थमात्मांतरिक्षꣳसमुद्रोयोनिः॥ विख्यायचक्षुषात्वमभितिष्ठपृतन्यतः॥२०॥ उत्क्रामामहतेसौभगायास्मादास्थानाद्द्रविणोदावाजिन॥ वयꣳस्यामसुमतौपृथिव्याऽअग्निंखनंतऽउपस्थेऽअस्याः॥२१॥ उदक्रमीद्द्रविणोदावाज्यर्वाकः सुलोकꣳसुकृतंपृथिव्याम॥ ततःखनेमसुप्रतीकमग्निꣳस्वोरुहाणाऽअधिनाकमुत्तमम॥२२॥ आत्वाजिघर्मिमनसाघृतेनप्रतिक्षियंतंभुवनानिविश्वा॥ पृथुंतिरश्चावयसाबृहंतंव्यचिष्ठमन्नैरभसंदृशानम॥२३॥ आविश्वतःप्रत्यंचंजिघर्म्यरक्षसामनसातज्जुषेत॥ मर्यश्रीस्पृहयद्वर्णोऽअग्निर्ना[illegible]

भिस्त्नोतन्वाजर्भुराणः॥२४॥परिवाजपतिः।कविरग्निर्हव्यान्य
क्रमीत्।दधद्रत्नानिदाशुषे॥२५॥परित्वाग्नेपुरंवयंविप्रꣳसह
स्यधीमहि।धृषद्वर्णंदिवेदिवेभेत्तारंभङ्गुरावताम्॥२६॥त्वम
ग्ने।द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमँद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि।त्वंवनेभ्य
स्त्वमोषधीभ्यस्त्वंनृणान्नृपतेजायसेशुचिः॥देवस्यत्वासवि
तुःप्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्याम्॥२७॥पृथिव्याः
सधस्थादग्निंपुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि॥ज्योतिष्मन्तंत्वाग्ने
सुप्रतीकमजस्रेणभानुनादीद्यतम्।शिवंप्रजाभ्योऽहिꣳसन्तंपृ
थिव्याःसधस्थादग्निंपुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामः॥२८॥अपां

१२०

पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम्। वर्द्धमानो महाꣳ
आ च पुष्करे दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथस्व॥२९॥ शर्म च स्थो वर्म च
स्थोऽछिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती संवसाथां भृतमग्निं पुरीष्यम्॥३०॥
संवसाथाꣳ स्वर्विदा समीचीऽउरसा त्मना। अग्निमन्तर्भरिष्यंती
ज्योतिष्मंतमजस्रमित्॥ पुरीष्योसि विश्वभराऽअथर्वा त्वा प्रथ
मो निरमंथदग्ने॥३१॥ त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमंथत।
मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः॥३२॥ तमु त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्रऽईधेऽअथ
र्वणः। वृत्रहणं पुरंदरम्॥३३॥ तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्यु
हंतमम्॥ धनंजयꣳ रणेरणे॥३४॥ सीद होतः स्वऽउ लोके चि

कित्वान्त्सादयायज्ञꣳसुकृतस्ययोनौ॥देवावीर्देवान्हविषायजा
स्यग्नेबृहद्यजमानेवयोधाः॥३५॥निहोताहोतृषदनेविदानस्त्वेषो
दीदिवांऽअसदत्सुदक्षः॥अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठःसहस्रंभरःशु
चिजिह्वोऽअग्निः॥३६॥सꣳसीदस्व।महांऽअसिशोचस्वदेववीतमः
विधूममग्नेऽअरुषम्मियेध्यसृजप्रशस्तदर्शतम्॥३७॥अपोदेवी
रुपसृजमधुमतीरयक्ष्मायप्रजाभ्यः॥तासामास्थानादुज्जिहतामो
षधयःसुपिप्पलाः॥३८॥संतेवायुर्मातरिश्वादधातूत्तानायाहृदयंयद्
विकस्तम्॥योदेवानांचरसिप्राणथेनकस्मैदेववषडस्तुतुभ्यम्
॥३९॥सुजातोज्योतिषासहशर्म्मवरूथमासदत्स्वः॥वासोऽअग्नेवि

१२२

॥६३॥

श्वरूपपृसंव्ययस्वविभावसो ॥४०॥ उदुतिष्ठ स्वध्वरावानोदेव्याधिया
दृशेचभासाबृहतासुशुक्वनिराग्नेयाहिसुशस्तिभिः ॥४१॥ ऊर्ध्वऽ
ऊषुण ॥ ऊतयेतिष्ठदेवोनसविता ॥ ऊर्ध्वोवाजस्यसनितायदञ्जिभि
र्वाघ[illegible]द्भिर्विह्वयामहे ॥४२॥ सजातोगर्भोऽअसिरोदस्योरग्नेचारु
र्विभृतऽओषधीषु ॥ चित्रःशिशुःपरितमाꣳस्यक्तून्प्रमातृभ्योऽअधि
कनिक्रदद्गाः ॥४३॥ स्थिरोभववीड्वङ्गऽआशुर्भववाज्यर्वन् ॥ पृथुर्भ
वसुषदस्त्वमग्नेःपुरीषवाहणः ॥४४॥ शिवोभव ॥ प्रजाभ्योमानुषीभ्य
स्त्वमङ्गिरः ॥ माद्यावापृथिवीऽअभिशोचीर्मान्तरिक्षंमावनस्पतीन्
॥४५॥ प्रैतुवाजीकनिक्रदन्नानदद्रासभस्पत्वा ॥ भरन्नग्निंपुरीष्यं

॥६३॥

१२३

माषाधायुषः पुरा ।। ७ ।। वृषाग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भं समुद्रियं

मू ।। अग्न ऽआ याहि वीतये ।। ८ ।। लभ सूयवस रत श सस मग्निं पुरीष्यम

ङ्गिः रस्य दूरामः ।। ७० ।। ओषधयः प्रति मोदध्वमग्निमेतं शिव

माचंले मभ्यत्र पुष्पाः ।। व्यस्यन्विश्वा ऽअनिरा ऽअमीवा नि

षीदन्नो ऽअप दुर्मतिं जहि ।। ७२ ।। ओषधयः प्रति गृभ्णीत पुष्प

वतीः सुपिप्पलाः ।। अयं वो गर्भ ऋत्वियः प्रत्नं सधस्थ मासद

त् ।। ७३ ।। विपाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो ऽ

अमीवाः ।। सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्याम ग्नेरहं सुहव

स्य प्रणीतौ ।। ७४ ।। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऽऊर्जे दधातन ।।

१२४

॥६४॥

महे रणाय चक्षसे ॥५०॥ यो वः । शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः ॥
उशतीरिव मातरः ॥५१॥ तस्माऽअरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्व
थ ॥ आपो जनयथा च नः ॥५२॥ मित्रः सꣳसृज्य पृथिवीं भूमिं च
ज्योतिषा सह ॥ सुजातं जातवेदसमयक्ष्माय त्वा सꣳसृजामि प्रजा
भ्यः ॥५३॥ रुद्राः सꣳसृज्य पृथिवीं बृहज्ज्योतिः समीधिरे ॥ तेषां भा
नुरजस्रऽइच्छुक्रो देवेषु रोचते ॥५४॥ सꣳसृष्टां वसुभी रुद्रैर्धीरैः
कर्मण्यां मृदं ॥ हस्ताभ्यां मृद्वीं कृत्वा सिनीवाली कृणोतु तां ॥
॥५५॥ सिनीवाली सुकपर्दा सुकुरीरा स्वौपशा ॥ सा तुभ्यमदिते म
ह्योखां दधातु हस्तयोः ॥५६॥ उखां कृणोतु शक्त्या बाहुभ्यामदि

॥६४॥

१२५

तिद्रिया॥ मातापुत्रं यथोपस्थे साग्निं बिभर्तु गर्भऽआ॥५८॥ मखस्य शिरोसि॥ वसवस्त्वा कृण्वंतु गायत्रेण छंदसांगिरस्वध्रुवासि पृथिव्यसि॥ धारया मयि प्रजाꣳ रायस्पोषं गौपत्यꣳ सुवीर्य्यꣳ सजातान्यजमानाय॥ रुद्रास्त्वा कृण्वंतु त्रैष्टुभेन छंदसांगिरस्वद्ध्रुवास्यंतरिक्षमसि॥ धारया मयि प्रजाꣳ रायस्पोषं गौपत्यꣳ सुवीर्य्यꣳ सजातान्यजमानाय॥ आदित्यास्त्वा कृण्वंतु जागतेन छंदसांगिरस्वद्ध्रुवासि द्यौरसि॥ धारया मयि प्रजाꣳ रायस्पोषं गौपत्यꣳ सुवीर्य्यꣳ सजातान्यजमानाय॥ विश्वेत्वादेवा वैश्वानराः कृण्वंत्वानुष्टुभेन छंदसांगिरस्वद्ध्रुवासि दिशोसि॥ धारया मयि प्रजाꣳ रायस्पो

१२६

षंगोपत्यꣳसुवीर्य्यꣳसजातान्यजमानाय॥ अदित्यैरास्नास्यदितिष्टे
बिलंगृभ्णातु॥५९॥कृत्वायसा॥महीमुखांमृन्मयींयोनिमग्नये॥पु
त्रेभ्यःप्रायच्छददितिःश्रपयानिति॥६०॥वसवस्त्वा॥धूपयंतुगायत्रेण
छंदसांगिरस्वद्रुद्रास्त्वाधूपयंतुत्रैष्टुभेनछंदसांगिरस्वत्॥आदि
त्यास्त्वाधूपयंतुजागतेनछंदसांगिरस्वद्विश्वेत्वादेवावैश्वानराधूप
यंत्वानुष्टुभेनछंदसांगिरस्वत्॥इन्द्र[illegible]स्त्वाधूपयतुवरुणस्त्वाधू
पयतुविष्णुस्त्वाधूपयतु॥६१॥अदितिष्ट्वादेवीविश्वदेव्यावती॥पृ
थिव्याःसधस्थेऽअंगिरस्वत्खनत्ववट॥६२॥देवानांत्वा॥पत्नीर्देवी
र्विश्वदेव्यावतीः॥पृथिव्याःसधस्थेऽअंगिरस्वद्दधतूखे॥धिषणा

स्या देवी विश्वदेव्यावती: ।।पृथिव्याः सधस्थेऽअङ्गि:रस्वद्दधीध
तामुखे ।। वरूत्रीष्ट्वा देवीर्विश्वदेव्यावती: ।।पृथिव्याः सधस्थेऽअं
गिरस्वच्छ्रपयंतूखे ।। ग्नास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावती: ।।पृथिव्याः सध
स्थेऽअंगिरस्वत्पचंतूखे ।। जनयस्त्वाछिन्नपत्रा देवीर्विश्वदेव्याव
ती: पृथिव्याः सधस्थेऽअंगिरस्वत्पचंतूखे ।।६१।। मित्रस्य चर्षणी
धृतो ।वो देवस्य सानसि ।।द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम् ।।६२।। देवस्त्वा स
वितोद्वपतु सुपाणिस्वंगुरि: सुबाहुरुतशक्त्या ।। अव्यथमाना पृथि
व्यामाशा दिश:ऽआपृणा ।।६३।। उत्थाय बृहती भवोदुतिष्ठ ध्रुवा त्वम् ।।
मित्रैतां तऽउखां परिददाम्यभित्याऽएषा मा भेदि ।।६४।। वसवस्त्वा छृं

।।६६।।

दंतुगायत्रेणछंदसांङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वाछृंदंतुत्रैष्टुभेनछंदसांङ्गि
रस्वत्।।आदित्या [illegible] स्त्वाछृंदंतुजागतेनछंदसांङ्गिरस्वद्विश्वेत्वा
देवावैश्वानराःआछृंदं [illegible] त्वानुष्टुभेनछंदसांङ्गिरस्वत्।।६७।।आ
कूतिमग्निं।प्रयुजꣳस्वाहा।मनोमेधामग्निंप्रयुजꣳस्वाहा।।चित्तं
विज्ञातमग्निंप्रयुजꣳस्वाहा।वाचोविधृतिमग्निंप्रयु [illegible] जꣳस्वाहा।
प्रजापतयेमनवेस्वाहा।अग्नयेवैश्वानरायस्वाहा।।६८।।विश्वोदेवस्य
नेतुर्मर्त्तोवुरीतसख्यम्।।विश्वोरायइषुध्यतिद्युम्नंवृणीतपुष्य
सेस्वाहा।।६९।।मासुभित्थामासुरिषोंबधृष्णुवीरयस्वसु।।अ
ग्निश्चेदंकरिष्यथः।।७०।।दृꣳहस्वदेविपृथिविस्वस्तयआसु

।।६६।।

१२८

रीमायास्वधयाघृतासि॥ जुष्टंदेवेभ्यऽइदमस्तुहव्यमरिष्टास्त्व
मुदिहियज्ञेऽअस्मिन्॥७०॥ द्वंनःसर्पिरासुतिः।प्रत्नोहोतावरेण्यः॥
स सहसस्पुत्रोऽअद्भुतः॥७१॥ परस्याऽअधिसंवतोवराँऽअभ्यातर॥
यत्राहमस्मितांऽअव॥७२॥ परमस्याःपरावतोरोहिदश्वइहाग
हि।पुरीष्यःपुरुप्रियोग्नेत्वंतरामृधः॥७३॥ यदग्नेकानिकानि
चिदातेदारूणिदध्मसि॥ सर्वंतदस्तुतेघृतंतज्जुषस्वयविष्ठ्य
॥७४॥ यदत्त्युपजिह्विकायद्वम्रोऽअतिसर्प्पति॥ सर्वंतदस्तुते
घृतंतज्जुषस्वयविष्ठ्य॥७५॥ अहरहरप्रयावंभरंतोश्वायेव
तिष्ठतेघासमस्मै॥ रायस्पोषेणसमिषामदंतोग्नेमातेप्रतिवे

॥६७॥

ण्रारिषाम॥७७॥नाभापृथिव्याः।समिधानेऽअग्नौरायस्पोषायबृ
हतेहवामहे॥इरम्मदंबृहदुक्थंयजत्रंजेतारमग्निंपृतनासुसा
सहिम्॥७८॥याःसेनाऽअभीत्वरीराव्याधिनीरुगणाऽउत।येस्ते
नायेचतस्कराःस्तांस्तेऽअग्नेपिदधाम्यास्ये॥७९॥दंष्ट्राभ्याम्म
लिम्लूञ्जम्भ्यैस्तस्करांऽउत॥हनुभ्यांस्तेनान्भगवस्तांस्त्वंखा
दसुखादितान्॥८०॥येजनेषुमलिम्लवस्तेनासस्तस्कराःवने।
येकक्षेष्वघायवस्तांस्तेदधामिजम्भयोः॥८१॥योऽअस्मभ्यम
रातीयाद्यश्चनोद्वेषतेजनः॥निन्दाद्योऽअस्मान्धिप्साच्चसर्वंतम्भ
स्मसाकुरु॥८२॥संशितम्मेब्रह्मसंशितंवीर्यंबलम्॥स

॥६७॥

ꣳशितंक्षत्रंजिष्णुयस्याहमस्मिपुरोहितः॥८३॥उदेषांबाहूऽअति
रमुद्वर्च्चोऽअथोबलम्।क्षिणोमिब्रह्मणामित्रानुन्नयामिस्वांऽअ
हम्॥८४॥अन्नपतेन्नस्य।नोदेह्यनमीवस्यशुष्मिणः॥प्रप्रदाता
रंतारिषऽऊर्ज्जंनोधेहिद्विपदेचतुष्पदे।विश्वकर्म्मणेस्वाहा॥८५॥
पुनस्त्वा।दित्यारुद्रावसवःसमिंधतांपुनर्ब्रह्माणोवसुनीथयज्ञैः॥
घृतेनत्वंतन्वंवर्द्धयस्वसत्याःसंतुयजमानस्यकामाःस्वाहा॥८६॥इति
काण्वशाखासंहितापाठेद्वादशोध्यायः॥१२॥ ॥हरिःॐ॥
दृशानोरुक्मऽउर्व्याव्यद्यौद्दुर्म्मर्षमायुःश्रियेरुचा नः॥अग्निरमृ
तोऽअभवद्वयोभिर्य्यदेनंद्यौरजनयत्सुरेताः॥१॥नक्तोषासासम

॥६८॥ नसा विरूपे धापयेते शिशुमेकं समीची ॥ द्यावाक्षामा रुक्मोऽअं ॥६८॥
तर्विभाति देवाऽअग्निं धारयंद्रविणोदाः ॥२॥ विश्वारूपाणि प्रतिमुं
चते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे ॥ विनाकमख्यत्सविता वरे
ण्यो नु प्रयाणमुषसो विराजति ॥३॥ सुपर्णोसि गरुत्माᳲस्त्रिवृत्तेशि
रः ॥ गायत्रं चक्षुर्बृहद्रथंतरे पक्षौ ॥४॥ स्तोमऽआत्मा । छंदाᳲस्यंगा
नि यजूᳲषि नाम ॥ सामते तनूर्वामदेव्यं यज्ञायज्ञियं पुच्छं धिष्ण्याः
शफाः ॥५॥ सुपर्णोसि गरुत्मांदिवं गच्छ स्वः पत ॥ विष्णोः क्रमोसि स
पत्नहा गायत्रं छंदऽआरोह ॥ पृथिवीमनु विक्रमस्व ॥ विष्णोः क्रमो
१ मा स्यभिमातिहा त्रैष्टुभं छंदऽआरोह ॥ अंतरिक्षमनु विक्रमस्व ॥ वि

732

ष्णोः क्रमोस्यरातीयतोहंताजागतंछंदऽआरोह॥ दिवमनुविक्रमस्व॥
विष्णोः क्रमोसिशत्रूयतोहंतानुष्टुभंछंदऽआरोह॥ दिशोनुविक्रम
स्व॥६॥ अक्रंददग्निः स्तनयन्निवद्यौः क्षामारेरिहद्वीरुधः समंज
न्॥ सद्योजज्ञानोविहीमिद्धोअख्यदारोदसीभानुनाभात्यंतः॥७॥ अ
ग्नेभ्यावर्त्तिन्नभिमानिवर्त्तस्वायुषावर्चसाप्रजयाधनेन॥ सन्या
मेधयारय्यापोषेण॥८॥ अग्नेऽअंगिरः॥ शतंतेसंत्वावृतः सहस्रंतऽ
उपावृतः॥ अधापोषस्यपोषेणपुनर्न्नोनष्टमाकृधिपुनर्न्नोरयिमा
कृधि॥९॥ पुनरूर्ज्जानिवर्त्तस्वपुनरग्नऽइषायुषा॥ पुनर्न्नः पाह्यंह
सः॥१०॥ सहरय्यानिवर्त्तस्वाग्नेपिन्वस्वधारया॥ विश्वप्स्न्याविश्व

॥६२॥

तुस्परि ॥११॥ आत्वाहार्षमंतरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः ॥ विशस्त्वा
सर्वावांछंतुमात्वद्राष्ट्रमधिभ्रशत् ॥१२॥ उदुत्तमंवरुणपाशमस्म
दवाधमंविमध्यमंश्रथाय ॥ अथावयमादित्यव्रतेतवानागसोअ
दितये स्याम ॥१३॥ अग्रेबृहन्नुषसामूर्ध्वोअस्थान्निर्जगन्वांत
मसोज्योतिषागात् ॥ अग्निर्भानुनारुशतास्वंगआजातोविश्वास
द्मान्यप्राः ॥१४॥ हंसः शुचिषद्वसुरंतरिक्षसद्धोतावेदिषदतिथिर्दु
रोणसत् ॥ नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जागोजाऋतजाअद्रिजाऋ
तंबृहत् ॥१५॥ सीदत्वंमातुरस्याउपस्थेविश्वान्यग्नेवयुनानिवि
द्वान् ॥ मैनांतपसामार्चिषाभिशोचीरंतरस्यांशुक्रज्योतिर्विभा

२

॥६२॥

१३५

हि ॥१६॥ अंतरग्ने रुचा त्वमुखायाः सदे स्वे। तस्यास्त्वं हरसा
तपं जातवेदः शिवो भव ॥१७॥ शिवो भूत्वा मह्यमग्ने अथो सीद शि
वस्त्वं। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासदः ॥१८॥ छ ॥ दि
वस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्द्वितीयं परि जातवेदाः ॥ तृती
यमप्सु नृमणा अजस्रमिंधान एनं जरते स्वाधीः ॥१९॥ विद्मा ते अ
ग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्मा ते धाम विभृता पुरुत्रा। विद्मा ते नाम पर
मं गुहा यद्विद्मा तमुत्सं यत आजगंथ ॥२०॥ समुद्रे त्वा नृमणा अप्
स्वंतर्नृ चक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन्। तृतीये त्वा रजसि तस्थि
वांसमपामुपस्थे महिषा अवर्द्धन् ॥२१॥ अक्रंदद्ग्निस्तनयै

१२६

॥८०॥

न्निवद्यौःक्षामारेरिहद्वीरुधःसमंजन्॥सद्योजज्ञानोविहीमिद्धो
अख्यदारोदसीभानुनाभात्यंतः॥४॥श्रीणामुदारोधरुणोरयी
णांमनीषाणांप्रार्पणःसोमगोपाः॥वसुःसूनुःसहसोअप्सुराजा
विभात्यग्रउषसामिधानः॥५॥विश्वस्यकेतुर्भुवनस्यगर्भआ
रोदसीअपृणाज्जायमानः॥वीळुंचिदद्रिमभिनत्परायंजनाय
दग्निमयजंतपंच॥६॥उशिक्पावकोअरतिःसुमेधामर्तेष्व
ग्निरमृतोनिधायि॥इयर्तिधूममरुषंभरिभ्रदुच्छुक्रेणशोचि
षाद्यामिनक्षन्॥७॥दृशानोरुक्मउर्व्याव्यद्यौद्दुर्मर्षमायुःश्रि
येरुचानः॥अग्निरमृतोअभवद्वयोभिर्यदेनंद्यौरजनयत्सु

॥८०॥

136

रेलः ॥२६॥ यस्ते अद्य कृणवद्भद्रशोचेपूपं देव घृतवंतमग्ने ॥ प्रतं
नय प्रतरं वस्यो अच्छाभि सुम्नं देवभक्तं यविष्ठ ॥२७॥ आ तं भ
ज सौश्रवसेष्वग्न उक्थउक्थ आ भज शस्यमाने ॥ प्रियः सू
र्ये प्रियो अग्ना भवात्युज्जातेन भिनददुज्जनित्वैः ॥२८॥ त्वामग्ने
यजमाना अनु द्यून्विश्वा वसु दधिरे वार्याणि ॥ त्वया सह द्र
विणमिच्छमाना व्रजं गोमंतमुशिजो वि वव्रुः ॥२९॥ अस्ताव्यग्नि
र्नरां सुशेवो वैश्वानर ऋषिभिः सोमगोपाः ॥ अद्वेषे द्यावा
पृथिवी हुवेम देवा धत्त रयिमस्मे सुवीरं ॥३०॥ छ ॥ समिधाग्निं
दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिं ॥ आस्मिन्हव्या जुहोतन ॥३१॥

१३५

॥८९॥

उ देवा विश्वैर्देवा अत्रेभिरंतु चित्तिभिः ॥ स नो भव शिवस्त्वं सु
प्रतीको विभावसुः ॥८५॥ प्रेदेत्रेज्योतिषान्याहि शिवेभिरर्चि
भिष्ट्वं ॥ बृहद्भिर्भानुभिर्भासन्मा हिंसीस्तन्वा प्रजाः ॥८६॥ अ
क्रंददग्निस्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समंजन् ॥ सद्यो
जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यंतः ॥८७॥ प्रप्र
यमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो न रोचते बृहद्भाः ॥८८॥ अभि यः
पूरुं पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः ॥८९॥ आपो
देवीः प्रतिगृभ्णीत भस्मैतत्स्योने कृणुध्वं सुरभा उ लोके ॥ त
स्मै नमंतां जनयः सुपत्नीर्मातेव पुत्रं बिभृताप्स्वेनत् ॥९०॥ अ

॥८९॥

१३८

स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनुरुध्यसे । गर्भे सञ्जायसे पुनः ॥३६॥ ग
र्भो ऽअस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनां । गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने ग
र्भो ऽअपामसि ॥३७॥ प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने । सꣳसृ
ज्य मातृभिष्ट्वं ज्योतिष्मान्पुनरासदः ॥३८॥ पुनरासद्य सदनमप
श्च पृथिवीमग्ने । शेषे मातुर्यथोपस्थेन्तरस्याꣳ शिवतमः ॥३९॥ पुन
रूर्ज्जा निवर्त्तस्व पुनरग्न ऽइषायुषा । पुनर्नः पाह्यꣳहसः ॥४०॥ सह
रय्या निवर्त्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया । विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि ॥४१॥
बोधा मे ऽअस्य वचसो यविष्ठ मꣳहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः । पीय
ति त्वो ऽअनु त्वो गृणाति वंदारुष्टे तन्वं वंदे ऽअग्ने ॥४२॥ स बोधि सूरि

॥८२॥

र्षध्याव सुपते वसुदावन्॥ युयोध्यस्मद्द्वेषा३ंसि विश्वकर्मणे स्वाहा॥
॥४३॥ पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिंधतां पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः। घृते
न त्वं तन्वं वर्धयस्व सत्याः संतु यजमानस्य कामाः स्वाहा॥४४॥६॥ अपे
त वीत वि च सर्पतातो ये त्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः। अदाद्यमोवसानं प
थिव्या अक्रन्निमं पितरो लोकमस्मै॥४५॥ संज्ञानमसि कामधरणं म
यि ते कामधरणं भूयात्॥ अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि। चित स्थ प
रिचित ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं॥४६॥ अयं सो अग्निर्यस्मिन्त्सोममिंद्रः सु
तं दधे जठरे वावशानः॥ सहस्रियं वाजमत्यन्न सप्तिं ससवान्त्सन्त्स्तूय
से जातवेदः॥४७॥ अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्स्वा यजत्र।

॥८२॥

१८१

येवांतरिक्षमुर्वाततंथत्वेषःसभानुरर्णवोनृचक्षाः।।४८।।अग्नेदिवोअ
र्णमच्छाजिगास्यच्छादेवांऊचिषेधिष्ण्याये।।यारोचनेपरस्तात्सूर्यस्य
याश्चावस्तादुपतिष्ठंतआपः।।पुरीष्यासोअग्नयःप्रावणेभिःसजोष
सः।।जुषंतांयज्ञमद्रुहोनमीवाइषोमहीः।।५०।।इडामग्नेपुरुदꣳसꣳस
निंगोःशश्वत्तमꣳहवमानायसाध।।स्यान्नःसूनुस्तनयोविजावाग्नेसा
तेसुमतिर्भूत्वस्मे।।५१।।अयंतेयोनिर्ऋत्वियोयतोजातोअरोचथाः।।तं
जानन्नग्नआरोहाथानोवर्धयारयिं।।५२।।चिदसितयादेवतयांगिरस्व
द्ध्रुवासीद।।परिचिदसितयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद।।५३।।लोकंपृ
णछिद्रंपृणाथोसीदध्रुवात्वं।।इंद्राग्नीत्वाबृहस्पतिरस्मिन्योनावअ

।।५०।।२

942

॥८२॥

सीषदन्॥५५॥ता अस्य सूददोहसः सोमꣳश्रीणंति पृश्नयः। जन्मंदेवानां
विशस्त्रिष्वारोचने दिवः॥५६॥इंद्रंविश्वा अवीवृधन्समुद्रव्यचसंगिरः॥
रथीतमꣳरथीनांवाजानाꣳसत्पतिंपतिं॥५७॥समितꣳसंकल्पेथाꣳ
संप्रियौरोचिष्णूसुमनस्यमानौ।इषमूर्जमभिसंवसानौ॥५८॥सं
वांमनाꣳसिसंव्रतासमुचित्तान्याकरं।अग्नेपुरीष्याधिपाभवत्वं
नइषमूर्जंयजमानायधेहि।अग्नेत्वंपुरीष्योरयिमान्पुष्टिमांअसि।
शिवाःकृत्वादिशःसर्वाःस्वंयोनिमिहासदः॥६०॥भवतन्नःसमन
सौसचेतसाअरेपसौ।मायज्ञꣳहिꣳसिष्टंमायज्ञपतिंजातवेदसौशि
वौभवतमद्यनः॥६१॥मातेवपुत्रंपृथिवीपुरीष्यमग्निꣳस्वेयोनौ

॥८२॥

अभाहुरवा ॥ तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा विमुं
चतु ॥ १२ ॥ ऋ ६ ॥ असुन्वंतमयजमानमिच्छ स्तेनस्येत्यामन्विहि तस्कर
स्य ॥ अन्यमस्मदिच्छ सा त इत्या नमो देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु ॥ १३ ॥ न
मः सु ते निर्ऋते तिग्मतेजोऽयस्मयं विचृता बंधमेतं ॥ यमेन त्वं यम्या सं
विदानोत्तमे नाके अधिरोहयेनं ॥ १४ ॥ यस्यास्ते घोर आसं जुहोम्येषां
बंधानामवसर्जनाय ॥ यां त्वा जनो भूमिरिति प्रमंदे निर्ऋतिं त्वाहं प
रिवेद विश्वतः ॥ १५ ॥ यत्ते देवी निर्ऋतिराबबंध पाशं ग्रीवास्वविचृत्यं ॥
तं ते विष्याम्यायुषो न मध्यादथैतं पितुमद्धि प्रसूतः ॥ नमो भूत्यै येदं च
कार ॥ १६ ॥ निवेशी नः संगमनो वसूनां विश्वा रूपाभिचष्टे शचीभिः ॥ देव

१२४

॥७४॥ १स ॥७४॥

२ ते

इवसवितासत्यधर्मेन्द्रोनतस्थौसमरेपथीनां॥६७॥सीरायुञ्जन्तिकवयो
युगावितन्वतेपृथक्॥धीरादेवेषुसुम्नया॥६८॥युनक्तसीरावियुगातनु
ध्वंकृतेयोनौवपतेहबीजं॥गिराचश्रुष्टिःसभराअसन्नोनेदीयइत्सृण्यःप
क्वमेयात्॥६९॥शुनꣳसुफालाविकृषंतुभूमिꣳशुनंकीनाशोअभियं
तुवाहैः॥[illegible]शुनासीराहविषातोशमानासुपिप्पलाओषधीः
कर्त्तसस्मे॥७०॥घृतेनसीतामधुनासमज्यतांविश्वैर्देवैरनुमतामरु
द्भिः॥ऊर्जस्वतीपयसापिन्वमानास्मान्त्सीतेपयसाभ्याववृत्स्व॥
॥७१॥लांगलंपवीरवत्सुशेवꣳसोमपित्सरु॥तदुद्वपतिगामविंप्र
फर्व्यंचपीवरींप्रस्थावद्रथवाहणं॥७२॥कामंकामदुघेधुक्ष्वमि

१२५

त्राय वरुणाय च।। इंद्रायाश्विभ्यां पूष्णे प्रजाभ्य ओषधीभ्यः।।७३।। विमु
च्यध्वमघ्न्या देवयाना अगन्म तमसस्पारमस्य। ज्योतिरापाम।
।।७४।। सजूरब्दो अयवोभिः सजूरुषा अरुणीभिः।। सजोषसावश्विना
दंसोभिः सजूः सूर एतशेन सजूर्वैश्वानर इडया घृतेन स्वाहा।।७५।। ष्ठा।
या ओषधीः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा।। मनै नु बभ्रूणामहं शतं धा
मानि सप्त च।।७६।। शतं वो अंब धामानि सहस्रमुत वो रुहः।। अधा शत
क्रत्वो यूयमिमं मे अगदं कृत।।७७।। ओषधीः प्रतिमोदध्वं पुष्पवतीः प्रसू
वरीः।। अश्वा इव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्ण्वः।।७८।। ओषधीरिति मा
तरस्तद्वो देवीरुप ब्रुवे।। सनेयमश्वं गां वास आत्मानं तव पूरुष।।७९।। अश्व

१४५

त्थेवोनिषदनंपर्णेवोवसतिष्कृता।गोभाजइत्किलासथयत्सनवथपूरु
षं।।८०।।यत्रौषधीःसमग्मतराजानःसमिताविव।विप्रःसउच्यतेभिष
ग्रक्षोहामीवचातनः।।८१।।अश्वावतींसोमावतीमूर्जयंतीमुदोज
सं।।आवित्सिसर्वाओषधीरस्माअरिष्टतातये।।८२।।उच्छुष्माओ
षधीनांगावोगोष्ठादिवेरते।धनंसनिष्यंतीनामात्मानंतवपूरुषा।।८३।।
इष्कृतिर्नामवोमाताथोयूयंस्थनिष्कृतीः।सीराःपतत्रिणीस्थनयदा
मयतिनिष्कृथ।।८४।।अतिविश्वाःपरिष्ठाःस्तेनइवव्रजमक्रमुः।।ओ
षधीःप्राचुच्यवुर्यत्किंचतन्वोरपः।।८५।।यदिमावाजयन्नहमोषधी
र्हस्तआदधे।आत्मायक्ष्मस्यनश्यतिपुराजीवगृभोयथा।।८६।।

यस्यौषधीः ~~स्वैमैम्मै~~ प्रसर्पथांगमंगं परुष्परुः। ततो यक्ष्मं विबो
धध्व उग्रो मध्यमशीरिव॥८७॥ साकं यक्ष्म प्रपत चाषेण किकि
दीविना॥ साकं वातस्य ध्राज्या साकं नश्य निहाकया॥८८॥ अन्या
वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावत॥ ताः सर्वाः संविदाना इदं मे प्राव
ता वचः॥८९॥ याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः॥ बृह
स्पतिप्रसूतास्ता नो मुंचन्त्वंहसः॥९०॥ मुंचंतु मा शपथ्यादथो व
रुण्यादुत॥ अथो यमस्य पड्बीशात्सर्वस्माद्देवकिल्बिषात्॥९१॥
अवपतंतीः समवदंत दिव ओषधयस्परि। यं जीवमश्नवामहै न स
रिष्याति पूरुषः॥९२॥ या ओषधीः सोमराज्ञीर्बह्वीः शतविचक्ष

॥७६॥

णः॥ तासामसित्वमुत्तमारंकामायशंहृदे॥९३॥ याओषधीःसोमे
राज्ञीर्विष्ठिताःपृथिवीमनु॥ बृहस्पतिप्रसूताअस्यैसंदत्तवीर्यं॥९
याश्चेदमुपशृण्वंतियाश्चदूरंपरागताः॥ सर्वाःसंगत्यवीरुधोस्यैसंद
त्तवीर्यं॥९५॥ नाशयित्रीबलासस्यार्शसउपचितामसि॥ अथोशतस
स्ययक्ष्माणांपाकारोरसिनाशनी॥९६॥ मावोरिषत्खनितायस्मैचा
हंखनामिवः॥ द्विपच्चतुष्पदस्माकंसर्वमस्त्वनातुरं॥९७॥ ओषध
यःसंवदंतेसोमेनसहराज्ञा॥ यस्मैकृणोतिब्राह्मणस्तंराजन्पारया
मसि॥९८॥ त्वांगंधर्वाअखनंस्त्वामिंद्रस्त्वांबृहस्पतिः॥ त्वामोष
धेसोमोराजाविद्वान्यक्ष्मादमुच्यत॥९९॥ त्वमुत्तमास्योषधेतववृक्षा

॥७६॥

१४९

उपस्तयः। उपस्तिरस्तु सोस्माकं यो ऽस्मां अभिदासति ॥१०१॥ मा मा
हिंसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवं सत्यधर्मा व्यानट्॥ यश्चा
पश्चंद्राः प्रथमो जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१०२॥ अभ्यावर्त्त
स्व पृथिवि यज्ञेन पयसा सह। वपां ते अग्निरिषितो अरोहत् ॥१०३॥ अ
ग्ने यत्ते शुक्रं यच्चंद्रं यत्पूतं यच्च यज्ञियं। तद्देवेभ्यो भरामसि ॥१०४॥ इ
षमूर्ज्जमहमित आदमृतस्य योनिं महिषस्य धारां। आ मा गोषु विशू
त्वा तनूषु जहामि सेदिमनिराममीवां ॥१०५॥ अग्ने तव श्रवो वयो म
हि भ्राजंते अर्च्चयो विभावसो। बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यं दधा
सि दाशुषे कवे ॥१०६॥ पावकवर्च्चाः शुक्रवर्च्चा अनूनवर्च्चा उदियर्षि

१५०

।।७७।। भ्रानुनो।।पुत्रोमातरोविचरन्नुपावसिपृणक्षिरोदसीउभे।।१०६।।ऊर्जो ।।७७।।
नपाज्जातवेदःसुशस्तिभिर्मंदस्वधीतिभिर्हितः।।त्वेइषःसंदधुर्भू
रिवर्पसश्चित्रोतयोवामजाताः।।१०७।।इरज्यन्नग्नेप्रथयस्वजंतुभिर
४३७ स्मेरायो[illegible]मर्त्य।।सदर्शतस्यवपुषोविराजसिपृणक्षिसानसिंक्रतुं।।
।।१०८।।इष्कर्तारमध्वरस्यप्रचेतसंक्षयंतंराधसोमहः।।रातिंवाम
स्यसुभगांमहीमिषंदधासिसानसिंरयिं।।१०९।।ऋतावानंमहिषं
विश्वदर्शतमग्निंसुम्नायदधिरेपुरोजनाः।।श्रुत्कर्णंसप्रथस्तमं
त्वागिरादैव्यंमानुषायुगा।।११०।।आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोम
वृष्ण्यं।।भवावाजस्यसंगथे।।१११।।संतेपयांसिसमुयंतुवाजाः

१५१

॥१२८॥

सं वृछ्यान्यभिमातिषाहः ॥ आप्यायमानोऽमृताय सोमद्दिवि श्रवोऽर्
स्युत्तमानि धिष्व ॥११२॥ आप्या यस्व मदिंतम सोम विश्वेभि रंशु
भिः ॥ भवानः सप्रथस्तमः सखा वृधे ॥११३॥ आ ते वत्सो मनो यमत्परमा
च्चित्सधस्थात् ॥ अग्ने त्वां कामया गिरा ॥११४॥ तुभ्यं ता अंगिरस्तम वि
श्वाः सुक्षितयः पृथक् ॥ अग्ने कामाय येमिरे ॥११५॥ अग्निः प्रियेषु धा
मसु कामो भूतस्य भव्यस्य ॥ संम्राडेको विराजति ॥११६॥ छ ॥ दृशा
नो रुक्मः ॥१८॥ दिवस्परि ॥१९॥ समिधाग्निं १५ अपेत १७ अस्मिन्वंतमयं यजमानं १३
या ओषधीः ॥२५॥ मा मा हिंसीः ॥११६॥ समानुवाकेषु षोडशोत्तरशतं ॥ छ ॥ इति
शुक्लयजुर्वेदसंहितायां द्वादशोऽध्यायः ॥ छ ॥ कंडिका संख्या ११६ ॥ छ ॥

॥१२८॥

१५२

ताभिर्नोअद्यसर्वाभीरुचेजनायनस्कृधि॥२२॥यावोदेवाःसूर्येरुचो
गोष्वश्वेषुयारुचः॥इंद्राग्नीताभिःसर्वाभीरुचंनोधत्तबृहस्पते॥
॥२३॥विराड्ज्योतिरधारयत्स्वराड्ज्योतिरधारयत्॥प्रजापतिष्ट्वा
सादयतुपृष्ठेपृथिव्याज्योतिष्मतीं॥२४॥विश्वस्मैप्राणायापाना
यव्यानायविश्वंज्योतिर्यच्छ॥अग्निष्टेधिपतिस्तयादेवतयांगिरस्व
द्ध्रुवासीद॥२५॥मधुश्चमाधवश्चवासंतिकावृतूअग्नेरंतःश्लेषोसि॥
कल्पेतांद्यावापृथिवीकल्पंतामापओषधयःकल्पंतामग्नयःपृथ
ङ्ममज्यैष्ठ्यायसव्रताः॥येअग्नयःसमनसोंतराद्यावापृथिवीइमे॥
वासंतिकावृतूअभिकल्पमानाइंद्रमिवदेवाअभिसंविशंतुतयादेव

१५३

॥८२॥

तयांगिरस्वद्ध्रुवेसीदतं॥२६॥अषाढासिसहमानासहस्वारातीः
सहस्वपृतनायतः॥सहस्रवीर्यासिसामाजिन्व॥२७॥सहस्वेमा
अभिमातीःसहस्वपृतनायतः॥सहस्वसर्वंपाप्मानं२सहमानास्यो
षधे॥२८॥छि॥मधुवाताऋतायतेमधुक्षरंतिसिंधवः॥माध्वीर्नः
संत्वोषधीः॥२९॥मधुनक्तमुतोषसोमधुमत्पार्थिवंरजः॥म
धुद्यौरस्तुनःपिता॥३०॥मधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमांअस्तुसूर्यः॥
माध्वीर्गावोभवंतुनः॥३१॥अपांगंभन्सीदमात्वासूर्योभितोप्सी
न्माग्निर्वैश्वानरः॥अछिन्नपत्राःप्रजाअनुवीक्षस्वानुत्वादिव्या
वृष्टिःसचतां॥३२॥त्रीन्समुद्रान्समसृपत्स्वर्गानपांपतिर्वृषभ

॥८२॥

सू

१५८

इष्ट्वानां ॥ पुरीषं वसानः सुकृतस्य लोके तत्र गच्छ यत्र पूर्वे परेताः ॥

॥२३॥ मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षतां ॥ पिपृतां नो भरीम

भिः ॥२४॥ विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे ॥ इंद्रस्य युज्यः

सखा ॥२५॥ ध्रुवासि धरुणेतो जज्ञे प्रथमम् एभ्यो योनिभ्यो अधि जात

वेदाः ॥ स गायत्र्या त्रिष्टुभानुष्टुभा च देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥

॥२६॥ इषे राये रमस्व सहसे द्युम्न ऊर्जे अपत्याय ॥ सम्राळसि सै [illegible]

स्वराळसि सारस्वतौ त्वोत्सौ प्रावेतां ॥२७॥ अग्ने युक्ष्वा हि ये तवाश्वा

सो देव साधवः ॥ अरं वहंति मन्यवे ॥२८॥ युक्ष्वा हि देवहूतमाँ अश्वाँ

अग्ने रथीरिव ॥ नि होता पूर्व्यः सदः ॥२९॥ छिं ॥ सम्यक् स्त्रवंति सरि

तोनधेनोअंतर्हृदामनसापूयमानाः॥घृतस्यधाराअभिचाकशीमि
हिरण्ययोवेतसोमध्येआग्नेः॥४०॥ऋचेत्वारुचेत्वाभासेत्वाज्योतिषे
त्वा॥अभूदिदंविश्वस्यभुवनस्यवाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्यच॥४१॥
अग्निर्ज्योतिषाज्योतिष्मान्रुक्मोवर्चसावर्चस्वान्॥सहस्रदाअ
सिसहस्रायत्वा॥४२॥आदित्यंगर्भंपयसासमंग्धिसह[illegible]स्य
प्रतिमांविश्वरूपं॥परिवृंग्धिहरसामाभिमंस्थाःशतायुषंकृणु
हिचीयमानः॥४३॥वातस्य[illegible]तिंवरुणस्यनाभिमश्वंजज्ञानं
सरिरस्यमध्ये॥शिशुंनदीनांहरिमद्रिबुध्नमग्नेमाहिंसीःपरमे
व्योमन्॥४४॥अजस्रमिंदुमरुषंभुरण्युमग्निमीडेपूर्वचित्तिंनमो

१५६

भिः॥ स पर्व्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गां मा हिᳪसीरदितिं विराजं॥४३॥
वरूत्रीं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञानां रजसः परस्मात्॥ मही
ᳪ साहस्रीमसुरस्य मायामग्ने मा हिᳪसीः परमे व्योमन्॥४४॥ यो
अग्निरग्नेरध्यजायत शोकात्पृथिव्या उत वा दिवस्परि॥ येन प्रजा
विश्वकर्मा जजान तमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु॥४५॥ चित्रं देवानामु
दगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः॥ आप्रा द्यावापृथिवी अंत
रिक्षᳪ सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च॥४६॥ इमं मा हिᳪसीर्द्विपादं
पशुᳪ सहस्राक्षो मेधाय चीयमानः॥ मयुं पशुं मेधमग्ने जुषस्व तेन चि
न्वानस्तन्वो निषीद॥ मयुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु॥४७॥

इमम्माहिꣳसीरेकशफंपशुंकनिक्रदंवाजिनंवाजिनेषु॥गौरमा
रण्यमनुतेदिशामितेनचिन्वानस्तन्वोनिषीद॥गौरंतेशुगृछतुयं
द्विष्मस्तंतेशुगृछतु॥५०॥इमꣳसाहस्रꣳशतधारमुत्संव्यच्यमान
ꣳसरिरस्यमध्ये॥घृतंदुहानामदितिंजनायाग्नेमाहिꣳसीःपरमे
व्योमन्॥गवयमारण्यमनुतेदिशामितेनचिन्वानस्तन्वोनिषीद॥
गवयंतेशुगृछतुयंद्विष्मस्तंतेशुगृछतु॥५१॥इममूर्णायुंवरुण
स्यनाभिंत्वचंपशूनांद्विपदांचतुष्पदां॥त्वष्टुःप्रजानांप्रथमंज
नित्रमग्नेमाहिꣳसीःपरमेव्योमन्॥उष्ट्रमारण्यमनुतेदिशामिते
नचिन्वानस्तन्वोनिषीद॥उष्ट्रंतेशुगृछतुयंद्विष्मस्तंतेशुगृछतु॥५२॥

पी

अजोह्यग्नेरजैनिष्टशोगत्सोअपश्यज्जनितारमग्रे॥ तेनेदेवादेव
तामग्रेमायुँस्तेनरोहेमायन्नुपमेध्यासः॥ शरभंआरण्यमनुतेदि २मो
शामितेनचिन्वानस्तन्वोनिषीद॥ शरभंतेशुगृच्छतुयंद्विष्मस्तंतेशु
गृच्छतु॥१५३॥ त्वंयविष्ठदाशुषोनॄं[illegible]हिश्रणुधीगिरः॥ रक्षातोकमु
लत्मनो॥१५४॥६॥ अपांत्वेमन्त्सादयाम्यपांत्वोद्मन्त्सादयाम्यपांत्वाभ
स्मन्त्सादयामि॥ अपांत्वाज्योतिषिसादयाम्यपांत्वायने[illegible]सादया
मि॥ अर्णवेत्वासदनेसादयामिसमुद्रेत्वासदनेसादयामिसरिरेत्वा
सदनेसादयामि॥ अपांत्वाक्षयेसादयाम्यपांत्वासधिषिसादयामि॥ ११८
अपांत्वासदनेसादयाम्यपांत्वासधस्थेसादयाम्यपांत्वायोनौसा

॥८४॥

दयामि ॥ अपांत्वापुरीखेसादयाम्यपांत्वापाथैसिसादयामि ॥ गायत्रेण
त्वाछंदसासादयामित्रैष्टुभेनत्वाछंदसासादयामिजागतेनत्वाछंद
सासादयामि ॥ आनुष्टुभेनत्वाछंदसासादयामिपांक्तेनत्वाछंदसासा
दयामि ॥५५॥ अयंपुरोभुवस्तस्यप्राणोभौवायनोवसंतःप्राणाय
नः ॥ गायत्रीवासंती ॥५६॥ गायत्र्यैगायत्रंगायत्रादुपांशुरुपांशोस्त्रि
वृत्त्रिवृतोरथंतरं ॥ वसिष्ठऋषिःप्रजापतिगृहीतयात्वयाप्राणंगृ
ह्णामिप्रजाभ्यः ॥५७॥ अयंदक्षिणाविश्वकर्मातस्यमनोवैश्वक
र्मणं ॥ ग्रीष्मोमानसस्त्रिष्टुप्ग्रैष्मी ॥५८॥ त्रिष्टुभःस्वारंस्वारादं
तर्यामोंतर्यामात्पंचदशःपंचदशाद्बृहत ॥ भरद्वाजऋषिःप्रजापति

॥८४॥

१६०

गृहीतया त्वया मनो गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥५५॥ अयं पश्चाद्विश्वव्यचा
स्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं ॥ वर्षाश्चाक्षुष्यो जगती वार्षी ॥५६॥ जगत्या
ऋक्सममृक्समाच्छुक्रः शुक्रात्सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं ॥ जमद
ग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥५७॥ इ
दमुत्तरात्स्वस्तस्य श्रोत्रं सौवं ॥ शरच्छ्रौत्र्यनुष्टुप् शारदी ॥५८॥ अनु
ष्टुभ ऐडमैडान्मंथी मंथिन एकविंश एकविंशाद्वैराजं ॥ विश्वामि
त्र ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥५९॥ इयमु
परि मतिस्तस्यै वाङ्मात्या ॥ हेमंतो वाच्यः पंक्तिर्हैमंती ॥६०॥ पंक्त्यै निध
ने नवन्निधनवत आग्रयण आग्रयणात्त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्रिणवत्र

॥८५॥

ब्रस्थिभ्यः स्वाहाभ्योऽश्वस्वाव्कं रवैलले ॥ विश्वकर्मा ऋषिः प्रजापतिगृहीतया
त्वया वाचं ग्यह्णामि प्रजाभ्यः ॥ लोकं पृतो णे अस्येंद्रबिघो ॥ ६५ ॥ ध्रु
म चिगृह्णामि १२ ध्रुवासि १२ मधुवाला: ॥ १९ सम्यकू स्रवंति ॥ १ ॥ इम
म्माहिंसीः ॥ १८ अपांत्वा ॥ ११ ॥ अयंपुरः ॥ ७ ॥ ं डिवृ ॥ १५ ॥ स्वमानुवा
केषु पंचषष्टिः ॥ इति शुक्लयजुर्वेदसंहितायां चतुर्दशोऽध्यायः ॥ हरिः
ॐ ॥ ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवं योनिमासीद साधुया ।
उख्यस्य केतुं प्रथमं जुषाणा अश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ १ ॥ कु
लायिनी घृतवती पुरंधिः स्योने सीद सदने पृथिव्याः ॥ अभि त्वा
रुद्रा वसवो गृणंत्विमा ब्रह्म पीपिहि सौभगायाश्विना[illegible]ध्वर्यू सा

॥८५॥८

१६२

दयतामिह त्वा॥२॥स्वैर्दक्षैर्दक्षपितेह सीद देवानांᳪ सुम्ने बृहते रणा
य॥पितेवैधि सुनव आ सुशेवा स्वावेशा तन्वा संविशस्वाश्विनाध्व
र्यू सादयतामिह त्वा॥३॥पृथिव्याः पुरीषमस्यप्सो नाम तां त्वा विश्वे अभि
गृणंतु देवाः॥स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणायजस्वा
श्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा॥४॥अदित्यास्त्वा पृष्ठे सादयाम्यंतरि
क्षस्य धर्त्रीं विष्टंभनीं दिशामधिपत्नीं भुवनानां॥ऊर्मिर्द्रप्सो अपा
मसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा॥शुक्रश्च शु
चिश्च ग्रैष्मा ऋतू अग्नेरंतःश्लेषोसि॥कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पंता
माप ओषधयः कल्पंतामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः॥ये अ

॥८६॥ न्नयः समनसोंतरा द्यावापृथिवी इमे ॥ ग्रेष्मावृतू अभिकल्पमाना इं ॥८६॥
द्रमिव देवा अभिसंविशंतु तया देवतयांगिरस्वद्ध्रुवे सीदतं ॥५॥ स
जूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैः ॥ अग्नये
त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ सजूर्ऋतुभिः सजू
र्वै र्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजूर्दैवैयोनाधैः ॥ अग्नये त्वा वैश्वानरा
याश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः
सजू रुद्रैः सजूर्देवैर्वयोनाधैः ॥ अग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्व
र्यू सादयतामिह त्वा ॥ सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूरादित्यैः
सजूर्देवैर्वयोनाधैः ॥ अग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादय

१६४

तामिहत्वा। सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्विश्वैर्देवैः सजू
र्देवैर्वयोनाधैः। अग्नये त्वा वैश्वानराय अश्विनाध्वर्यू सादयतामि
ह त्वा।६। प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि। चक्षुर्म उर्व्या वि
भाहि श्रोत्रं मे श्लोकय।७। अपः पिन्वौषधीर्जिन्व द्विपादव चतुष्पा
त्पाहि। दिवो वृष्टिमेरय॥८॥ ।९। मूर्द्धा वयः प्रजापतिश्छंदः क्ष
त्रं वयो मयंदं छंदः। विष्टंभो वयोधिपतिश्छंदो विश्वकर्मा वयः पर
मेष्ठी छंदः।१०। बस्तो वयो विवलं छंदो वृष्णिर्वयो विशालं छंदः।
दो पुरुषो वयस्तंद्रं छंदो व्याघ्रो वयोनाधृष्टं छंदः।११। सिंहो वयश्छदि
श्छंदः पष्ठवाड्वयो बृहती छंदः। उक्षा वयः ककुप् छंद ऋषभो वयः

१६५

सतोबृहतीछंदः॥११॥अनड्वान्वयःपङ्क्तिश्छंदोधेनुर्वयोजगतीछं
दः॥त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुप्छंदोदित्यवाड्वयोविराट्छंदः॥१२॥पंचावि
र्वयोगायत्रीछंदस्त्रिवत्सोवयउष्णिक्छंदः॥तुर्यवाड्वयोनुष्टुप्छंदो
लोगं॰पृणताअस्यंसूदंविश्वाः॥१३॥छि॥इंद्राग्नीअव्यथमानामिष्टकां
दृंहतंयुवं॥पृष्ठेनद्यावापृथिवीअंतरिक्षंचविबाधसे॥१४॥विश्व
कर्मात्वासादयत्वंतरिक्षस्यपृष्ठेव्यचस्वतींप्रथस्वतीम॥अंतरिक्षं
स्यैःयछांतरिक्षंदृंहांतरिक्षंमाहिंसीः॥विश्वस्मैप्राणायापाना
यव्यानायोदानायप्रतिष्ठायैचरित्राय॥वायुष्ट्वाभिपातुमह्यास्व
स्त्याछर्दिषाशंतमेनतयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद॥१५॥राज्ञसि

प्राचीदिग्विराडसि दक्षिणा दिक्सम्राडसि प्रतीची दिक्स्वराडस्यु
दीची दिगधिपत्न्यसि बृहती दिक्॥ विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य
पृष्ठे ज्योतिष्मतीं॥ विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्य
च्छ॥ वायुष्टेऽधिपतिस्तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद॥ नभश्च न भ
भस्यश्च वार्षिकावृतू अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि॥ कल्पेतां द्यावापृथि
वी कल्पन्तामाप ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय स
व्रताः॥ ये अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी इमे॥ वार्षिकावृतू
अभिकल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गि
रस्वद् ध्रुवे सीदतं॥ इषश्चोर्जश्च शारदावृतू अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि॥

॥८८॥

कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पंतामाप ओषधयः कल्पंतामग्नयः पृथ
ङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः ये अग्नयः समनसोंतरा द्यावापृथिवी इमे
ग्रैष्मावृतू अभिकल्पमाना इंद्रमिव देवा अभिसंविशंतु तया
देवतयांगिरस्वद्ध्रुवे सीदतं ॥१६॥ छ ॥ आयुर्मे पाहि प्राणं मे पाह्यपा
नं मे पाहि व्यानं मे पाहि ॥ चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रं मे पाहि वाचं मे पिन्व म
नो मे जिन्वात्मानं मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ ॥१७॥ मा छंदः प्रमा छंदः प्र
तिमा छंदो अस्त्रीवयश्छंदः ॥ पङ्क्तिश्छंद उष्णिक् छंदः ॥१८॥ बृह
तीछंदोनुष्टुप्छंदो विराट् छंदो गायत्री छंदः ॥ त्रिष्टुप्छंदो जग
तीछंदः ॥१९॥ पृथिवी छंदोंतरिक्षं छंदो द्यौश्छंदः समाश्छंदः ॥

॥८८॥

१६८

नक्षत्राणिछंदोवाक्छंदः॥२०॥मनश्छंदःकृषिश्छंदोहिरण्यंछंदोगौ
श्छंदः॥अजाछंदोश्वश्छंदः॥२१॥अग्निर्देवतावातोदेवतासूर्योदे
वताचंद्रमादेवता॥वसवोदेवतारुद्रादेवता॥आदित्यादेवतामरुतो
देवताविश्वेदेवादेवताबृहस्पतिर्देवता॥इंद्रोदेवतावरुणोदेवता॥
॥२२॥६॥मूर्धासिराट्ध्रुवासिधरुणाधर्त्र्यसिधरणी॥आयुषे
त्वावर्चसेत्वाकृष्यैत्वाक्षेमायत्वा॥२३॥यंत्रीराड्यंत्र्यसियमनीध्रु
वासिधरित्री॥इषेत्वोर्जेत्वारय्यैत्वापोषायत्वा॥लोकंपृणताअ
स्यंद्रंविश्वाः॥२४॥६॥आशुस्त्रिवृद्भांतःपंचदशोव्योमासप्तदशो
धरुणएकविंशःप्रतूर्तिरष्टादशः॥तपोनवदशोभीवर्त्तःसवि

।।८२।। ꣳशोवर्चोद्वाविꣳशः संभरणस्त्रयोविꣳशोयोनिश्चतुर्विꣳशः ।। ।।८२।।
।।२५।। गर्भाः पंचविꣳश ओजस्त्रिणवः क्रतुरेकत्रिꣳशः प्रतिष्ठा
त्रयस्त्रिꣳशोब्रध्नस्यविष्टपंचतुस्त्रिꣳशः ।। नाकः षट्त्रिꣳशोवि
वर्तोष्टाचत्वारिꣳशोधर्त्रंचतुष्टोमः ।।२६।। छ ।। अग्नेर्भागोसिदीक्षा
या आधिपत्यं ब्रह्मस्पृतं त्रिवृत्स्तोमः ।। इंद्रस्यभागोसि विष्णोरा
धिपत्यंक्षत्रꣳस्पृतंपंचदशस्तोमः ।।२७।। नृचक्षसांभागोसिधा
तुराधिपत्यंजनित्रꣳस्पृतꣳसप्तदशस्तोमः ।। मित्रस्यभागोसि
वरुणस्याधिपत्यंदिवोवृष्टिर्वातस्पृतएकविꣳशः स्तोमः ।।
।।२८।। वसूनांभागोसिरुद्राणामाधिपत्यंचतुष्पात्स्पृतंचतु

१७०

विंशस्तोमः ॥ आदित्यानां भागोसि मरुतामाधिपत्यं गर्भाः स्पृताः पंच
विंशस्तोमः ॥२९॥ अदित्यै भागोसि पूष्ण आधिपत्यमोज स्पृतं त्रिण
वस्तोमः ॥ देवस्य सवितुर्भागोसि बृहस्पतेराधिपत्यं समीचीर्दिशः
स्पृताश्चतुष्टोम स्तोमः ॥३०॥ यवानां भागोस्ययवानामाधिपत्यं प्रजाः
स्पृताश्चतुश्चत्वारिंश स्तोमः ॥ ऋभूणां भागोसि विश्वेषां देवानामा
धिपत्यं भूतं स्पृतं त्रयस्त्रिंश स्तोमः ॥ सहश्च सहस्यश्च हैमंतिकावृतू
अग्नेरंतःश्लेषोसि ॥ कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पंतामाप ओषधयः क
ल्पंतामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः ॥ ये अग्नयः समनसोंतरा द्यावा
पृथिवी इमे ॥ हेमंतिकावृतू अभिकल्पमाना इंद्रमिव देवा अभिसंवि

॥९०॥

तां तु तया देवतयांगिरस्वद्ध्रुवे सीदतं ॥२७॥ध्या॥ एकयास्तुवत प्रजा अधी
यंत प्रजा[illegible]पतिरधिपति[illegible]रासीत्तिसृभिरस्तुवत ब्रह्मासृज्यत ब्रह्म
णस्पतिरधिपतिरासीत् ॥ पंचभिरस्तुवत भूतान्यसृज्यंत भूतानां पति
रधिपतिरासीत्सप्त[illegible]भिरस्तुवत सप्तऋषयोऽसृज्यंत धाताधिपति
रासीत् ॥३२॥ नवभिरस्तुवत पितरोऽसृज्यंतादितिरधिपत्न्यासीदेका
दशभिरस्तुवत ऋतवोऽसृज्यं[illegible]तार्तवा अधिपतय आसन् ॥ त्रयो
दश[illegible]भिरस्तुवत मासोऽसृज्यंत संवत्सरोऽधिपतिरासीत्पंचदश
भिरस्तुवत क्षत्रमसृज्यतेंद्रो[illegible]धिपतिरासीत् ॥३०॥ सप्तदशभिर
स्तुवत ग्राम्याः पशवोऽसृज्यंत बृहस्पतिरधिपतिरासीन्नवदशभिर

॥९०॥

१६२

स्तुवत शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्तां ॥ एकविंशत्यास्तुव
तैकशफाः पशवोसृज्यंत वरुणोधिपतिरासीत्त्रयोविंशत्यास्तुवत क्षु
द्राः पशवोसृज्यंत पूषाधिपतिरासीत् ॥ २९ ॥ पंचविंशत्यास्तुवतारण्याः
पशवोसृज्यंत वायुरधिपतिरासीत्सप्तविंशत्यास्तुवत द्यावापृथिवी व्यै
तां वसवो रुद्रा आदित्या अनुव्यायंस्त एवाधिपतय आसन् ॥ नवविंशत्या
स्तुवत वनस्पतयोसृज्यंत सोमोधिपतिरासीदेकत्रिंशतास्तुवत प्र
जा असृज्यंत यवाश्चायवाश्चाधिपतय आसन् ॥ त्रयस्त्रिंशतास्तुव
त भूतान्यशाम्यन्प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत् ॥ लोकं पृण ता
अस्य इंद्रं विश्वाः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिः ॥ ५ ॥ सजूरृतुभिः ॥ ७ ॥ ८ १००

॥२१॥

मूर्द्धा वयः ॥५॥ इन्द्राग्नी अव्यथमानां ॥६॥ आयुर्मे पाहि ॥७॥ मूर्द्धासि ॥८॥ आशुस्त्रि-
वृत् ॥९॥ अग्नेर्भागोसि ॥५॥ एकयास्तुवत ॥४॥ कंडिका संख्या ॥३५॥ नवा-
नुवाकेषु पंचत्रिंशत्॥ इति शुक्लयजुर्वेदसंहितायां पंचदशोध्यायः ॥१४॥
॥१४॥ ✱ ॥ हरिः ॐ ॥ अग्ने जातान्प्रणुदा नः सपत्नान्प्रत्यजातां
जातवेदो नुदस्व । अधि नो ब्रूहि सुमना अहेडँ३स्तव स्याम शर्म्मँ-
३स्त्रिवरूथ उद्भौ ॥१॥ सहसा जातान्प्रणुदा नः सपत्नान्प्रत्यजातान्नुद जा-
तवेदः ॥ अधि नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयँ३स्याम प्रणुदा नः सपत्नान् ।
षोडशी स्तोम ओजो द्रविणं चतुश्चत्वारिँ३श स्तोमो वर्च्चो द्रविणं ॥२॥
अग्नेः पुरीषमस्यप्सो नाम तां त्वा विश्वे अभिगृणन्तु देवाः ॥ स्तोमपृष्ठा

॥२१॥

१७४

छलवतीहसीदप्रजावदस्कोद्रचिणापजस्व॥३॥एवश्छंदोवरिवश्छं
दःशंभूश्छंदःपरिभूश्छंदः॥आछछंदोमनश्छंदोव्यचश्छंदः॥४॥
सिंधुश्छंदःसमुद्रश्छंदःसरिरंछंदः॥ककुपछंदस्त्रिककुपछंदः
काव्यंछंदोअंकुपंछंदः॥५॥अक्षरपङ्क्तिश्छंदःपदपङ्क्तिश्छंदोवि
ष्टारपङ्क्तिश्छंदःक्षुरोभ्रजश्छंदः॥आछछंदःप्रछछंदःसंयछं
दोविपछछंदः॥६॥बृहछंदोरथंतरंछंदोनिकायश्छंदोविवधश्छं
दः॥गिरश्छंदोभ्रजश्छंदःसंस्तुपछंदोनुष्टुपछंदः॥७॥एवश्छं
दोवरिवश्छंदोवयश्छंदोवयस्कृछंदः॥विष्पर्धाश्छंदोविशालं
छंदश्छदिश्छंदोदूरोहणंछंदः॥तंद्रंछंदोअंकांकंछंदः॥८॥ध॥

॥९२॥

रश्मिनासत्यायसत्यंजिन्वप्रेतिनाधर्मणाधर्मंजिन्व॥अन्वित्यादि
वादिवंजिन्वसंधिनांतरिक्षेणांतरिक्षंजिन्व॥९॥प्रतिधिनापृ
थिव्यापृथिवींजिन्वविष्टंभेनवृष्ट्यावृष्टिंजिन्व॥प्रवयान्हाहर्जि
न्वानुयारात्र्यारात्रींजिन्व॥१०॥उशिजावसुभ्योवसूंजिन्वप्रकेते
नादित्येभ्यआदित्यांजिन्व॥तंतुनारायस्पोषेणरायस्पोषंजिन्वसं
सर्पेणश्रुतायश्रुतंजिन्व॥११॥ऐडेनौषधीभिरोषधीर्जि[illegible]न्वो
त्तमेनतनूभिस्तनूर्जिन्व॥वयोधसाधीतेनाधीतंजिन्वाभिजि
तातेजसातेजोजिन्व॥१२॥प्रतिपदसिप्रतिपदेत्वानुपदस्यनुप
देत्वा॥संपदसिसंपदेत्वातेजोसितेजसेत्वा॥१३॥त्रिवृदसित्रिवृ

॥९२॥

१७६

तेत्वाप्रवृदसिप्रवृतेत्वा॥विवृदसिविवृतेत्वासवृदसिसवृते
त्वा॥१४॥आक्रमोस्याक्रमायत्वासंक्रमोसिसंक्रमायत्वा॥उत्क्र
मोस्युत्क्रमायत्वोत्क्रांतिरस्युत्क्रांत्यैत्वा॥अधिपतिनोर्जोर्जंजि र्जं
न्वचेषश्रीःक्षत्रायक्षत्रंजिन्व॥१५॥छ॥राज्ञ्यसिप्राचीदिग्वसवस्ते
देवाअधिपतयः॥अग्निर्हेतीनांप्रतिधर्त्ता॥१६॥त्रिवृत्त्वास्तोमः
पृथिव्यांश्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथायैस्तभ्नातु॥रथंतरंसाम
प्रतिष्ठित्याअंतरिक्षे॥१७॥ऋषयस्त्वाप्रथमजादेवेषुदिवोमात्र
यावरिम्णाप्रथंतु॥विधर्त्ताचायमधिपतिश्चतेत्वासर्वेसंवि
दानानाकस्यपृष्ठेस्वर्गेलोकेयजमानंचसादयंतु॥१८॥विराड्

॥९३॥

स्सिदक्षिणादिक्रुद्रास्तेदेवाअधिपतयः॥इंद्रोहेतीनांप्रतिध
र्त्ता॥१९॥पंचदशस्त्वास्तोमःपृथिव्याꣳश्रयतुप्रउगमुक्थमव्यथा
यैस्तभ्नातु॥बृहत्सामप्रतिष्ठित्याअंतरिक्षे॥२०॥ऋषयस्त्वाप्र
थमजादेवेषुदिवोमात्रयावरिम्णाप्रथंतु॥विधर्त्ताचायमधिपति
श्चतेत्वासर्वेसंविदानानाकस्यपृष्ठेस्वर्गेलोकेयजमानंचसाद
यंतु॥२१॥संम्राडसिप्रतीचीदिगादित्यास्तेदेवाअधिपतयः॥व
रुणोहेतीनांप्रतिधर्त्ता॥२२॥सप्तदशस्त्वास्तोमःपृथिव्याꣳश्रय
तुमरुत्वतीयमुक्थमव्यथायैस्तभ्नातु॥वैरूपꣳसामप्रतिष्ठित्या
अंतरिक्षे॥२३॥ऋषयस्त्वाप्रथमजादेवेषुदिवोमात्रयावरिम्णा

॥९३॥

965

प्रथंतु॥विधर्त्ताचायमधिपतिश्चतेत्वासर्वेसंविदानानाकस्य
पृष्ठेस्वर्गेलोकेयजमानंचसादयंतु॥१४॥स्वराडस्युदीचीदिङ्मरु
तस्तेदेवाअधिपतयः॥सोमोहेतीनांप्रतिधर्त्ता॥१५॥एकवि
ꣳशस्त्वास्तोमःपृथिव्याꣳश्रयतुनिष्केवल्यमुक्थमव्यथायैस्त
भ्नातु॥वैराजꣳसामप्रतिष्ठित्याअंतरिक्षे॥१६॥ऋषयस्त्वाप्रथ
मजादेवेषुदिवोमात्रयावरिम्णाप्रथंतु॥विधर्त्ताचायमधिप
तिश्चतेत्वासर्वेसंविदानानाकस्यपृष्ठेस्वर्गेलोकेयजमानं
चसादयंतु॥१७॥अधिपत्न्यसिबृहतीदिग्विश्वेतेदेवाअधिप
तयः॥बृहस्पतिर्हेतीनांप्रतिधर्त्ता॥१८॥त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौत्वा

वी

१८९

॥९४॥

स्तोमौपृथिव्याꣳश्रयतांवैश्वदेवाग्निमारुतेउक्थेअव्यथायैस्तभ्नी
तां॥शाक्वररैवतेसामनीप्रतिष्ठित्याअंतरिक्षे॥२९॥ऋषयस्त्वाप्र
थमजादेवेषुदिवोमात्रयावरिम्णाप्रथंतु॥विधर्त्ताचायमधिपति
श्चतेत्वासर्वेसंविदानानाकस्यपृष्ठेस्वर्गेलोकेयजमानंचसाद
यंतु॥३०॥अयंपुरोहरिकेशःसूर्यरश्मिस्तस्यरथगृत्सश्चरथौजा
श्चसेनानीग्रामण्यौ॥पुंजिकस्थलाचक्रतुस्थलाचाप्सरसौदंक्ष्णा
वःपशवोहेतिःपौरुषेयोवधःप्रहेतिः॥३१॥तेभ्योनमोअस्तुतेनोमृ
ळयंतुतेनोवंतु॥तेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितमेषांजंभेदध्मः॥३२॥अ
यंदक्षिणाविश्वकर्मातस्यरथस्वन[illegible]श्चरथेचित्रश्चसेनानीग्रा

॥९४॥

१८०

स २५

मण्यौ ॥ मेनका च सहजन्या चाप्सरसौ यातुधाना हेती रक्षाꣳसि
प्रहेतिः ॥ ३३ ॥ तेभ्यो नमो अस्तु ते नो मृडयंतु ते नोवंतु ॥ ते यं द्विष्मो
यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जंभे दध्मः ॥ ३४ ॥ अयं पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य
रथप्रोतश्चासमरथश्च सेनानीग्रामण्यौ ॥ प्रम्लोचंती चानुम्लो
चंती चाप्सरसौ व्याघ्रा हेतिः सर्पाः प्रहेतिः ॥ ३५ ॥ तेभ्यो नमो अस्तु ते नो
मृडयंतु ते नोवंतु ॥ ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जंभे दध्मः ॥ ३६ ॥
अयमुत्तरात्संयद्वसुस्तस्य तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानीग्रामण्यौ ॥
विश्वाची च घृताची चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिः ॥ ३७ ॥ ते
भ्यो नमो अस्तु ते नो मृडयंतु ते नोवंतु ॥ ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि

१८१

॥१५॥

तमेषांजंभेदध्मः॥३८॥अयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्यसेनजिच्चसुषेण ॥१५॥
श्चसेनानीग्रामण्यौ॥उर्वशीचपूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ॥अवस्फूर्जन्हे
तिर्विद्युत्प्रहेतिः॥३९॥तेभ्योनमोअस्तुतेनोमृडयंतुतेनोवंतु॥तेयं
द्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितमेषांजंभेदध्मः॥४०॥६॥अग्निर्मूर्द्धादिवः
ककुत्पतिःपृथिव्याअयं॥अपांरेतांसिजिन्वति॥४१॥अयमग
निःसहस्त्रिणोवाजस्यशतिनस्पतिः॥मूर्द्धाकवीरयीणां॥४२॥त्वा
मग्नेपुष्करादध्यथर्वानिरमंथत॥मूर्ध्नोविश्वस्यवाघतः॥४३॥भु
वोयज्ञस्यरजसश्चनेतायत्रानियुद्भिःसचसेशिवाभिः॥दिवि
मूर्द्धानंदधिषेस्वर्षांजिव्हामग्नेचकृषेहव्यवाहं॥४४॥अबोध्य

१८२

ग्निःसमिधाजनानांप्रतिधेनुमिवायतीमुषासं।यव्हाइवप्रवया
मुज्जिहानाःप्रभानवःसिस्रतेनाकमछो॥४५॥अवोचामकवयेमे
ध्यायवचोवंदारुवृषभायवृष्णे॥गविष्ठिरोनमसास्तोममग्नौ
दिवीवरुक्ममुरुव्यंचमश्रेत्॥४६॥अयमिहप्रथमोधायिधातृ
भिर्होतायजिष्ठोअध्वरेष्वीड्यः॥यमप्नवानोभृगवोविरुरुचुर्व
नेषुचित्रंविभ्वंविशेविशे॥४७॥जनेस्यगोपाअजनिष्टजागृ
विरग्निःसुदक्षःसुवितायनव्यसे॥घृतप्रतीकोबृहतादिविस्पृ
शाद्युमद्विभातिभरतेभ्यःशुचिः॥४८॥त्वामग्नेअंगिरसोगुहा
हितमन्वविंदंछिश्रियाणंवनेवने॥सजायसेमथ्यमानःसहोम

१८२

॥२६॥

हत्वामो हुः सहसस्पुत्रमंगिरः ॥४९॥ सखायः संवः सम्यंचमिषंस्तो
मंचाग्नये ॥ वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जोनप्त्रे सहस्वते ॥५०॥ संसमि
द्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ ॥ इळस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या
भर ॥५१॥ त्वामग्ने हविष्मंतो देवं मर्तास ईळते ॥ मन्ये त्वा जातवेद
सं स हव्या वक्ष्यानुषक् ॥५२॥ त्वां चित्रश्रवस्तम हवंते विक्षु जं
तवः ॥ शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोळ्हवे ॥५३॥ एना वो अ
ग्निं नमसोर्जो नपातमाहुवे ॥ प्रियं चेतिष्ठमरतिं स्वध्वरं विश्व
स्य दूतममृतं ॥५४॥ विश्वस्य दूतममृतं विश्वस्य दूतममृतं ॥ स
योजते अरुषा विश्वभोजसा स दुद्रवत्स्वाहुतः ॥५५॥ स दुद्रवत्स्वा

॥२६॥

१८४

हुतः सदुद्रव[illegible]स्चाहुतः ।। सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवं राधो
जनानां ।। ५६ ।। अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो ।। अस्मे धेहि
जातवेदो महि श्रवः ।। ५७ ।। स इधानो वसुष्कविरग्निरीळेन्यो गिरा ।।
रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि ।। ५८ ।। क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरु
तोषसः ।। स तिग्मजंभ रक्षसो दह प्रति ।। ५९ ।। भद्रो नो अग्निराहुतो
भद्रा रातिः सुभग भद्रो अध्वरः ।। भद्रा उत प्रशस्तयः ।। ६० ।। भद्रा उ
त प्रशस्तयो भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये ।। येना समत्सु सासहः ।। ६१ ।।
येना समत्सु सासहो अव स्थिरा तनुहि भूरि शर्धतां ।। वनेमा ते अभि
ष्टिभिः ।। ६२ ।। अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं यं यंति धेनवः ।। अस्तम

॥१९७॥ र्वंत आशवोऽस्तं नित्यासो वाजिन इषं स्तोतृभ्य आ भर ॥६३॥ सो अ ॥१९७॥
ग्निर्यो वसुर्गृणे सं यमायंति धेनवः ॥ समर्वंतो र~~घु~~घुद्रुवः सं सु
जातासः सूरय इषं स्तोतृभ्य आ भर ॥६४॥ उभे सुश्चंद्र सर्पिषो
दर्वी श्रीणीष आसनि ॥ उतो न उत्पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषं स्तो
तृभ्य आ भर ॥६५॥ अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रं हृदिस्पृ
शं ॥ ऋध्यामा त ओहैः ॥६६॥ अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य सा
धोः ॥ रथीरृतस्य बृहतो बभूथ ॥६७॥ एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अ
र्वाङ् स्वर्ण ज्योतिः ॥ अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः ॥६८॥ अग्निं
होतारं मन्ये दास्वंतं वसुं सूनुं सहसो जातवेदसं विप्रं न जा

१८६

तवेदसं॥यऊर्ध्वयास्वध्वरोदेवोदेवाच्याकृपा॥घृतस्यविभ्राष्टि
मनुवष्टिशोचिषाजुह्वानस्यसर्पिषः॥६१॥अग्नेत्वंनोअंतमउत
त्राताशिवोभवावरूथ्यः॥वसुरग्निर्वसुश्रवाअच्छानक्षिद्युमत्त
मंरयिंदाः॥तंत्वाशोचिष्ठदीदिवःसुम्ना[illegible]येनूनमीमहेसखि
भ्यः॥७॥धि॥येनऋषयस्तपसासत्रमायन्निंधानाअग्निंस्व
राभरंतः॥तस्मिन्नहंनिदधेनाकेअग्निंयमाहुर्मनवस्तीर्णबर्हि
षं॥८१॥तंपत्नीभिरनुगछेमदेवाःपुत्रैर्भ्रातृभिरुतवाहिरण्यैः॥
नाकंगृभ्णानाःसुकृतस्यलोकेतृतीयेपृष्ठेअधिरोचनेदिवः॥
॥८२॥आवाचोमध्यमरुहद्भुरण्युरयमग्निःसत्पतिश्चेकितानः॥

।।१८८।।

पृष्ठेपृथिव्यानिहितोदविद्युतंदधस्पदंकृणुतांयेपृतन्यवः।।७३।।
अयमग्निर्वीरतमोवयोधाःसहस्रियोद्योततामप्रयुच्छन्।।विभ्रा
जमानःसरिरस्यमध्यउपप्रयाहिदिव्यानिधाम।।७४।।संप्रच्य
वध्वमुपसंप्रयाताग्नेपथोदेवयानान्कृणुध्वं।।पुनःकृण्वानापित
रायुवानान्वाताꣳसीत्वयितंतुमेतं।।७५।।उद्बुध्यस्वाग्नेप्रतिजागृ
हित्वमिष्टापूर्तेसꣳसृजेथामयंच।।अस्मिन्त्सधस्थेअध्युत्त
रस्मिन्विश्वेदेवायजमानश्चसीदत।।७६।।येनवहसिसहस्रं
येनाग्नेसर्ववेदसं।।तेनेमंयज्ञंनोनयस्वर्देवेषुगंतवे।।७७।।अ
यंतेयोनिरृत्वियोयतोजातोअरोचथाः।।तंजानन्नग्नआरोह

।।१८८।।

१८८

थानोवर्द्धयारयिं॥५६॥धि॥तपश्चतपस्यश्चशैशिराऋतूअग्नेरंतः
श्लेषोसि॥कल्पेतांद्यावापृथिवीकल्पंतामापओषधयःकल्पंतामग्
नयःपृथङ्ममज्यैष्ठ्यायसव्रताः॥येअग्नयःसमनसोंतराद्यावापृथि
वीइमे॥शैशिराऋतूअभिकल्पमानाइंद्रमिवदेवाअभिसंविशंतु
तयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवेसीदतं॥५७॥परमेष्ठीत्वासादयतुदिवस्पृ
ष्ठेज्योतिष्मतीम्॥विश्वस्मैप्राणायापानायव्यानायविश्वंज्योतिर्यछ॥ ना६
सूर्यस्तेधिपतिस्तयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद॥५८॥लोकंपृणछि
द्रंपृणाथोसीदध्रुवात्वं॥इंद्राग्नीत्वाबृहस्पतिरस्मिन्योनावसीषद १८८
न्॥५९॥ताअस्यसूददोहसःसोमंश्रीणंतिपृश्नयः॥जन्मंदेवानां

॥११९॥

विराश्चिथ्स्वारोचने दिवः॥८१॥ इंद्रंविश्वाअवीवृधन्त्समुद्रव्यच
संगिरः॥ रथीतमंरथीनांवाजानांसत्पतिंपतिं॥८२॥ प्रोथदश्वो
नयवसेविष्यन्यदामहःसंवरणाद्व्यस्थात॥ आदस्यवातोअनुवा
तिशोचिरधस्मतेव्रजनंकृष्णमस्ति॥८३॥ आपोत्वासदनेसाद
[illegible]सादयाम्यवतच्छायायां२ समुद्रस्यहृदये॥ रश्मीवतीभास्व
तीमापाद्यांभास्यापृथिवीमोर्वंतरिक्षं॥ पर[illegible]मेष्ठीत्वासादय
तुदिवस्पृष्ठेव्यचस्वतींप्रथस्वतीं॥ दिवंयच्छदिवंदृंहदिवंमा
हिंसीः॥ विश्वस्मैप्राणायापानायव्यानायोदानायप्रति
ष्ठायैचरित्राय॥ सूर्यस्त्वाभिपातुमह्यास्वस्त्याछर्दिषाशंतमे

॥११९॥

१८०

नतयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवेसीदतं॥६४॥ सहस्रस्यप्र
सहस्रस्यप्रतिमासिसहस्रस्योन्मासि॥साहस्रोसिसह
त्वा॥६५॥ध्रि॥अग्नेजातान ४ त्रिमिनो सत्याय ७ राज्ञसि १५ अ
यंपुरः ११ अग्निर्मूर्द्धा ३० येनऋष तपस्य ७ कूंडिकासंख्या ८०
सप्तानुवाकेषुपंचाशीतिः॥ इतियाज्ञवल्क्यसंहिता
यांषोडशोध्यायः॥हरिः॥ ॐ नमस्तेरुद्रमन्यव
उतोतइषवेनमः॥बाहुभ्यांमुततेनमः॥१॥ यातेरुद्रशिवा
तनूरघोरापापकाशिनी॥ तयानस्तन्वाशंतमयागि

॥१००॥

रिशंताभिचाकशीहि॥२॥ यामिषुं गिरिशंत हस्ते बिभर्ष्य ॥
स्तवे॥ शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं जगत्॥३॥ शि
वेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि। यथा नः सर्वमिज्जग
दयक्ष्मं सुमना असत्॥४॥ अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दै
व्यो भिषक्। अहींश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्योऽध
राचीः परासुव॥५॥ असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमं-
लः। ये चैनं रुद्रा अभितो दिक्षु श्रिताः सहस्रशोऽवैषां
ईमहे॥६॥ असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः। उतै

१०२

नं गोपा अदृश्रन्नदृश्रन्नुदहार्यः स दृष्टो मृडयाति नः ॥७॥ नमो
स्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे ॥ अथो ये अस्य सत्वानो
हं तेभ्यो करं नमः ॥८॥ प्रमुंच ध न्वनस्त्वमुभयो रार्त्न्योर्ज्यां ॥ या
श्च ते हस्त इषवः परा ता भगवो वप ॥९॥ विज्यं धनुः कपर्दिनो वि
शल्यो बाणवां उत ॥ अनेशन्नस्य या इषव आभुरस्य निषंगधिः ॥
॥१०॥ परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः ॥ अथो य इषु
धिस्तवारे अस्मन्निधेहि तं ॥१२॥ या ते हेतिर्मीढुष्टम हस्ते बभू
व ते धनुः ॥ तयास्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परिभुज ॥११॥ अ

193

॥१०१॥

वतत्यधनुष्ट्वᳪंसहस्राक्षशतेषुधे॥ निशीर्यशल्यानांमुखाशि
वोनःसुमनाभव॥१३॥ नमस्तआयुधायानाततायधृष्णवे॥ उभा
भ्यामुततेनमोबाहुभ्यांतवधन्वने॥१४॥ मानोमहांतमुतमानो
अर्भकंमानउक्षंतमुतमानउक्षितं॥ मानोवधीःपितरंमोतमात
रंमानःप्रियास्तन्वोरुद्ररीरिषः॥१५॥ मानस्तोकेतनयेमानआ
युषिमानोगोषुमानोअश्वेषुरीरिषः॥ मानोवीरान्रुद्रभामिनो
वधीर्हविष्मंतःसदमित्वाहवामहे॥१६॥ नमोहिरण्यबाहवे
सेनान्येदिशांचपतयेनमोनमोवृक्षेभ्योहरिकेशेभ्यःपशूनां

॥१०१॥

194

पतयेनमः॥ नमःशष्पिंजरायत्विषीमतेपथीनांपतयेनमोनमो
हरिकेशायोपवीतिनेपुष्टानांपतयेनमः॥१७॥ नमोबभ्लुशाय
व्याधिनेन्नानांपतयेनमोनमोभवस्यहेत्यैजगतांपतयेनमः॥ न
मोरुद्रायातताविनेक्षेत्राणांपतयेनमोनमःसूतायाहंत्यैवनानांप
तयेनमः॥१८॥ नमोरोहितायस्थपतयेवृक्षाणांपतयेनमोनमोभु
वंतयेवारिवस्कृतायोषधीनांपतयेनमः॥ नमोमंत्रिणेवाणिजा
यकक्षाणांपतयेनमोनमउच्चैर्घोषायाक्रंदयतेपत्तीनांपतयेनमः
॥१९॥ नमःकृत्स्नायतायधावतेसत्वनांपतयेनमोनमःसहमाना

॥१०२॥

यनिव्याधिन आव्याधिनीनां पतये नमः॥ नमः ककुभाय निषंगिणे स्तेनानां पतये नमो नमो निचेरवे परिचरायारण्यानां पतये नमः॥२०॥ नमो वंचते परिवंचते स्तायूनां पतये नमो नमो निषंगिण इषुधिमते तस्कराणां पतये नमः॥ नमः सृकायिभ्यो जिघांसद्भ्यो मुष्णतां पतये नमो नमो सिमद्भ्यो नक्तंचरद्भ्यो विकृंतानां पतये नमः॥२१॥छ॥ नम उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुंचानां पतये नमो नम इषुमद्भ्यो धन्वायिभ्यश्च वो नमः॥ नम आतन्वानेभ्यः प्रति

॥१०२॥

196

दधाने [illegible] भ्यश्चवोनमोनमआयछद्भ्योस्यद्भ्यश्चवोनमः।
।१९।नमोविसृजद्भ्योवि [illegible] ध्यद्भ्यश्चवोनमोनमःस्वपद्भ्यो
जाग्रद्भ्यश्चवोनमः॥नमःशयानेभ्यःआसीनेभ्यश्चवोन
मोनमस्तिष्ठद्भ्योधावद्भ्यश्चवोनमः।२१।नमःसभाभ्यः
सभापतिभ्यश्चवोनमोनमोश्वेभ्योश्वपतिभ्यश्चवोन
नी६ मः॥नमआव्याधिंभ्योविविध्यंतीभ्यश्चवोनमोनमउगणा
भ्य स्तृंहतीभ्यश्चवोनमः।२२।नमोगणेभ्योग
णपतिभ्यश्चवोनमोनमोव्रातेभ्योव्रातपतिभ्यश्चवो

197

॥१०२॥

नमः॥ नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो
विश्वरूपेभ्यश्च वो नमः॥२५॥ नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च
वो नमो नमो रथिभ्यो अरथेभ्यश्च वो नमः॥ नमः क्षत्तृभ्यः सं
ग्रहीतृभ्यश्च वो नमो नमो महद्भ्यो अर्भकेभ्यश्च वो नमः॥२६॥ ॥६॥
नमस्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो नमः कुलालेभ्यः कर्मारे
भ्यश्च वो नमः॥ नमो निषादेभ्यः पुञ्जिष्टेभ्यश्च वो नमो नमः श्व
निभ्यो मृगयुभ्यश्च वो नमः॥२७॥ नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च
वो नमो नमो भवाय च रुद्राय च॥ नमः शर्वाय च पशुपतये

॥१०२॥

198

चनमोनीलग्रीवायचशितिकंठायच॥२८॥नमःकपर्दिने
चव्युप्तकेशायचनमःसहस्राक्षायचशतधन्वनेच॥नमो
गिरिशायायचशिपिविष्टायेचनमोमीढुष्टमायचेषुमते
च॥२९॥नमोह्रस्वायेचवामनायेचनमोबृहतेचवर्षीयसे
च॥नमोवृद्धायचसवृ[illegible]चनमोग्र्यायेचप्रथमायच॥३०॥न म
मआशवेचाजिरायेचनमःशीघ्र्यायचशीभ्यायच॥नम
उर्म्यायचावस्वन्यायेचनमोनादेयायेचद्वीप्यायच॥३१॥
नमोज्येष्ठायेचकनिष्ठायचनमःपूर्वजायेचापरजायेच॥

१९९

॥१०४॥

नमोमध्यमायचापगल्भायचनमोजघन्यायचबुध्न्यायच॥
॥३२॥नमःसोभ्यायचप्रतिसर्यायचनमोयाम्यायचक्षेम्या
यच॥नमःश्लोक्यायचावसान्यायचनमउर्वर्यायचखल्याय
च॥३३॥नमोवन्यायचकक्ष्यायचनमःश्रवायचप्रतिश्रवाय
च॥नमआशुषेणायचाशुरथायचनमःशूरायचावभेदिनेच।
॥३४॥नमोबिल्मिनेचकवचिनेचनमोवर्मिणेचवरूथिनेच।
नमःश्रुतायचश्रुतसेनायचनमोदुंदुभ्यायचाहनन्यायच॥
॥३५॥नमोधृष्णवेचप्रमृशायचनमोनिषंगिणेचेषुधिमते

रु॥१०४॥

२००

चा॥नमस्तीक्ष्णेषवेचायुधिनेचनमःस्वायुधायचसुधन्वनेचा॥
॥[illegible]॥नमःस्रुत्यायचपथ्यायचनमःकाट्यायचनीप्याय
चा॥नमःकुल्यायचसरस्यायचनमोनादेयायचवैशंतायच
[illegible]॥नमःकूप्यायचावट्यायचनमईध्र्यायचातप्यायचा॥
नमोमेघ्यायचविद्युत्यायचनमोवर्ष्यायचावर्ष्यायचा॥[illegible]॥
नमोवात्यायचरेष्म्यायचनमोवास्तव्यायचवास्तुपायचा॥न
मःसोमायचरुद्रायचनमस्ताम्रायचारुणायचा॥[illegible]॥नमःशंग
वेचपशुपतयेचनमउग्रायचभीमायचा॥नमोग्रेवधायचदूरे

॥१०५॥

वधाय च नमो हंत्रे च हनीयसे च॥४०॥ नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो
नमस्ताराय॥ नमः शंभवे च मयोभवे च नमः शंकराय च मयस्क
राय च नमः शिवाय च शिवतराय च॥४१॥ नमः पार्याय चा
वार्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च॥ नमस्तीर्थ्याय च कू
ल्याय च नमः शष्प्याय च फेन्याय च॥४२॥ नमः सिकत्याय च प्र
वाह्याय च नमः किंशिलाय च क्षयणाय च॥ नमः कपर्दिने
च पुलस्तिने च नम इरिण्याय च प्रपथ्याय च॥४३॥ नमो व्रज्या
य च गोष्ठ्याय च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च॥ नमो हृदय्याय च

॥१०५॥

निवेष्प्यायचनमःकाट्यायचगह्वरेष्ठायच॥४४॥नमःशुष्क्या
यचहरित्यायचनमःपांसव्यायचरजस्यायच॥नमोलो
प्यायचोलप्यायचनमऊर्व्यायचसूर्व्यायच॥४५॥नमःपर्णा
यचपर्णशदायचनमउद्गुरमाणोभिघ्नतेच॥नमआखिद
तेचप्रखिदतेचनमइषुकृद्भ्योधनुष्कृद्भ्यश्चवोनमः॥नमोवःकि
रिकेभ्योदेवानांहृदयेभ्योनमोविचिन्वत्केभ्योनमोविक्षिण
त्केभ्योनमआनिर्हतेभ्यः॥४६॥द्रापेअंधसस्पतेदरिद्रनील
लोहिता॥आसांप्रजानामेषांपशूनांमाभेमारोमोचनःकिंच

॥१०६॥

नाममत ॥ ॥ इमारुद्रायतवसेकपर्दिनेक्षयद्वीरायप्रभराम
हेमतीः ॥ यथाशमसे द्विपदेचतुष्पदेविश्वंपुष्टंग्रामेअस्मि
न्ननातुरं ॥ ॥ यातेरुद्रशिवातनूःशिवाविश्वाहाभेषजी ॥
शिवरुद्रस्यभेषजीतयानोमृडजीवसे ॥ ॥ परिणोहेती
रुद्रस्यवृज्याःपरित्वेषस्यदुर्मतिर्महीगात ॥ अवस्थिरामघ
वद्भ्यस्तनु ष्वमीढ्वस्तोकायतनयायमृड ॥ ॥ मीढुष्ट
मशिवतमशिवोनःसुमनोभव ॥ परमेवृक्षआयुधंनिधा
यकृत्तिंवसानआचरपिनाकंबिभ्रदागहि ॥ ॥ विकिरि

॥१०६॥

204

द्रविलोहितनमस्तेअस्तुभगवः॥ यास्तेसहस्रꣳहेतयोन्यम
स्मान्निवपंतुताः॥५२॥ सहस्राणिसहस्रशोबाह्वोस्तवहेतयः॥
तासामीशानोभगवःपराचीनामुखाकृधि॥५३॥ असंख्याता
सहस्राणियेरुद्राअधिभूम्यां॥ तेषाꣳसहस्रयोजनेवधन्वानि
तन्मसि॥५४॥ अस्मिन्महत्यर्णवेंतरिक्षेभवाअधि॥ तेषाꣳ
सहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि॥५५॥ नीलग्रीवाःशितिकंठाः
दिवꣳरुद्राउपश्रिताः॥ तेषाꣳसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि॥
॥५६॥ नीलग्रीवाःशितिकंठाःशर्वाअधःक्षमाचराः॥ तेषाꣳ

805

सहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि॥५७॥येवृक्षेषुशष्पिंजरानील
ग्रीवाविलोहिताः॥तेषांसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि॥
॥५८॥येभूतानामधिपतयोविशिखासःकपर्दिनः॥तेषांसह
स्रयोजनेवधन्वानितन्मसि॥५९॥येपथांपथिरक्षिणऐलबृ
दाआयुर्युधः॥तेषांसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि॥६०॥येती
र्थानिप्रचरंतिसृकाहस्तानिषंगिणः॥तेषांसहस्रयोज
नेवधन्वानितन्मसि॥६१॥येन्नेषुविविध्यंतिपात्रेषुपिबतोज
नान्॥तेषांसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि॥६२॥यएतावं

200

तस्य भूयांꣳसश्च दिक्षो रुद्रा वितस्थिरे ॥ तेषाꣳ सहस्रयोजने
वधन्वानि तन्मसि ॥ २ ॥ नमोस्तु रुद्रेभ्यो ये दिवि येषां वर्षमिष
वः ॥ तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशो
र्ध्वाः ॥ तेभ्यो नमो अस्तु ते नो मृडयंतु ते नोवंतु ॥ ते यं द्विष्मो य
श्च नो द्वेष्टि तमेषां जंभे दध्मः ॥ नमोस्तु रुद्रेभ्यो येंतरिक्षे येषां
वात इषवः ॥ तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशो
दीचीर्दशोर्ध्वाः ॥ तेभ्यो नमो अस्तु ते नो मृडयंतु ते नोवंतु ॥ ते
यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जंभे दध्मः ॥ नमोस्तु रुद्रेभ्यो ये

207

॥१०८॥

पृथिव्यांयेषामन्नमिषवः ॥ तेभ्योदशप्राचीर्दशदक्षिणादशप्र
तीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः ॥ तेभ्योनमोअस्तुतेनोमृडयंतुतेनो
वंतु ॥ तेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितमेषांजंभेदध्मः ॥ ६६ ॥ ६ ॥ नम
स्तेरुद्र ५ नमोहिरण्यबाहवे ५ नमउष्णीषिणे ५ नमस्ताम्राय ५ नमोज्ये
ष्ठाय ५ नमःस्रुत्याय ५ नमःपार्याय ५ द्रापेअंधसस्पते ॥ १८ ॥ येभू
मासरव्याह ४७ ॥ ७ ॥ अव्यानुवाकेषुचतुःषष्टिः ॥ इतिशुक्लयजुर्वेदसं
हितायांषोडशोध्यायः ॥ १६ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ॥ हरिः ॐ ॥ मूः ॥ अश्म
न्नूर्जंपर्वतेशिश्रियाणामद्भ्यओषधीभ्योवनस्पतिभ्योअ

॥१०८॥

२०८

यि

धिसम्भृतंपयः॥ तान्नइषमूर्जंधत्तमरुतः सꣳरराणाअश्मꣳ
स्तेक्षुन्मइतऊर्ग्यंद्विष्मस्तंतेशुगृच्छतु॥१॥ इमामेअग्नइष्टका
धेनवः सन्त्वेकाचदशचदशचशतंचशतंच॥ सहस्रंचसहस्रं
चायुतंचायुतंचनियुतंचनियुतंच॥२॥ अर्बुदंचन्यर्बुदंचसमुद्र
श्चमध्यंचान्तश्चपरार्धश्च॥ एतामेअग्नइष्टकाधेनवः सन्त्वमु
त्रामुष्मिँल्लोके॥३॥ ऋतवस्थऋतावृधऋतुष्ठास्थऋता
वृधः॥ घृतश्चुतोमधुश्चुतोविराजोनामकामदुघाअक्षीय
माणाः॥४॥ समुद्रस्यत्वावकयाग्नेपरिव्ययामसि॥ पावको

श्रु

अस्मभ्यꣳशिवोभव॥५॥हिमस्यत्वाजरायुणाग्नेपरिव्यया
मसि॥पावकोअस्मभ्यꣳशिवोभव॥६॥उपज्मन्नुपवेतसेवत
रनदीष्वा॥अग्नेपित्तमपामसिमण्डूकिताभिरागहिसेमन्नोयज्ञं
पावकवर्णꣳशिवंकृधि॥७॥अपामिदंन्ययनꣳसमुद्रस्यनिवे
शनम्॥अन्याꣳस्तेअस्मत्तपंतुहेतयःपावकोअस्मभ्यꣳशिवो
भव॥८॥अग्नेपावकरोचिषामन्द्रयादेवजिह्वया॥आदेवान्व
क्षियक्षिच॥९॥सनःपावकदीदिवोग्नेदेवाꣳइहावह॥उपय
ज्ञꣳहविश्चनः॥१०॥पावकयायश्चितयंत्याकृपाक्षामंन्रुरु

चऽउषसोनभानुना॥तूर्वन्नयामन्नेतशस्यनूरणऽआयो
घृणेनततृषाणोऽअजरः॥११॥नमस्तेहरसेशोचिषेनम
स्तेऽअस्त्वर्चिषे॥अन्यांस्तेऽअस्मत्तपंतुहेतयःपावकोऽ
अस्मभ्यंशिवोभव॥नृषदेवेडप्सुषदेवेड्बर्हिषदेवेड्वनस
देवेट्स्वर्विदेवेट्॥१२॥येदेवादेवानांयज्ञियायज्ञियानांसंव
त्सरीणमुपभागमासते॥अहुतादोहविषोयज्ञेऽअस्मिंस्व
यंपिबंतुमधुनोघृतस्य॥१३॥येदेवादेवेष्वधिदेवत्वमायं
न्येब्रह्मणःपुरऽएतारोऽअस्य॥येभ्योनऽऋतेपवतेधामकिं

॥१०१०॥

चनन्तेद्दिवोनपृथिव्याऽअधिस्नुषु॥१४॥प्राणदाऽअपानदा
व्यानदावर्चोदावरिवोदाः॥अन्यांस्तेऽअस्मत्तपंतुहेतयःपा
वकोऽअस्मभ्यंशिवोभव॥१५॥प्रथमोनुवाकः॥अग्निस्ति
ग्मेनशोचिषायासद्विश्वंन्यत्रिणम्॥अग्निर्नोवनतेरयि
म्॥१६॥यऽइमाविश्वाभुवनानिजुह्वदृषिर्होतान्यसीदत्पितानः॥
सऽआशिषाद्रविणमिच्छमानःप्रथमच्छदवराँऽआविवेश॥
॥१७॥किंस्विदासीदधिष्ठानमारंभणङ्कतमत्स्वित्कथासी
त्॥यतोभूमिंजनयन्विश्वकर्माविद्यामौर्णोन्महिनाविश्व

॥१०१०॥

212

चक्षाः ॥१८॥ विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोबाहुरुत वि-
श्वतस्पात् ॥ संबाहुभ्यां धमति संपतत्रैर्द्यावाभूमी जनयं देव ए-
कः ॥१९॥ किꣳस्विद्वनं कऽउ स वृक्ष आस यतो द्यावापृथिवी
निष्टतक्षुः ॥ मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि
धारयन् ॥२०॥ या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्व-
कर्मन्नुतेमा ॥ शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व त-
न्वं वृधानः ॥२१॥ वाचस्पतिं विश्वकर्माणमूतये मनोजुवं वा-
जे ऽअद्या हुवेम ॥ स नो विश्वानि हवनानि जोषद्विश्वशंभूरवसे

साधुषुकर्म्मा ॥२२॥ विश्वकर्म्मन्हविषावावृधानः स्वयंयजस्वपृ
थिवीमुतद्याम् ॥ मुह्यंत्वन्येऽअभितः सपत्नाऽइहास्माकंमघ
वासूरिरस्तु ॥२३॥ विश्वकर्म्मन्हविषावर्द्धनेनत्रातारमिंद्रम
कृणोरवध्यम् ॥ तस्मैविशः समनमंतपूर्वीरयमुग्रोविहव्यो
यथासत् ॥२४॥ द्वितीयोनुवाकः ॥ चक्षुषः पितामनसाहिधीरोघृ
तमेनेऽअजनंनन्नमाने ॥ यदेदंताऽअददृहंतपूर्व्वाऽआदिद्या
वापृथिवीऽअप्रथेताम् ॥२५॥ विश्वकर्म्माविमनाऽआद्वि
हायाधाताविधातापरमोतसंदृक् ॥ तेषामिष्टानिसमि

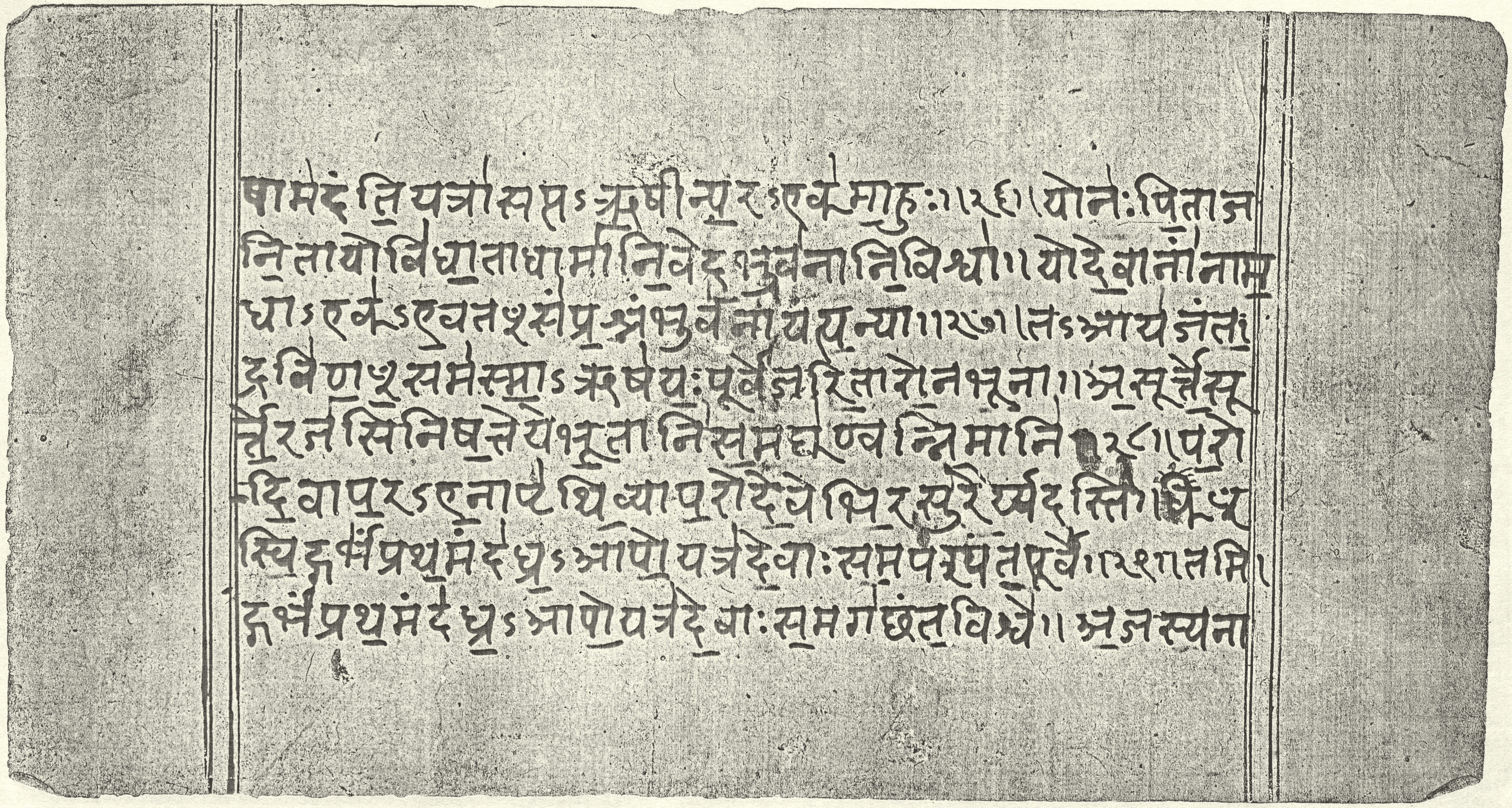

षामदंति यत्रा सप्तऽऋषीन्परऽएकमाहुः ॥२६॥ योनःपिताज
निता यो विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा ॥ यो देवानां नाम
धाऽएकऽएव तंसंप्रश्नंभुवना यंत्यन्या ॥२७॥ तऽआयजंत
द्रविणंसमस्माऽऋषयः पूर्वेजरितारो नभूना ॥ असूर्तेसू
र्तेरजसि निषत्ते येभूतानि समकृण्वन्निमानि ॥२८॥ परो
दिवापरऽएना पृथिव्या परोदेवेभिरसुरैर्यदस्ति ॥ किंस्
स्विद्गर्भंप्रथमंदध्रऽआपो यत्र देवाः समपश्यंत पूर्वे ॥२९॥ तमि
द्गर्भंप्रथमंदध्रऽआपो यत्र देवाः समगच्छंत विश्वे ॥ अजस्यना

215

॥११२॥

भाऽअध्येकमर्पितंयस्मिन्विश्वानिभुवनानितस्थुः॥३०॥न
तंविदाथयऽइमाजजानान्यद्युष्माकमंतरंबभूव॥नीहारे
णप्रावृताजल्प्याचासुतृपऽउक्थशासश्चरंति॥३१॥विश्व
कर्माह्यजनिष्टदेवऽआदिद्गंधर्वोऽअभवद्द्वितीयः॥तृतीयः
पिताजनितौषधीनामपांगर्भंव्यदधात्पुरुत्रा॥३२॥तृतीयो
नुवाकः॥६॥आशुःशिशानोवृषभोनभीमोघनाघनः
क्षोभणश्चर्षणीनाम्॥संक्रंदनोनिमिषऽएकवीरःशतंसे
सेनाऽअजयत्साकमिंद्रः॥३३॥संक्रंदनेनानिमिषेणजिष्णु

॥११२॥

216

नायुत्कारेणदुश्च्यवनेनधृष्णुना।तदिंद्रेणजयततत्सहध्वं
युधोनरऽइषुहस्तेनवृष्णा॥३४॥सऽइषुहस्तैःसनिषङ्गि
भिर्वशीसꣳस्रष्टासयुधऽइंद्रोगणेन।सꣳसृष्टजित्सोम
पाबाहुशर्ध्युग्रधन्वाप्रतिहिताभिरस्ता॥३५॥बृहस्प
तेपरिदीयारथेनरक्षोहामित्राँ२ऽअपबाधमानः।प्रभं
जंत्सेनाःप्रमृणोयुधाजयन्नस्माकमेध्यवितारथानाम्।
॥३६॥बलविज्ञायस्थविरःप्रवीरःसहस्वान्वाजीसहमा
नऽउग्रः।अभिवीरोऽअभिसत्वासहोजाजैत्रमिंद्ररथमा

217

तिष्ठ गोवित् ॥३७॥ गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयंतमज्म
प्रमृणंतमोजसा ॥ इमꣳ सजाता ऽ अनुवीरयध्वमिंद्रꣳ स
खायो ऽ अनु सꣳ रभध्वम् ॥३८॥ अभिगोत्राणि सहसा गा
हमानो ऽदयो वीरः शतमन्युरिंद्रः ॥ दुश्च्यवनः पृतनाषाडयु
ध्यो ऽस्माकꣳ सेना ऽ अवतु प्रयुत्सु ॥३९॥ इंद्र ऽ आसां नेता
बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर ऽ एतु सोमः ॥ देवसेनानाम
भिभंजतीनां जयंतीनां मरुतो यंत्वग्रम् ॥४०॥ इंद्रस्य वृष्णो
वरुणस्य राज्ञ ऽ आदित्यानां मरुताꣳ शर्द्ध ऽ उग्रम् ॥ महाम

नसंभुवनच्यवानांघोषोदेवानांजयतामुदस्थात्॥११॥उद्ध
र्षयमघवन्नायुधान्युत्सत्वनांमामकानांमनांसि।उ
द्वृत्रहन्वाजिनांवाजिनान्युद्रथानांजयतांयंतुघोषाः॥१२॥
अस्माकमिंद्रः।समृतेषुध्वजेष्वस्माकंयाऽइषवस्ताजयंतु।
अस्माकंवीराऽउत्तरेभवंत्वस्मांऽउदेवाऽअवताहवेषु॥१३॥
अमीषांचित्तंप्रतिलोभयंतीगृहाणांगान्यप्वेपरेहि।अ
भिप्रेहिनिर्दहहृत्सुशोकैरंधेनामित्रास्तमसासंचताम्।
॥१४॥अवसृष्टापरापतशरव्येब्रह्मसंशिते॥गच्छामित्रा

॥११४॥

न्प्रपेद्यस्वमामीषांकंचनोछिषः॥४५॥प्रेताजयतानरऽइंद्रो
वःशर्मयछतु॥उग्रावःसंतुबाहवोनाधृष्यायथासथ॥४६॥
असौयासेनामरुतःपरेषामभ्यैतिनऽओजसास्पर्धमाना॥
तांगूहततमसापव्रतेनयथामीऽअन्योऽअन्यंनजानन्॥४७॥
यत्रबाणाःसंपतंतिकुमाराविशिखाऽइव।तत्रानऽइंद्रोबृहस्प
तिरदितिःशर्मय छतुविश्वाहाशर्मयछतु॥४८॥मर्माणि
ते।वर्मणाछादयामिसोमस्त्वाराजामृतेनानुवस्ताम्।उ
रोर्वरीयोवरुणस्तेकृणोतुजयंतंत्वानुदेवामदंतु॥४९॥छ॥

॥११४॥

220

चतुर्थोनुवाकः ॥ ॥ इडेनमुत्तरांनयाग्नेघृतेनाहुत ॥ रायस्पोषे
णसंसृजप्रजयाचबहुंकृधि ॥५०॥ इंद्रेमंप्रतरान्नयसजा
तानामसद्वशी ॥ समेनंवर्चसासृजदेवानांभागदाऽअ
सत् ॥५१॥ यस्यकुर्मोगृहेहविस्तमग्नेवर्द्धयात्वम् ॥ तस्मैदे
वाऽअधिब्रुवन्नयंचब्रह्मणस्पतिः ॥५२॥ उदुत्वा ॥ विश्वेदेवाः
अग्नेभरंतुचित्तिभिः ॥ सनोभवशिवस्त्वꣳसुप्रतीको
विभावसुः ॥५३॥ पंचदिशोदैवीर्यज्ञमवंतुदेवीरपामतिंदु
र्मतिंबाधमानाः ॥ रायस्पोषेयज्ञपतिमाभजंतीरायस्पोषे

२२१

॥११५॥

अधियज्ञोऽस्मात् ॥५४॥ समिद्धोऽअग्नाऽअधिमामहान
उक्थपत्रऽईड्यो गृभीतः ॥ तप्तंघर्मंपरिगृह्यायजंतोर्जाय
द्यज्ञमयजंत देवाः ॥५५॥ दैव्याय धर्त्रेजोष्ट्रेदेवश्रीः श्रीमनाः
शतपयाः ॥ परिगृह्यदेवायज्ञमायंदेवादेवेभ्योऽअध्वर्यंतोऽअ
स्थुः ॥५६॥ वीतंहविः शमितंशमितायजध्यैतुरीयोयज्ञोय
त्रहव्यमेति ॥ ततोवाकाऽआशिषोनोजुषंताम् ॥५७॥ सूर्यरश्मि
र्हरिकेशः ॥ पुरस्तात्सविताज्योतिरुदयाँ२ऽअजस्रम् ॥ तस्यपू
षाप्रसवेयातिविद्वान्त्संपश्यन्विश्वाभुवनानिगोपाः ॥५८॥

॥११५॥

282

ग्रि मानेऽएषदिवो। मध्येऽआस्तऽआपप्रिवान्रोदसीऽअंतरि
क्षं। सविश्वाचीरभिचष्टेघृताचीरंतरापूर्वमपरंचके
तुम्॥५९॥उक्षासमुद्रोऽअरुणःसुपर्णःपूर्वस्ययोनिंपितु
राविवेश॥मध्येदिवोनिहितःपृश्निरश्माविचक्रमेरज
सस्पात्यंतौ॥६०॥इंद्रंविश्वाऽअवीवृधंत्समुद्रव्यचसंगिरः।
रथीतमꣳरथीनांवाजानाꣳसत्पतिंपतिम्॥६१॥देवहूर्यज्ञऽ
आचवक्षत्सुम्नहूर्यज्ञऽआचवक्षत्॥यक्षदग्निर्देवोदेवाꣳआ
चवक्षत्॥६२॥वाजस्यमाप्रसवऽउद्ग्राभेणोदग्रभीत्॥अ

223

धासपत्नानिंद्रोमेनिग्राभेणाधरां२ऽअकः॥६३॥उद्ग्राभंच
निग्राभंचब्रह्मदेवाऽअवीवृधन्॥अधासपत्नानिंद्राग्नीमे
विषूचीनान्व्यस्यताम्॥पंचमोनुवाकः॥क्रमध्वमग्निना
नाकमुख्यꣳहस्तेषुबिभ्रतः॥दिवस्पृष्ठꣳस्वर्गत्वामिश्रा
देवेभिराध्वम्॥६५॥प्राचीमनुप्रदिशंप्रेहिविद्वानग्नेरग्ने
पुरोऽअग्निर्भवेह॥विश्वाऽआशादीद्यानोविभाह्यूर्जंनोधे
हिद्विपदेचतुष्पदे॥६६॥पृथिव्याऽअहमुदंतरिक्षमारुह
मंतरिक्षाद्दिवमारुहम्॥दिवोनाकस्यपृष्ठात्स्वर्ज्योतिर

गामुहम्॥९६॥स्वर्यंतो नापेक्षंत ऽआ द्यां रोहंति रोदसी॥ यज्ञं ये विश्वतोधारं सुविद्वांसो वितेनिरे॥९७॥अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम्॥ इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः स्वर्यंतु यजमानाः स्वस्ति॥९८॥नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकं समीची॥ द्यावाक्षामा रुक्मो ऽअंतर्विभाति देवा ऽअग्निं धारयन्द्रविणोदाः॥९९॥अग्ने सहस्राक्ष शतमूर्द्धंछतं ते प्राणाः सहस्रं व्यानाः॥ त्वं साहस्रस्य राय ऽईशिषे तस्मै ते विधेम वाजायः

॥११७॥

स्वाहा॥७१॥सुपर्णोसि गरुत्मान्पृष्ठे पृथिव्याः सीद॥भा
न्तरिक्षमापृण ज्योतिषा दिवमुत्तभान तेजसा दिश उद्दृं
ह॥७२॥आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वं योनिमासी
द साधुया॥अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा
यजमानश्च सीदत॥७३॥तां सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामा
हं वृणे सुमतिं विश्वजन्याम्॥यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपी
नां सहस्रधारां पयसा महीं गाम्॥७४॥विधेम ते पर
मे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे॥यस्माद्योनेरु

॥११७॥

226

दारिथ्या पत्ने तं प्रत्ये हुवी ऋषिं जुहुरे समिद्धः॥७४॥ प्रेप्रो ऽ
अग्ने दीदिहि पुरो नोजस्त्रया सुर्म्या यविष्ठ॥ त्वां श्रश्वं
त ऽ उपयंति वाजाः॥७५॥ अग्ने तमद्याश्वंन स्तोमैः क्र
तुन्न भद्रं हृदिस्पृशं॥ ऋध्यामा त ऽ ओहैः॥७६॥ चि
त्तिं जुहोमि मनसा घृतेन यथा देवा ऽ इहागमं वीतिहो
त्रा ऽ ऋतावृधः॥ पत्ये विश्वस्य भूमनो जुहोमि विश्वकर्मणे
विश्वाहादाभ्यं हविः॥७७॥ सप्त ते ऽ अग्ने समिधः स
प्त जिह्वाः सप्त ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि॥ सप्त होत्राः

यु॰ २

227

॥११८॥

सप्तधात्वा यजंति सप्तयोनीरापृणस्वघृतेन स्वाहा ॥७
॥७९॥ षष्ठोनुवाकः ॥ शुक्रज्योतिश्च ॥ चित्रज्योतिश्च सत्य
ज्योतिश्च ज्योतिष्मांश्च ॥ शुक्रश्च ऋतपाश्चात्यंह
हाः ॥८०॥ ईदृङ्चान्यादृङ् प्रतिसदृङ्च ॥ मितश्च संमित
श्च सभराः ॥८१॥ ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेण
श्च ॥ अंतिमित्रश्च दूरेअमित्रश्च गणः ॥८२॥ ऋतश्च
सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च ॥ धर्ताच विधर्ताच विधार
यः ॥८३॥ ईदृक्षास एतादृक्षास ऊषुणः सदृक्षासः प्र

स६ऽ

॥११८॥

तिसदृक्षासएतन॥मितासश्चसंमितासोनोऽअद्य
सभरसोमरुतोयज्ञेऽअस्मिन्॥८४॥स्वतवा२श्चप्र
घासीचसांतपनश्चगृहमेधीच॥क्रीळीचशाकीचो
ज्जेषी॥८५॥इंद्रंदैवीर्विशोमरुतोनुवर्त्मानोभवन्यथे
न्द्रंदैवीर्विशोमरुतोनुवर्त्मानोभवन्॥एवमिमंयजमा
नंदैवीश्चविशोमानुषीश्चानुवर्त्मानोभूयासुः॥८६॥९॥
९ ९ अष्टमनूक्तंपंचदश१५अग्निस्तिग्मेन
चक्षुषः पिता८आशुःशिशानः१७उदेन१५क्रमध्वं

229

॥११९॥ मग्निना॥१५॥ऋ स्योनिश्च ७। सप्तानुवाके पुयजुरान्नीति
॥इति अष्टादशोध्यायः॥१८॥छ॥ॐ॥ ॥इमं स्तनमूर्जं स्वं ॥११९॥
तं धयापां प्रपीनमग्ने सरिरस्य मध्ये॥ उत्सं जुषस्व मधुमन्तमर्व
रवंत्समुद्रियं सदनमाविशस्व॥ ॥ घृतं मिमिक्षे घृ
तमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतम्वस्य धाम॥ अनुष्वधमा
वह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि हव्यम्॥ ॥ समु
द्रादूर्मिर्मधुमाँ उदारदुपांशुना सममृतत्वमानट्।
घृतस्य नाम गुह्यं यदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः
॥८९॥

230

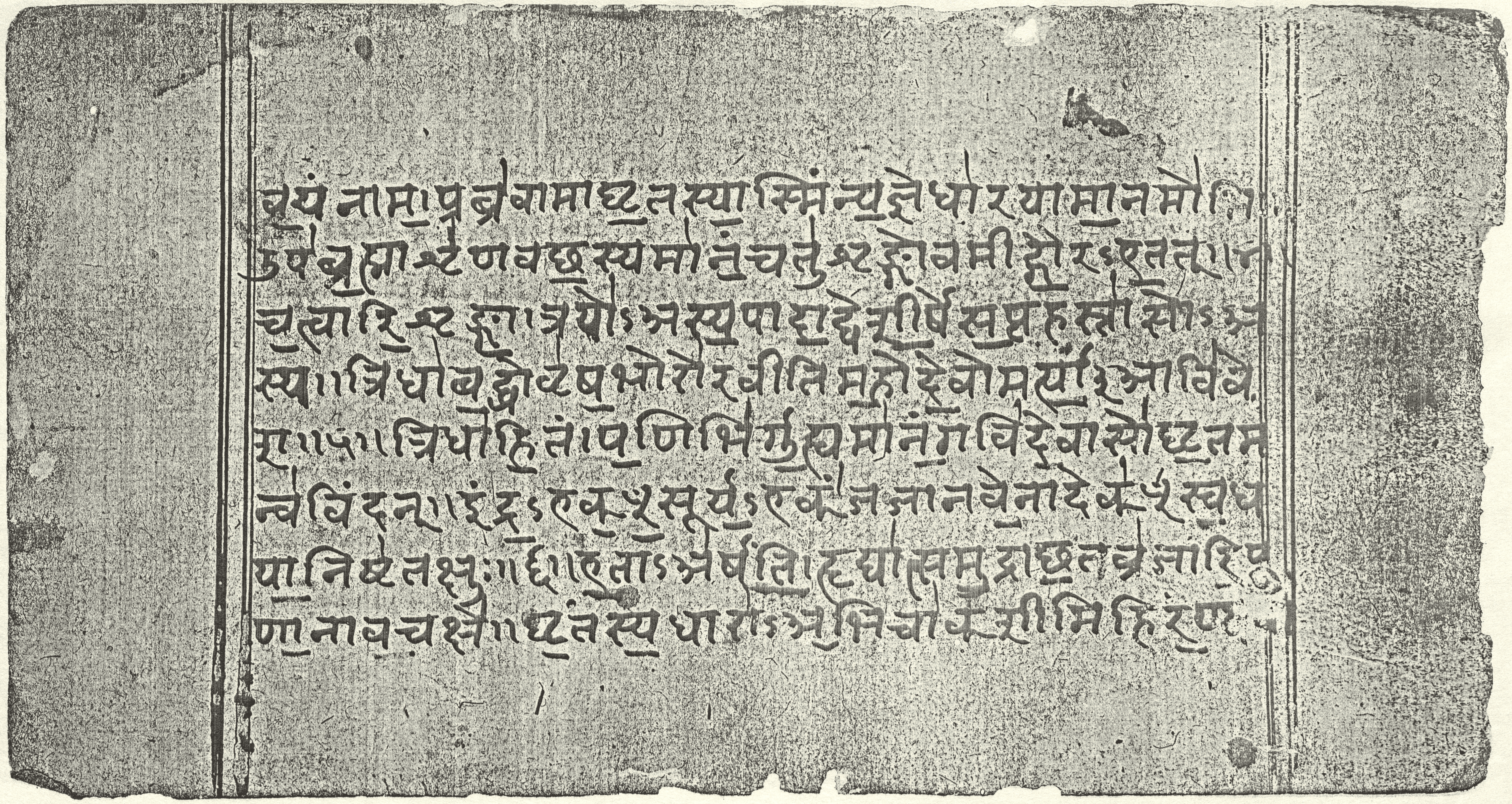

वयं नामा प्रब्रवामा घृतस्यास्मिन्यज्ञे धारयामा नमोभि
उप ब्रह्मा श्रृणवच्छस्यमानं चतुश्रृंगोऽवमीद्गौरः एतत्॥२॥
चत्वारि श्रृंगा त्रयोऽअस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तासोऽअ
स्य॥ त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति महो देवो मर्त्याँ३ आविवे
श॥३॥ त्रिधा हितं पणिभिर्गुह्यमानं गवि देवासो घृतम
न्वविंदन्॥ इंद्रः एकं सूर्यः एकं जजान वेनादेकं स्वध
या निष्टतक्षुः॥४॥ एताऽअर्षंति हृद्यात्समुद्राच्छतव्रजा रिपु
णा नावचक्षे॥ घृतस्य धाराऽअभिचाकशीमि हिरण्य

वेतसो मध्ये ऽआसाम् ॥५॥ सम्यक् स्रवंति सरितो न धेनाऽ
अंतर्हृदा मनसा पूयमानाः ॥ एते ऽअर्षंत्यूर्मयो घृत
स्य मृगाऽइव क्षिपणोरीषमाणाः ॥६॥ सिंधोरिव प्राध्व
ने शूघनासो वातप्रमियः पतयंति यह्वाः ॥ घृतस्य धारा
अरुषो न वाजी काष्ठा भिंदन्नूर्मिभिः पिन्वमानः ॥७॥ अ
भि प्रवंत समनेव योषाः कल्याण्यः स्मयमानासो ऽअग्नि
म् ॥ घृतस्य धाराः समिधो नसंत ता जुषाणो हर्यति जात
वेदाः ॥८॥ कन्याऽइव वहतुमेतवाऽउ ऽअंज्यंजानाऽअ

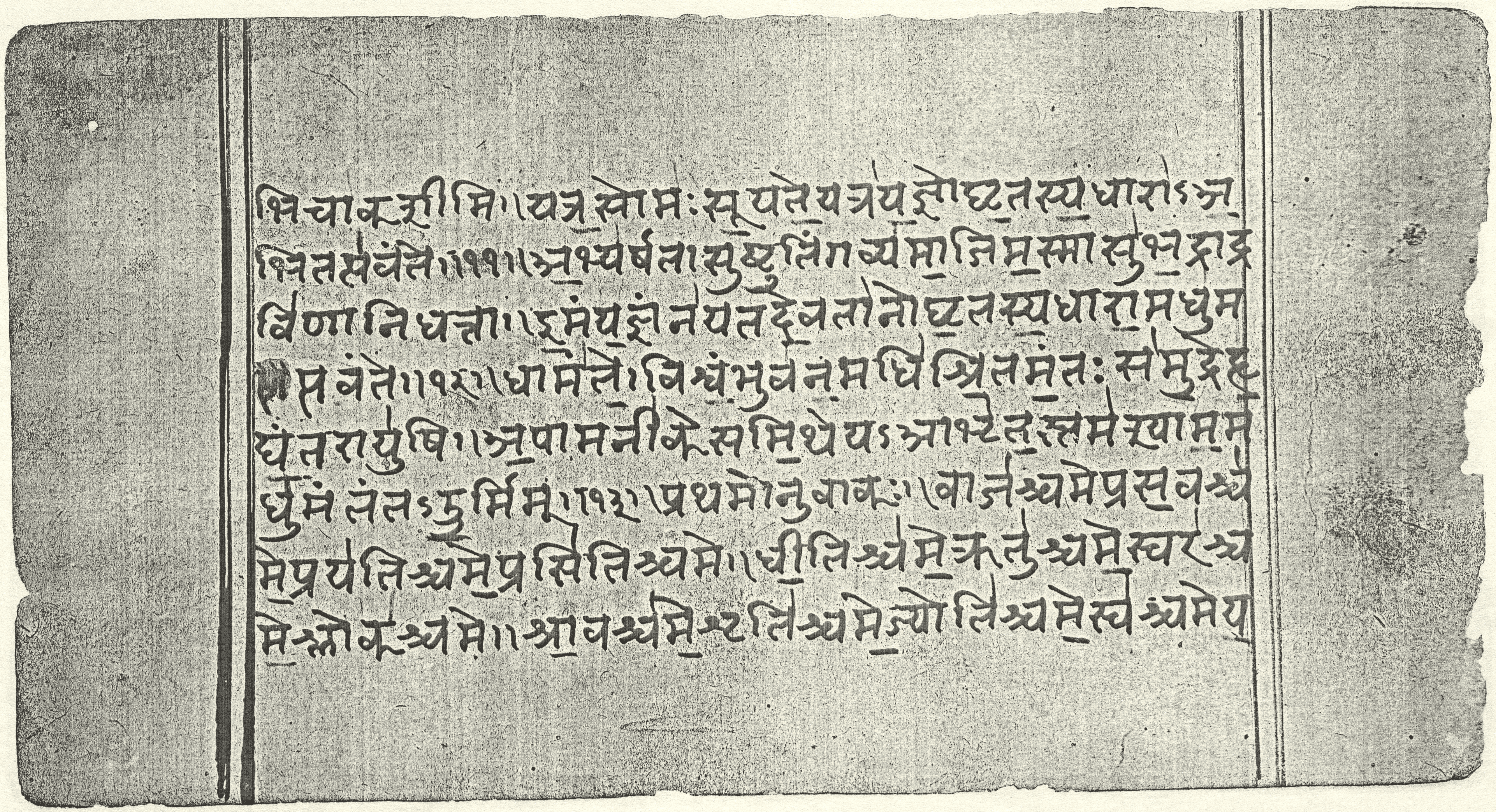

भिचाकशीमि।यत्र सोमः सूयते यत्र यज्ञो घृतस्य धाराऽअ
भितत्पवंते॥११॥अभ्यर्षता सुष्टुतिं गव्यमाजिमस्मासु भद्रा द्र
विणानि धत्त।इमं यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुम
त्पवंते॥१२॥धामंते।विश्वं भुवनमधिश्रितमंतः समुद्रे हृ
द्यंतरायुषि।अपामनीके समिथे यऽआभृतस्तमश्याम म
धुमंतंतऽऊर्मिम्॥१३॥प्रथमोनुवाकः॥वाजश्च मे प्रसवश्च
मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे।धीतिश्च मे क्रतुश्च मे स्वरश्च
मे श्लोकश्च मे॥श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे स्वश्च मे य

233

॥१२१॥

ज्ञेन कल्पंताम् ॥१॥ प्राणश्च मे पानश्च मे व्यानश्च मेसुश्च मे
चित्तं च म ऽ आधीतं च मे वाक्च मे मनश्च मे ॥ चक्षुश्च मे श्रोत्रं
च मे दक्ष [illegible] श्च मे बलं च मे यज्ञेन कल्पंताम् ॥२॥ ओज [illegible] ।
श्च । मे सहश्च म ऽ आत्मा च मे तनूश्च मे ॥ शर्म च मे वर्म च मेऽङ्गा
नि च मे स्थीनि च मे ॥ परूंषि च मे शरीराणि च म ऽ आयुश्च मे
जरा च मे यज्ञेन कल्पंताम् ॥३॥ ज्यैष्ठ्यं च म ऽ आधिपत्यं च
मे मन्युश्च मे भामश्च मे ॥ अमश्च मेंभश्च मे जेमा च मे महिमा
च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्षिमा च मे द्राघिमा च मे ।

॥१२५॥

234

वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे यज्ञेन कल्पंताम् ॥१७॥ द्वितीयोनुवाकः ॥
सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च मे धनं च मे ॥ विश्वं च मे महश्च मे
क्रीळा च मे मोदश्च मे ॥ जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च
मे सुकृतं च मे यज्ञेन कल्पंताम् ॥१८॥ वित्तं च मे वेद्यं च मे भू
तं च मे भविष्यच्च मे ॥ सुगं च मे सुपथ्यं च म ऋद्धं च म ऋ
द्धिश्च मे ॥ क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे यज्ञे
न कल्पंताम् ॥१९॥ यंता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे
विश्वं च मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे ॥ सीरं च मे लयश्च

235

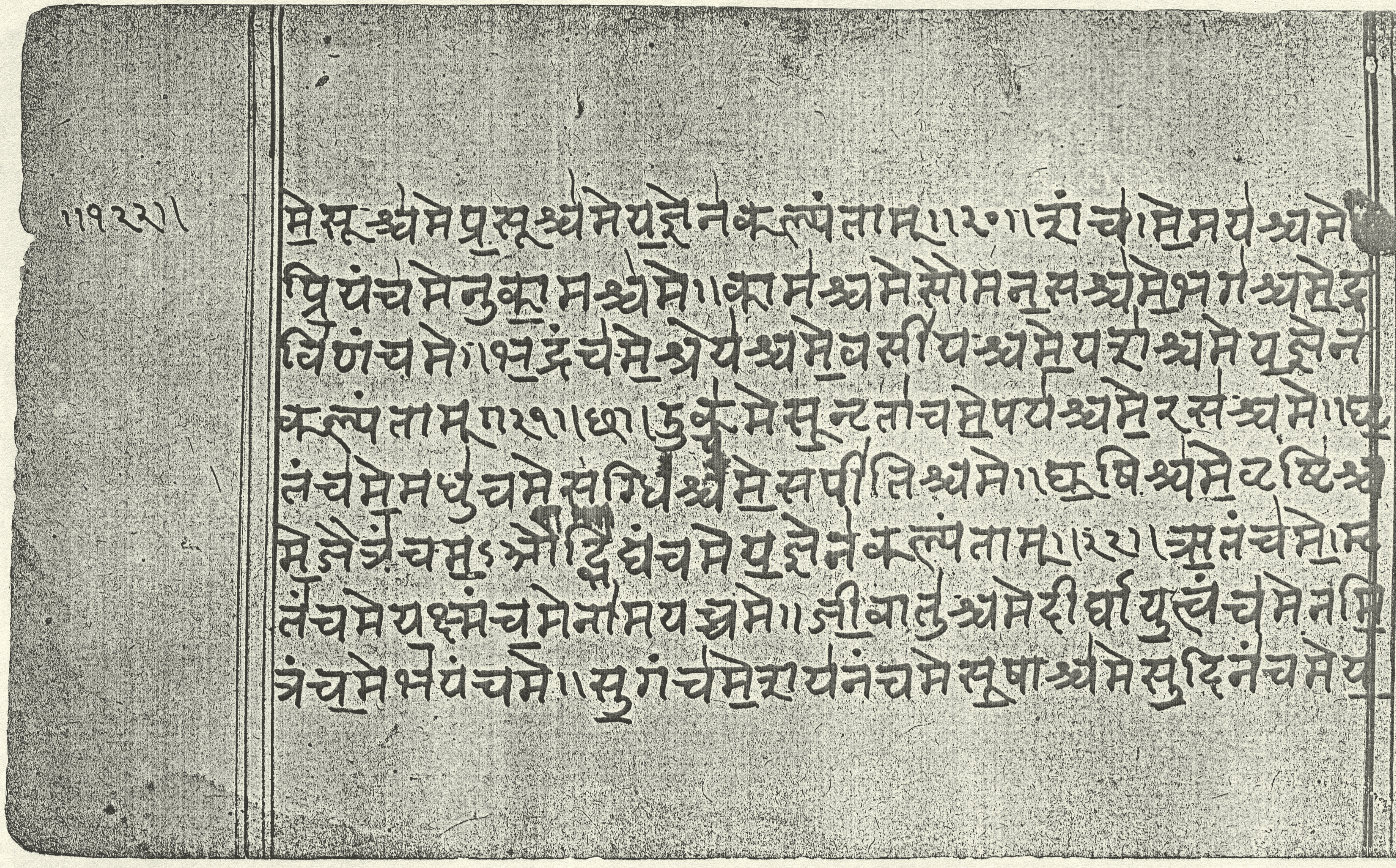

॥१२२॥

मे सूश्च मे प्रसूश्च मे यज्ञेन कल्पंताम् ॥१२॥ शं च मे मयश्च मे
प्रियं च मेनुकामश्च मे ॥ कामश्च मे सौमनसश्च मे भगश्च मे द्र
विणं च मे ॥ भद्रं च मे श्रेयश्च मे वसीयश्च मे यशश्च मे यज्ञेन
कल्पंताम् ॥१३॥ ॥छ॥ ऊर्कू मे सूनृता च मे पयश्च मे रसश्च मे ॥ घृ
तं च मे मधु च मे सग्धिश्च मे सपीतिश्च मे ॥ कृषिश्च मे वृष्टिश्च
मे जैत्रं च म औद्भिद्यं च मे यज्ञेन कल्पंताम् ॥१४॥ ऋतं च मेमृ
तं च मेयक्ष्मं च मेनामयच्च मे ॥ जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेनमि
त्रं च मेभयं च मे ॥ सुखं च मे शयनं च मे सूषाश्च मे सुदिनं च मे य

॥१२२॥

236

ज्ञेन कल्पंताम् ॥ २३ ॥ रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे ।
विभु च मे प्रभु च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च मे ॥ कुयवं च मे क्षितं च मेऽन्नं
च मे क्षुच्च मे यज्ञेन कल्पंताम् ॥ २४ ॥ व्रीहयश्च मे यवाश्च मे माषा
श्च मे तिलाश्च मे ॥ मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे प्रियंगवश्च मेणवश्च
मे ॥ श्यामाकाश्च मे नीवाराश्च मे गोधूमाश्च मे मसूराश्च मे य
ज्ञेन कल्पंताम् ॥ २५ ॥ छि ॥ अश्मा च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे
पर्वताश्च मे ॥ सिकताश्च मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मे यश्च
मे ॥ सीसं च मे त्रपु च मे श्यामं च मे लोहं च मे यज्ञेन कल्पंताम् ॥ २६ ॥

श्या

अग्निश्चमऽआपश्चमेवीरुधश्चमऽओषधयश्चमे॥कृष्टपच्या
श्चमेघृष्टपच्याश्चमेग्राम्याश्चमेपशवआरण्याश्चमे॥वित्तं
चमेवित्तिश्चमेभूतंचमेभूतिश्चमेयज्ञेनकल्पंताम्॥१४॥वसु
चमेवसतिश्चमेकर्मचमेशक्तिश्चमे॥अर्थश्चमेयामश्चमइत्या
चमेगतिश्चमेयज्ञेनकल्पंताम्॥१५॥छ॥अग्निश्चमऽइंद्रश्च
मेसोमश्चमइंद्रश्चमे॥सविताचमइंद्रश्चमेसरस्वतीचम
इंद्रश्चमे॥पूषाचमऽइंद्रश्चमेबृहस्पतिश्चमऽइंद्रश्चमेयज्ञेन
कल्पंताम्॥१६॥मित्रश्चमऽइंद्रश्चमेवरुणश्चमऽइंद्रश्चमे।

धाताच मऽइंद्रश्च मे त्वष्टाच मऽइंद्रश्च मे॥ मरुतश्च मऽइंद्र
श्च मे विश्वेच मे देवाऽइंद्रश्च मे यज्ञेन कल्पंताम्॥२॥ पृथि
वीच मऽइंद्रश्च मेंतरिक्षंच मऽइंद्रश्च मे॥ द्यौश्च मऽइंद्रश्च
मे समाश्च मऽइंद्रश्च मे॥ नक्षत्राणिच मऽइंद्रश्च मे दिशश्च
मऽइंद्रश्च मे यज्ञेन कल्पंताम्॥७॥ षष्ठोनुवाकः॥ अंशुश्च
मे रश्मिश्च मेदाभ्यश्च मे धिपतिश्च मऽउपांशुश्च मेंतर्या
मश्च मऽऐंद्रवायवश्च मे मैत्रावरुणश्च मे॥ आश्विनश्च मे प्र
तिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे मंथीच मे यज्ञेन कल्पंताम्॥८॥

१२४

आग्रयणश्चमेवैश्वदेवश्चमेध्रुवश्चमेवैश्वानरश्चमे। ऐंद्रा
ग्नश्चमेमहावैश्वदेश्चैवेमेमरुत्वतीयाश्चमेनिष्केवल्यश्च
मे।सावित्रश्चमेसारस्वतश्चमेपात्नीवतश्चमेहारियोजन
श्चमेयज्ञेनकल्पन्ताम्॥२३॥स्रुचश्च।मेचमसाश्चमेवाय
व्यानिचमेद्रोणकलशश्चमे।ग्रावाणश्चमेधिषवणेचमे
पूतभृच्चमऽआधवनीयश्चमे।वेदिश्चमेबर्हिश्चमेस्वगा
कारश्चमेवभृथश्चमेयज्ञेनकल्पन्ताम्॥२४॥अग्निश्च
मेघर्मश्चमेर्कश्चमेसूर्यश्चमे।प्राणश्चमेश्वमेधश्चमेपृथि

१२४

वीचु मे दितिश्च मे॥ दितिश्च मे द्यौश्च मे ऽङ्गुलयः शक्करयो दि
शश्च मे यज्ञेन कल्पंतां॥ २२॥ व्रतं च मे ऽऋतवश्च मे संवत्स
रश्च मे तपश्च मे॥ अहोरात्रे ऽऊर्वष्ठीवे बृहद्रथंतरे च मे यज्ञेन
कल्पंतां॥ २३॥ सप्तमोऽनुवाकः॥ एका च मे तिस्रश्च मे तिस्रश्च
मे पंच च मे पंच च मे सप्त च मे सप्त च मे नव च मे नव च म ऽएकाद
श च म ऽएकादश च मे त्रयोदश च मे त्रयोदश च मे॥ पंचदश च
मे पंचदश च मे सप्तदश च मे सप्तदश च मे नव दश च मे नवदश
च म ऽएकविंशतिश्च म ऽएकविंशतिश्च मे त्रयोविंशति

॥१२५॥

श्च मे त्रयोविꣳशतिश्च मे ॥ पंच विꣳशतिश्च मे पंच विꣳशति
श्च मे सप्त विꣳशतिश्च मे सप्त विꣳशतिश्च मे नव विꣳशतिश्च
मे नव विꣳशतिश्च मे एकत्रिꣳशच्च मे एकत्रिꣳशच्च मे त्रयस्त्रि
ꣳशच्च मे प्रह्लेन कल्पताम् ॥२४॥ चतस्रश्च मे ष्टौ च मे ष्टौ च मे
द्वादश च मे द्वादश च मे षोडश च मे षोडश च मे विꣳशतिश्च
मे विꣳशतिश्च मे चतुर्विꣳशतिश्च मे चतुर्विꣳशतिश्च मेष्टा
विꣳशतिश्च मे ष्टाविꣳशतिश्च मे ॥ द्वात्रिꣳशच्च मे द्वात्रिꣳश
च्च मे षट्त्रिꣳशच्च मे षट्त्रिꣳशच्च मे चत्वारिꣳशच्च मे चत्वारि

॥१२५॥

चे

षं सच्चमेचतुश्चत्वारिंशच्चमेचतुश्चत्वारिंशच्चमेष्टा
चत्वारिंशच्च [redacted] मेयज्ञेनेकल्पंता
म्॥२८॥त्र्यविश्चमेत्र्यवीचमेदित्यवाड्चमेदित्यौहीचमे।
पंचाविश्चंमेपंचावीमेत्रिवत्सश्चमेत्रिवत्साचमे।तुर्य
वाड्चमेतुर्यौहीचमेयज्ञेनेकल्पंताम्॥२९॥पष्ठवाड्चमेप
ष्ठौहीचमेउक्षाचमेवशाचमे।ऋषभश्चमेवेहच्चमेन
ड्वांश्चमे धेनुश्चमेयज्ञेनेकल्पंताम्॥३०॥अष्टमोनुवा
कः॥वाजायस्वाहाप्रसवायस्वाहापिजायस्वाहाक्र

तवेस्वाहा॥वसवेस्वाहाहःपतयेस्वाहा॥अन्हेमुग्धायस्वाहा
मुग्धायवैनꣳशिनायस्वाहाविनꣳशिनऽआंत्यायनायस्वा
हांत्यायभौवनायस्वाहाभुवनस्यपतयेस्वाहाधिपतयेस्वा
हाप्रजा[redacted]पतयेस्वाहा॥ऽ॥इयंतेराण्मित्रायेयंतासिय
मनः॥ऊर्जेत्वावृष्ट्यैत्वाप्रजानांत्वाधिपत्याय॥२०॥आयुर्य
ज्ञेनकल्पतांप्राणोयज्ञेनकल्पतांचक्षुर्यज्ञेनकल्पताꣳ
श्रोत्रंयज्ञेनकल्पताम्॥वाग्यज्ञेनकल्पतांमनोयज्ञेनक
ल्पतामात्मायज्ञेनकल्पतांपृष्ठंयज्ञेनकल्पताम्॥ब्रह्म

यज्ञेन कल्पतां पृष्ठो यज्ञोने कल्पतां ज्योतिर्यज्ञेन कल्प
तां स्वर्यज्ञेन कल्पताम् ॥२९॥ स्तोमश्च यजुश्च ऋक्च सा
मेच बृहच्च रथंतरंचा स्वर्देवा ऽ अगन्मामृता ऽ अभूम
प्रजापतेः प्रजा ऽ अभूम वेट्स्वाहा ॥२९॥छ॥छ॥
[illegible] इमश्रुस्तनवाश्या ॥१२॥ वाजश्च चतुस्त्र ४ सप्रयनुर्वैचतु: स्व ४ असमा
लिस्य दिलियोगति अरः २ अ २ शुश्च ५९ कृ यमे ४ वाजाय स्वाहा ४ नवोनुवा
केपुत्रयश्चत्वारिं ॥छ॥ ज॥ एकोनविंशतिमोध्यायः ॥ हरिः ॐ मू ॥ वाज
स्य नु प्रसवे मातरं महीमदितिं नाम वचसा करामहे । यस्यामि

॥१२७॥

दं विश्वंभुवनमाविवेश तस्यांनोदेवः सविताधर्मसाविषत् ॥१॥
विश्वेऽअद्य मरुतो विश्वऽऊती विश्वेभवंत्वग्नयः समिद्धाः ॥ विश्वे
नोदेवाऽअवसागमंतु विश्वमस्तु द्रविणंवाजोऽअस्मे ॥२॥ वाजो
नः सप्तप्रदिशश्चतस्रोवापरावतः ॥ वाजोनोविश्वैर्देवैर्धनसा
ताऽइहावतु ॥३॥ वाजोनोऽअद्यप्रसुवातिदानंवाजोदेवांऽऋतुभिः
कल्पयाति ॥ वाजोहिमासर्ववीरंचकार सर्वाऽआशावाजप
तिर्भवेयम् ॥४॥ वाजः पुरस्तादुतमध्यतोनोवाजोदेवान्हविषा
वर्द्धयाति ॥ वाजोहिमासर्ववीरंचकार विश्वाऽआशावाजपति

॥१२७॥

246

र्जयेयम्॥५॥सम्मासृजामिपयसापृथिव्याःसम्मासृजाम्य
द्भिरोषधीभिः॥सोहंवाजꣳसनेयमग्ने॥६॥पयःपृथिव्यां।
पयओषधीषुपयोदिव्यंतरिक्षेपयोधाः॥पयस्वतीःप्रदिशः
संतुमह्यम्॥देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ता
भ्याम्॥सरस्वत्यैवाचोयंतुर्यंत्रेणाग्नेःसाम्राज्येनाभिषिंचामि॥
॥७॥छ॥१॥ऋताषाडृतधामाग्निर्गंधर्वः॥तस्यौषधयोप्सरसो
मुदोनाम॥सनइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहावाट्ताभ्यःस्वाहा॥८॥
सꣳहितोविश्वसामा॥सूर्योगंधर्वः॥तस्यमरीचयोप्सरसआ

247

॥१२८॥

युवो नाम॥ स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा॥९॥
सुषुम्णः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गंधर्वः॥ तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो भे
कुरयो नाम॥ स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा
॥१०॥ इषिरो विश्वव्यचा वातो गंधर्वः॥ तस्यापोऽअप्सरस ऊर्जो
नाम॥ स नऽइदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा॥
॥११॥ भुज्युः सुपर्णो। यज्ञो गंधर्वः॥ तस्य दक्षिणाऽअप्सरस
स्तावा नाम॥ स नऽइदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वा
हा॥१२॥ प्रजापतिर्विश्वकर्मा। मनो गंधर्वः॥ तस्यऽऋक्सामा

॥१२८॥

248

न्यप्सुरसः एष्टयो नाम॥ स नः इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वा
ट्ताभ्यः स्वाहा॥१३॥ स नो भुवनस्य पते प्रजापते यस्य त उप
रि गृहा यस्य वेह॥ अस्मै ब्रह्मणेस्मै क्षत्राय महि शर्म यछ स्वा
हा॥१४॥ समुद्रोसि नभस्वानार्द्रदानुः शंभूर्मयोभूरभि
मा वाहि स्वाहा॥ मारुतोसि मरुतां गणः शंभूर्मयोभूरभि
मा वाहि स्वाहा॥ अवस्यूरसि दुवस्वाछंभूर्मयोभूरभि मा
वाहि स्वाहा॥१५॥ यास्ते ऽअग्ने सूर्ये रुचो दिवमातन्वंति र
श्मिभिः॥ ताभिर्नो ऽअद्य सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि॥१६॥

249

।।१२९।।

यावोदेवाः सूर्येरुचोगोष्वश्वेषुयारुचः ।। इंद्राग्नीताभिःसर्वा
भीरुचंनोधत्तबृहस्पते ।।१७।। रुचंनो ।। धेहिब्राह्मणेषुरुचंरा
जसुनस्कृधि ।। रुचंविश्येषुशूद्रेषुमयिधेहिरुचारुचम् ।।१८
तत्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ।
अहेडमानोवरुणेहबोध्युरुशꣳससमानआयुःप्रमोषीः ।।१९
स्वर्णघर्मःस्वाहास्वर्णार्कःस्वाहास्वर्णशुक्रःस्वाहा ।। स्वर्णज्यो
तिःस्वाहास्वर्णसूर्यःस्वाहा ।।२० ।। द्वितीयोनुवाकः ।। अग्निंयुनज्मि
शवसाघृतेनदिव्यꣳसुपर्णंवयसाबृहंतम् ।। तेनेगमेमब्र

।।१२९।।

250

ष्ठस्य विष्टपꣳ स्वो रुहाणाऽअधि नाकमुत्तमम्॥२१॥ इमौ
ते पृक्षाऽअजरौ पतत्रिणौ याभ्याꣳ रक्षाꣳस्यपहꣳस्यग्ने।
ताभ्यां पतेम सुकृतामु लोकं यत्रऽऋषयो जग्मुः प्रथमजाः
पुराणाः॥२२॥ इंदुर्दक्षः श्येनऽऋतावा हिरण्यपक्षः शकुनो
भुरण्युः। महांत्सधस्थे ध्रुवऽआनिषत्तो नमस्तेऽअस्तु मा
मा हिꣳसीः॥२३॥ दिवो मूर्द्धासि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधी
नाम्। विश्वायुः शर्म सप्रथा नमस्पथे॥२४॥ विश्वस्य मूर्द्धं।
नधितिष्ठसि श्रितः समुद्रे ते हृदयमप्स्वायुरपो दत्तोदधिं भिं

॥१९३०॥

ता॥दिवस्पर्जन्यादंतरिक्षात्पृथिव्यास्ततोनोवृष्ट्याव
वा॥२५॥इष्टोयज्ञोभृगुभिराशीर्दावसुभिः॥तस्यनइष्ट
स्यप्रीतस्यद्रविणेहागमेः॥२६॥इष्टोअग्निराहुतःपिप
र्तुनइष्टंहविः॥स्वगेदंदेवेभ्योनमः॥२७॥ध॥यदाकू
तात्समसुस्रोद्धृदोवामनसोवासंभृतंचक्षुषोवा॥तद
नुप्रेतसुकृतामुलोकंयत्रऋषयोजग्मुःप्रथमजाःपु
राणाः॥२८॥एतंसधस्थापरितेददामियमावहाच्छेव
धिंजातवेदाः॥अन्वागंतायज्ञपतिर्वोऽअत्रतंस्मजा

॥१९३०॥

252

त

नी[illegible]परमेव्योमन्॥२९॥एतंजानाथापरमेव्योमन्देवाःसध
स्थाविदरूपमस्य॥यदागछात्पथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्तेकृ
णवथाविरस्मै॥३०॥उद्बुध्यस्वाग्नेप्रतिजागृहित्वमिष्टापू
र्तेसंसृजेथामयंच॥अस्मिंत्सधस्थेअध्युत्तरस्मिंवि
श्वेदेवायजमानश्चसीदत॥३१॥येनवहसिसहस्रंयेनाग्ने
सर्ववेदसम्॥तेनेमंयज्ञंनोनयस्वर्देवेषुगंतवे॥३२॥प्रस्त
रेणपरिधिनास्रुचावेद्याचबर्हिषा॥ऋचेमंयज्ञंनोनय
स्वर्देवेषुगंतवे॥३३॥यद्दत्तंयत्परादानंयत्पूर्तंयाश्चद

253

॥१३१॥

क्षिणाः ॥ तदग्निर्वैश्वकर्मणस्वर्द्देवेषु नो दधत् ॥ ५७ ॥ यत्र धारा ऽ
अनपेता मधोर्घृतस्य च याः ॥ तदग्निर्वैश्वकर्मणस्वर्द्देवेषु नो
दधत् ॥ ५८ ॥ ये ऽअग्नयः पाञ्चजन्याः ऽअस्यां पृथिव्यामधि ।
तेषामसि त्वमुत्तमः प्र नो जीवातवे सुव ॥ ५९ ॥ ६ ॥ वार्त्रहत्याय
शवसे पृतनाषाह्याय च । इन्द्र त्वा वर्त्तयामसि ॥ ६० ॥ सह
दानुं पुरुहूत क्षियन्तमहस्तमिन्द्र सं पिणक्कुणारुम् । अभि
वृत्रं वर्द्धमानं पियारुमपादमिन्द्र तवसा जघन्थ ॥ ६१ ॥ वि न ऽ
इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः ॥ यो ऽअस्माँ२ ऽअभिदास

॥१३१॥

254

सधेरङ्कमयातमेः॥६९॥ मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः पराव
त ऽआ जगन्था परस्याः। सृकꣳ सꣳशाय पविमिन्द्र तिग्मं
वि शत्रून्ताढि वि मृधो नुदस्व॥७०॥ वैश्वानरो न ऽऊतय ऽआ प्र
यातु परावतः। अग्निर्नः सुष्टुतीरुप॥७१॥ पृष्टो दिवि पृष्टो ऽअ
ग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ऽओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा
पृष्टो ऽअग्निः स नो दिवा स रिषस्पातु नक्तम्॥७२॥ अश्याम
तं काममग्ने तवोती अश्याम रयिꣳ रयिवः सुवीरम्॥ अ
श्याम वाजमभि वाजयन्तो ऽश्याम द्युम्नमजराजरं ते॥७३॥

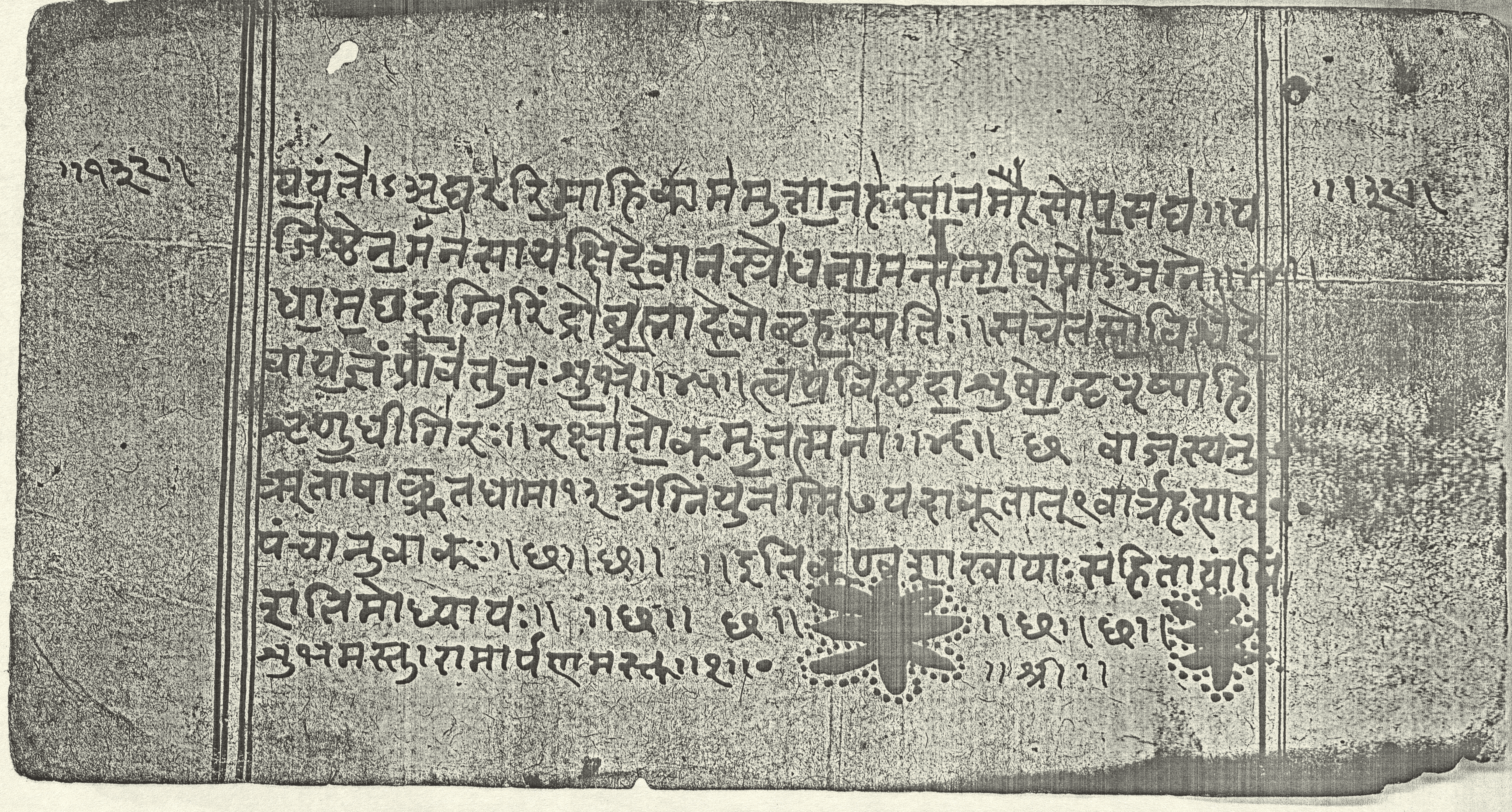

वयं तेऽद्य ररिमा हि काममुत्तानहस्ता नमसोपसद्य ॥ य
जिष्ठेन मनसा यक्षि देवानस्रेधता मन्मना विप्रोऽअग्ने ॥
धामच्छदग्निरिन्द्रो ब्रह्मा देवो बृहस्पतिः ॥ सचेतसो विश्वे दे
वा यज्ञं प्रावन्तु नः शुभे ॥ ७६॥ त्वं यविष्ठ दाशुषो नॄँः पाहि
शृणुधी गिरः ॥ रक्षा तोकमुत त्मना ॥ ७७॥ छ वाजस्य नु
ऋताषाड् ऋतधामा १२ अग्निं युनज्मि ७ परामूलात् ९ वार्चेहसाय
पंचानुवाकः ॥ छ ॥ छ ॥ ॥ इति कण्वशाखायाः संहितायां वि
शतितमोऽध्यायः ॥ ॥ छ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ छ ॥
शुभमस्तु ॥ रामार्पणमस्तु ॥ श्री ॥ ॥ श्री ॥

॥श्री[illegible]॥ [illegible]॥ [illegible]स्वाद्वींत्वास्वादुनातीव्रांती
व्रेणामृतामृतेन॥ मधुमतीम्मधुमतासृजामिसꣳसोमेन॥
सोमोस्यश्विभ्यांपच्यस्वसरस्वत्यैपच्यस्वेंद्रायसुत्राम्णेपच्यस्व॥
[illegible]परीतोषिंचतासुतꣳसोमोयउत्तमꣳहविः॥ दधन्वायो
नर्योअप्स्वंतरासुषावसोममद्रिभिः॥ वायोःपूतःपवित्रेणप्रा
ङ्सोमोऽअतिद्रुतः॥ इंद्रस्ययुज्यःसखा॥ वायोःपूतःपवित्रेण
प्रत्यङ्सोमोऽअतिद्रुतः॥ इंद्रस्ययुज्यःसखा॥[illegible]पुनातितेप
रि[illegible]स्रुतꣳसोमꣳसूर्यस्यदुहिता॥ वारेणशश्वतातनो[illegible]॥

257

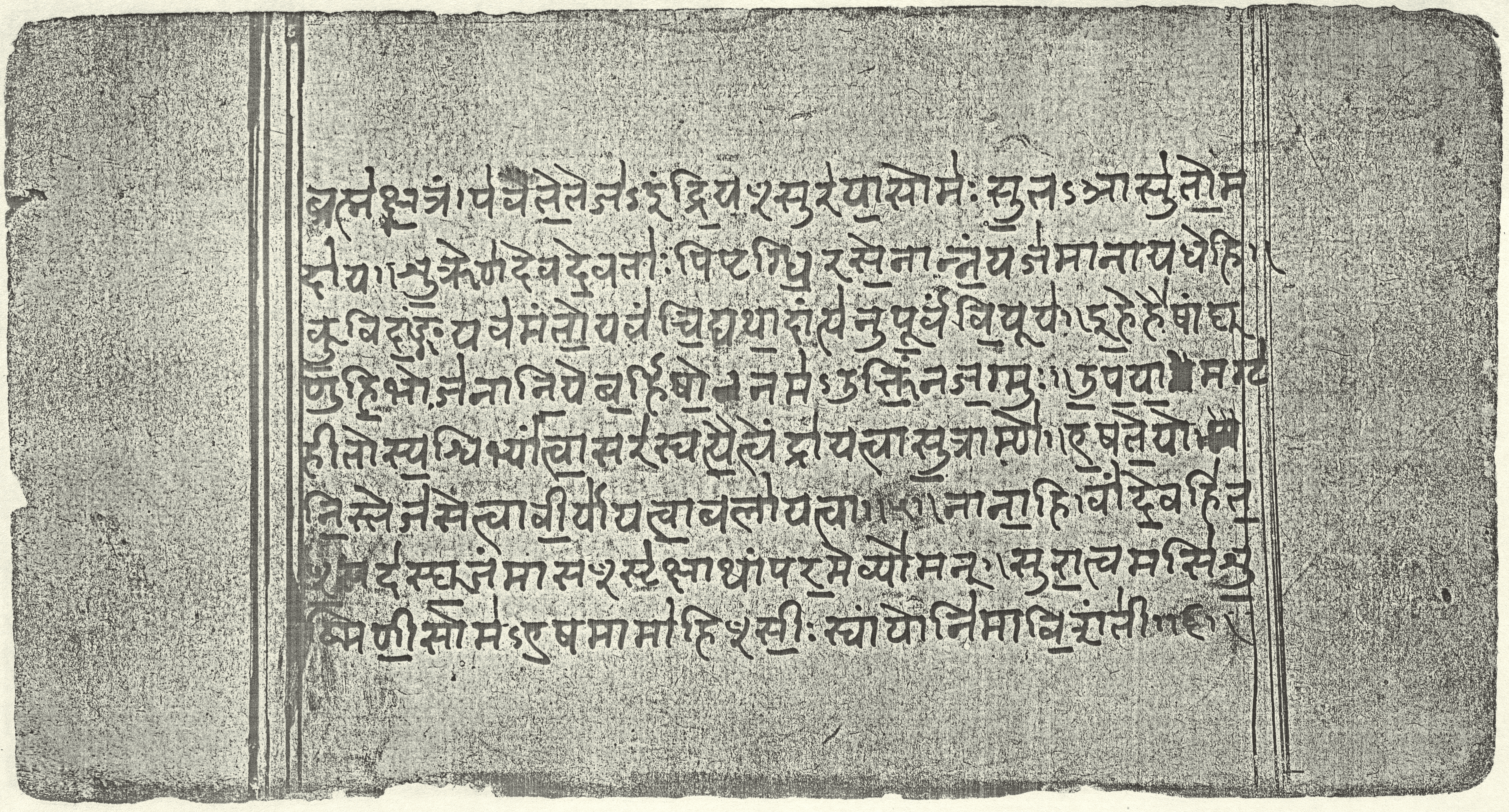

ब्रह्म क्षत्रं पवते तेजऽइन्द्रियꣳ सुरया सोमः सुतऽआसुतो म
दाय॥ शुक्रेण देव देवताः पिपृग्धि रसेनान्नं यजमानाय धेहि।
कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूयऽइहेहैषां कृ
णुहि भोजनानि ये बर्हिषो नमऽउक्तिं न जग्मुः। उपया[illegible]मगृ
हीतोस्यश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णे। एष ते यो[illegible]
निस्तेजसे त्वा वीर्याय त्वा बलाय त्वा॥६॥ नाना हि वां देवहितꣳ
[illegible]दस्कृतं मा सꣳसृक्षाथां परमे व्योमन्। सुरा त्वमसि शु
ष्मिणी सोमऽएष मा मा हिꣳसीः स्वां योनिमाविशन्ती॥७॥

258

॥१३४॥

रुपयामगृहीतोस्याश्विनं तेजः सारस्वतं वीर्यमैन्द्रं बलं ॥ एष
ते योनिर्मोदाय त्वानंदाय त्वा महसे त्वा ॥ ८ ॥ तेजोसि तेजो म
यि धेहि वीर्यमसि वीर्यं मयि धेहि बलमसि बलं मयि धेह्योजो
स्योजो मयि धेहि ॥ मन्युरसि मन्युं मयि धेहि सहोसि सहो म
यि धेहि ॥ ९ ॥ या व्याघ्रं विषूचिकोभौ वृकं च रक्षति ॥ श्येनं
पतत्रिणं सिंहं सेमं पात्वंहसः ॥ १० ॥ यदापिपेष मात
रं पुत्रः प्रमुदितो धयन् ॥ एतत्तदग्नेऽअनृणो भवाम्यहतौ
पितरौ मया ॥ ११ ॥ संपृचः स्थ सं मा भद्रेण पृङ्क्त ॥ विपृचः स्थ

॥१३४॥

259

॥श्री॥

३४।

विमोपापेनेपृक्त॥११॥देवायज्ञमतन्वतभेषजंभिषजाश्विना॥
वाचासरस्वतीभिषगिंद्रायेंद्रियाणिदधतः॥१२॥दीक्षायैरू
पं॰शष्पाणिप्रायणीयस्यतोक्मानि॥क्रयस्यरूपंसो
मस्यलाजाःसोमांशवोमधु॥१३॥आतिथ्यरूपंमासरं
महावीरस्यनग्नहुः॥रूपमुपसदामेतत्तिस्रोरात्रीःसुरासु
ता॥१४॥सोमस्यरूपंक्रीतस्यपरिस्रुत्परिषिच्यते॥अश्वि
भ्यांदुग्धंभेषजमिंद्रायैंद्रंसरस्वत्या॥१५॥आसंदीरूपं॰
राजासंद्यैवेद्यैकुंभीसुराधानी॥अंतरउत्तरवेद्यारूपंकारो

260

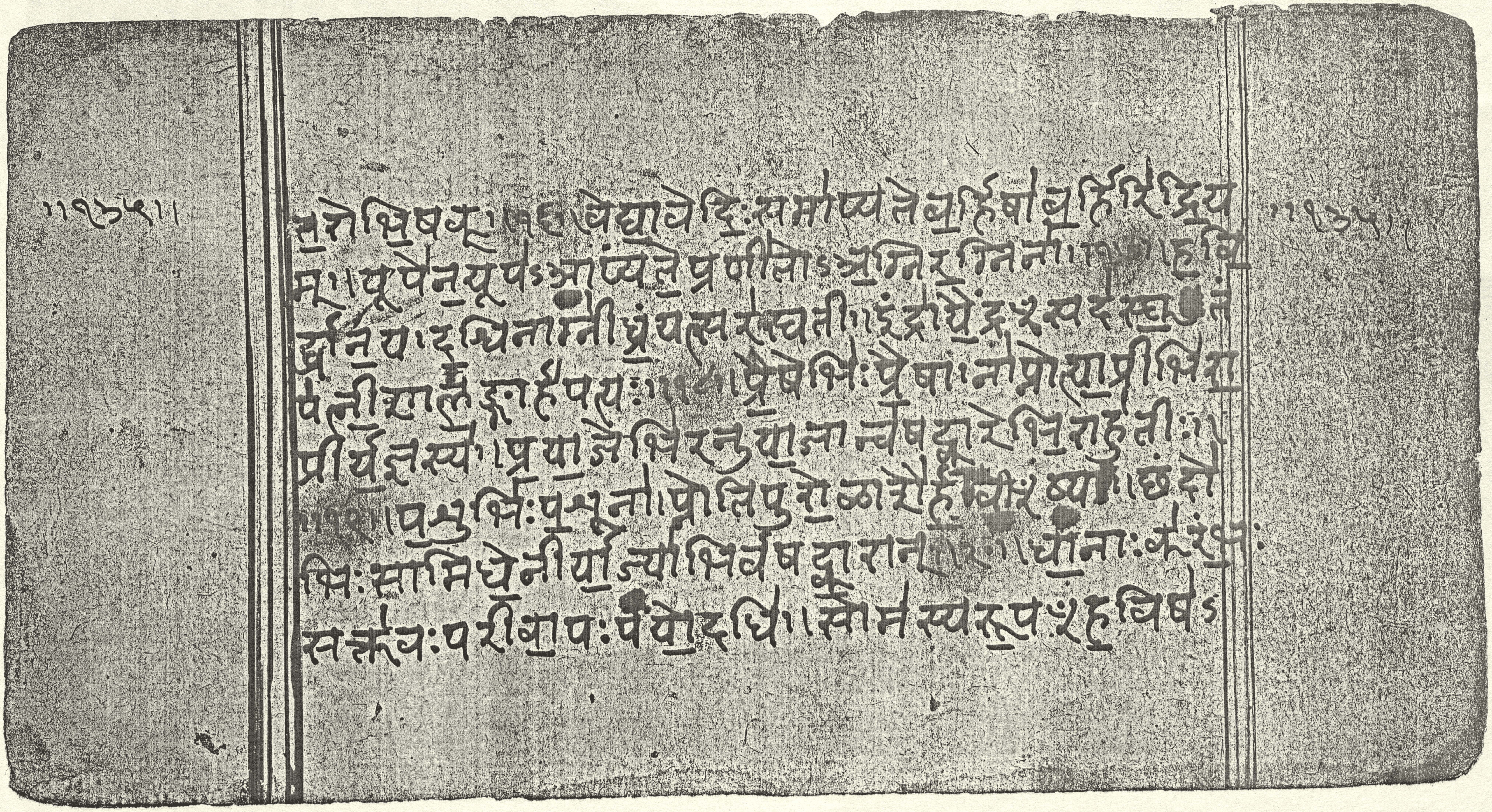

॥१९५॥

तरो भिषक् ॥१६॥ वेद्या वेदिः समाप्यते बर्हिषा बर्हिरिन्द्रिय
म् ॥ यूपेन यूपऽआप्यते प्रणीतोऽअग्निरग्निना ॥१७॥ हवि
र्धानं यदश्विनाग्नीध्रं यत्सरस्वती ॥ इंद्रायेंद्रं सदस्कृतं
पत्नीशालं गार्हपत्यः ॥१८॥ प्रैषेभिः प्रैषानाप्नोत्याप्रीभिरा
प्रीर्यज्ञस्य ॥ प्रयाजेभिरनुयाजान्वषट्कारेभिराहुतीः ॥
॥१९॥ पशुभिः पशूनाप्नोति पुरोडाशैर्हवींष्या ॥ छंदो
भिः सामिधेनीर्याज्याभिर्वषट्कारान् ॥२०॥ धानाः करंभः
सक्तवः परीवापः पयो दधि ॥ सोमस्य रूपं हविषऽ

॥१९५॥

261

आमिक्षावाजिनंमधु ॥[illegible]॥ धानानांᳫ रूपं। कुवलंपरीवा
पस्यगोधूमाः। सक्तूनांᳫ रूपंबदरमुपवाकाः करंभस्य।
॥[illegible]॥ पयसोरूपं। यद्यवादध्नो [illegible] पंकर्कंधूनि। [illegible] सो। रू
मस्यरूपंवाजिनंᳫ सौम्यस्यरूपमामिक्षा। ॥[illegible]॥ आश्रा
वयेतिस्तोत्रियाः प्रत्याश्रावोऽअनुरूपः॥ यजेतिधाय्यारू
पंप्रगाथायेयजामहाः॥ [illegible] ॥ अर्द्धऋचैरुक्थानांᳫ रूपं
पदैराप्नोतिनिविदः। प्रणवैः शस्त्राणांᳫ रूपंपयसासो
मऽआप्यते॥ [illegible] ॥ अश्विभ्यांप्रातःसवन। मिन्द्रेणैन्द्रंमा

262

॥१३६॥

ध्यंदिनम्॥वैश्वदेवꣳसरस्वत्यास्तृतीयमाप्तꣳसवनम्॥
॥२६॥वायव्यैर्वायव्या।न्याप्नोतिसतेनद्रोणकलशम्॥कुं
भीभ्यामंभृणौसुतेस्थालीभिस्थालीराप्नोति॥२७॥यजुर्
भिराप्यंते॥ग्रहाग्रहैस्तोमाश्चविष्टुतीः॥छंदोभिरुक्था
शस्त्राणिसाम्नावभृथऽआप्यते॥२८॥इडाभिर्भक्षाना
प्नोतिसूक्तवाकेनाशिषः॥शंयुनापत्नीसंयाजांत्समिष्ट
यजुषासꣳस्थाम्॥२९॥व्रतेनदीक्षामाप्नोतिदीक्षयाप्नो
तिदक्षिणाम्॥दक्षिणाश्रद्धामाप्नोतिश्रद्धयासत्यमाप्य

॥१३६॥

263

ति जन्मना॥ ऋतेन सत्यमिंद्रियं विपानꣳ शुक्रमंधसः इंद्रस्येंद्रि
यमिदं पयोऽमृतं मधु॥७६॥ दृष्ट्वा रूपे व्याकरोत्सत्यानृते प्रजाप
तिः॥ अश्रद्धामनृतेऽदधाच्छ्रद्धाꣳ सत्ये प्रजापतिः। ऋतेन सत्यमि
न्द्रियं विपानꣳ शुक्रमंधसः इंद्रस्येंद्रियमिदं पयोऽमृतं मधु॥७७॥
वेदेन रूपे व्यपिबत्सुतासुतौ प्रजापतिः॥ ऋतेन सत्यमिंद्रियं वि
पानꣳ शुक्रमंधसः इंद्रस्येंद्रियमिदं पयोऽमृतं मधु॥७८॥ दृष्ट्वा परि
स्रुतो रसꣳ शुक्रेण शुक्रं व्यपिबत्पयः सोमं प्रजापतिः। ऋतेन स
त्यमिंद्रियं विपानꣳ शुक्रमंधसः इंद्रस्येंद्रियमिदं पयोऽमृतं मधु।
॥७९॥ध॥

264

॥१४२॥

सीसेन तंत्रं मनसा मनीषिण ऽऊर्णासूत्रेण कवयो वयंति। अश्विना
यज्ञꣳ सविता सरस्वतींद्रस्य रूपं वरुणो भिषज्यन् ॥८०॥ तदस्य
रूपममृतꣳ शचीभिस्तिस्रो दधुर्देवताः सꣳरराणाः ॥ लोमानि
शष्पैर्बहुधा न तोक्मभिस्त्वगस्य माꣳसमभवन्न लाजाः ॥८१॥
तदश्विना भिषजा रुद्रवर्त्तनी सरस्वती वयति पेशो ऽअंतरम्
अस्थि मज्जानं मासरैः कारोतरेण दधतो गवां त्वचि ॥८२॥ स
रस्वती मनसा पेशलं वसु नासत्याभ्यां वयति दर्शतं वपुः ॥
रसं परिस्रुता न रोहितं नग्नहुर्धीरस्तसरं न वेम ॥८३॥ पयस

॥१४२॥

265

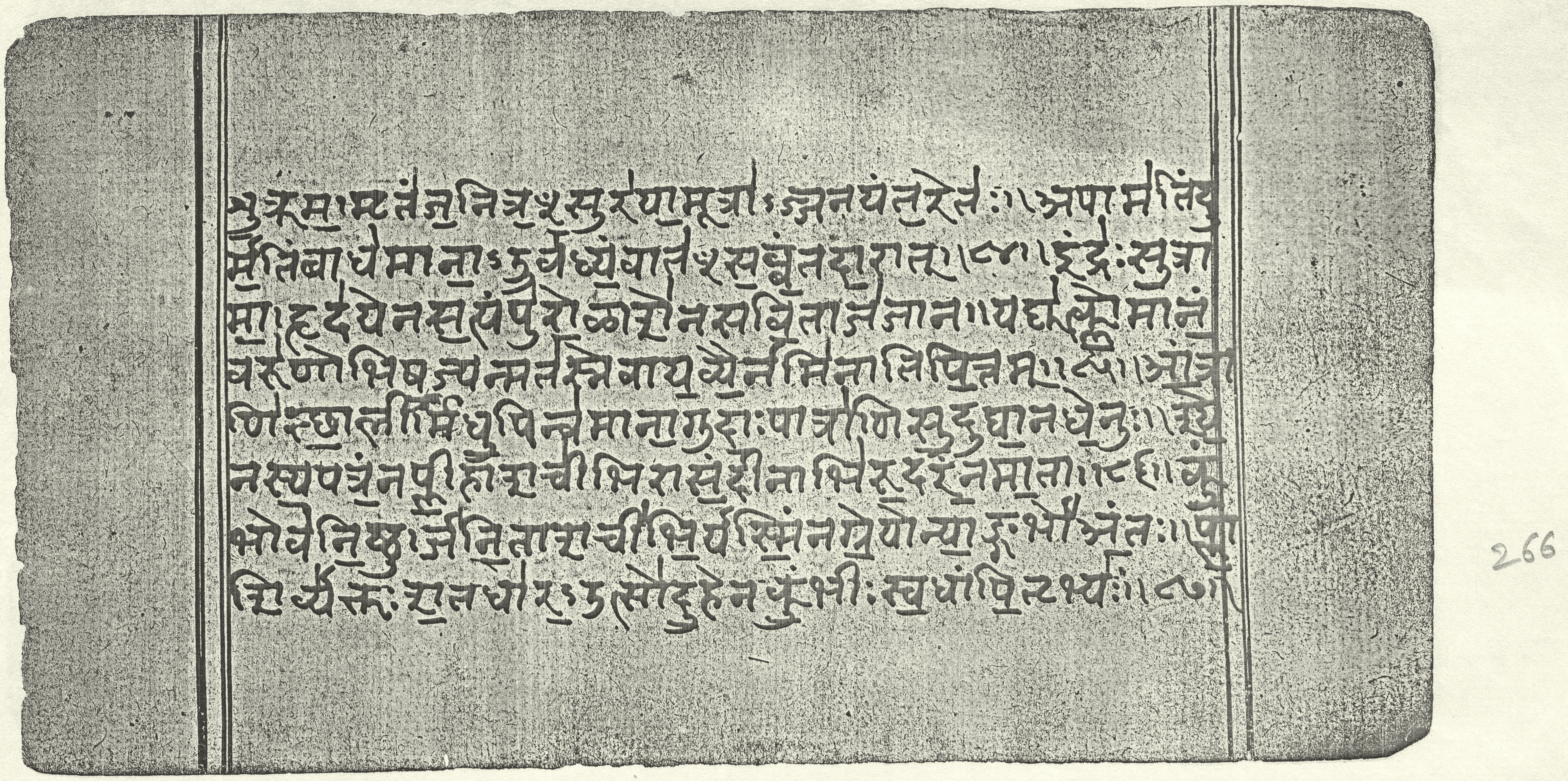

शुक्रममृतंजनित्रंऽसुरयामूत्राऽज्जनयंतरेतः॥अपामतिंदु
र्मतिंबाधमानाःऽऊवध्यंवातंऽसब्वंतदारात्॥८४॥इंद्रःसुत्रा
माहृदयेनसत्यंपुरोळाशेनसविताजजान॥यकृत्क्लोमानं
वरुणोभिषज्यन्मतस्नेवायव्यैर्नमिनातिपित्तम॥८५॥आंत्रा
णिस्थालीर्मधुपिन्वमानागुदाःपात्राणिसुदुघानधेनुः॥श्ये
नस्यपत्रंनप्लीहाशचीभिरासंदीनाभिरुदरंनमाता॥८६॥कुं
भोवनिष्ठुर्जनिताशचीभिर्यस्मिंनग्रेयोन्यांगर्भोअंतः॥प्ला
शिर्व्यक्तःशतधारउत्सोदुहेनकुंभीःस्वधांपितृभ्यः॥८७॥

॥१५२॥

मुखꣳसदस्यशिरऽइत्सतेनजिह्वापवित्रमश्विनासंत्सरस्वती।
चप्यंनपायुर्भिषगस्यवालोवस्तिर्नशेपोहरसातरस्वी॥८८॥
अश्विभ्यांचक्षुरमृतंग्रहाभ्यांछागेनतेजोहविषाशृतेन॥प
क्ष्माणिगोधूमैःकुवलैरुतानिपेशोनशुक्रमसितंवसाते।
॥८९॥अविर्नमेषोनसिवीर्यायप्राणस्यपंथाऽअमृतोग्रहाभ्या
म्।सरस्वत्युपवाकैर्व्यानंनस्यानिबर्हिर्बदरैर्जजान॥९०॥इं
द्रस्यरूपं।ऋषभोबलायकर्णाभ्याꣳश्रोत्रममृतंग्रहाभ्याम्।
यवानबर्हिर्भ्रुविकेसराणिकर्कन्धुजज्ञेमधुसारघंमुखात्।
॥९१॥

॥१५२॥

267

॥१२४५॥ मेंस्मिन्विशि राज्ञा प्रतिष्ठितः ॥ प्रति क्षत्रे प्रतितिष्ठामि राष्ट्रे । ॥१२४५॥
प्रत्यश्वेषु प्रतितिष्ठामि गोषु ॥१०४॥ प्रत्यंगेषु प्रतितिष्ठाम्यात्म
न्प्रति प्राणेषु प्रतितिष्ठामि पुष्टे । प्रति द्यावापृथिव्योः प्रतिति
ष्ठामि यज्ञे ॥१०५॥ त्र्यादेवाऽएकादशास्त्रयस्त्रिंशाः सुराधसः ।
बृहस्पतिपुरोहिता देवस्य सवितुः सवे । देवा देवैरवन्तु मा ।
॥१०६॥ प्रथमा द्वितीयैर्द्वितीयास्तृतीयैस्तृतीयाः सत्येन ॥
सत्यं यज्ञेन यज्ञो यजुर्भिर्यजूंषि सामभिः ॥१०७॥ सामान्यृ
ग्भिरृचः पुरोनुवाक्याभिः पुरोनुवाक्या याज्याभिर्याज्या

आत्मंनुपस्थेनवृकस्यलोममुखेश्मश्रूणिनव्याघ्रलोम॥के
शानशीर्षन्यशसेश्रियैशिखासिंहस्यलोमत्विषिरिंद्रिया
णि॥९४॥अंगान्यात्मंभिषजातदश्विनात्मानमंगैःसम
धात्सरस्वती॥इंद्रस्यरूपंशतमानमायुश्चंद्रेणज्योति
रमृतंदधानाः॥९५॥सरस्वतीयोन्यांगर्भमंतरश्विभ्यांपत्नी
सुकृतंबिभर्त्ति॥अपांरसेनवरुणोनसाम्नेंद्रंश्रियैजनयं
न्नप्सुराजा॥९६॥तेजःपशूनांहविरिंद्रियावत्परिस्रुतापयसा
सारघंमधु॥अश्विभ्यांदुग्धंभिषजासरस्वत्यासुतासुता

268

॥१५४॥

भ्योमरुतःसोमऽइंदुः॥१५॥छ॥क्षत्रस्यनाभिरसिक्षत्रस्ययो
निरसि॥मात्वाहिंसीन्मामाहिंसीः॥निषसादधृतव्रतोव
रुणःपस्त्यास्वा॥साम्राज्यायसुक्रतुः॥मृत्योःपाहिविद्यो
त्पाहि॥देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्या
म्॥१६॥अश्विनोर्भैषज्येनतेजसेब्रह्मवर्चसायाभिषिंचा
मिसरस्वत्यैभैषज्येनवीर्यायान्नाद्यायाभिषिंचामि॥इंद्रस्यें
द्रियेणबलायश्रियैयशसेभिषिंचामि॥१७॥कोसि॥कतमो
सि॥कस्मैत्वाकायत्वा॥सुश्लोकसुमंगलसत्यराजन्॥१८॥

॥१५४॥

शिरो मे श्रीर्यशो मुखं त्विषिः केशाश्च श्मश्रूणि॥ राजा मे प्रा
णोऽअमृतꣳ सम्राट् चक्षुर्विराट् श्रोत्रम्॥९९॥ जिह्वा मे भद्रं वा
ङ्महो मनो मन्युः स्वराड् भामः॥ मोदाः प्रमोदाऽअङ्गुलीरङ्गानि
मित्रं मे सहः॥१००॥ बाहू मे बलमिन्द्रियꣳ हस्तौ मे कर्म वीर्य
म्॥ आत्मा क्षत्रमुरो मम॥१०१॥ पृष्टीर्मे राष्ट्रमुदरमꣳसौ ग्री
वाश्च श्रोणी॥ ऊरूऽअरत्नी जानुनी विशो मेऽङ्गानि सर्वतः॥
॥१०२॥ नाभिर्मे चित्तं विज्ञानं पायुर्मेऽपचितिर्भसत्॥ आनंद
नंदाऽआंडौ मे भगः सौभाग्यं पसः॥१०३॥ जंघाभ्यां पद्भ्यां ध

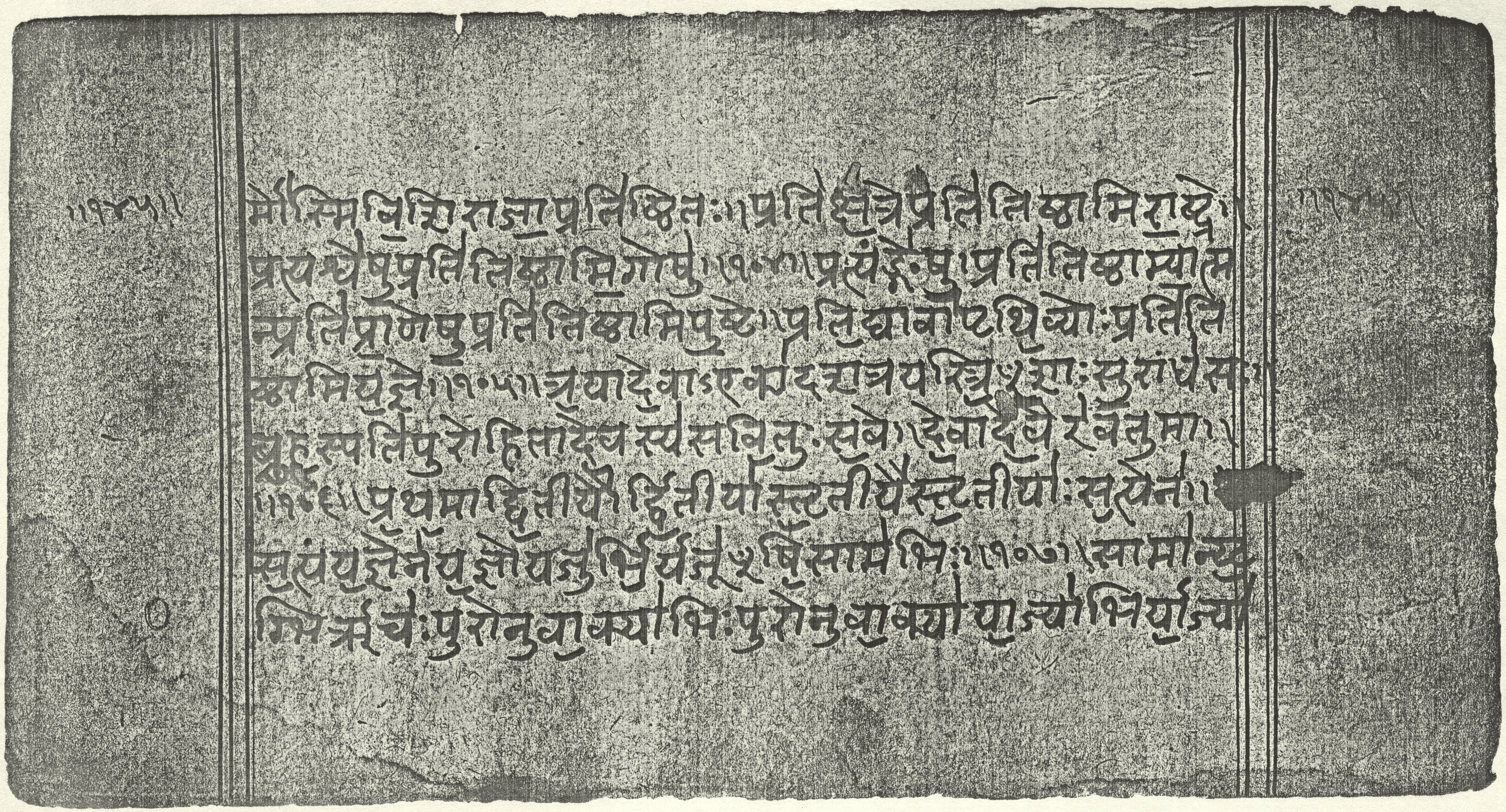

॥१४५॥

मोस्मिन्विशि राजा प्रतिष्ठितः ॥ प्रति क्षत्रे प्रतितिष्ठामि राष्ट्रे ।
प्रत्यश्वेषु प्रतितिष्ठामि गोषु ॥१०४॥ प्रत्यङ्गेषु प्रतितिष्ठाम्यात्म
न्प्रति प्राणेषु प्रतितिष्ठामि पुष्टे । प्रति द्यावापृथिव्योः प्रतिति
ष्ठामि यज्ञे ॥१०५॥ त्रया देवाऽएकादश त्रयस्त्रिंशाः सुराधसः ।
बृहस्पतिपुरोहिता देवस्य सवितुः सवे । देवा देवैरवन्तु मा ।
॥१०६॥ प्रथमा द्वितीयैर्द्वितीयास्तृतीयैस्तृतीयाः सत्येन ॥
सत्यं यज्ञेन यज्ञो यजुर्भिर्यजूंषि सामभिः ॥१०७॥ सामान्यृ
ग्भिरृचः पुरोनुवाक्याभिः पुरोनुवाक्या याज्याभिर्याज्या

॥१४५॥

वषट्कारेः॥ वषट्कारा३ आहुतीभिराहुतनयो मे ब्रह्मा स्त्वसमर्द्ध्यं यंतु
भूः स्वाहा॥१०.८॥ लोमानि प्रयतिर्मम त्वङ्म३ आनतिरागतिः॥
मांसं म३ उपनतिर्वस्वस्थि मज्जा म३ आनतिः॥१०.९॥६॥ ॥६॥
स्वाद्वीत्या॥१॥ देवाय हेडः सुरावंतं१८ उदीरतां२१ सोमो राजा५ सीसेनवद्ध॥६॥
सत्रस्य नाभिः१२॥ इलिएवृ विंषतिमो ध्यायः॥ ॥ समानुयावेषु८॥
॥१०॥ ॥३०॥ मू॥ ॥ यद्देवा देवहेडनं देवासश्चकृमा व
यम्॥ अग्निर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुंचत्वंहसः॥१॥ यदि दि
वा यदि नक्तमेनांसि चकृमा वयम्॥ वायुर्मा तस्मादेनसो विश्वा

272

॥१४६।

न्मुंचत्वꣳहसः॥१५॥यदिजाग्रद्यदिस्वप्रऽएनाꣳसिचकृमावय
म॥सूर्योमातस्मादेनसोविश्वान्मुंचत्वꣳहसः॥१६॥यद्ग्रामेयदर
ण्येयत्सभायांयदिंद्रिये॥यच्छूद्रेयदर्येयदेनश्चकृमावयम्॥यदे
कस्याधिधर्मणितस्यावयजनमसि॥यदापोऽअ
घ्न्याऽइतिवरुणेतिशपामहेततोवरुणनोमुंच॥अवभृथ
निचुंपुणनिचेरुरसिनिचुंपुणः॥अवदेवैर्देवकृतमेनोय
क्ष्यवमर्त्यैर्मर्त्यकृतंपुरुराव्णोदेवरिषस्पाहि॥समुद्रेतेहृद
यमप्स्वंतःसंत्वाविशंत्वोषधीरुतापः॥सुमित्रियानऽआपऽओ

॥१४६।

273

ध्यःसंतुदुर्मित्र्यास्तस्मैसंतु॥योस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मः॥१
॥४॥द्रुपदादिवमुमुचानःस्विन्नस्नात्वोमलादिव॥पूतंप
वित्रेणेवाज्यमापःशुंधंतुमैनसः॥१५॥उद्वयंतमसस्परिस्वः
पश्यंतऽउत्तरम्॥देवंदेवत्रासूर्यमगन्मज्योतिरुत्तमम्॥१६॥
अपोऽअद्यान्वचारिषंरसेनसमसृक्ष्महि॥पयस्वानग्न
आगमंतंमासंसृजवर्चसाप्रजयाचधनेनच॥एधोस्येधिषी
महिसमिदसितेजोसितेजोमयिधेहि॥१८॥समाववर्तिपृथि
वीसमुषाःसमुसूर्यः॥समुविश्वमिदंजगत्॥वैश्वानरज्योति

॥१२०॥

भूयासंविभून्कामान्व्यश्नवैभूःस्वाहा॥८॥अभ्यादधामिसमि
धमग्नेव्रतपतेत्वयि॥व्रतंचश्र[illegible]द्धांचोपैमींधेत्वोदीक्षितोऽ
अहम्॥९॥यत्रब्रह्मचक्षत्रंचसम्यंचौचरतःसह॥तंलोकं
पुण्यंप्रज्ञेषंयत्रदेवाःसहाग्निना॥१०॥यत्रेंद्रश्चवायुश्चसम्यं
चौचरतःसह॥तंलोकंपुण्यंप्रज्ञेषंयत्रसेदिर्नविद्यते॥११॥
अंशुनातेऽअंशुःपृच्यतांपरुषापरुः॥गंधस्तेसोममव
तुमदायरसोऽअच्युतः॥१२॥सिंचंतिपरिषिंचंत्युत्सिंचं
तिपुनंतिच॥सुरायैबभ्रवैमदेकिंत्वोवदतिकिंत्वः॥१३॥

॥१५

धानावंतंकरंभिणमपूपवंतमुक्थिनम्॥ इंद्रप्रातर्जुषस्व
नः॥१४॥ बृहदिंद्रायगायतमरुतोवृत्रहंतमम्॥ येनज्योतिर
जनयंन्नृतावृधोदेवंदेवायजागृवि॥१५॥ अध्वर्योऽअद्रिभिः
सुतꣳसोमंपवित्रऽआनय॥ पुनीहींद्रायपातवे॥१६॥ योभू
तानामधिपतिर्यस्मिंल्लोकाऽअधिश्रिताः॥ यऽईशेमहतो
महांस्तेनगृह्णामित्वामहंमयिगृह्णामित्वामहम्॥१७॥
उपयामगृहीतोस्यश्विभ्यांत्वासरस्वत्यैत्वेंद्रायत्वासुत्रा
म्णे॥ एषतेयोनिरश्विभ्यांत्वासरस्वत्यैत्वेंद्रायत्वासुत्राम्णे॥१८॥

॥१४८॥

प्राणपा मेः अपानपाश्चक्षुष्पाः श्रोत्रपाश्चमे॥ वाचोमे वि
श्वभेषजोमनसोसिविलायकः॥१९॥ अश्विनघतस्य
ते सरस्वतिघतस्येंद्रेणसुत्राम्णाघतस्य॥ उपहूतउपहू
तस्यभक्षयामि॥२०॥ समिद्धइंद्रउषसामनीके पुरोरु
चापूर्वघद्वावृधानः॥ त्रिभिर्देवैस्त्रिंशतावज्रबाहु
र्जघानवृत्रंविदुरोववार॥२१॥ नराशंसः प्रतिशू
रोमिमानस्तनूनपात्प्रतियज्ञस्यधाम॥ गोभिर्वपावा
न्मधुनासमंजन्हिरण्यैश्चंद्रीयजतिप्रचेताः॥२२॥

॥१४८॥

276

ईळितोदेवैर्हरिवांँ२अभिष्टिराजुह्वानोहविषाशर्द्ध[illegible]मा
नः॥पुरंदरोगोत्रभिद्वज्रबाहुरायातुयज्ञमुपनोजुषाणः॥
॥२३॥जुषाणोबर्हिर्हरिवान्नइंद्रःप्राचीनंसीद[illegible]त्प्रदिशा
पृथिव्याः॥उरुप्रथाःप्रथमानंस्योनमादित्यैरक्तंवसुभिः
सजो[illegible]षाः॥२४॥इंद्रंदुरः॥कवष्योधावमानावृषाणंयंतु
जनयःसुपत्नीः॥द्वारोदेवीरभितोविश्रयंतांसुवीरावी
रंप्रथमानामहोभिः॥२५॥उषासानक्ताबृहतीबृहंतंप
यस्वतीसुदुघेशूरमिंद्रम॥तंतुंततंपेशसासंवयंतीदे

277

॥१४९॥

वानंदिवंयजत:सुक्रतुम्॥२६॥दैव्यामिमानामनुष:पुरुत्राहो
ताराऽइंद्रंप्रथमासुवाचा॥मूर्द्धन्यज्ञस्यमधुनादधानाप्रा
चीनंज्योतिर्हविषावृधात:॥२७॥तिस्रोदेवीर्हविषावर्द्धमा
नाऽइंद्रंजुषाणाजनयोनपत्नी:॥अछिन्नंतंतुंपयसासरस्व
तीळादेवीभारतीविश्वतूर्त्ति:॥२८॥त्वष्टादधच्छुष्ममिंद्रा
यवृष्णेपाकोचिष्टुर्यशसेपुरूणि॥वृषायजन्वृषणंभू
रिरेतामूर्द्धन्यज्ञस्यसमनक्तुदेवान्॥२९॥वनस्पतिर
वसृष्टोनपाशैस्त्मन्यासमंजंछमितानदेव:॥इंद्रस्यह

॥१४९॥

278

ध्ये ज्येष्ठे पणानः स्वर्षाति यज्ञं मधुना घृतेने ॥३०॥ स्तोमू
न्नमिंद्र प्रति भूष रुद्र इन्द्रो वृषायमाणो वृषभस्तुराषाट् ॥ घृ
तप्रुषा मनसा मोदमानाः स्वाहा देवा अमृता मादयंतां ॥३१॥ आ
यात्विंद्रोवस उप न इह स्तुतः सधमादस्तु शूरः ॥ वावृधा
नस्तविषीर्यस्य पूर्वीर्द्यौर्न क्षत्रमभिभूति पुष्यात् ॥३२॥ आ
न इंद्रो दूरादा न आसादभिष्टिकृदवसे यासदुग्रः ॥३३॥ ओजि
ष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुः संगे समत्सु तुर्वणिः पृतन्यून् ॥३४॥
आ न इंद्रो हरिभिर्यात्वच्छार्वाचीनोवसे राधसे च ॥ तिष्ठा
ति वज्री मघवा विरप्शीमं यज्ञमनु नो वाजसातौ ॥३५॥ ग्रात

मा

279

॥५०॥

रमिंद्रमवितारमिंद्रꣳहवेहवेसुहवꣳशूरमिंद्रं ॥ ह्वयामिश
क्रंपुरुहूतमिंद्रꣳस्वस्तिनोमघवाधात्विन्द्रः ॥५१॥ इन्द्रः
सुत्रामास्ववाँअवोभिस्सुमृडीकोभवतुविश्ववेदाः ॥ बाध
तांद्वेषोअभयंकृणोतुसुवीर्यस्यपतयःस्याम ॥५२॥ तस्य
वयꣳसुमतौयज्ञियस्यापिभद्रेसौमनसेस्याम ॥ ससुत्रा
मास्ववाँइन्द्रोअस्मेआराच्चिद्द्वेषस्सनुतर्युयोतु ॥५३॥ आ
मन्द्रैरिंद्रहरिभिर्याहिमयूररोमभिः ॥ मात्वाकेचिन्निय
मन्विन्नपाशिनोतिधन्वेवताँइहि ॥५४॥ एवेदिन्द्रंवृषणंव

॥५०॥ ८

280

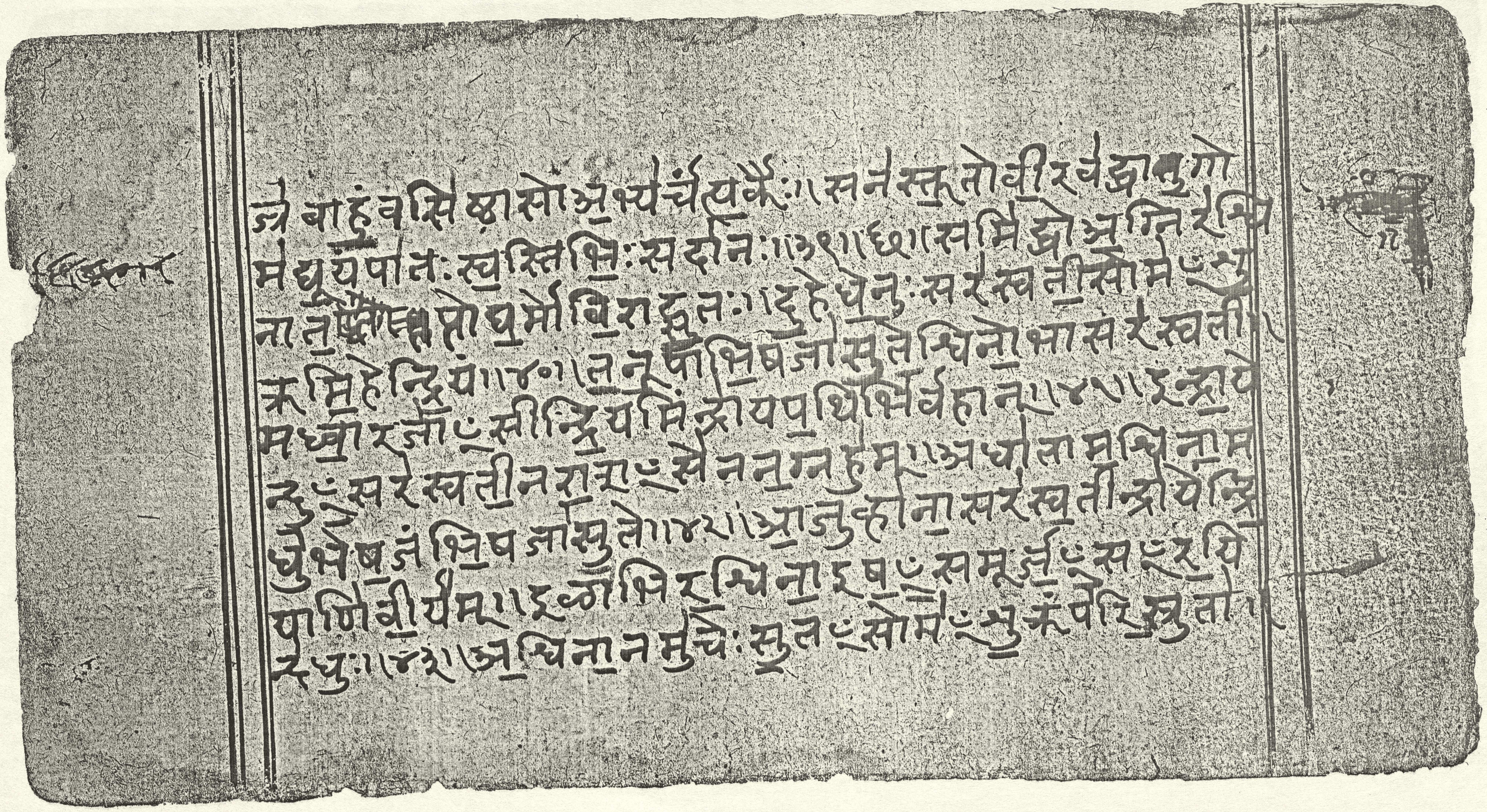

[illegible]

ज्रबाहुं वसिष्ठासो अभ्यर्चंत्यर्कैः ॥ स न स्तुतो वीरवद्धातु गो
मद्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥३९॥६॥ समिद्धो अग्निरश्वि
ना तप्तो घर्मो विराट्सुतः ॥ दुहे धेनुः सरस्वती सोमं शु
क्रमिहेन्द्रियं ॥४०॥ तनूपा भिषजा सुते श्विनोभा सरस्वती ॥
मध्वा रजांसीन्द्रियमिन्द्राय पथिभिर्वहान् ॥४१॥ इन्द्राये
न्दुं सरस्वती नराशंसेन नग्नहुं ॥ अधातामश्विना म
धु भेषजं भिषजा सुते ॥४२॥ आजुह्वाना सरस्वतीन्द्रायेन्द्रि
याणि वीर्यं ॥ इडाभिरश्विनाविषं समूर्जं सं रयिं
दधुः ॥४३॥ अश्विना नमुचेः सुतं सोमं शुक्रं परिस्रुता ॥

[illegible]

।।१५९।।

सरस्वतीनमाभरद्धुर्हिषेन्द्रायपातवे ।।४७।। कूवध्योनव्यच
स्वतीरश्विभ्यान्नदुरोदिवः ।। इन्द्रोनरोदसीउभेदुहेकामा
न्त्सरस्वती ।।४८।। उषासानक्तमश्विनादिवेन्द्रꣳसायमिन्द्रि
यैः ।। संजानानेसुपेशसासमञ्जातेसरस्वत्या ।।४९।। पात
न्नोअश्विनादिवापाहिनक्तꣳसरस्वति ।। दैव्याहोताराभि
षजापातमिन्द्रꣳसचासुते ।।५०।। तिस्रस्त्रेधासरस्वत्यश्वि
नाभारतीळा तीव्रंपरिस्रुसोममिन्द्रायसुषुवुर्मदम् ।
।।५१।। अश्विनाभेषजंमधुभेषजन्नस्सरस्वती ।। इन्द्रेत्वष्टा
यशःश्रियꣳरूपꣳरूपमधुस्सुते ।।५२।। ऋतुथेन्द्रोवनस्प

ता

।।१५९।।

282

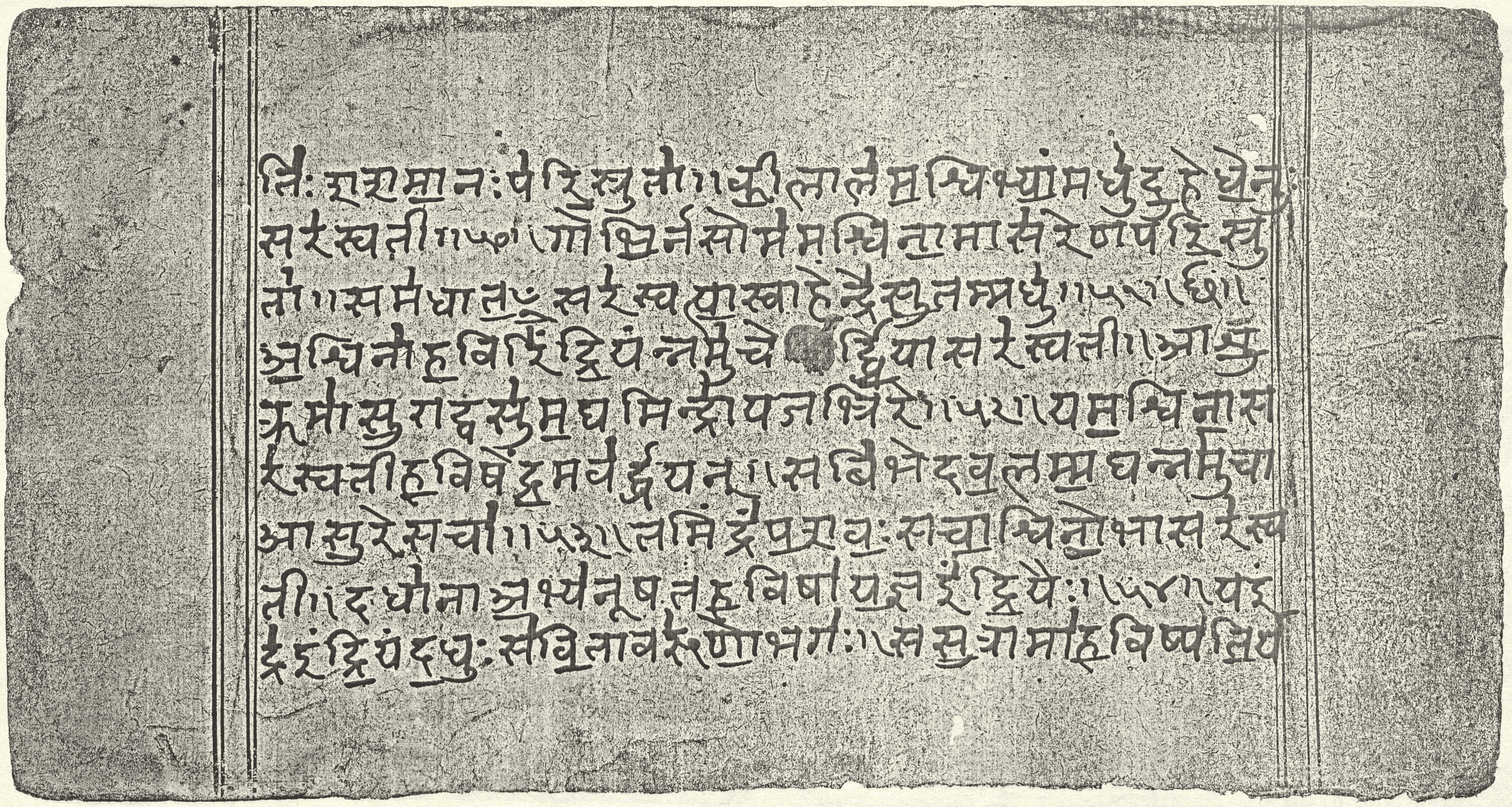

ति: शशमाना: परिस्रुता ॥ कीलालमश्विभ्यां मधु दुहे धेनुः
सरस्वती ॥५०॥ गोभिर्न सोममश्विना मासरेण परिस्रु
ता ॥ समधातं सरस्वत्या स्वाहेन्द्रे सुतं मधु ॥५१॥ धि॥
अश्विना हविरिंद्रियं नमुचेर्द्धिया सरस्वती ॥ आशु
क्रमासुराद्वसु मघमिन्द्राय जभ्रिरे ॥५२॥ यमश्विना स
रस्वती हविषेंद्रमवर्द्धयन् ॥ स बिभेद वलं मघं नमुचा
आसुरे सचा ॥५३॥ तमिंद्रं पशवः सचाश्विनोभा सरस्व
ती ॥ दधाना अभ्यनूषत हविषा यज्ञ इंद्रियैः ॥५४॥ य इं
द्र इंद्रियं दधुः सविता वरुणो भगः ॥ स सुत्रामा हविष्पतिर्य

283

॥१५२॥

जेमानायसश्चत॥५५॥सवितावरुणोदधद्यजमानायदा
शुषे॥आदत्तनमुचेर्वसुसुत्रामाबलमिंद्रियं॥५६॥वरु
णः क्षत्रमिंद्रियंभगेनसविताश्रियं॥सुत्रामायशसाबलं
दधानायज्ञमाशत॥५७॥अश्विनागोभिरिंद्रियमश्वेभि
र्वीर्यंबलं॥हविषेन्द्रꣳसरस्वतीयजमानमवर्द्धयन्॥५८॥
तानासत्यासुपेशसाहिरण्यवर्त्तनीनरा॥सरस्वतीहवि
ष्मतीन्द्रकर्मसुनोवत॥५९॥ताभिषजासुकर्मणासासुदु
घासरस्वती॥सवृत्रहाशतक्रतुरिंद्रायदधुरिंद्रियं॥६०॥
युवꣳसुराममश्विनानमुचावासुरेसचा॥विपिपानाः

॥१५२॥

284

सरस्वतीन्द्रं कर्मस्वावत ॥६१॥ पुत्रमिव पितरावश्विनोभे
न्द्रावथुः काव्यैर्दꣳसनाभिः ॥ यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः स
रस्वती त्वामघवन्नभिष्णक् ॥६२॥ यस्मिन्नश्वास ऋष
भास उक्षणो वशा मेषा अवसृष्टास आहुताः ॥ कीलालपे सो
मपृष्ठाय वेधसे हृदा मतिं जनय चारुमग्नये ॥६३॥ अहाव्य
ग्ने हविरास्ये ते स्रुचीव घृतं चम्वीव सोमः ॥ वाजसनिꣳ
रयिमस्मे सुवीरं प्रशस्तं धेहि यशसं बृहन्तं ॥६४॥६४॥ अ
श्विना तेजसा चक्षुः प्राणेन सरस्वती वीर्यं ॥ वाचेन्द्रो बले
नेन्द्राय दधुरिन्द्रियं ॥६५॥ गोमदू षु णासत्याश्वावद्यात

॥१५३॥

मश्विना ॥ वर्त्तीरुद्रान्तुपाय्यं ॥६६॥ न यस्य रो॰ नांतर आदधर्षे
द्दषणवसू ॥ दः त्राद्र सो मर्त्यो रिपुः ॥६७॥ तानन्आवो व्ह मश्वि
नारयिं पिरंगिसं[illegible] दृशं ॥ धिष्ण्यावरि ब्रो विदं ॥६८॥
पावकानः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती ॥ यज्ञं वष्टु धियाव
सुः ॥६९॥ चोदयित्री सूनृतानां चेतंती सुमतीनां ॥ यज्ञं दधे स
रस्वती ॥७०॥ महो अर्णः सरस्वती प्रचेतयति केतुना ॥ धियो
विश्वा विराजति ॥७१॥ इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वाय
वः ॥ अण्वीभिस्तना पूतासः ॥७२॥ इंद्रा याहि धियेषितो वि
प्रजूतः सुतावतः ॥ उप ब्रह्माणि वाघतः ॥७३॥ इंद्रा याहि

॥१५३॥

286

तूतुंजा न उप ब्रह्माणि हरिवः ॥ सुते दधिष्व नश्चनः ॥८९॥
अश्विना पिबतां मधु सरस्वत्या सजोषसा ॥ इंद्रः सुत्रामा वृ
त्रहा जुषंतां सोम्यं मधु ॥९०॥ ॥६॥ ॥६॥ अष्टानुवाकेषु पंच
सप्ततिः ॥ ❀ इति शुक्लयजुर्वेदसंहितायां विंशतितमोऽध्या
यः ॥२०॥ हरिः ॐ ॥ इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय ॥
त्वामवस्युराचके ॥१॥ तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वंदमानस्तदाशा
स्ते यजमानो हविर्भिः ॥ अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुशं
स मा न आयुः प्रमोषीः ॥२॥ त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वा
न्देवस्य हेडो अव यासिसीष्ठाः ॥ यजिष्ठो वह्नितमः शोशु

॥१५४॥

चा नो विश्वा द्वेषांꣳसि प्रमुमुग्ध्यस्मत्॥३॥ स त्वन्नो अग्नेऽव
मो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ॥ अव यक्ष्व नो वरुण
ꣳ रराणो वीहि मृडीकꣳ सुहवो न एधि॥४॥ महीमू षु मात
रꣳ सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हुवेम॥ तुविक्षत्रामजर
न्तीमुरूचीꣳ सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम्॥५॥ सुत्रामाणं
पृथिवीं द्यामनेहसꣳ सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम्॥ दै
वीं नावꣳ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमारुहेमा स्वस्तये
॥६॥ सुनावमारुहे[illegible]यमस्रवन्तीमनागसं॥ शतारित्राꣳ
स्वस्तये॥७॥ आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमु[illegible]क्षतं

॥१५४॥

288

मध्वा रजाꣳसि सुक्रतू ॥८॥ प्रबाहवा सिसृतं जीवसे न आ
नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन ॥ आ मा जने श्रवयतं युवाना श्रुतं मे
मित्रावरुणा हवेमा ॥९॥ शन्नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवता
ता मितद्रवः स्वर्काः ॥ जम्भयन्तोऽहिं वृकꣳ रक्षाꣳसि सनेम्य
स्मद्युयवन्नमीवाः ॥१०॥ ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृ
ण्वन्तु वाजिनो मितद्रवः ॥ सहस्रसा मेधसाता इव त्मना म
हो ये धनꣳ समिथेषु जभ्रिरे ॥११॥ वाजेवाजेवत वाजिनो
नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः ॥ अस्य मध्वः पिबत मादध्वं य
तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः ॥१२॥६॥ समिद्धो अग्निः समि

॥१५५॥

धासुसेमिद्धोवरेण्यः॥गायत्रीछंदइंद्रियंत्र्यविर्गौर्वयोद
धुः॥१३॥तनूनपाच्छुचिव्रतस्तनूपाश्चसरस्वती॥उष्णिहा
छंदइंद्रियंदित्यवाट्गौर्वयोदधुः॥१४॥इळाभिरग्निरीड्यः
सोमोदेवोअमर्त्यः॥अनुष्टुप्छंदइंद्रियंपंचाविर्गौर्वयो
दधुः॥१५॥सुबर्हिरग्निःपूषण्वान्स्तीर्णबर्हिरमर्त्यः॥
बृहतीछंदइंद्रियंत्रिवत्सोगौर्वयोदधुः॥१६॥दुरोदेवीर्दिशो
महीर्ब्रह्मादेवोबृहस्पतिः॥पंक्तिःछंदइहेंद्रियंतुर्यवाट्गौ
र्वयोदधुः॥१७॥उषेयह्वीसुपेशसाविश्वेदेवाअमर्त्याः॥त्रि
ष्टुप्छंदइहेंद्रियंपष्ठवाड्गौर्वयोदधुः॥१८॥दैव्याहोताराभि

॥१५५॥

290

षजेंद्रेणसयुजोयुजा॥जगतीछंदइंद्रियमनड्वानौर्वयोदधुः।
॥१९॥तिस्रइळासरस्वतीभारतीमरुतोविशः।विराट्छं
दइहेंद्रियंधेनुर्गौर्नवयोदधुः॥२०॥त्वष्टातुरीपोअद्भुतइंद्रा
ग्नीपुष्टिवर्धना॥द्विपदाछंदइंद्रियमुक्षागौर्नवयोदधुः।
॥२१॥शमितानोवनस्पतिःसविताप्रसुवन्भगम्॥ककुप्
छंदइहेंद्रियंवशावेहद्वयोदधुः॥२२॥स्वाहायज्ञंवरुणःसु
क्षत्रोभेषजंकरत्॥अतिछंदाइंद्रियंबृहदृषभोगौर्वयोद
धुः॥२३॥वसंतेनऋतुनादेवावसवस्त्रिवृतास्तुताः।
रथंतरेणतेजसाहविरिंद्रेवयोदधुः॥२४॥ग्रीष्मेणऋतुना

नो

।।१५६।।

देवा रुद्राः पंचदशे स्तुताः । बृहता यशसा बलꣳ हविरिंद्रे व
यो दधुः ।।२५।। वर्षाभिर्ऋतुनादित्या स्तोमे सप्तदशे स्तुताः ।
वैरूपेण विशौजसा हविरिंद्रे वयो दधुः ।।२६।। शारदेन ऋतु
ना देवा एकविꣳश ऋभव स्तुताः । वैराजेन श्रिया श्रियꣳ
हविरिंद्रे वयो दधुः ।।२७।। हेमंतेन ऋतुना देवास्त्रिणवे म
रुत स्तुताः । बलेन शक्वरीः सहो हविरिंद्रे वयो दधुः ।
।।२८।। शैशिरेण ऋतुना देवास्त्रयस्त्रिꣳशेमृता स्तुताः ।
सत्येन रेवतीः क्षत्रꣳ हविरिंद्रे वयो दधुः ।।२९।। ६।। होता य
क्षत्समिधाग्निमिळस्पदेश्विनेंद्रꣳ सरस्वतीमजो धूम्रो न

।।१५६।।

292

गोधूमैः कुवलैर्भेषजं मधु ॥ शष्पैर्न्न तेज इंद्रियं पयः सोमः प
रिस्रुता घृतं मधु व्यंत्वाज्यस्य होतर्यज ॥३०॥ होता यक्षत्तनूनपा
त्सरस्वतीमविर्मेषो न भेषजं पथा मधुमता भरन्नश्विनेंद्राय
वीर्यं ॥ बदरैरुपवाकाभिर्भेषजं तोक्मभिः पयस्सोमः प
रिस्रुता घृतं मधु व्यंत्वाज्यस्य होतर्यज ॥३१॥ होता यक्षन्नरा
शंसं न नग्नहुं पतिं सुरया भेषजं मेषस्सरस्वती भिषग्रथो
न चंद्र्यश्विनोर्वपा इंद्रस्य वीर्यं ॥ बदरैरुपवाकाभिर्भेषजं
तोक्मभिः पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यंत्वाज्यस्य होत
र्यज ॥३२॥ होता यक्षदिडेडित आजुह्वानः सरस्वतीमिंद्रं ब

॥१५८॥

स्य

लेनवर्द्धयंन्नैंषभेणगवेंद्रियमश्विनेंद्रायभेषजंमृ॥यवैःक
र्कंधुभिर्मधुलाजैर्नमासरंपयःसोमःपरिस्रुताघृतंमधुव्यं
त्वाज्यस्यहोतर्यज॥३३॥होतायक्षद्बर्हिरूर्णम्रदाभिषङ्नासत्या
भिषजाश्विनाश्वाशिशुमतीभिषग्धेनुःसरस्वतीभिषग्दु
हइंद्रायभेषजंपयःसोमःपरिस्रुताघृतंमधुव्यंत्वाज्यस्यहो
तर्यज॥३४॥होतायक्षद्दुरोदिशःकवष्योनव्यचस्वतीरश्वि
भ्यांनदुरोदिशइंद्रोनरोदसीदुघेदुहेधेनुस्सरस्वत्यश्विनें
द्रायभेषजं॥शुक्रंनज्योतिरिंद्रियंपयःसोमःपरिस्रुताघृतं
मधुव्यंत्वाज्यस्यहोतर्यज॥३५॥होतायक्षत्सुपेशसोषेनक्तं

॥१५८॥

294

दिवाश्विना समंजाते सरस्वत्या त्विषिमिंद्रे न भेषजम्॥
श्येनो न रजसा हृदा श्रिया न मासरं पयः सोमः परिस्रुता घृ
तं मधु व्यंत्वाज्यस्य होतर्यज॥३६॥ होता यक्षद्दैव्या होतारा
भिषजाश्विनेंद्रं न जागृवि दिवा नक्तं न भेषजैः॥ शूषं स
रस्वती भिषक् सीसेन दुह इंद्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं
मधु व्यंत्वाज्यस्य होतर्यज॥३७॥ होता यक्षत्तिस्रो देवीर्न
भेषजं त्रयस्त्रिधातवोऽपसो रूपमिंद्रे हिरण्ययमश्विने
ळा न भारती॥ वाचा सरस्वती मह इंद्राय दुह इंद्रियं पयः
सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यंत्वाज्यस्य होतर्यज॥३८॥ हो

295

।।१५८।।

तायक्षत्सुरेतसमृषभंन्नर्यापसंत्वष्टारमिंद्रमश्विनाभि
षजंन्नसरस्वतीमोजोनजूतिरिंद्रियंवृकोनरभसोभि
षग्।।यशः सुरयाभेषजꣳश्रियानमासरंपयःसोमःप
रिस्रुताघृतंमधुव्यंत्वाज्यस्यहोतर्यज।।३९।।होतायक्षद्व
नस्पतिꣳशमितारꣳशतक्रतुंभीमन्नमन्युꣳराजानंव्या
घ्रंन्नमसाश्विना।।भामꣳसरस्वतीभिषगिंद्रायदुहइंद्रि
यंपयःसोमःपरिस्रुताघृतंमधुव्यंत्वाज्यस्यहोतर्यज।।
४०।।होतायक्षदग्निꣳस्वाहाज्यस्यस्तोकानाꣳस्वाहामे
दसांपृथक्स्वाहाछागमश्विभ्याꣳस्वाहामेषꣳसरस्वत्यै।

।।१५८।।

296

स्वाहऋषभमिंद्रायसिꣳहायसहसइंद्रियꣳस्वाहाग्निन्न
भेषजꣳस्वाहासोममिंद्रियं॥स्वाहेंद्रꣳसुत्रामाणꣳसविता
रंवरुणंभिषजांपतिꣳस्वाहावनस्पतिंप्रियंपाथोनभेषजं॥
स्वाहादेवा आज्यपाजुषाणोअग्निर्भेषजंपयःसोमःपरि
स्रुताघृतंमधुव्यंत्वाज्यस्यहोतर्यज॥६०॥ ॥चतुर्थोनुवाकः॥
होतायक्षदश्विनौछागस्यवपायामेदसोजुषेतांꣳहविर्होतर्य
ज॥होतायक्षत्सरस्वतीमेषस्यवपायामेदसोजुषताꣳहवि
र्होतर्यज॥होतायक्षदिंद्रमृषभस्यवपायामेदसोजुषतांꣳ
हविर्होतर्यज॥६१॥होतायक्षद श्विनोसरस्वतीमिंद्रꣳसु

भै

297

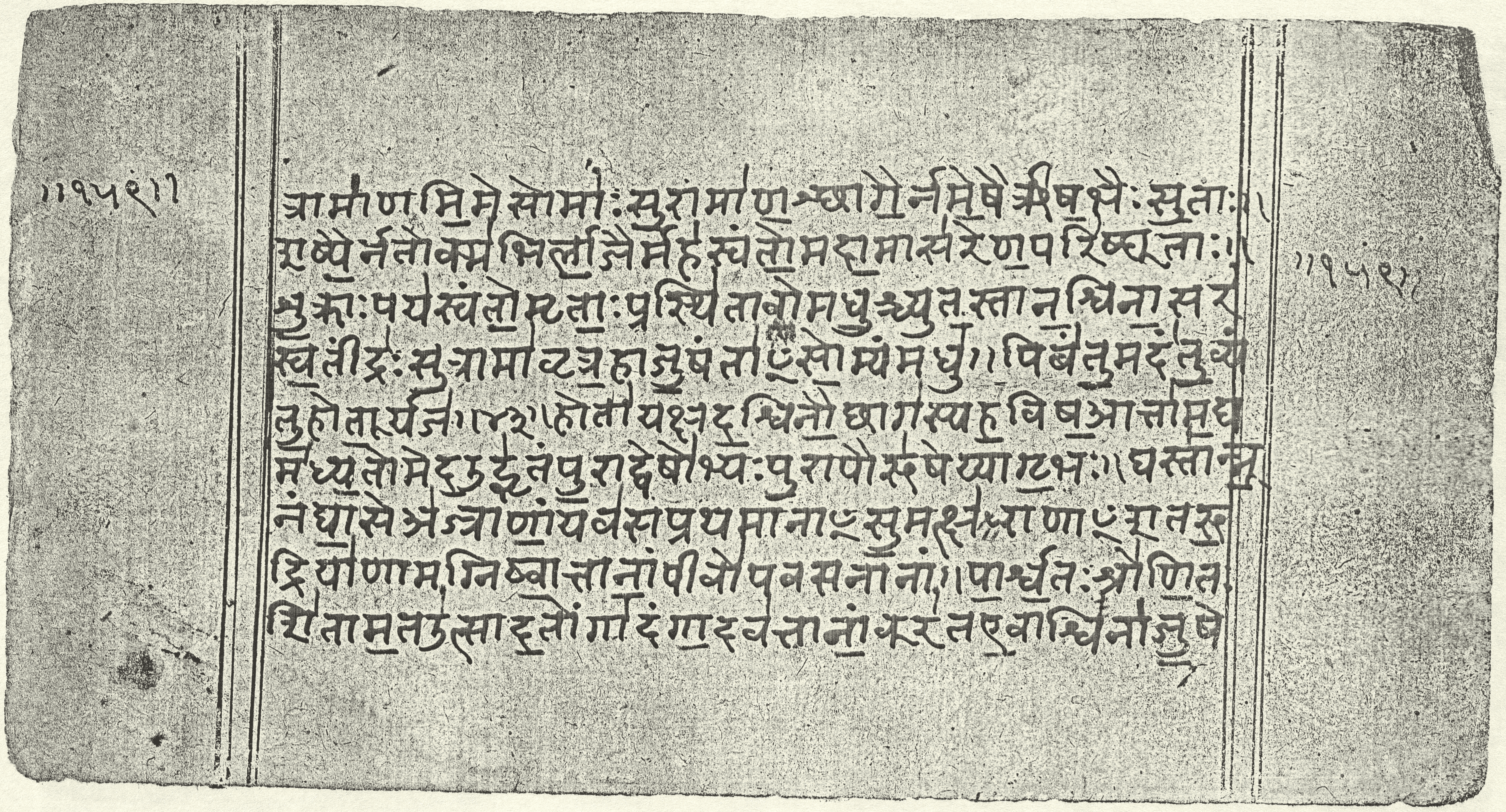

॥१५९॥

त्रामाणमभि मे सोमाः सुत्रामाणं छागैर्न मेषैर्ऋषभैः सुताः ।
शष्पैर्न तोक्मभिर्लाजैर्महस्वंतो मदा मासरेण परिष्कृताः ॥
शुक्राः पयस्वंतोऽमृताः प्रस्थिता वो मधुश्च्युतस्तानश्विना सर
स्वतीन्द्रः सुत्रामा वृत्रहा जुषंतां सोम्यं मधु ॥ पिबंतु मदंतु व्यं
तु होतर्यज ॥४२॥ होता यक्षदश्विनौ छागस्य हविष आत्तामद्य
मध्यतो मेद उद्भृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभः ॥ घस्तां नू
नं घासे अज्राणां यवसप्रथमानां सुमत्क्षराणां शतरु
द्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां ॥ पार्श्वतः श्रोणितः
शितामत उत्सादतोऽङ्गादङ्गादवत्तानां करत एवाश्विना जुषे

॥१५९॥

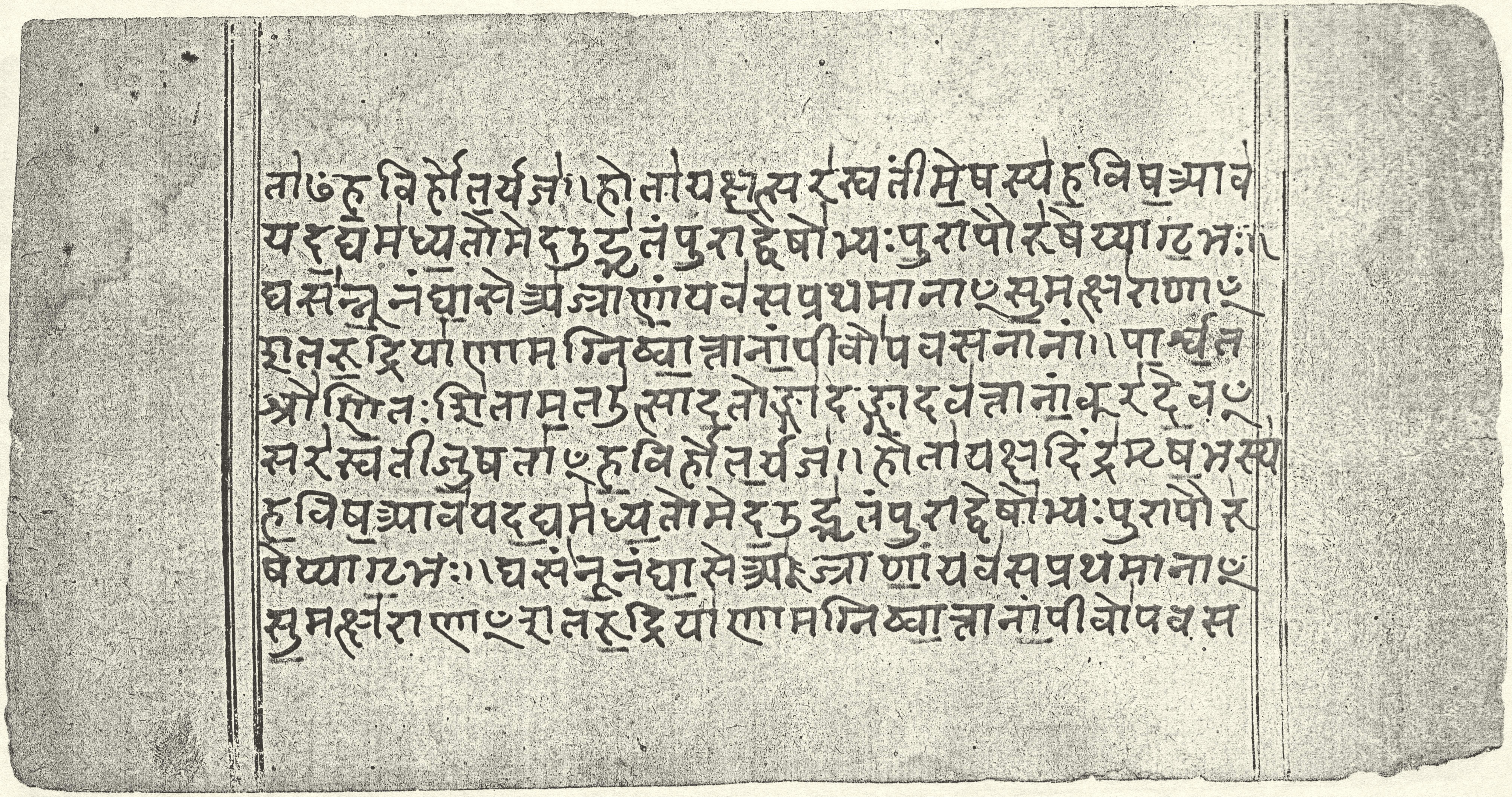

ताꣳ हविर्होतर्यज ।। होता यक्षत्सरस्वतीम्मेषस्य हविष आव
यदद्य मध्यतो मेद उद्भृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभः ।
घसन्नूनं घासे अज्राणां यवसप्रथमानाꣳ सुमत्क्षराणाꣳ
शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां ।। पार्श्वत
श्रोणितः शितामत उत्सादतोऽङ्गादङ्गादवत्तानां करदेवꣳ
सरस्वती जुषताꣳ हविर्होतर्यज ।। होता यक्षदिन्द्रमृषभस्य
हविष आवयदद्य मध्यतो मेद उद्भृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरु
षेय्या गृभः ।। घसन्नूनं घासे अज्राणां यवसप्रथमानाꣳ
सुमत्क्षराणाꣳ शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवस

नानाम्॥पार्श्वतःश्रोणितःशितामतउत्सादतोङ्गादङ्गादव
त्तानांकरदेवमिंद्रोजुषतांहविर्होतर्यज॥४४॥होताय
क्षद्वनस्पतिमभिहिपिष्टतमयारभिष्ठयारशनयाधित।
यत्राश्विनोश्छागस्यहविषःप्रियाधामानियत्रसरस्वत्या
मेषस्यहविषःप्रियाधामानियत्रेंद्रस्यऋषभस्यहविषःप्रि
याधामानि॥यत्राग्नेःप्रियाधामानियत्रसोमस्यप्रियाधा
मानियत्रेंद्रस्यसुत्राम्णःप्रियाधामानि॥यत्रसवितुःप्रियाधा
मानियत्रवरुणस्यप्रियाधामानियत्रवनस्पतेःप्रियापाथा
ꣳसि॥यत्रदेवानामाज्यपानांप्रियाधामानियत्राग्नेर्हो

तुः प्रियाधामानि ॥ तत्रैतान्प्रस्तुत्यैवोपस्तुत्यैवोपावस्रक्षद्रभी
यस इव घृत्वी करद्देवे देवो वनस्पतिर्जुषतांꣳ हविर्होतर्यज ॥
॥८४॥ होता यक्षदग्निꣳ स्विष्टकृतमयाडग्निरश्विनोश्छा
गस्य हविषः प्रियाधामान्ययाट्सरस्वत्या मेषस्य हविषः प्रिया
धामान्ययाडिन्द्रस्य ऋषभस्य हविषः प्रियाधामानि ॥ अया
ळग्नेः प्रियाधामान्ययाट्सोमस्य प्रियाधामान्ययाळिन्द्रस्य सु
त्राम्णः प्रियाधामानि ॥ अयाट्सवितुः प्रियाधामान्ययाड्वरुण
स्य प्रियाधामान्ययाड्वनस्पतेः प्रियापाथाꣳसि ॥ अयाड्दे
वानामाज्यपानां प्रियाधामानि यक्षदग्नेर्होतुः प्रियाधामा
नि

301

॥१६१॥

नि॥ यक्षत्स्वंमहिमानमायजतामेज्याइषःकृणोतुसोअध्व
राजातवेदाजुषतांहविर्होतर्यज॥४६॥ ॥पंचमोनुवाकः॥
देवंबर्हिः।सरस्वतीसुदेवमिंद्रेअश्विना।तेजोनचक्षुर
क्ष्योर्बर्हिषादधुरिंद्रियंवसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुयज॥
॥४७॥ देवीर्द्वारोअश्विनाभिषजेंद्रेसरस्वती।प्राणंनवी
र्यंनसिद्वारोदधुरिंद्रियंवसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुयज॥
॥४८॥ देवीउषासौ।अश्विनासुत्रामेंद्रेसरस्वती।बलंनवा
चमास्येउषाभ्यांदधुरिंद्रियंवसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुय
ज॥४९॥ देवीजोष्ट्रीसरस्वत्यश्विनेंद्रमवर्द्धयन्।श्रोत्रंन

॥१६१॥

302

कर्णयोर्यशोजोष्ट्रीभ्यांदधुरिंद्रियंवसुवनेवसुधेयस्यव्यं
तुयजं॥५०॥ देवीऊर्जाहुतीदुघेसुदुघेंद्रेसरस्वत्यश्विनाभि
षजावतः॥ शुक्रंनज्योतिस्तनैयोराहुतीधत्तइंद्रियंवसुव
नेवसुधेयस्यव्यंतुयजं॥५१॥१॥ देवादेवानांभिषजाहोता
राइंद्रमश्विनावषट्कारैः सरस्वतीत्विषिन्नहृदयेमतीम॥
होतृभ्यांदधुरिंद्रियंवसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुयजं॥५२॥
देवीस्तिस्रः। स्तिस्रोदेवीरश्विनेडासरस्वती॥ शूषंनमध्ये
नाभ्यामिंद्रायदधुरिंद्रियंवसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुयजं॥५३॥
देवइंद्रो। नराशꣳसस्त्रिवरूथः सरस्वत्याश्विभ्यामीयते

॥१६२॥

रथः॥ रेतो न रूपममृतं जनित्रमिंद्राय त्वष्टा दधदिंद्रिया
णि वसुवने वसुधेयस्य व्यंतु यज॥५४॥ देवो देवैर्वनस्पति
र्हिरण्यपर्णो अश्विभ्याꣳ सरस्वत्या सुपिप्पल इंद्राय प
च्यते मधु॥ ओजो न जूतिर्ऋषभो न भामं वनस्पतिर्नो दध
दिंद्रियाणि वसुवने वसुधेयस्य व्यंतु यज॥५५॥ देवं
बर्हिर्वारितीनामध्वरे स्तीर्णमश्विभ्यामूर्णम्रदाः सर
स्वत्या स्योनमिंद्र ते सदः॥ ईशायै मन्युꣳ राजानं बर्हि
षा दधुरिंद्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यंतु यज॥५६॥ देवो
अग्निः स्विष्टकृद्देवान्यक्षद्यथायथꣳ होताराविंद्रमश्विने

॥१६२॥

304

वाचा वाचꣳ सरस्वतीमग्निꣳ सोमꣳ स्विष्टकृता। स्विष्ट
इंद्रस्सुत्रामा सविता वरुणो भिषगिष्टो देवो वनस्पतिः स्विष्टा
देवा आज्यपाः॥ स्विष्टो अग्निरग्निना होता होत्रे स्विष्टकृद्य
शो न दधदिंद्रियमूर्ज्जमपचितिꣳ स्वधां वसुवने वसुधेयस्य
व्यंतु यज॥५७॥ अग्निमद्य होतारमवृणीतायं यजमानः
पचंन्पक्तीः पचन्पुरोडाशान्बध्नन्नश्विभ्यां छागꣳ सरस्वत्यै
मेषमिंद्राय ऋषभꣳ॥ सुन्वंन्नश्विभ्याꣳ सरस्वत्या इंद्राय
सुत्राम्णे सुरासोमान्॥५८॥ सूपस्था अद्य देवो वनस्पति
रभवदश्विभ्यां छागेन सरस्वत्यै मेषेणेंद्राय ऋषभेण।

305

॥१६३॥

अक्षꣳस्तान्मेदस्तः प्रतिपचताग्रभीषतावीवृधंतपुरोडा
शैरपुरश्विना सरस्वतींद्रः सुत्रामा सुरासोमान् ॥५९॥ त्वाम
द्य ऽ ऋष ऽ आर्षेय । ऋषीणान्नपादवृणीतायं यजमानो
बहुभ्य ऽ आसंगतेभ्य एष मे देवेषु वसु वार्या यक्ष्यत इति ॥ ता
या देवा देवदानान्यदुस्तान्यस्मा ऽ आ च शास्स्वा च गुरस्वेषित
श्च होतरसि भद्रवाच्याय प्रेषितो मानुषः सूक्तवाकाय सू
क्ता ब्रूहि ॥ ६० ॥ छ ॥ षष्ठानुवाकेषु चष्टिं ॥ छ ॥ इति शुक्लयजुर्वेदसं
हितायां त्रयोविंशतिमोध्यायः ॥ छ ॥ ॥ हरिः ॐ म ॥ तेजोसि
शुक्रममृतमायुष्पा आयुर्मे पाहि । देवस्य त्वा सवितुः

॥१६३॥

306

सि

प्रसवेऽश्विनोर्ब्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यामाददे॥१॥इमामगृभ्णा
न्रशनामृतस्यपूर्वऽआयुषिविदथेषुकव्या॥सानोऽअस्मिन्सु
तऽआबभूवऋतस्यसामन्त्सरमारपन्ती॥२॥अभिधाऽअसि
भुवनमसियन्तासिधर्त्ता॥सत्वमग्निंवैश्वानरꣳसप्रथसंगछ
स्वाहाकृतस्वगात्वादेवेभ्यः॥३॥प्रजापतयेब्रह्मन्नश्वंभन्त्स्या
मिदेवेभ्यःप्रजापतयेतेनराध्यासम्॥तंबधानदेवेभ्यःप्रजा
पतयेतेनराध्नुहि॥प्रजापतयेत्वाजुष्टंप्रोक्षामीन्द्राग्निभ्यां
त्वाजुष्टंप्रोक्षामिवायवेत्वाजुष्टंप्रोक्षामिविश्वेभ्य स्त्वादे
वेभ्योजुष्टंप्रोक्षामिसर्वेभ्यस्त्वादेवेभ्योजुष्टंप्रोक्षामि॥४॥

यो अर्वंतं जिघांसति तमभ्यमीति वरुणः ॥ परो मर्त्तः प
॥१६८॥ रः श्वा ॥५॥ ॥ प्रथमोनुवाकः ॥ ॥ अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा
पांमोदाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा वायवे स्वाहा विष्णवे स्वाहा । ॥१६४॥
इंद्राय स्वाहा बृहस्पतये स्वाहा मित्राय स्वाहा वरुणाय स्वाहा
॥६॥ हिंकाराय स्वाहा हिं[illegible]हृताय स्वाहा क्रंदते स्वाहा वक्रं
दाय स्वाहा ॥ प्रोथते स्वाहा प्रप्रोथाय स्वाहा गंधाय स्वाहा घ्रा
॥७॥ ताय स्वाहा ॥ निविष्टाय स्वाहा । पविष्टाय स्वाहा संदिताय स्वा
हा व[illegible]ल्गते स्वाहा ॥ आसीनाय स्वाहा शयानाय स्वा
हा स्वपते स्वाहा जाग्रते स्वाहा ॥ कूजते स्वाहा । प्रबुद्धाय स्वा
॥८॥

308

हा॥ विजृंभमाणायस्वाहा विचृं[illegible]तायस्वाहा॥ सं॰होनाय
स्वाहोपस्थितायस्वाहायनायस्वाहाप्रायणायस्वाहा॥ ९॥
पते स्वाहा॥ धावते स्वाहोद्द्रावायस्वाहोद्द्रुतायस्वाहा॥ शूका
रायस्वाहा शूकृतायस्वाहा निषण्णायस्वाहोत्थितायस्वाहा॥
॥ १०॥ जवायस्वाहा बलायस्वाहा विवर्तमानायस्वाहा वि
वृत्तायस्वाहा॥ विधून्वानायस्वाहा विधूतायस्वाहा शुश्रूमा ष
णायस्वाहा शृण्वते स्वाहा॥ ११॥ ईक्षमाणायस्वाहेक्षिता
यस्वाहा वीक्षितायस्वाहा निमेषायस्वाहा॥ यदत्ति तस्मै स्वा
हा यत्पिबति तस्मै स्वाहा [illegible]न्मूत्रं करोति तस्मै स्वाहा कुर्वते

स्वाहा क्रतवे स्वाहा ॥१२॥ ६॥ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देव
स्य धीमहि ॥ धियो यो नः प्रचोदयात् ॥१३॥ हिरण्यपाणि
मूतये सवितारमुपह्वये ॥ स चेत्ता देवता पदम् ॥१४॥ दे
वस्य चेततो ॥ महीं प्र सवितुर्हवामहे ॥ सुमतिꣳ सत्यरा
धसम् ॥१५॥ सुष्टुतिꣳ सुमतीवृधो ॥ रातिꣳ सवितुरी
महे ॥ प्र देवाय मतीविदे ॥१६॥ रातिꣳ सत्पतिं महे सवि
तारमुपह्वये ॥ आसवं देववीतये ॥१७॥ देवस्य सविर्म
तिमासवं विश्वदेव्यं ॥ धिया भगं मनाम हे ॥१८॥ अ
ग्निꣳ स्तोमेन ॥ बोधय समिधानो अमर्त्यम् ॥ हव्या देवेषु

तु

नोऽद्यघत॥१९॥सहव्यवाळमर्त्यउशिग्दूतश्चनोहितः॥अ
ग्निर्धियासमृण्वति॥२०॥तंत्वाघृतस्नईमहेचित्रभानो
स्वर्विदम्॥देवं३आवीतयेवह॥२१॥अग्निंदूतंपुरोदधेह
व्यवाहमुपब्रुवे॥देवं३आसादयादिह॥२२॥अजीजनोहि
पवमानसूर्यंविधारेशक्मनापयः॥गोजीरयारंहमाणःपु
रंध्या॥२३॥विभूर्मात्राप्रभूःपित्राश्वोसिहयोस्यत्योसिमयो
स्यर्वासिसप्तिरसिवाज्यसिवृषासिनृमणाअसि॥ययुर्ना
मासिशिशुर्नामास्यादित्यानांपत्वान्विहि॥२४॥देवाआशापा
ला॥एतंदेवेभ्योश्वंमेधायप्रोक्षितंरक्षत॥इहरंतिरि

हरमतामिहधृतिरिहस्वधृतिस्वाहा ॥२५॥ कायस्वाहा ।
कस्मैस्वाहा । कतमस्मैस्वाहा ॥ स्वाहाधिमाधीतायस्वाहा
मनः प्रजापतयेस्वाहा । चित्तंविज्ञाताय ॥२६॥ अदित्यैस्वाहादि
त्यैमह्यैस्वाहादित्यैसुमृडीकायैस्वाहा ॥ सरस्वत्यैस्वाहा
सरस्वत्यैपावकायैस्वाहा । सरस्वत्यैबृहत्यैस्वाहा ॥२७॥
पूष्णेस्वाहा । पूष्णेप्रपथ्यायस्वाहा । पूष्णेनरंधिषायस्वा
हा ॥ त्वष्ट्रेस्वाहा त्वष्ट्रेतुरीपायस्वाहा त्वष्ट्रेपुरुरूपायस्वाहा ।
विष्णवेस्वाहा । विष्णवेनिभूयपायस्वाहा । विष्णवेशिपिवि
ष्टायस्वाहा ॥२८॥ विश्वोदेवस्यनेतुर्मर्त्तोवुरीतसख्यम ।

विश्वो राय इषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा ॥२१॥ आब्र
ह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामा राष्ट्रे राजन्यः ॥ शूर इष
व्योतिव्याधी महारथो जायतां ॥३॥ दोग्ध्री धेनुर्वोढानड्वा
नाशुः सप्तिः पुरंधिर्योषा ॥ जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवास्य य
जमानस्य वीरो जायतां ॥३१॥ निकामे निकामे नः पर्ज्जन्यो व
र्षतु फलवत्यो न ओषधयः पच्यंताम् ॥ योगक्षेमो नः कल्पता
म् ॥३॥ ॐ प्राणाय स्वाहा ॥ अपानाय स्वाहा व्यानाय स्वाहा ॥ च
क्षुषे स्वाहा श्रोत्राय स्वाहा वाचे स्वाहा मनसे स्वाहा ॥३३॥
प्राच्यै दिशे ॥ स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा दक्षिणायै दिशे स्वा

।।१६५२।।

हार्वाच्यै दिशे स्वाहा।। प्रतीच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहो
दीच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहो। ऊर्ध्वायै दिशे स्वाहार्वा
च्यै दिशे स्वाहावाच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा।।२४।। अद्भ्यः
स्वाहा। वार्भ्यः स्वाहोदकाय स्वाहा तिष्ठंतीभ्यः स्वाहा स्रवंतीभ्यः
स्वाहाः स्यंदमानाभ्यः स्वाहा।। कूप्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः स्वा
हा धार्याभ्यः स्वाहार्णवाय स्वाहा समुद्राय स्वाहा सरिराय स्वा
हा।।२५।। वाताय स्वाहा। धूमाय स्वाहाभ्राय स्वाहा मेघाय स्वा
हा विद्योतमानाय स्वाहा स्तनयते स्वाहा।। अवस्फूर्जते स्वाहाव
[illegible] र्षते स्वाहावव [illegible] र्षते स्वाहोग्रं व [illegible] र्षते स्वाहा शीघ्रं व [illegible] र्षते

।।१६५।

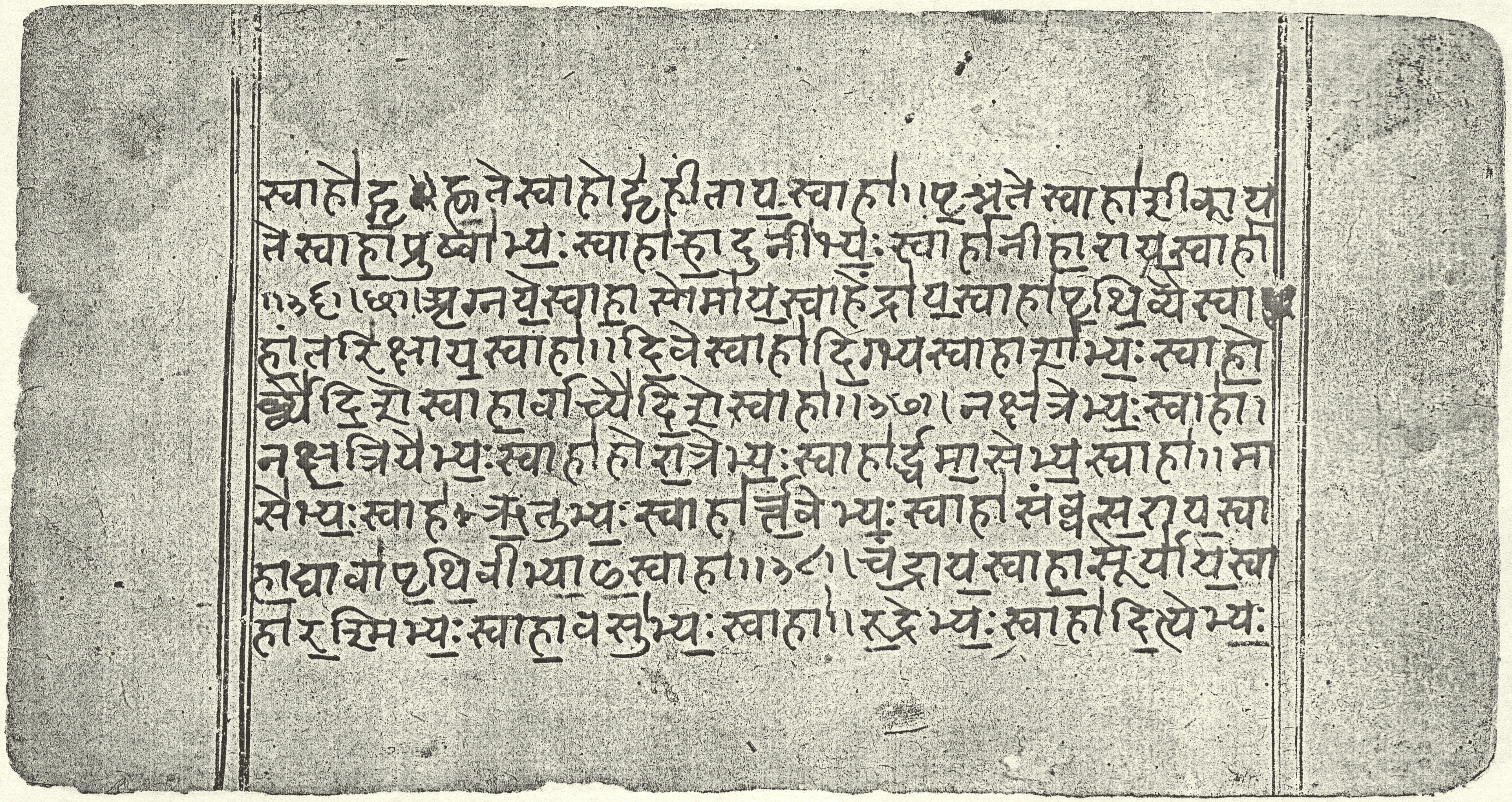

स्वाहोद्गृ[illegible]ह्णते स्वाहोद्गृहीताय स्वाहा॥ पृश्नते स्वाहा शीकाय
ते स्वाहा प्रुष्वाभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहा नीहाराय स्वाहा
॥२६॥६॥ अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेन्द्राय स्वाहा पृथिव्यै स्वा
हान्तरिक्षाय स्वाहा॥ दिवे स्वाहा दिग्भ्यः स्वाहाशाभ्यः स्वाहो
र्व्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा॥२७॥ नक्षत्रेभ्यः स्वाहा।
नक्षत्रियेभ्यः स्वाहाहोरात्रेभ्यः स्वाहार्द्धमासेभ्यः स्वाहा॥ मा
सेभ्यः स्वाह ऋतुभ्यः स्वाहार्त्तवेभ्यः स्वाहा संवत्सराय स्वा
हा द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहा॥२८॥ चन्द्राय स्वाहा सूर्याय स्वा
हा रश्मिभ्यः स्वाहा वसुभ्यः स्वाहा॥ रुद्रेभ्यः स्वाहादित्येभ्यः

315

॥१६८॥

स्वाहा। मरुद्भ्यः स्वाहा। विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा॥३९॥ मूलेभ्यः
स्वाहा। शाखाभ्यः स्वाहा। वनस्पतिभ्यः स्वाहा॥ पुष्पेभ्यः स्वा
हा। फलेभ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा॥४०॥ पृथिव्यै स्वाहा। अंत
रिक्षाय स्वाहा। दिवे स्वाहा। सूर्याय स्वाहा॥ चंद्राय स्वाहा
नक्षत्रेभ्य स्वाहाद्भ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा॥ वनस्पतिभ्य
स्वाहा। परिप्लवेभ्यः स्वाहा। चराचरेभ्यः स्वाहा। सरीसृपे
भ्यः स्वाहा॥४१॥ असवे स्वाहा। वसवे स्वाहा। विभुवे स्वाहा
विवस्वते स्वाहा॥ गणश्रिये स्वाहा। गणपतये स्वाहाभिभु
वे स्वाहाधिपतये स्वाहा॥४२॥ शूषाय स्वाहा। संसर्पा

॥१६९॥

य स्वाहा। चंद्राय स्वाहा। ज्योतिषे स्वाहा॥ मलिंमुचाय स्वाहा।
दिवापतयते स्वाहा॥३०॥ मधवे स्वाहा॥ माधवाय स्वाहा।
शुक्राय स्वाहा। शुचये स्वाहा॥ नभसे स्वाहा। नभस्याय स्वाहे
षाय स्वाहोर्ज्जाय स्वाहा॥ सहसे स्वाहा। सहस्याय स्वाहा। त
पसे स्वाहा। तपस्याय स्वाहा। ऽंहसस्पतये स्वाहा॥३१॥ वा
जाय स्वाहा। प्रसवाय स्वाहा। पिजाय स्वोक्रतवे स्वाहा॥ स्व
स्वाहा। मूर्द्ध्ने स्वाहा। व्यश्नुविने स्वाहा। आंत्याय स्वाहा। त्यायनाय
भ्यै स्वाहा। भौवनाय स्वाहा। भुवनस्य पतये स्वाहाधिपतये स्वा
हा। प्रजापतये स्वाहा॥३२॥ आयुर्यज्ञेन। कल्पतां स्वाहा। प्रा

ह

317

॥१९॥

णोयज्ञेनकल्पताꣳस्वाहा।पानोयज्ञेनकल्पताꣳस्वाहा।व्या
नोयज्ञेनकल्पताꣳस्वाहा॥उदानोयज्ञेनकल्पताꣳस्वाहा।
समानोयज्ञेनकल्पताꣳ[illegible]स्वाहा।चक्षुर्यज्ञेनकल्पता
ꣳस्वाहा।श्रोत्रंयज्ञेनकल्पताꣳस्वाहा॥वाग्यज्ञेनकल्पता
ꣳस्वाहा।मनोयज्ञेनकल्पताꣳस्वाहात्मायज्ञेनकल्पता
ꣳस्वाहा।पृष्ठंयज्ञेनकल्पताꣳस्वाहा॥ब्रह्मयज्ञेनकल्पता
ꣳस्वाहा।यज्ञोयज्ञेनकल्पताꣳस्वाहा।ज्योतिर्यज्ञेनकल्प
ताꣳस्वाहा।स्वर्यज्ञेनकल्पताꣳस्वाहा॥२९॥एकस्मैस्वा
हा।द्वाभ्याꣳस्वाहा।शतायस्वाहैकशतायस्वाहा॥व्युष्ट्यै

॥१९॥

318

स्वाहा स्वर्गाय स्वाहा ॥३४॥छ॥ छ॥ एकविंशत्यनुवाकेषु सप्तच
त्वारिंशत् ॥छ॥ इति शुक्लयजुर्वेदसंहितायां चतुर्विंश
तिमोध्यायः ॥छ॥छ॥ हरिः [illegible] ॥ हिरण्यगर्भः समवर्त्तता
ग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् ॥ स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां
कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१॥ उपयामगृहीतोसि प्रजापतये
त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः सूर्यस्ते महिमा ॥ यस्तेहन्त्संवत्सरे म
हिमा संबभूव यस्ते वायावन्तरिक्षे महिमा संबभूव ॥ यस्ते दि
वि सूर्ये महिमा संबभूव तस्मै ते महिम्ने प्रजापतये स्वाहा देवेभ्यः ॥
२॥छ॥ यः प्राणतो निमिषतो महित्वै क इद्राजा जगतो बभू

॥१८०॥ वे॥ यईशेअ॒स्यद्विपद॒श्चतुष्पदः कस्मैदेवायहविषाविधेम
॥३॥ उपयामगृहीतोसिप्रजापतयेत्वाजुष्टंगृह्णाम्येषतेयो ॥१८०॥
निश्चंद्रमास्तेमहिमा॥ यस्तेरात्रौसंवत्सरेमहिमासंबभूव
यस्तेपृथिव्यामग्नौमहिमासंबभूव॥ यस्तेनक्षत्रेषुचंद्रम
सिमहिमासंबभूवतस्मैतेमहिम्नेप्रजापतयेदेवेभ्यःस्वाहा
॥४॥ युंजंतिब्रध्नमरुषंचरंतंपरितस्थुषः॥ रोचंतेरोचना
दिवि॥५॥ युंजंत्यस्यकाम्याहरीविपक्षसारथे॥ शोणाधृष्णू
नृवाहसा॥६॥ यद्वातोअपोअगनीगन्प्रियामिंद्रस्यतन्वं॥ ए
तंस्तोतरनेनपथापुनरश्वमावर्त्तयासिनः॥७॥ वसवस्त्वा

320

ञ्जंतुगायत्रेणछंद सा रुद्रास्त्वांजंतुत्रैष्टुभेनछंदसा॥आदि
त्यास्त्वांजंतुजागतेनछंदसा॥८॥भूर्भुवःस्वर्ल्लाजीश्न्छाचीश्
न्यव्येगव्यै॥एतदन्नमत्तदेवाएतदन्नमद्धिप्रजापते॥९॥कः
स्विदेकाकीचरतिकउस्विज्जायतेपुनः॥किंस्विद्धिमस्य
भेषजंकिंस्वावपनंमहत॥१०॥सूर्यएकाकीचरतिचंद्रमाजा
यतेपुनः॥अग्निर्हिमस्यभेषजंभूमिरावपनंमहत्॥११॥का
स्विदासीपुर्वचित्तिः॥किंस्विदासी द्बृहद्वयः॥कास्वि
दासीसिलिप्पिलाका स्विदासीपिशंगिला॥१२॥द्यौरा
सीसूर्वचित्तिरश्वआसीद्बृहद्वयः॥अविरासीसिलिप्पिला

॥१७१॥

रात्रिरासीत्पिशंगिला॥१३॥वायुष्ट्वापचतैरवत्वसितग्री
श्छागैः॥ न्यग्रोधश्चमसैःशल्मलिर्वृद्ध्या॥१४॥एषस्यरा
थ्यो:वृषापड्भिश्चतुर्भिरेदगन्॥ब्रह्माकृष्णश्चनोवतुन
मोग्नये॥१५॥संशितोरश्मिनारथः संशितोरश्मिना
हयः॥संशितोअप्स्वप्सुजाब्रह्मासोमपुरोगवः॥१६॥स्वयं
वाजिंस्तन्वंकल्पयस्वस्वयंयजस्वस्वयंजुषस्व॥महिमा
तेन्येननसन्नशे॥१७॥नवाउएतन्म्रियसेनरिष्यसिदे
वं३इदेषिपथिभिःसुगेभिः॥यत्रासतेसुकृतोयत्रतेययुस्त
त्रत्वादेवःसवितादधातु॥१८॥अग्निःपशुरासीत्तेनायजंत

ष ॥१७॥८

322

श्री॥

सएतंलोकमजयद्यस्मिन्नग्निः॥सतेलोकोभविष्यतितंजेष्य
सिपिबैताअपः॥वायुःपशुरासीत्तेनायजंतसएतंलोकमजय
द्यस्मिन्वायुः॥सतेलोकोभविष्यतितंजेष्यसिपिबैताअपः॥
सूर्य्यःपशुरासीत्तेनायजंतसएतंलोकमजयद्यस्मिन्सूर्यः॥
सतेलोकोभविष्यतितंजेष्यसिपिबैताअपः॥१७॥धि॥प्राणा
यस्वाहा॥पानायस्वाहा॥व्यानायस्वाहा॥अंबेअंबिकेअंबालिकेन
मानयतिकश्चन॥ससस्त्यश्वकःसुभद्रिकांकांपीलवासिनी
म्॥१८॥गणानांत्वागणपतिंहवामहेप्रियाणांत्वाप्रियपतिं
हवामहे॥निधीनांत्वानिधिपतिंहवामहेवसोमम॥१९॥

॥१७२॥

आह । मज्जानिगर्भेघमाव मज्जास्थिगर्भेघम ॥ तानुमोचतुरः पदः सं
प्रसारयावा ॥ स्थगौल्लोवे प्राएभ्राथांव्टषावाडीरैतोधारैतोदधातु
॥२२॥ उत्सीक्ष्याग्रवेगुरुं पैहिससंजिंचारयावृषन ॥ यरच्छीणांजी
नुभोजनेन ॥२३॥ यकासको ॥ रांकुं तिकाहलुगितिवंचति ॥ आहं
तिगभेपसोनिगल्लालीतिधारका ॥२४॥ यकोसको ॥ रांकुं तक
आहल्ला ॥ तिवंचति ॥ चिवेक्षतैइवतेमुखमघूर्णमान [illegible] स्तम
भिभोषथाः ॥२५॥ माताचातेपिताचतेमेवृक्षस्यरोहतः ॥ प्रति
लामीतितेपितागभेमुष्टिमतळसयत ॥२६॥ माताचातेपिता
चतेमेवृक्षस्यक्रीडतः ॥ विचक्षतइवतेमुखंब्रह्मन्मात्वंवरोच

॥१७२॥

324

दु॥२७॥ ऊर्ध्वमेनामुच्छ्रापय गिरौ भारꣳ हरन्निव॥ अथास्यै
मध्यमेधताꣳ शीते वाते पुनन्निव॥२८॥ ऊर्ध्वमेनमुच्छ्रयता
द्गिरौ भारꣳ हरन्निव॥ अथास्य मध्यमेजतु शीते वाते पुनन्
निव॥२९॥ यदस्या अꣳहुभेद्याः कृधु स्थूलमुपातसत्॥ मुष्का
विदस्या एजतो गोशफे शकुलाविव॥३०॥ यद्देवासो ललामगुं
प्रविष्टीमिनमाविषुः॥ सक्थ्ना देदिश्यते नारी सत्यस्याक्षिभु
वो यथा॥३१॥ यद्धरिणो यवमत्ति न पुष्टं पशु मन्यते॥ शूद्रा य
दर्यजारा न पोषाय धनायति॥३२॥ यद्धरिणो यवमत्ति न पुष्टं
बहु मन्यते॥ शूद्रो यदर्या[illegible]ये जारो न पोषमनु मन्यते॥३३॥

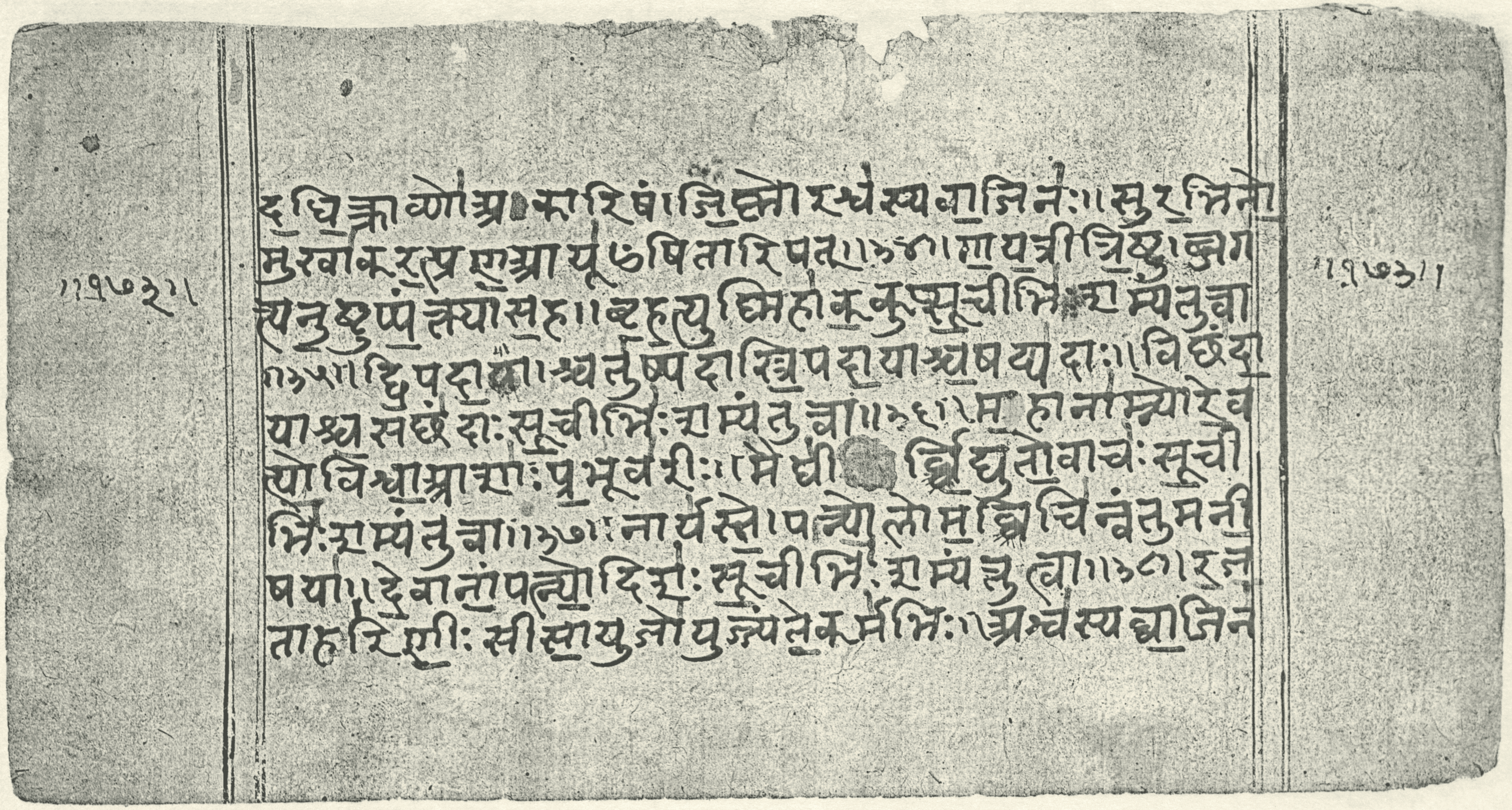

दधिक्राव्णोअकारिषंजिष्णोरश्वस्यवाजिनः॥सुरभिनो
मुखाकरत्प्रणआयूंषितारिषत्॥३२॥गायत्रीत्रिष्टुब्जग
त्यनुष्टुप्पंक्त्यासह॥बृहत्युष्णिहाककुप्सूचीभिःशम्यंतुत्वा
॥३३॥द्विपदायाश्चतुष्पदास्त्रिपदायाश्चषट्पदाः॥विछंदा
याश्चसछंदाःसूचीभिःशम्यंतुत्वा॥३४॥महानाम्न्योरेव
त्योविश्वाआशाःप्रभूवरीः॥मैघीर्विद्युतोवाचःसूची
भिःशम्यंतुत्वा॥३५॥नार्यस्तेपत्न्योलोमविचिन्वंतुमनी
षया॥देवानांपत्न्योदिशःसूचीभिःशम्यंतुत्वा॥३६॥रज
ताहरिणीःसीसायुजोयुज्यंतेकर्मभिः॥अश्वस्यवाजिन

स्यचितिस्सिमाः शाम्यंतु शाम्यंती: ॥३१॥ कुविदंगा यवमंतो यवंचि
यथा दांत्यनुपूर्व्वंच्छि यूय ॥३२॥ हेहैषांघ्रणुहि भोजनानि येवर्हि
षोनमनुक्तिं न जग्मुः ॥३३॥ कस्त्वाछ्यति कस्त्वा विशास्ति
कस्ते गात्रा णि शाम्यति ॥ कउ ते शमिता कविः ॥३४॥ ऋ
तवस्त्वा ऋतुथा पर्व्व शमिता रोध्विशासतु ॥ संवत्सरस्य तेज
सा शमीभिः शाम्यंतु त्वा ॥३५॥ अर्द्धमासाः परूंषि ते मासा
आछ्यंतु शाम्यंतः ॥ अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टं सूदयंतु
ते ॥३६॥ दैव्या अध्वर्यव स्त्वाछ्यंतु विच शासतु ॥ गात्राणि पर्व
णास्ते सिमाः छ्यंवंतु शाम्यंती: ॥३७॥ द्यौस्ते पृथिवी अंतरिक्ष
तु

७५

327

॥१८४॥

वायुष्छिद्रंपृणातुते॥सूर्यस्तेनक्षत्रैःसहलोकंकृणोतुसाधु
या॥४३॥शंतेपरेभ्योगात्रेभ्यःशंमस्त्ववरेभ्यः॥शमस्थभ्योम
ज्जभ्यःशम्वस्तुतन्वैतव॥४४॥कस्विदेकाकीचरतिकउस्वि
ज्जायतेपुनः॥किꣳस्विद्धिमस्यभेषजंकिम्वावपनंमहत्॥४५॥
सूर्यएकाकीचरतिचंद्रमाजायतेपुनः॥अग्निर्हिमस्यभेषजं
भूमिरावपनंमहत्॥४६॥किꣳस्वित्सूर्यसमंज्योतिःकिꣳस
मुद्रसमꣳसरः॥किꣳस्वित्पृथिव्यैवर्षीयःकस्यमात्रानविद्य
ते॥४७॥ब्रह्मसूर्यसमंज्योतिर्द्यौःसमुद्रसमꣳसरः॥इन्द्रःपृ
थिव्यैवर्षीयान्गोस्तुमात्रानविद्यते॥४८॥पृच्छामित्वाचितेन

॥१८४॥

328

येदेवसख यदि त्वमत्र मनसा जगंथ।।येषु विष्णुस्त्रिषु पदेष्वे
ष्टस्तेषु विश्वं भुवनमाविवेश।।५०।।अ[illegible]पि तेषु त्रिषु पदेष्वस्मि
येषु विश्वं भुवनमाविवेश।।सद्यः पर्येमि पृथिवीमुत द्यामेकेनां
गेन दिवो अस्य पृष्ठं।।५१।।केष्वंतः पुरुष आविवेश कान्यंतः पुर
षे अर्पितानि।।एतद्ब्रह्मन्नुप वल्हामसि त्वा किं स्विन्नः प्रतिवो
चास्यत्र।।५२।।पंचस्वंतः पुरुष आविवेश तान्यंतः पुरुषे अर्पि
तानि।।एतत्वात्र प्रतिमन्वानो अस्मि न मायया भवस्युत्तरो म
त्।।५३।।का स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किं स्विदासी[illegible]द्बृहद्वयः।
का स्विदासीत्पिलिप्पिला का स्विदासीत्पिशंगिला।।५४।।

॥१७५॥

द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्वआसीद्बृहद्वयः॥अविरासीत्पिलिप्पि
लारात्रिरासीत्पिशंगिला॥५४॥काईमरेपिशंगिलाकाईंकु
रुपिशंगिला॥कईमास्कंदमर्षतिकईंपंथांविसर्प्पति॥५५॥
अजारेपिशंगिलाश्वाविकुरुपिशंगिलौ॥शशआस्कंदम
र्षत्यहिःपंथांविसर्प्पति॥५६॥कत्यस्यविष्ठाःकत्यक्षराणि
कतिहोमासःकतिधासमिद्धः॥यज्ञस्यत्वाविदथापृच्छमत्र
कतिहोतारऋतुशोयजंति॥५७॥षडस्यविष्ठाःशतमक्ष
राण्यशीतिर्होमाःसमिधोहतिस्रः॥यज्ञस्यतेविदथाप्रब्रवी
मिसप्तहोतारऋतुशोयजंति॥५८॥कोअस्यावेदभुवनस्य

॥१७५॥

330

नाभिंकोद्यावापृथिवीअंतरिक्षं।कःसूर्यस्यवेदबृहतोजनित्रं
कोवेदचंद्रमसंयतोजाः॥५९॥वेदाहमस्यभुवनस्यनाभिंवेद
द्यावापृथिवीअंतरिक्षं।वेदसूर्यस्यबृहतोजनित्रमथोवेदचं
द्रमसंयतोजाः॥६०॥पृच्छामित्वापरमंतंपृथिव्याःपृच्छामियत्र
भुवनस्यनाभिः।पृच्छामित्वावृष्णोअश्वस्यरेतःपृच्छामिवा
चःपरमंव्योम॥६१॥इयंवेदिःपरोअंतःपृथिव्याअयंयज्ञोभुव
नस्यनाभिः।अयंसोमोवृष्णोअश्वस्यरेतोब्रह्मायंवाचःप
रमंव्योम॥६२॥सुभूःस्वयंभूःप्रथमोंतर्महत्यर्णवे।दधेह
गर्भमृत्वियंयतोजातःप्रजापतिः॥६३॥होतायक्षत्प्रजापति

331

॥१९०९१॥

ꣳसोमस्य महिम्नः॥ जुषन्तां पिबन्तु सोमꣳ होतर्यज॥६४॥ प्रजा
पते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परि ता बभूव॥ यत्कामास्ते
जुहुमस्तन्नो अस्तु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्॥६५॥छ॥छ॥
एवं द[illegible]शानुवाकेषु सप्तषष्टिः॥छ॥ इति शुक्लयजुर्वेदसंहितायां
पंचविंशतिमोध्यायः॥छ॥ [illegible] हरिः ॐ म॥ अश्वस्तूपरो गो
मृगस्ते प्राजापत्याः [illegible] कृष्ण[illegible]ग्रीव आग्नेयो रराटे॥ पुरस्ता
त्सारस्वती मेष्यधस्ताद्धन्वोः॥१॥ आश्विनावधोरामौ॥ बा
ह्वोः सोमापौष्णः श्यामो नाभ्याꣳ सौर्ययामौ॥ श्वेतश्च कृष्ण
श्च पार्श्वयोः॥२॥ त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ॥ सक्थ्योर्वायव्यः श्वेतः

॥१९०९१॥

332

पुष्ठइंद्रायस्वपस्याय[illegible]वेहद्वैष्णवोवामनः॥ रोहितोधूम्ररोहितः
कर्कंधुरोहितस्तेसोम्याबभ्रुररुणबभ्रुःशुकबभ्रुस्तेवारुणाः॥२॥
शितिरंध्रोन्यतःशितिरंध्रः॥ समंतशितिरंध्रस्तेसावित्राः॥ शितिबा
हुरन्यतशितिबाहुःसमंतशितिबाहुस्तेबार्हस्पत्याः॥३॥ पृषतीक्षुद्र
पृषतीस्थूलपृषतीतामैत्रावरुण्यः॥४॥ शुद्धवालःसर्वशुद्धवालो
मणिवालस्तआश्विनाः॥ श्येतःश्येताक्षोरुणस्तेरुद्रायपशुपते
यकर्णायामाः॥५॥ अवलिप्तारौद्राः॥ नभोरूपाःपार्जन्याः॥
पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्तेमारुताः॥६॥ फल्गूर्लोहि
तोर्णीपलक्षीताःसारस्वत्यः॥ प्लीहाकर्णःशुंठाकर्णोध्यालोहक

333

र्णस्तेत्वाष्ट्राः॥७॥कृष्णग्रीवःशितिकक्षोंऽजिसक्थस्तऐंद्राग्नाः
कृष्णांजिरल्पांजिर्महांजिस्तउषस्याः॥८॥शिल्पावैश्वदेव्यो
रोहिण्यस्त्र्यवयोवाचेविज्ञाताअदित्यैसरूपाधात्रेवत्सतर्योदे
वानांपत्नीभ्यः॥९॥कृष्णग्रीवाआग्नेयाःशितिभ्रवो[illegible]वसू
नांरोहितारुद्राणां॥श्वेताअवरोकिणआदित्यानांनभोरूपाः
पार्जन्याः॥१०॥उन्नतऋषभोवामनस्तऐंद्रावैष्णवाउन्नतःशि
तिबाहुःशितिपृष्ठस्तऐंद्राबार्हस्पत्याः॥शुकरूपावाजिनाःक
ल्माषाआग्निमारुताःश्यामाःपौष्णाः॥११॥एताऐंद्राग्नाद्विरू
पाअग्नीषोमीयावामनाअनड्वाहआग्नावैष्णवावशामैत्रा

वरुण्योऽन्यत एन्यो मैत्र्यः॥१२॥ कृष्णग्रीवा आग्नेया। बभ्रवः सौ
म्याः श्वेतो वायव्याऽविज्ञाता अदित्यै॥ सरूपा धात्रे वत्सतर्यो दे
वानां पत्नीभ्यः॥१३॥ कृष्णा भौमा। धूम्रा आन्तरिक्षा बृहन्तो दि
व्याः॥ शबला वैद्युताः सिध्मास्तारकाः॥१४॥ धूम्रान्वसन्ताया
लभते श्वेतान्ग्रीष्माय कृष्णान्वर्षाभ्योऽरुणाञ्छरदे। पृषतो हे
मन्ताय पिशंगांछिशिराय॥१५॥ त्र्यवयो गायत्र्यै। पंचावयस्त्रि
ष्टुभे दित्यवाहो जगत्यै। त्रिवत्साऽनुष्टुभे तुर्यवाह उष्णिहे॥१६॥
पष्ठवाहो विराज उक्षाणो बृहत्या ऋषभाः ककुभेऽनड्वाहः
पंक्त्यै धेनवोऽतिछन्दसे॥१७॥ कृष्णग्रीवा आग्नेया बभ्रवः सौ

335

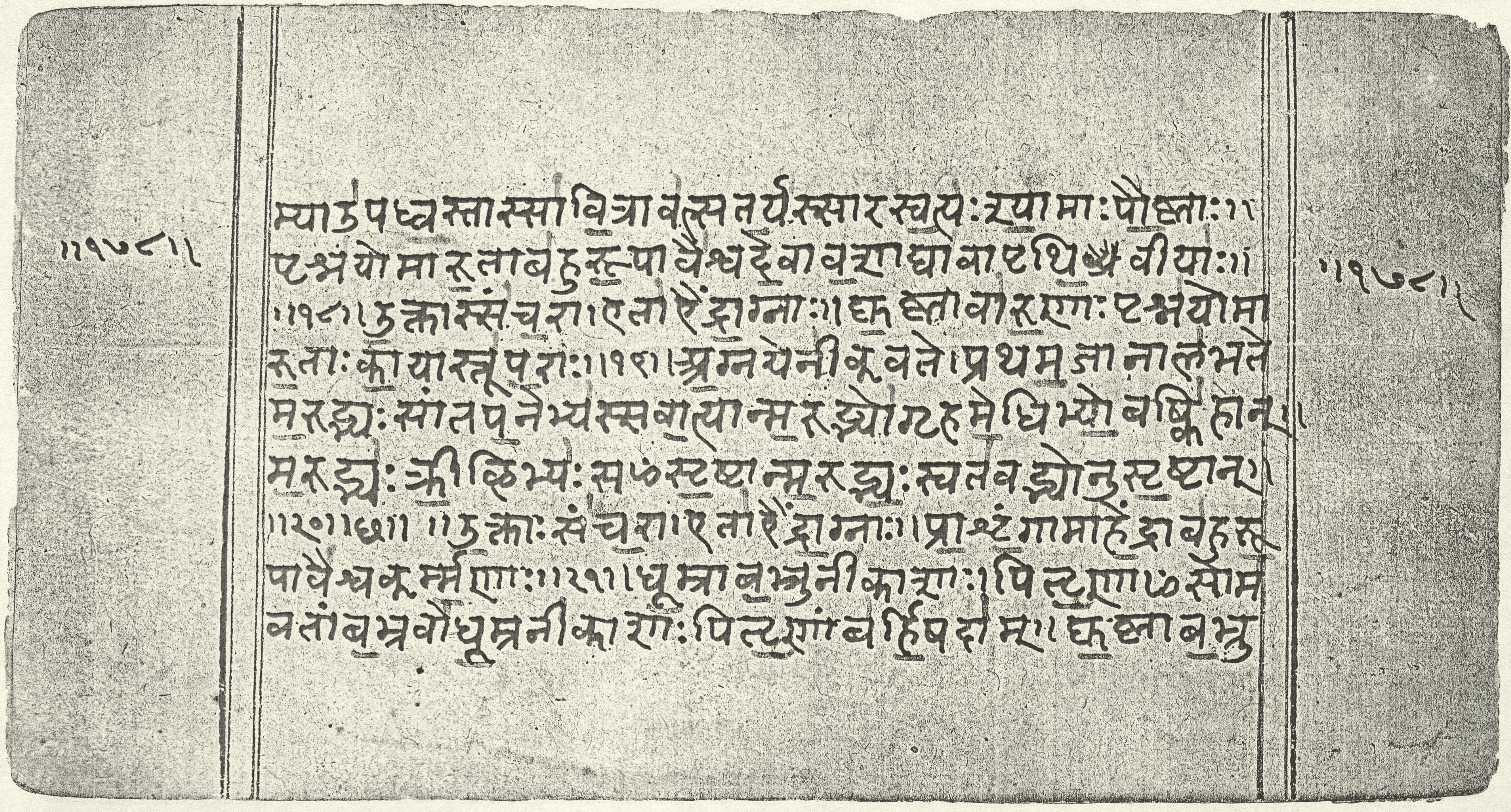

।।१७८।।

स्यादुपध्वस्तास्सावित्रावत्सतर्यस्सारस्वत्यः श्यामाः पौष्णाः ।।
पृश्नयो मारुता बहुरूपा वैश्वदेवा वशा द्यावापृथिवीयाः ।।
।।१८।। उक्तास्संचरा एता ऐंद्राग्नाः ।। कृष्णा वारुणाः पृश्नयो मा-
रुताः कायास्तूपराः ।।१९।। अग्नयेनीकवते प्रथमजानालभते
मरुद्भ्यः सांतपनेभ्यस्सवात्यान्मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यो बष्किहान् ।।
मरुद्भ्यः क्रीळिभ्यः सꣳसृष्टान्मरुद्भ्यः स्वतवद्भ्योनुसृष्टान् ।
।।२०।। छ।। ।। उक्ताः संचरा एता ऐंद्राग्नाः । प्राशृंगा माहेंद्रा बहुरू-
पा वैश्वकर्मणाः ।।२१।। धूम्रा बभ्रुनीकाशाः । पितृणाꣳ सोम-
वतां बभ्रवो धूम्रनीकाशाः पितृणां बर्हिषदाम ।। कृष्णा बभ्रु

।।१७८।।

336

नीकाशाः पितृणामग्निष्वात्तानां कृष्णाः पृषंतस्त्रैयंबकाः
॥१८॥ उक्ताः संचरा एताः शुनासीरीयाः ॥ श्वेता वायव्याः श्वे
ताः सौर्याः ॥१९॥ वसंताय कपिंजलानालभते ग्रीष्माय क
लविंकान्वर्षाभ्यस्तित्तिरीञ्छरदे वर्तिकाः ॥ हेमंताय ककरां
छिशिराय विककरान् ॥२०॥ समुद्राय शिशुमारानाल
भते पर्जन्याय मंडूकानद्भ्यो मत्स्यान् ॥ मित्राय कुलीप
यान्वरुणाय नाक्रान् ॥२१॥ सोमाय हंसानालभते वा
यवे बलाका इंद्राग्निभ्यां क्रुंचान् ॥ मित्राय मद्गून्वरुणाय
चक्रवाकान् ॥२२॥ अग्नये कुटरूनालभते वनस्प

337

तिभ्यउलूकानग्नीषोमाभ्यांचाषान्॥ अश्विभ्यांमयूरान्मित्राव
रुणाभ्यांकपोतान्॥२७॥ सोमायलबानालभतेत्वष्ट्रेकौ
लीकान्गोषादीर्देवानांपत्नीभ्यः॥ कुलीकादेवजामिभ्योग्न
येगृहपतयेपारुष्णान्॥२८॥ अह्नेपारावतानालभतेरात्र्यै
सीचापूरहोरात्रयोःसंधिभ्योजतूः॥ मासेभ्योदात्यौहान्संव
त्सरायमहतःसुपर्णान्॥२९॥ भूम्याआखूनालभतेंतरिक्षा
यपांक्त्रान्दिवेकशान्॥ दिग्भ्योनकुलान्बभ्रुकानवांतर
दिशाभ्यः॥३०॥ वसुभ्यऋश्यानालभतेरुद्रेभ्योरुरू
नादित्येभ्योन्यंकून्॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यःपृषतान्साध्येभ्यः

338

कुलुंगान् ॥२७॥ ईशानाय परस्वतऽआलभते मित्राय गौरान्व
रुणाय महिषान् ॥ बृहस्पतये गवयाँस्त्वष्ट्रऽउष्ट्रान् ॥२८॥
प्रजापतये पुरुषान् हस्तिनऽआलभते वाचे प्लुषीन् चक्षुषे
मशकांछ्रोत्राय भृंगाः ॥२९॥ प्रजापतये च वायवे च गोमृगो व
रुणायारण्यो मेषो यमाय कृष्णो मनुष्यराजाय मर्कटः । शा
र्दूलाय रोहिदृषभाय गवयी क्षिप्रश्येनाय वर्त्तिका नीलंगोः
कृमिः समुद्राय शिशुमारो हिमवते हस्ती ॥३०॥ मयुः प्राजाप
त्यऽउलो हलिक्ष्णो वृषदंशस्ते धात्रे दिशांकंको धुंक्षाग्नेयी
कलविंको लोहिताहिः पुष्करसादस्ते त्वाष्ट्रा वाचे क्रुंचः ॥३१॥

॥९८०॥

सोमाय कुलुंग॥ आरण्यो ऽजो नकुलः शका ते पौष्णाः क्रो
ष्टा मायोरिंद्रस्य गौरमृगः॥ पिद्वो न्यंकुः कक्कटस्तेनुमत्यै प्र
तिश्रुत्कायै चक्रवाकः॥३२॥ सौरी बलाका॥ शार्गः सृजयः शया
ण्डकस्ते मैत्राः सरस्वत्यै शारिः पुरुषवाक्श्वाविद्भौमी॥
शार्दूलो वृकः पृदाकुस्ते मन्यवे सरस्वते शुकः पुरुषवाक्॥
॥३३॥ सुपर्णः पार्जन्य॥ आतिर्वाहसो दर्विदा ते वायवे बृह
स्पतये वाचस्पतये पैंगराजो ऽलज आंतरिक्षः॥ प्लवो मद्गु
र्मत्स्यास्ते नदीपतये द्यावापृथिवीयः कूर्मः॥३४॥ पुरुषमृ

॥९८०॥

340

रस्वत्याग्रजिह्वंजिह्वायाउत्सादम॥अवक्रंदेनतालुवा
जंहनुभ्यामपआस्येनवृषणमांडाभ्याम॥१॥आदित्यां
श्मश्रुभिः।पंथानंभ्रूभ्यांद्यावापृथिवीवर्त्तोभ्यांविद्युतंक
नीनकाभ्यां॥शु क्लायस्वाहाकृष्णायस्वाहापार्याणिप
क्ष्माण्यवार्याइक्षवोवार्याणिपक्ष्माणिपार्याइक्षवः॥२॥
वातंप्राणेनापानेननासिकेउपयाममधरेणौष्ठेनसदुत्त
रेण॥प्रकाशेनांतरमनूकाशेनबाह्यंनिवेष्यंमूर्ध्नास्तनयि
त्नुंनिर्बाधेनाशनिंमस्तिष्केणविद्युतंकनीनकाभ्यां॥३॥
कर्णाभ्यांश्रोत्रंश्रोत्राभ्यांकर्णौतेदनीमधरकंठेना

गश्चंद्रमसो।गोधाकालकादार्वाघाटस्तैवनस्पतीनां।ककृ
वाकुःसाविश्रोहृ(सोवालस्य॥नाक्रोमकरःकुलीपयस्तेकू
पारस्यकृपियेन्द्राल्लोकः॥३९॥ऐरंपक्रो।मंडूकोमूषिकातित्रि
रिस्तेसर्पाणांलोपाश्राश्मिनःह्यस्तोराश्रौ॥अक्षोजलूःसु
पिलीकालइतरज्जनानांज्ञहंकावेष्टवी॥४०॥अन्यवापोड्डना
सानाम॥श्वयोमयूरःसुपर्णस्तेगंधर्वाणामपामुद्रोमासांकू
र्म्यपः॥रोहिकुंडुणाचीगोलत्रिकातेप्सरसांमत्स्यवेस्तितः।
॥४१॥वर्षाहूरतुनामाखुःकरोमांशालस्तेपित्रणांबली
याजगरोवसूनाकूपिंजलः॥कूपोलकल्कमःशाशास्तेनिर्झर

६४

॥१८२॥

त्येव स्त्रण्याय राज्यो मर्षः ॥ ३७ ॥ अदित्यै आदित्यानामुष्ट्रो ● घृ
णीवान्वार्ध्रीनसस्ते मत्या अरण्याय सृमरो रुरू रौद्रः ॥ क्व
यिः कुटरुर्दात्यौहस्ते वाजिनां कामाय पिकः ॥ ३९ ॥ खड्गो
वैश्वदेवः श्वा कृष्णः कर्णो गर्दभस्तरक्षुस्ते रक्षसामिंद्राय
सूकरः ॥ सिंहो मारुतः ● कृकलासः पिप्पका शकुनि
स्ते शरव्यायै विश्वेषां देवानां पृषतः ॥ ४० ॥ छ ॥ छ ॥ अध्या
नुवाकेषु चतुश्चत्वारिंशत ॥ छ ॥ छ ॥ इति शुक्लयजुर्वेद संहिता
यां चतुर्विंशतिमोध्यायः ॥ छ ॥ हरिः ॐ ॥ शादं दद्भिर
वकां दंतमूलैर्मृदं बर्स्वैस्तेगां दं● ष्ट्राभ्यां सर

॥१८२॥

342

॥१८२॥

पः शुष्ककंठेन चित्रं मन्याभिः ॥ अदितिꣳ शीर्ष्णा निर्ऋतिं
निर्ज्जर्ज्जल्प्येन शीर्ष्णा संक्रोशैः प्राणान्रेष्माणꣳ स्तुपेन ॥
॥१॥ मशकान्केशैः ॥ इंद्रꣳ स्वपसा वहेन बृहस्पतिꣳ श
कुनिसादेन कूर्मान् ॥ शफै राक्रमणꣳ स्थूराभ्यामृक्षला
भिः कपिंजलान् ॥२॥ जवं जंघाभ्याम ध्वानं बाहुभ्यां जां
बीलेनारण्यमग्निमतिरुग्भ्यां ॥ पूषणं दोर्भ्यामश्विनाव
ꣳसाभ्याꣳ रुद्रꣳ रोराभ्याम् ॥१॥ अग्नेः पक्षतिर्वायोर्नि
पक्षतिरिंद्रस्य तृतीया पां चतुर्थ्या ॥ फः अदित्यै पंचमीद्राण्यै

॥१८२॥

षष्ठी मरुताꣳ सप्तमी बृहस्पतेरष्टमी ॥ अर्यम्णो नवमी धा
तुर्दशमीन्द्रस्यैकादशी वरुणस्य द्वादशी यमस्य त्रयोदशी
॥७॥ इन्द्राग्न्योः पक्षतिः ॥ सरस्वत्यै निपक्षतिर्मित्रस्य तृ
तीया सोमस्य चतुर्थी ॥ निर्ऋत्यै पंचम्यग्नीषोमयोः षष्ठी स
र्पाणाꣳ सप्तमी विष्णोरष्टमी ॥ पूष्णो नवमी त्वष्टुर्दशमी
न्द्रस्यैकादशी वरुणस्य द्वादशी यमस्य त्रयोदशी ॥ द्यावा
पृथिव्योर्दक्षिणं पार्श्वं विश्वेषां देवानामुत्तरम् ॥८॥ म
रुताꣳ स्कन्धा ॥ विश्वेषां देवानां प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वि

॥९८३॥

तीयादिशानांतृतीयोवायोःपुछमग्नीषोमयोर्भासदौ॥
क्रुंचौश्रोणिभ्यामिंद्राबृहस्पतीऊरुभ्यांमित्रावरुणावल्गा
भ्यामाक्रमणंस्थूराभ्यांबलंकुष्ठोभ्याम्॥९॥पूषणंव
निष्ठुनांधाहीनस्थूलगुदयासर्पान्गुदाभिर्विह्रुतआंत्रैर
पोवस्तिनावृषणमांडभ्याम्॥वाजिनंशेपेनप्रजां
रेतसाचाषान्पित्तेनप्रदरान्पायुनाकूश्मांछकपिंडैः॥१०॥
इंद्रस्यक्रोडोदित्यैपाजस्यंदिशांजत्रवोदित्यैभसत्।
जीमूतान्हृदयौपशेनांतरिक्षंपुरीतता॥११॥नभउद

य॥९८३॥

346

ष्ठीला च क्रवाकौ मतस्नाभ्यां दिवं पृष्ठ्याभ्यां गिरीन्प्लाशि
भिः। उपलान्प्लीह्ना वल्मीकान्क्लोमभिर्ग्लौभिर्गुल्मा
न्हिराभिः स्रवंतीः। ह्रदान्कुक्षिभ्यांᳪ समुद्रमुदरे
ण वैश्वानरं भस्मना ॥१२॥ विधृतिं नाभ्या घृतᳪ रसे
नापो यूष्णा मरीचीर्विप्रुड्भिर्नीहारमूष्मणा शीनं वस
या प्रुष्वाश्रुभिः। ह्रादुनीर्दूषीकाभिरस्ना र
क्षाᳪसि चित्राण्यंगैर्नक्षत्राणि रूपेण पृथिवीं त्व
चा जुंबकाय स्वाहा ॥१३॥ हिरण्यगर्भः समवर्त

347

॥१८४॥

ताग्रेभूतस्यजातःपतिरेकआसीत॥सदाधारपृथिवीं
द्यामुतेमांकस्मैदेवायहविषाविधेम॥१४॥यःप्राणतो
निमिषतोमहित्वैकइद्राजाजगतोबभूव॥यईशेअ
स्यद्विपदश्चतुष्पदःकस्मैदेवायहविषाविधेम॥१५॥
यस्येमेहिमवंतोमहित्वायस्यसमुद्रंरसयासहाहुः
यस्येमाःप्रदिशोयस्यबाहूकस्मैदेवायहविषाविधे
म॥१६॥यआत्मदाबलदायस्यविश्वउपासतेप्रशिषंय
स्यदेवाः॥यस्यछायामृतंयस्यमृत्युःकस्मैदेवायह

॥१८४॥

348

विषा विधेम ।।१७।। आ नो भद्राः क्रतवो यंतु विश्वतो दब्धा
सो अपरीतास उद्भिदः ।। देवा नो यथा सदमिद्वृधे अ सन्न
प्रायुवो रक्षितारो दिवे दिवे ।।१८।। देवानां भद्रा सुम
तिर्ऋजूयतां देवानाꣳ रातिरभि नो निवर्त्तताम् ।। दे
वानाꣳ सख्यमुपसेदिमा वयं देवा न आयुः प्रतिरंतु
जीवसे ।।१९।। तान्पूर्व्वया निविदा हूमहे वयं भगं मि
त्रमदितिं दक्षमस्रिधम् ।। अर्यमणं वरुणꣳ सोमम
श्विना सरस्वती नः सुभगा मयस्करत् ।।२०।। त

349

॥१८५॥

न्नो। वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तत्पिता
द्यौः॥ तद्ग्रावाणः सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृ
णुतं धि[illegible]ष्ण्या युवं॥२१॥ तमीशानं जगतस्तस्थु
षस्पतिं धियंजिन्वमवसे हूमहे वयम्॥ पूषा नो यथा
वेदसामसद्वृधे रक्षिता पायुरद[illegible]ब्धः स्वस्तये।
॥२२॥ स्वस्ति न इंद्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्व
वेदाः॥ स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमि स्वस्ति नो बृहस्प
तिर्दधातु॥२३॥ पृषदश्वा मरुतः। पृश्निमातरः शु[illegible]

॥१८५॥

350

ंयावानोविदथेषुजग्मयः।अग्निजिह्वामनवःसूरच
क्षसोविश्वेनोदेवाअवसागमन्निह॥७॥भद्रंकर्णे
भिः।शृणुयामदेवाभद्रंपश्येमाक्षभिर्यजत्राः।स्थिरै
रंगैस्तुष्टुवाꣳसस्तनूभिर्व्यशेमदेवहितंयदायुः॥८॥
शतमिन्नुशरदोअंतिदेवायत्रानश्चक्राजरसंतनू
नां।पुत्रासोयत्रपितरोभवंतिमानोमध्यारीरिष
तायुर्गंतोः॥९॥अदितिर्द्यौरदितिरंतरिक्षमदितिर्मा
तासपितासपुत्रः।विश्वेदेवाअदितिःपंचजनाअदि

351

तिर्ज्जातमदितिर्ज्जनित्वं ॥२३॥ मानो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिंद्र ऋभुक्षा मरुतः परिख्यन् ॥ यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि ॥२४॥ यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयंति ॥ सुप्राङजो मेम्यद्विश्वरूप इंद्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः ॥२५॥ य एषच्छागः ॥ पुरो अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः ॥ अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेदेनं सौश्रवसाय जिन्वति ॥२६॥ यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रि

352

र्मानुषाः पर्यश्वं नयंति ॥ अत्रापूष्णः प्रथमो भाग एति यज्ञं
देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः ॥८१॥ होता[illegible]र्युरावया अग्निमिं
धो ग्रावग्राभ उत शंस्ता सुविप्रः ॥ तेन यज्ञेन स्वरंकृ
तेन स्विष्टेन वक्षणा आ पृणध्वम् ॥८२॥ यूपव्रस्का उत ये
यूपवाहाश्चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति ॥ ये चार्वते पचनं
संभरंत्युतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु ॥८३॥ उप प्रागा
त्सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशा उप वीतपृष्ठः ॥ अन्वेनं
विप्रा ऋषयो मदंति देवानां पुष्टे चकृमा सुबंधुम् ॥८४॥

ध्व

प

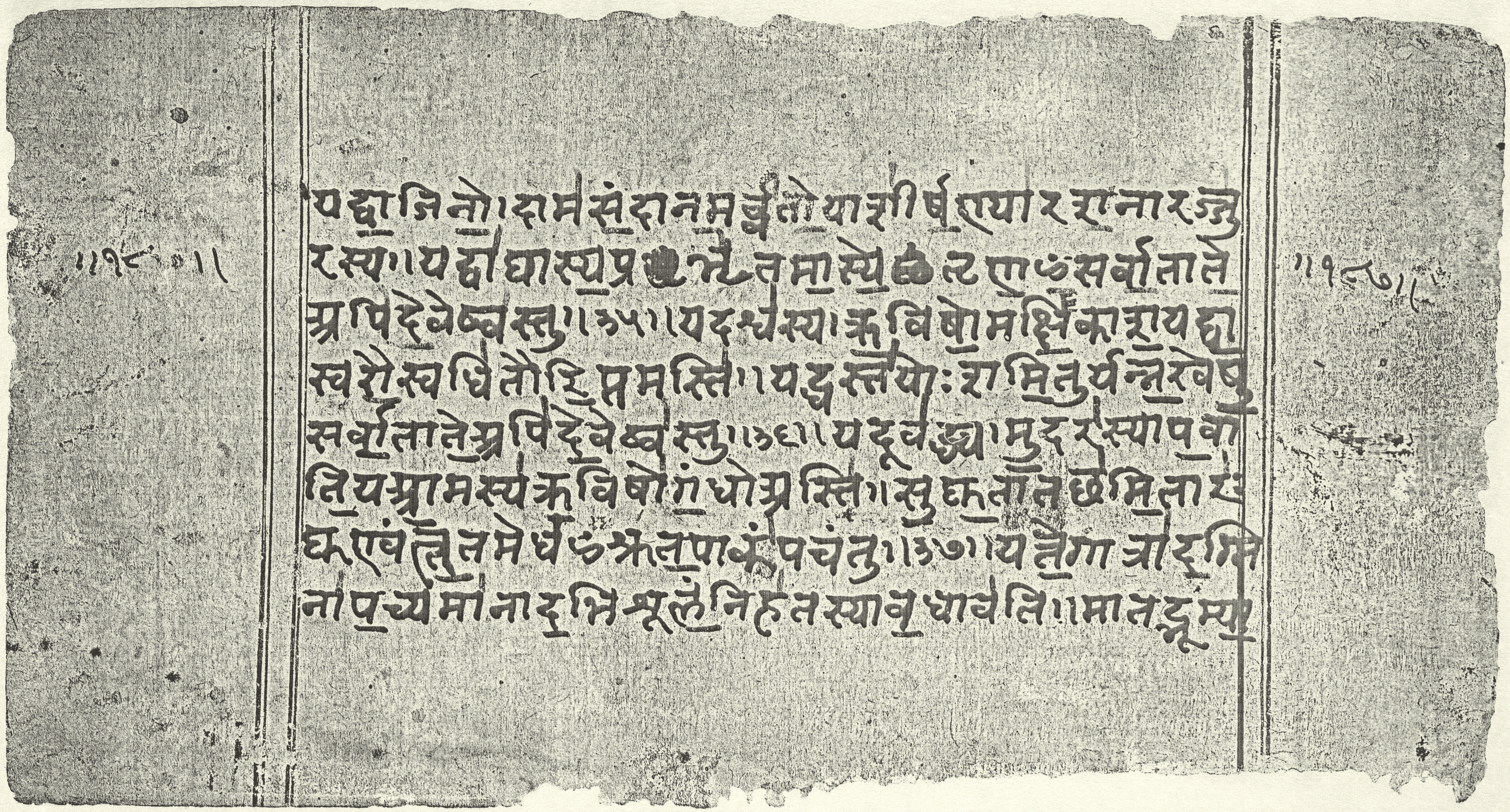

॥१८०॥

यद्वाजिनोदामसंदानमर्वतोयाशीर्षण्यारशनारज्जु
रस्य॥यद्वाघास्यप्रभृतमास्येतृणं॥सर्वाताते
अपिदेवेष्वस्तु॥३५॥यदश्वस्य।क्रविषोमक्षिकाशयद्वा
स्वरौस्वधितौरिप्तमस्ति॥यद्धस्तयोःशमितुर्यन्नखेषु
सर्वातातेअपिदेवेष्वस्तु॥३६॥यदूवध्यमुदरस्यापवा
तियआमस्यक्रविषोगंधोअस्ति॥सुकृतातच्छमितारः
कृण्वंतूतमेधंशृतपाकंपचंतु॥३७॥यत्तेगात्रादग्नि
नापच्यमानादभिशूलंनिहतस्यावधावति॥मातद्भूम्या

॥१८७॥

354

माश्रिषन्मातृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु ॥ ३८ ॥ ये वाजि
नं परिपश्यंति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति ॥ ये चा
र्वतो मांसभिक्षामुपासत उतो तेषामभिगूर्त्तिर्न इन्वतु
॥ ३९ ॥ यन्नीक्षणं मांस्पचन्या उखाया या पात्राणि यू
[illegible] ष्ण आसेचनानि । ऊष्मण्यापिधाना चरूणामंकाः
सूनाः परि भूषंत्यश्वं ॥ ४० ॥ मा त्वाग्निर्ध्वनयीद्धूमगं
धिर्मोखा भ्राजंत्यभि विक्त जघ्रिः । इष्टं वीतमभिगूर्त्तं व
षट्कृतं तं देवासः प्रति गृभ्णंत्यश्वं ॥ ४१ ॥ निक्रमणं निष

।।१८८।।

द्नं।विवर्त्तनंयच्चपड्वीशमर्वतः।।यच्चपपौयच्चघासिंजघा
ससर्वाताते अपिदेवेष्वस्तु।।४४।।यदश्वायवासउपस्तृणं
त्यधीवासंयाहिरण्यान्यस्मै।।संदानमर्वंतंपड्वीशंप्रिया
देवेष्वायामयंति।।४५।।इमानुकंभुवनासीषधामेंद्रश्च
विश्वेचदेवाः।।आदित्यैरिंद्रःसगणोमरुद्भिरस्मभ्यंभे
षजाकरत्।।यज्ञंचनस्तन्वंचप्रजांचादित्यैरिंद्रःसहसी
षधाति।।४६।।अग्नेत्वन्नोअंतमउतत्राताशिवोभवावरू
थ्यः।।वसुरग्निर्वसुश्रवाअच्छानक्षिद्युमत्तमꣳरयिंदाः।

।।१८८।।

356

तंवाशोचिष्ठदीदिवःसुम्नायनूनमीमहेसखिभ्यः॥५॥
॥४॥४६॥षोडशानुवाकेषुषट्चत्वारिंशत॥४६॥इतिशुक्लय
जुर्वेदसंहितायांसप्तविंशतितमोध्यायः॥२७ [illegible] ॥हरिः ॐ॥
अग्निश्चपृथिवीचसन्नतेतेमेसन्न [illegible] मतामदोवा
युश्चांतरिक्षंचसन्नतेतेमेसन्नमतामदऽआदित्यश्चद्यौ
श्चसन्नतेतेमेसन्नमतामदऽआपश्चवरुणश्चसन्नते
तेमेसन्नमतामदः॥सप्तसंसदोअष्टमीभूतसाधनी
॥१॥सकामाँअध्वनःकुरुसंज्ञानमस्तुमेमुना॥यथे

357

॥१८२॥

मां वाचं कल्याणीमावदानि जनेभ्यः ॥२॥ ब्रह्म राजन्या
भ्याꣳ शूद्राय चार्याय च स्वाय चारणाय च ॥ प्रियो देवानां
दक्षिणायै दातुरिह भूयासमयं मे कामः समृध्यतामुप
मादो नमतु ॥३॥ बृहस्पते अति । यदर्यो अर्हाद्द्युमद्विभाति
क्रतुमज्जनेषु ॥ यद्दीदयच्छवस ऋतप्रजात तदस्मासु
द्रविणं धेहि चित्रम् ॥ उपयामगृहीतोसि बृहस्पतये
त्वैष ते योनिर्बृहस्पतये त्वा ॥४॥ इन्द्र गोमन्निहा याहि
पिबा सोमꣳ शतक्रतो ॥ विद्यद्भिर्ग्रावभिः सुतम् ॥ उपया

॥१८२॥

श्री

358

मगृहीतोसीद्रायत्वागोमतएषतेयोनिरिंद्रायत्वागोम
ते॥५॥ऋतावानंवैश्वानरं॥ऋतस्यज्योतिषस्पतिम॥
अजस्रंघर्ममीमहे॥उपयामगृहीतोसिवैश्वानरायत्वैष
तेयोनिर्वैश्वानरायत्वा॥६॥वैश्वानरंहवामहेऋतस्य
ज्योतिषस्पतिं॥अजस्रंघर्ममीमहे॥उप ॥मगृहीतोसि
वैश्वानरायत्वैषतेयोनिर्वैश्वानराय ॥वैश्वानरो
नऊतयआप्रयातुपरावतः॥अग्निरुक्थेनवाहसा॥उ
पयामगृहीतोसिवैश्वानरायत्वैषतेयोनिर्वैश्वानराय

359

॥१९०॥

गो

न्वा॥८॥वैश्वानरस्य सुमतौ।स्याम राजा हि कं भुवनाना
मभिश्रीः॥इतो जातो विश्वमिदं विचष्टे वैश्वानरो यतते
सूर्येण॥कृपया मम्टहीतोसि वैश्वानरा[illegible]वृषते यो नि वै
श्वानरो य न्वा॥९॥मरु[illegible]वं शं दद्रा व्टषु भो रण्याय पि
बा सोम मनुष्वधं मदाय॥आसिंचस्व जठरे मध्व ऊर्मिं
त्वं राजासि प्रतिपत्सुतानां॥कृपया मम्टहीतोसी द्राय
त्वा मरु[illegible]त्वते एष ते योनिरिंद्राय त्वा मरुत्वते॥१०॥महां
इंद्रो वज्रहस्तः षोडशी शर्म यच्छतु॥हंतु पा[illegible]प्मानं यो

॥१९०॥

360

स्मांद्रुष्टिं ।। उपयामगृहीतोसींद्राय त्वा षोडशिन एष ते योनि
रिंद्राय त्वा षोडशिने ।।११।। अग्निर्ऋषिः पवमानः पांच
जन्यः पुरोहितः ।। तमीमहे महागयम् ।।१२।। अनु वीरैरनु
पुष्यास्म गोभिरन्वश्वैरनु सर्वेण पुष्टैः ।। [illegible] अनु द्विपदा
नु चतुष्पदा वयं देवा नो यज्ञमृतुथा नयंतु ।।१३।। आ नो
मित्राद्दईह गोपते गास्स्वमस्मभ्यꣳ सनयो यंतु वाजाः ।।
द्वक्षा अग्नि असि वृषभ सत्यशुष्मोस्मभ्यꣳ सुमघवन्बो
धि गोदाः ।।१४।। छ ।। छ ।। एकादशानुवाकूषुदशाचत्वारिः ।।१५।।

361

॥१२७॥

इतिशुक्लयजुर्वेदसंहितायांअष्टाविंशतितमोध्यायः॥२८॥हरिः
ॐ॥समास्त्वाग्नऋतवोवर्द्धयंतुसंवत्सराऋषयोय
निसत्या॥संदिव्येनदीदिहिरोचनेनविश्वाआभाहिप्र
दिशश्चतस्रः॥१॥संचेध्यस्वाग्नेप्रचबोधयैनमुच्चतिष्ठ
महतेसौभगाय॥माचरिषदुपसत्तातेअग्नेब्रह्माण
स्तेयशसःसंतुमान्ये॥२॥त्वामग्नेवृणतेब्राह्मणाइ
मेशिवोअग्नेसंवरणेभवानः॥सपत्नहानोअभिमा
तिजि[illegible]च्चस्वेगयेजागृह्यप्रयुच्छन्॥३॥इहैवाग्नेअ

॥१२१॥

362

पिधारयारयिंमात्वानिक्रन्पूर्वचित्तोनिकारिणः।
क्षत्रमग्नेसुयममस्तुतुभ्यमुपसत्तावर्द्धतांतेअनिष्टृ
तः॥४॥क्षत्रेणाग्नेस्वायुःसंरभस्वमित्रेणाग्नेमि
त्रधेयेयतस्व।सजातानांमध्यमस्थाएधिराज्ञामग्ने
विहव्योदीदिहीह॥५॥अतिनिहोअतिस्रिधोत्यचि
त्तिमत्यरातिमग्ने॥ विश्वाह्यग्नेदुरितासहस्वाथा
स्मभ्यंसहवीरंरयिंदाः॥६॥अनाधृष्योजातवे
दाअनिष्टृतोविराडग्नेक्षत्रभृद्दीदिहीह॥ विश्वाआ

363

॥१९८॥

ग्राः प्रमुंचन्मानुषीर्भियः । शिवाभिरद्य परि पाहि नो वृधे
॥७॥ बृहस्पते सवितर्बोधयैनꣳ सꣳशितं चित्संतरा
ꣳ सꣳशिशाधि । वर्धयैनं महते सौभगाय विश्व एनमनु
मदंतु देवाः ॥८॥ अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते अभि
शस्तेरमुंचः । प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानाम
ग्ने भिषजा शचीभिः ॥९॥ उद्वयं तमसस्परि स्वः पश्यं
त उत्तरम् । देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥
॥१०॥ ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवंत्यू[illegible]शुक्रा शोचीꣳष्य
र्ध्वा

॥१९८॥

364

वै

ग्नेः॥द्युमत्तमासुप्रतीकस्यसूनोः॥१॥तनूनपादसुरो
विश्वदादेवोदेवेषुदेवः॥पथोअनक्तुमध्वाघृतेन॥२॥
मध्वायज्ञंनक्षसेप्रीणानोनराꣳसोअग्ने॥सुकृद्दे
वःसविताविश्ववारः॥३॥अच्छायमेतिशवसाघृतेने
ळानोवह्निर्नमसा॥अग्निꣳस्रुचोअध्वरेषुप्रयत्सु॥४॥
सयक्षादस्यमहिमानमग्नेस्सईंमंद्रासुप्रयसः॥वसु
श्चेतिष्ठोवसुधातमश्च॥५॥द्वारोदेवीरन्वस्यविश्वे
व्रताददंतेअग्नेः॥उरुव्यचसोधाम्नापत्यमानाः॥६॥

365

॥१९३॥

ते अस्य । योषणे दिव्ये न योना उषासानक्ता ॥ इमं यज्ञमव
तामध्वरन्नः ॥१७॥ दैव्या होतारा ॥ ऊर्ध्वमध्वरन्नोग्ने
र्जिह्वामभिगृणीतम् ॥ कृणुतन्नः स्विष्टिम् ॥१८॥ ति
स्रो देवीः । बर्हिरेदꣳ सदन्त्विडा सरस्वती भारती ॥ मही
गृणाना ॥१९॥ तन्नः । तुरीपमद्भुतं पुरुक्षु त्वष्टा सुवी
रम् ॥ रायस्पोषं विष्यतु नाभिमस्मे ॥२०॥ वनस्पतेव
सृजा रराणस्त्मना देवेषु ॥ अग्निर्हव्यꣳ शमिता सू
दयाति ॥२१॥ अग्ने स्वाहा । कृणुहि जातवेदइन्द्रायह

॥१९३॥

366

व्यम॰ ।। विश्वै देवा हविरिदं जुषंताम्॰ ।।२५।।६।। पीवोअ
न्ना रयिवृधः सुमेधाः श्वेतः सिषक्ति नियुतामभिश्रीः ।
ते वायवे समनसो वितस्थुर्विश्वेन्नरः स्वपत्यानि चक्रुः ।।
।।२६।। राये नु यं जज्ञतू रोदसीमे राये देवी धिषणा धाति
देवम॰ ।। अध वायुं नियुतः सश्चत स्वा उत श्वेतं वसुधि
तिं निरेके ।।२७।। वायुरग्रेगा ।। यज्ञप्रीः साकं गन्मन
सा यज्ञम॰ ।। शिवो नियुद्भिः शिवाभिः ।।२५।। प्रयाभि
र्यासि दाश्वाꣳसमच्छा नियुद्भिर्वायविष्टये दुरोणे ।

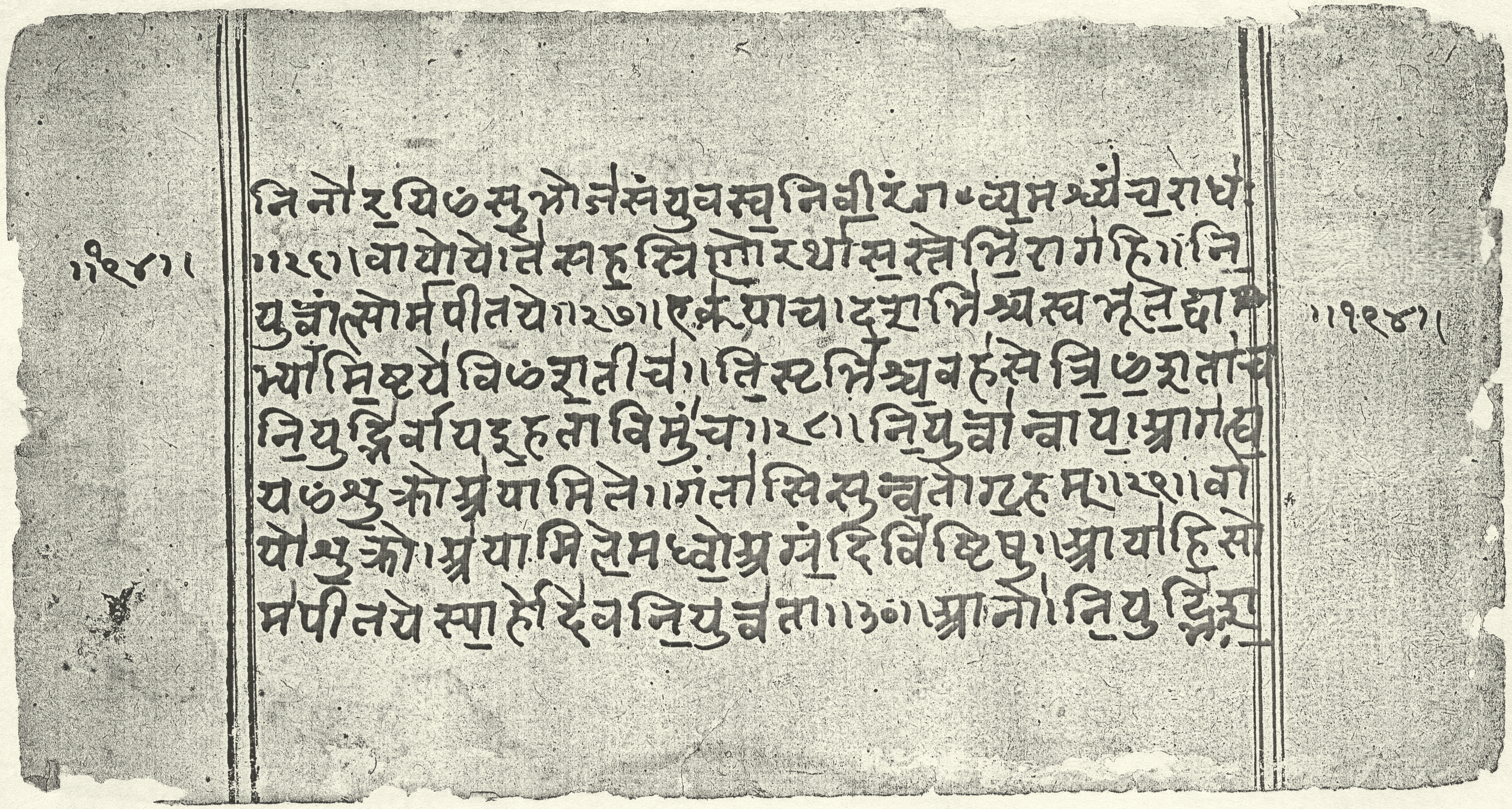

नि नो रयिꣳ सुभोजसं युवस्व नि वीरं गव्यमश्व्यं च राधः
॥२६॥ वायो ये ते सहस्रिणो रथासस्तेभिरागहि ॥ नि ॥९४॥
युत्वान्त्सोमपीतये ॥२७॥ एकया च दशभिश्च स्वभूते द्वा ॥१९४॥
भ्यामिष्टये विꣳशती च ॥ तिसृभिश्च वहसे त्रिꣳशता च
नियुद्भिर्वायविह ता विमुंच ॥२८॥ नियुत्वान्वायवागह्य
यꣳ शुक्रो अयामि ते ॥ गंतासि सुन्वतो गृहम् ॥२९॥ वा
यो शुक्रो अयामि ते मध्वो अग्रं दिविष्टिषु ॥ आ याहि सो
मपीतये स्पार्हो देव नियुत्वता ॥३०॥ आ नो नियुद्भिः

368

तिनीभिरध्वरꣳ सहस्रिणीभिरुपयाहि यज्ञम्॥ वायो
अस्मिंस्सवने मादयस्व यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥२१॥
तव वायवृतस्पते त्वष्टुर्जामातरद्भुत॥ अवाꣳस्यावृणी
महे॥२२॥ हिरण्यगर्भ इत्येषः॥ येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृ
ळ्हा येन स्वस्तभितं येन नाकः॥ यो अन्तरिक्षे रजसो विमा
नः कस्मै देवाय हविषा विधेम॥२३॥ यं क्रन्दसी अवसात
स्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने॥ यत्राधि सूर उदि
तो विभाति कस्मै देवाय हविषा विधेम॥२४॥ आपो ह

369

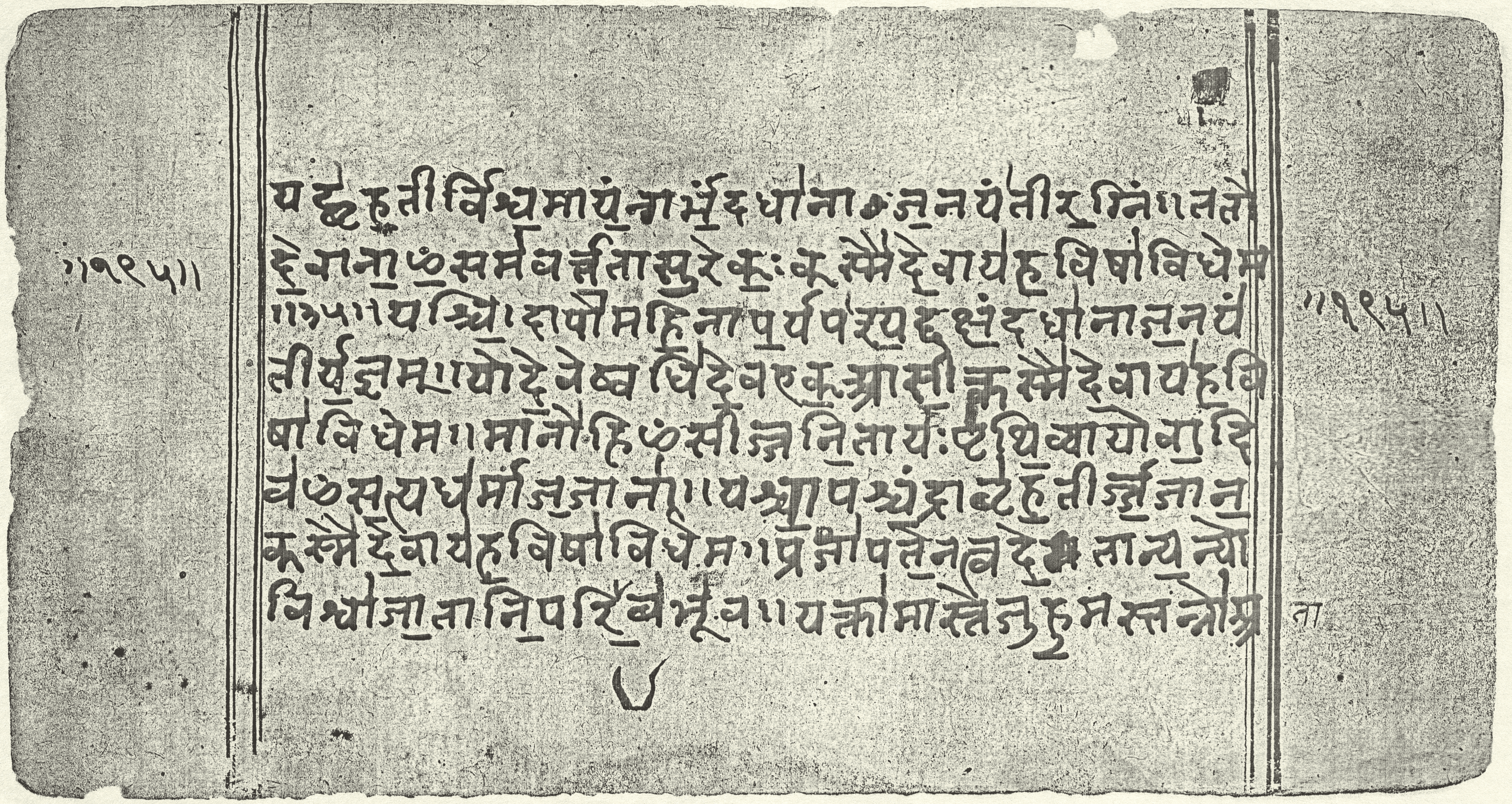

॥१९५॥

यद्बृहतीर्विश्वमायन्गर्भंदधाना जनयंतीरग्निं॥ ततो
देवानां समवर्त्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम
॥३५॥ यश्चिदापो महिना पर्यपश्यद्दक्षं दधाना जनयं
तीर्यज्ञम्॥ यो देवेष्वधि देव एक आसीत्कस्मै देवाय हवि
षा विधेम॥ मा नो हिंसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दि
वं सत्यधर्मा जजान॥ यश्चापश्चंद्रा बृहतीर्ज्जजान
कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो
विश्वा जातानि परि बभूव॥ यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नोऽस्तु ता

॥१९५॥

370

स्तुवयꣳस्यामपतयोरयीणाम्॥३६॥अग्नआयूꣳषि
पवसआसुवोर्जमिषंचनः॥आरेबाधस्वदुछुनां॥३७॥अ
ग्नेपवस्व।स्वपाअस्मेवर्च्चःसुवीर्यम्॥दधद्रयिंमयिपोष
म्॥३८॥अग्निर्ऋषिःपवमानःपांचजन्यःपुरोहितः॥तमी
महेमहागयम्॥३९॥अ•भित्वांशूरनोनुमोदुग्धाइवधे
नवः॥ईशानमस्यजगतस्वर्दृशमीशानमिंद्रतस्थुषः॥
॥४०॥नत्वावां३अन्योदिव्योनपार्थिवोनजातोनजनिष्यते
अश्वायंतोमघवन्निंद्रवाजिनोगव्यंतस्त्वाहवामहे॥४१॥त्वा

॥१९६॥

मि[illegible]द्धि हवामहे साता वाजस्य कारवः॥ त्वां वृत्रेष्विंद्र
सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः॥४७॥ स त्वं नश्चित्र वज्रह
स्त धृष्णुया महस्तवानो अद्रिवः॥ गामश्वं रथ्यमिंद्र सं
किर सत्रा वाजं न जिग्युषे॥४८॥ कया नश्चित्र आ भुव
दूती सदावृधः सखा॥ कया शचिष्ठया वृता॥४९॥ क
स्त्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सदंधसः॥ दृढा चिदारु
जे वसु॥५०॥ अभी षु णः सखीनामविता जरितॄणां॥
शतं भवास्यूतये॥५१॥ यज्ञायज्ञा वो अग्नये गिरागिरा

॥१९६॥

372

चदक्षसि॥ प्रप्रवयममृतंजातवेदसंप्रियंमित्रंनशंꣳसि
षम॥१७॥ ऊर्जोनपातꣳसहिनायमस्मयुर्दाशेमहव्यदा
तये॥ भुवद्वाजेष्ववितभुवद्वृधउतत्रातातनूनाम॥१८॥
संवत्सरोसि॥ परिवत्सरोसीदावत्सरोसीद्वत्सरोसिवत्स
रोसि॥ उषसस्तेकल्पंतामहोरात्रास्तेकल्पंतामर्द्धमासा
स्तेकल्पंतांमासास्तेकल्पंतामृतवस्तेकल्पंताꣳसंव
त्सरस्तेकल्पंताम॥१९॥ प्रेत्याएत्यैसंचांचप्रचसारय॥
सुपर्णचिदसितयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवःसीद॥२०॥छि॥

373

॥१९८॥

एवं षष्ठानुवाकेषु पंचाशत्॥५०॥छ॥ इति शुक्लयजुर्वेदसंहिता
यामेकोनत्रिंशत्तिमोध्यायः॥छ॥छ॥ हरिः ॐ॥
होता यक्षत्समिधेंद्रमिळस्पदे नाभा पृथिव्या अ
धि॥ दिवो वर्ष्मन्त्समिध्यत ओजिष्ठश्चर्षणीसहां वेत्वाज्य
स्य होतर्यज॥१॥ होता यक्षत्तनूनपातमूतिभिर्जेतारम
पराजितम्॥ इंद्रं देवᳪं स्वर्विदं पथिभिर्मधुमत्तमैर्नरा
२ ᳪसेन तेजसा वेत्वाज्यस्य होतर्यज॥२॥ होता यक्षदि
ळाभिरिंद्रमीळितमाजुह्वानममर्त्यं॥ देवो देवैः सवीर्यो वज्र

॥१९८॥

374

हस्तः पुरंदरो वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥३॥ होता यक्षद्बर्हिषींद्रं
निषद्वरं वृषभं नर्यापसम् ॥ वसुभी रुद्रैरादित्यैः सयु
ग्भिर्बर्हिरासदद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥४॥ होता यक्षदोजो
ना वीर्यं सहो द्वार इंद्रमवर्द्धयन् ॥ सुप्रायणा अस्मि
न्यज्ञे विश्रयंतामृतावृधो द्वार इंद्राय मीढुषे व्यंत्वा
ज्यस्य होतर्यज ॥५॥ होता यक्षदुषे इंद्रस्य धेनू सुदुघे मा
तरा मही ॥ सवातरौ न ते.. सा वत्समिंद्रमवर्द्धतां वीता
माज्यस्य होतर्यज ॥६॥ होता यक्षद्दैव्या होतारा भिषजा

॥१९८।

सस्वोयाहविषेंद्रंभिषज्यतः॥कूवीदेवौप्रचेतसाइंद्रायधत्त
इंद्रियंवीतामाज्यस्यहोतर्यज॥७॥होतायक्षत्तिस्रोदेवी
र्नभेषजंत्रयस्त्रिधातवोपसइ ळासरस्वतीभारतीम
हीः॥इंद्रपत्नीर्हविष्मतीर्व्यंत्वाज्यस्यहोतर्यज॥८॥होता
यक्षत्त्वष्टारमिंद्रंदेवंभिषजꣳसुयजंघृतश्रियम्। [illegible]रुरू
पꣳसुरेतसंमघोनमिंद्रायत्वष्टादधदिंद्रियाणिवेत्वाज्य
स्यहोतर्यज॥९॥होतायक्षद्वनस्पतिꣳशमितारꣳशत
क्रतुंधियोजोष्टारमिंद्रियं॥मध्वासमंजन्पथिभिःसुगे

॥१९८॥

भिस्वदतियज्ञंमधुनाघृतेनवेत्वाज्यस्यहोतर्यज॥१०॥हो
तायक्षदिंद्रꣳस्वाहाज्यस्यस्वाहामेदसस्वाहास्तोकानाꣳस्वा
हास्वाहाकृतीनाꣳस्वाहाह व्यसूक्तीनाम॥स्वाहादेवाआज्य
पाजुषाणाइंद्रआज्यस्यव्यंतुहोतर्यज॥११॥प्रथमोनुवाकः॥
देवंबर्हि।रिंद्रꣳसुदेवंदेवैर्वीरवत्स्तीर्णंवेद्यामवर्द्धयत्।
वस्तोर्वृतंप्राक्तोर्भृतꣳरायाबर्हिष्मतोत्यगाद्वसुवनेवसु
धेयस्यवेतुयज॥१२॥देवीर्द्वारइंद्रꣳसंघातेवीड्वीर्यामन्न
वर्द्धयन्।आवत्से नतरुणेनकुमारेणचमीवतापार्वा

णऽउरेणऽऋक्वाऽटंनुदंतांवसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुयज ॥१३॥
देवीऽउषासानक्तेंद्रंयज्ञेप्रयत्यह्वेताम् ॥ देवीर्विशःप्रायासि
ष्टाऽंसुप्रीतेसुधितेवसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज ॥१४॥
देवीजोष्ट्रीवसुधितीदेवमिंद्रमव[illegible]र्द्धताम् ॥ अयाव्यंन्या
घाद्वेषाऽंस्यान्यावक्षद्वसुवार्याणियजमानायशिक्षि
तेवसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज ॥१५॥ देवीऽऊर्जाहुतीदुघे
सुदुघेपयसेंद्रमवर्धताम् ॥ इषमूर्जमन्यावक्षत्सग्धिं
सपीतिमन्यानवेनपूर्वंदयमानेपुराणेननवमधाता

मू र्जंमूर्जाहुतीऊर्ज्जयमानेवसुवार्याणियज्ञमायशि ना
क्षितेवसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज्ञ॥१६॥देवादैव्याहोता
रादेवमिंद्रमवर्द्धताम्॥हताघशꣳसाआभार्ष्टांवसुवा
र्याणियज्ञमानायशिक्षितौवसुवनेवसुधेयस्यवी
तांयज्ञ॥१७॥देवीस्तिस्रस्तिस्रोदेवीःपतिमिंद्रमवर्द्धय
न्॥अस्पृक्षद्भारतीदिवꣳरुद्रैर्यज्ञꣳसरस्वतीडावसु
मतीगृहान्वसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुयज्ञ॥१८॥देवइंद्रो
नराशꣳसस्त्रिवरूथस्त्रिवंधुरोदेवमिंद्रमवर्द्धयत्॥शते

379

नश्शितिपृष्ठानामाहितस्सहस्रेणप्रवर्त्ततेमित्रावरुणेद
स्यहोत्रमर्हतोबृहस्पतिस्तोत्रमश्विनाध्वर्य्यवंवसुवनेवसु
धेयस्यवेतुयज॥१९॥देवोदेवैर्वनस्पतिर्हिरण्यपर्णोम
धुशाखःसुपिप्पलोदेवमिंद्रमवर्द्धयत्॥दिवमग्रेणास्पृ
क्षदांतरिक्षंपृथिवीमदृंहीद्वसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज
॥२०॥देवंबर्हिर्वारितीनांदेवमिंद्रमवर्द्धयत्॥स्वासस्थ
यं मिंद्रेणासन्नमन्याबर्हींष्यभ्यभूद्वसुवनेवसुधेयस्य
वेतुयज॥२१॥देवोअग्निःस्विष्टकृद्देवमिंद्रमवर्द्धयत्॥

त

स्विष्टंकुर्वंत्स्विष्टकृत्स्विष्टमद्यकरोतुनोवसुवनेवसुधेयं
स्यवेतुयज॥२२॥अग्निमद्यहोतारमवृणीतायंयजमानः
पचन्पक्तीःपचन्पुरोळाशंबध्नंनिंद्रायछागं॥सूपस्था
अद्यदेवोवनस्पतिरभवदिंद्रायछागेन॥अघत्तंमेदस्तः
प्रतिपचताग्रभीदवीवृधत्पुरोळाशेन॥त्वामद्यऋषे
॥२३॥ ॥द्वितीयोनुवाकः॥ ॥होतायक्षत्समिधानंमहद्यशः
सुसमिद्धंवरेण्यमग्निमिंद्रंवयोधसं॥गायत्रींछंद
इंद्रियंत्र्यविंगांवयोदधद्वेत्वाज्यस्यहोतर्यज॥२४॥हो

।।२०।१।।
स्व
स्तु

तायक्षत्तनूनपातमुद्भिदंयंगर्भमदितिर्दधेशुचिमिंद्रं
वयोधसम्।।उष्णिहंछंदइंद्रियंदित्यवाहंगांवयोदध
द्वेत्वाज्यस्यहोतर्यज।।२५।।होतायक्षदीळेन्यमीळितंवृत्रह
तममिळाभिरीड्यꣳसहःसोममिंद्रंवयोधसम्।।अनु
ष्टुभंछंदइंद्रियंपंचाविंगांवयोदधद्वेत्वाज्यस्यहोतर्यज
।।२६।।होतायक्षद्बर्हिषंपूषण्वंतममर्त्यꣳसीदंतंबर्हि
षिप्रियेमृतेंद्रंवयोधसं।।बृहतींछंदइंद्रियंत्रिवत्संगांव
योदधद्वेत्वाज्यस्यहोतर्यज।।२७।।होतायक्ष[illegible]द्व्यचस्व

।।२०।१।।

382

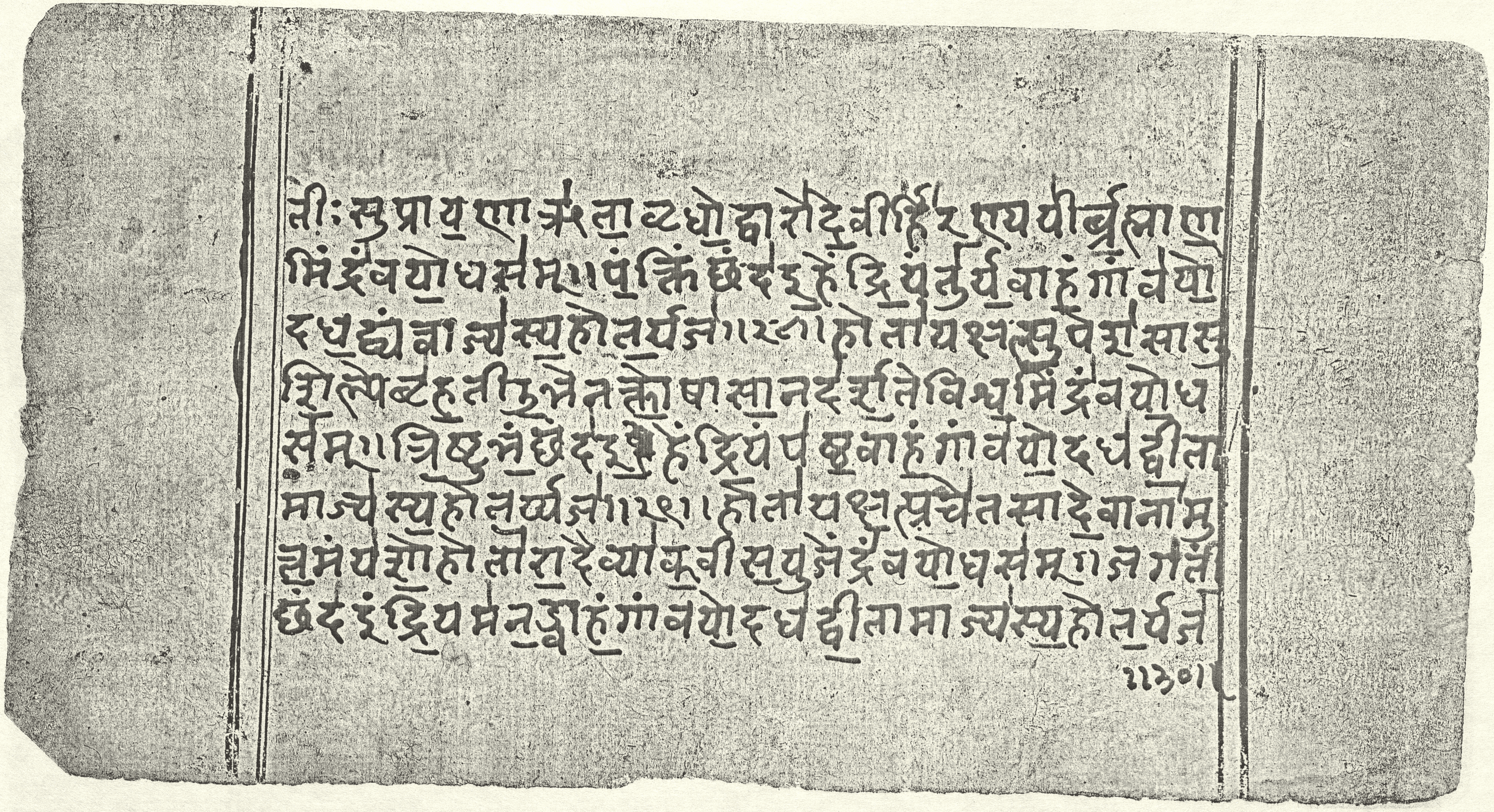

ती: सुप्रायणा ऋतावृधो द्वारो देवीर्हिरण्ययीर्ब्रह्माण
मिंद्रं वयोधसम्॥ पंक्तिं छंद इहेंद्रियं तुर्यवाहं गां वयो
दधद्व्यंत्वाज्यस्य होतर्यज॥२८॥ होता यक्षत्सुपेशसा सु
शिल्पे बृहती उभे नक्तोषासा न दर्शते विश्वमिंद्रं वयोध
सम्॥ त्रिष्टुभं छंद इहेंद्रियं पष्ठवाहं गां वयो दधद्वीता
माज्यस्य होतर्यज॥२९॥ होता यक्षत्प्रचेतसा देवानामु
त्तमं यशो होतारा दैव्या कवी सयुजेंद्रं वयोधसम्॥ जगतीं
छंद इंद्रियमनड्वाहं गां वयो दधद्वीतामाज्यस्य होतर्यज
॥३०॥

॥२०९२॥

गी

२५

होतायक्षत्सेरोस्वतीस्तिस्रोदेवी[illegible]हिरण्ययीर्भरती
र्बृहतीर्म्महीः पत्तिमिंद्रंवयोधसम्॥ विराजंछंदइहें
द्रियंधेनुंगांवयोदधद्वेत्वाज्यस्यहोतर्यज॥२९॥ होता
यक्षत्सुरेतसंत्वष्टारंपुष्टिवर्द्धनꣳरूपाणिबिभ्रतंपृ
थक्पुष्टिमिंद्रंवयोधसम्॥ द्विपदंछंदइंद्रियमुक्षाणं
गांनवयोदधद्वेत्वाज्यस्यहोतर्यज॥३०॥ होतायक्षद्वन
स्पतिꣳशमितारꣳशतक्रतुꣳहिरण्यपर्णमुक्थिनं
ꣳरशनांबिभ्रतंवशिंभगमिंद्रंवयोधसम्॥ ककुभं

॥२०९२॥

छंद इहेंद्रियं वशां वेहतं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्य
ज॥२२॥ होता यक्षत्स्वाहाकृतीरग्निं गृहपतिं पृथ
ग्वरुणं भेषजं कविं क्षत्रमिंद्रं वयोधसमतिछंदसं छं
दइंद्रियं बृहदृषभं गां वयो दधद्व्यंत्वाज्यस्य होतर्यज॥२३॥
तृतीयोनुवाकः॥ ॥देवं बर्हिर्वयोधसं देवमिंद्रमवर्द्धयत्
गायत्र्या छंदसेंद्रियं चक्षुरिंद्रे वयो दधद्वसुवने वसुधे
यस्य वेतु यज॥२४॥ देवीर्द्वारो वयोधसं शुचिमिंद्रम
वर्द्धयन्॥ उष्णिहा छंदसेंद्रियं प्राणमिंद्रे वयो दधद्वसु

॥२७३॥

वसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुयज ॥२६॥ देवीउषासानक्ता । देव
मिंद्रंवयोधसंदेवीदेवमवर्द्धताम् ॥ अनुष्टुभाछंदसेंद्रि
यंबलमिंद्रेवयोदधद्वसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज ॥
॥२७॥ देवीजोष्ट्री । वसुधितीदेवमिंद्रंवयोधसंदेवीदेव
मवर्द्धताम् ॥ बृहत्याछंदसेंद्रियंश्रोत्रमिंद्रेवयोदधद्व
सुवनेवसुधेयस्यवीतांयज ॥२८॥ देवीऊर्जाहुती । दुघे
सुदुघेपयसेंद्रंवयोधसंदेवीदेवमवर्द्धताम् ॥ पंक्त्याछं
दसेंद्रियंशुक्रमिंद्रेवयोदधद्वसुवनेवसुधेयस्यवीतां

॥२७३॥

386

यज॥३९॥ देवा दैव्या होतारा देवमिंद्रं वयोधसं देवौ देव
मवर्द्धताम्॥ त्रिष्टुभा छंदसेंद्रियं त्विषिमिंद्रे वयोदधद्व
सुवने वसुधेयस्य वीतां यज॥४०॥ देवीस्तिस्रास्तिस्रो दे
वीर्वयोधसंपतिमिंद्रमवर्द्धयन्॥ जगत्या छंदसेंद्रियꣳशू
षमिंद्रे वयोदधद्वसुवने वसुधेयस्य व्यंतु यज॥४१॥ देवो न
राशꣳसो॥ देवमिंद्रं वयोधसं देवो देवमवर्द्धयत्॥ विराजा
छंदसेंद्रियꣳरूपमिंद्रे वयोदधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु
यज॥४२॥ देवो वनस्पतिर्देवमिंद्रं वयोधसं देवो देवमव
र्द्धयत्॥ द्विपदा छंदसेंद्रियं भगमिंद्रे वयोदधद्वसुवने वसु

॥२४॥

धेयस्यवेतुयज॥४३॥देवंबर्हिर्वारितीनांदेवमिंद्रंवयोध
संदेवंदेवमवर्द्धयत्॥ककुभाछंदसेंद्रियंयशइंद्रेवयोदध
दसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज॥४४॥देवोअग्निस्विष्टकृद्देव
मिंद्रंवयोधसंदेवो~~देव~~देवमवर्द्धयत्॥अतिछंदसाछंदसेंद्रि
यंक्षत्रमिंद्रेवयोदधदसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज॥४५॥
अग्निमद्याहोतारमवृणीतायंयजमानःपचन्पक्तीःपच
न्पुरोळाशांबध्नंनिंद्रायवयोधसेछागम्॥सूपस्थाअ
द्यदेवोवनस्पतिरभवदिंद्रायवयोधसेछागेन॥अघ
त्तंमेदस्तःप्रतिपचताग्रभीदवीवृधत्पुरोळाशेन॥त्वा

॥२४॥

388

मृधअस्येषो ।। ८ ।। अश्रुचिमुञ्जिहा प्राणमनुष्टुभा वलं बृहत्या
श्रोत्रं पंक्त्यानु ऋंदेवो त्रिष्टुभा विषिमूः ।। जगत्याश्रु पंवि रा
ज्ञा रूपं द्विपदाभ्नगां ककुभा यशोत्तिछंदसा क्षत्रं मित्र
यव कोधसैछागमिंद्रो यव वपोधसेछागेन ।। ८७ ।। ६ ।। ६ ।।
चतुर्थोनुवाकः ।। ६ ।। ६ ।। इति शुक्लयजुर्वेदसंहितायां विंश
तिमोध्यायः ।। ६ ।। ।। हरिः ॐ ।। समिद्धोअग्नं अग्ना
दरं मतीनां घृतम ग्ने मधुमत्पिन्वमानः ।। वाजी वह
न्वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमासधस्थम् ।। १ ।।

॥२२५॥

घृतेनांज्जंत्संपथोदेवयानान्प्रज्ञानंन्वाज्यप्येतुदेवान्॥अनु
त्वासप्तेप्प्रदिशःसचंताꣳस्वधामस्मैयजमानायधेहि॥२
ईड्यश्चासिवंद्यश्चवाजिन्नाशुश्चासिमेध्यश्चसप्ते॥अग्नि
ष्ट्वादेवैर्वसुभिःसजोषाःप्रीतंवह्निंवहतुजातवेदाः॥३॥
स्तीर्णंबर्हिः।सुष्टरीमाजुषाणोरुपृथुप्रथमानंपृथिव्याम्
देवेभिर्युक्तमदितिःसजोषाःस्योनंकृण्वानासुवितेदधा
तु॥४॥एताउवः।सुभगाविश्वरूपाविपक्षोभिःश्रयमाणा
उदातैः॥ऋष्वाःसतीःकवषःशुंभमानाद्वारोदेवीःसुप्रा

390

+ ण

युणा भवंतु॥५॥ अंतरा मित्रावरुचरंती मुखं यज्ञानामभि सं
विदाने॥ उषासा वाꣳ सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाइह
सादयामि॥६॥ प्रथमा वाꣳ सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यंतौ भु
वनानि विश्वा॥ अपि प्रयंचोदना वां मिमाना होतारा ज्योतिः
प्रदिशा दिशंता॥७॥ आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञꣳ सरस्व
ती सह रुद्रैर्न आवीत्॥ इळोपहूता वसुभिः सजोषा यज्ञं नो
देवीरमृतेषु धत्त॥८॥ त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुरर्वा
जायत आशुरश्वः॥ त्वष्टेदं विश्वं भुवनं जजान बहोः कर्तार

391

॥२६॥

म्नि हयक्षि होतः॥९॥ अश्वो घृतेन। त्मन्या समक्त उप देवाँ ऋतु
शः पाथ एतु॥ वनस्पतिर्देवलोकं प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदि
तानि वक्षत्॥१०॥ प्रजापते तपसा॥ वावृधानः सद्यो जातो द
धिषे यज्ञमग्ने॥ स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा याहि साध्या ह
विरदंतु देवाः॥११॥ धा॥ केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्य्या अ
पेशसे॥ समुषद्भिरजायथाः॥१२॥ जीमूतस्येव भवति प्रती
कं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे॥ अनाविद्धया तन्वा जय त्वँ
स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु॥१३॥ धन्वना गा॥ धन्वनाजिं
जयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम॥ धनुः शत्रोरपकामं कृ

॥२६॥

नी

392

णोतिधन्वनासर्व्वाःप्रदिशोजयेम॥१४॥तेआचरंतीसमने
वयोषामातेवपुत्रंबिभृतामुपस्थे।अपशत्रून्विध्यतांऽसं
विदानेआर्त्नीइमेविष्फुरंतीअमित्रान्॥१५॥वक्ष्यंतीवेदा
गंनीगंतिकर्णंप्रियंऽसखायंपरिषस्वजाना।योषेवशिंक्ते
वितताधिधन्वन्ज्याइयंऽसमनेपारयंती॥१६॥अहिरिवभो
गैःपर्येतिबाहुंज्यायाहेतिंपरिबाधमानः।हस्तघ्नोविश्वा
वयुनानिविद्वान्पुमान्पुमांसंपरिपातुविश्वतः॥१७॥ब
ह्वीनांपिताबहुरस्यपुत्रश्चिश्चाकृणोतिसमनावगत्य॥

इषुधिः संकाः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः ॥
॥१८॥ सुपर्णं वस्ते मृगो अस्या दंतो गोभिः सन्नद्धा पतति प्र
सूता ॥ यत्रा नरः सं च वि च द्रवंति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म य
ꣳसन् ॥१९॥ वनस्पते वीड्वंगो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः
सुवीरः ॥ गोभिः सन्नद्धो असि वीळयस्वास्थाता ते जयतु
जेत्वानि ॥२०॥ रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामय
ते सुषारथिः ॥ अभीशूनां महिमानं पनायत मनः पश्चादनु
यच्छंति रश्मयः ॥२१॥ आजंघंति सान्वेषां जघनाँ उप जिघ्न

ते॥ अथ्योजनिप्रचेतसोऽथोत्समन्तुचोदय॥२२॥ उपश्वासय
पृथिवीमुतद्यांपुरुत्रातेमनुतांविष्ठितंजगत्॥ सदुंदुभेसजू
रिंद्रेणदेवैर्दूराद्दवीयोअपसेधशत्रून्॥२३॥ आछा॥ यदक्रं
दःप्रथमंजायमानमुद्यंत्समुद्रादुतवापुरीषात्॥ श्येनस्य
पक्षाहरिणस्यबाहूउपस्तुत्यंमहिजातंतेअर्वन्॥२४॥ य
मेनदत्तंत्रितएनमायुनगिंद्रएणंप्रथमोअध्यतिष्ठत्॥
गंधर्वोअस्यरशनामगृभ्णात्सूरादश्वंवसवोनिरतष्टा
॥२५॥ असियमोअस्यादित्योअर्वन्नसित्रितोगुह्येनव्रते

ना॥ असि सोमेन समया विपृक्त आहुस्ते त्रीणि दिवि बंध
नानि॥२६॥ त्रीणि त आहुर्दिवि बंधनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यं
तः समुद्रे। उतेव मे वरुणश्छंत्स्यर्वन्यत्रा त आहुः पर
मं जनित्रं॥२७॥ इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानां
सनितुर्निधाना॥ अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या
अभिरक्षंति गोपाः॥२८॥ आत्मानं ते मनसारादजानाम
वो दिवा पतयंतं पतंगम्॥ शिरो अपश्यं पथिभिः सुगेभि
ररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि॥२९॥ अत्रा ते रूपमुत्तममप

श्यंजिगीषमाणमिषऽआपदेगोः। यदातेमर्त्तोअनुभोगमानळा
दिद्ग्रसिष्ठओषधीरजीगः॥७॥ अनुत्वारथोअनुमर्योअर्वन्न
नुगावोनुभगःकनीनाम्। अनुव्रातासस्तवसख्यमीयुरनु
देवाममिरेवीर्यंते॥८॥ हिरण्यशृंगोयोअस्यपादामनोज
वाअवरइंद्रआसीत्। देवाइदस्यहविरद्यमायन्योअर्व
तंप्रथमोअध्यतिष्ठत्॥९॥ ईर्मान्तासःसिलिकमध्यमासः
संशूरणासोदिव्यासोअत्याः। हंसाइवश्रेणिशोयतं
तेयदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः॥१०॥ तवशरीरंपतइष्ण्वर्व
तवचित्तंवातइवध्रजीमान्। तवशृंगाणिविष्ठितापुरुत्रारण्ये

॥२९॥

षुजर्भुराणाचरंति ॥ ३४ ॥ उपप्रागाच्छसनंवाज्यर्वादेवद्री
चामनसादीध्यानः ॥ अजः पुरोनीयतेनाभिरस्यानुपश्चा
त्कवयोयंतिरेभाः ॥ ३५ ॥ उपप्रागात्परमंयत्सधस्थमर्वाँअ
च्छापितरंमातरंच ॥ अद्यादेवांजुष्टतमोहिगम्या ॥ अथाशा
स्तेदाशुषेवार्याणि ॥ ३६ ॥ ७ ॥ समिद्धोअद्यमनुषोदुरोणे
देवोदेवांन्यजसिजातवेदः ॥ आचवहमित्रमहश्चिकित्वा
न्त्वंदूतःकविरसिप्रचेताः ॥ ३७ ॥ तनूनपात्पथऋतस्यया
नान्मध्वासमंजंत्स्वदयासुजिह्व ॥ मन्मानिधीभिरुतय

॥२९॥

398

ज्ञमृंधन्देवत्रा चं कृणुह्यध्वरन्नः ॥३८॥ नराशंसस्य महि
मानमेषामुपस्तोषाम यजतस्य यज्ञैः ॥ ये सुक्रतवः शुचयो
धियंधाः स्वदंति देवा उभयानि हव्या ॥३९॥ आजुह्वान ईड्यो
वंद्यश्चा यात्वग्ने वसुभिः सजोषाः ॥ त्वं देवानामसि यह्व हो
ता स एनान्यक्षीषितो यजीयान् ॥४०॥ प्राचीनं बर्हिः प्रदि
शा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्रे अह्नाम् ॥ व्यु प्रथते वि
तरं वरीयो देवेभ्यो अदितये स्योनम् ॥४१॥ व्यचस्वतीरु
र्विया वि श्रयंतां पतिभ्यो न जनयः शुंभमानाः ॥ देवीर्द्वारो
बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः ॥४२॥ आ

प।
॥२९॥

सुष्वयंती। यजते उपाके उषासानक्ता सदतां नि योनौ॥ दिव्ये
योषणे बृहती सुरुक्मे अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने॥६॥
दैव्या होतारा। प्रथमा सुवाचा मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्यै।
प्रचोदयंता विदथेषु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशंता
॥७॥ आ नो यज्ञं भारती तूयमेत्विळा मनुष्वदिह चेतयं
ती। तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं स्योनं सरस्वती स्वपसः स
दंतु॥८॥ य इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिंशद्भुव
नानि विश्वा॥ तमद्य होतरिषितो यजीयां देवं त्वष्टारमिह
यक्षि विद्वान्॥९॥ उपाव सृज त्मन्या समंजं देवानां पाथ

॥२९॥

400

ऋतुथा हवीꣳषि । वनस्पतिश्शमिता देवो अग्निः स्वदं
तु हव्यं मधुना घृतेन ॥३५॥ सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञ
मग्निर्देवानामभवत्पुरोगाः । अस्य होतुः प्रदिश्यृतस्य
वाचि स्वाहाकृतꣳ हविरदन्तु देवाः ॥३६॥ अग्नये गायत्रा
य त्रिवृते राथंतरायाष्टाकपाल इंद्राय त्रैष्टुभाय पंचद
शाय बार्हतायैकादशकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्यो जाग
तेभ्यः सप्तदशेभ्यो वैरूपेभ्यो द्वादशकपालो मित्रावरुणा
भ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविꣳशाभ्यां वैराजाभ्यां ॥ पय

॥२९१॥

स्याबृहस्पतयेपांक्तायत्रिणवायशाक्वरायचरुःसवित्र
औष्णिहायत्रयस्त्रिंशायरैवतायद्वादशकपालःप्रा
जापत्यश्चरुरदित्यैविष्णुपत्न्यैचरुरग्नयेवैश्वानराय
द्वादशकपालोनुमत्याअष्टाकपालः॥१४९॥आग्नेयःकृ
ष्णग्रीवःसारस्वतीमेषीबभ्रुःसौम्यःपौष्णःश्यामःशि
तिपृष्ठोबार्हस्पत्यःशिल्पोवैश्वदेवः।ऐन्द्रोरुणोमारुतः
कल्माषऐन्द्राग्नःसंहितोधोरामःसावित्रोवारुणः
कृष्णएकशितिपात्पेत्वः॥१५०॥अग्नयेनीकवतेरोहि

॥२९१॥

402

तांजिरनड्वानधोरामौसावित्रौपौष्णौरजतनाभीवैश्वदे
वौपिशंगौतूपरौ॥ मारुतःकल्माषआग्नेयःकृष्णो
ऽजःसारस्वतीमेषीवारुणःपेत्वः॥५॥ ॥छ॥ ॥छ॥ सप्ता
नुवाकेषुएकोनपंचाशत्॥छ॥ इतिशुक्लयजुर्वेदसंहितायां
एकत्रिंशतिमोध्यायः॥ कंडिकासंख्या॥५॥ ॥छ॥
हरिः ॐम॥ अस्याजरासोदमामरित्राअर्चद्धू
मासोऽअग्नयःपावकाः॥ श्वितीचयःश्वात्रासोभुरण्यवो
वनर्षदोवायवोनसोमाः॥१॥ हरयोधूमकेतवोवा

॥२९२॥

तं नूत्ना उपद्य वि।यतं ते व्वथै गा।नयः॥२॥ यज्ञा नो मित्रावरु
णा यजा दे[illegible]वं ऋतं बृहत्॥ अग्ने यक्षि स्वं दमं॥३॥ पुरुष्वा
हि देव हूतं मा अश्वो अग्ने रथीरिव॥ नि होता पूर्व्यस्सदः॥४॥
द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे अन्यान्या वत्समुप धापयेते॥ ह
रिरन्यस्या भवति स्वधावांछुक्रो अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः
॥५॥ अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठो अध्व
रेष्वीड्यः॥ यमप्नवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं
विशेविशे॥६॥ त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिंशच्च
देवा नव चासपर्यन्॥ औक्षन्घृतैरस्तृणन्बर्हिरस्मा आदि

॥२९२॥

404

ह्वोतारुन्यसादयंत॥७॥मूर्द्धानंदिवोअरतिंपृथिव्यावैश्वान
रमृतआजातमग्निम्॥कविꣳसम्राजमतिथिंजनानामासं
नापात्रंजनयंतदेवाः॥८॥अग्निर्वृत्राणिजंघनद्द्रविणस्यु
र्विपन्यया॥समिद्धःशुक्रआहुतः॥९॥विश्वेभिःसोम्यंमध्व
ग्नइंद्रेणवायुना॥पिबामित्रस्यधामभिः॥१०॥आयदिषे
नृपतिंतेजआनट्शुचिरेतोनिषिक्तंद्यौरभीके॥अग्निःश
र्द्धमनवद्यंयुवानꣳस्वाध्यंजनयत्सूदयच्च॥११॥अग्नेशर्द्ध
महतेसोभगायतवद्युम्नान्युत्तमानिसंतु॥संजास्पत्यꣳ

405

सुयम्रमाघेणुष्वश्रात्रूयतामुभितिष्ठामहांऽसि ॥१२॥ वा
ऽहिमंद्रतममर्कशोकैर्वव्रमहेमहिनःश्रोष्यग्ने ॥ इंद्रंन
त्वाशवसादेवतावायुंपृणंतिराधसान्नृतमाः ॥१३॥ येअग्ने
स्वाहुतप्रियासःसंतुसूरयः ॥ यंतारोयेमघवानोजनानामू
र्वंदयंतगोनाम् ॥१४॥ श्रुधिश्रुत्कर्णवह्निभिर्देवैरग्ने
सयावभिः ॥ आसीदंतुबर्हिषिमित्रोअर्यमाप्रातर्यावानो
अध्वरम् ॥१५॥ विश्वेषामदितिर्यज्ञियानांविश्वेषामतिथि यो
र्मानुषाणाम् ॥ अग्निर्देवानामवआवृणानःसुमृळीको

भवतु जातवेदाः ॥१६॥ महो अग्नेः समिधानस्य शर्मण्यना
गा मित्रे वरुणे स्वस्तये ॥ श्रेष्ठे स्याम सवितुः सवीमनि त
द्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥१७॥ आपश्चित्पिप्युस्तर्यो न
गावो नक्षन्नृतं जरितारस्त इंद्र ॥ याहि वायुर्न नियुतो नो
अच्छा त्वं हि धीभिर्दयसे वि वाजान् ॥१८॥ गाव उप वताव
तं मही यज्ञस्य रप्सुदा ॥ उभा कर्णा हिरण्यया ॥१९॥ यदद्य
सूर उदिते नागा मित्रो अर्यमा ॥ सुवाति सविता भगः ॥
त ॥२०॥ आ सुते सिंच श्रियं रोदस्योरभिश्रियम् ॥ रसा द

407

॥२९४॥

धीतत्वष्ट [illegible] भमम्॥ तं प्रत्नथायं वेनश्चोदयत्॥२१॥ आति
ष्ठंतं परि विश्वे अभूषं छ्रियो वसानश्चरति स्वरोचिः॥ मह
त्तद्वृष्णो असुरस्य नामा विश्वरूपो अमृतानि तस्थौ॥२२॥
प्र वो महे मंदमानायांधसोर्चा विश्वानराय विश्वाभुवे॥ इं
द्रस्य यस्य सुमखं सहो महि श्रवो नृम्णं च रोदसी स
पर्यतः॥२३॥ बृहन्निदिध्म एषां भूरि शस्तं पृथुः स्वरुः॥ ये
षामिंद्रो युवा सखा॥२४॥ इंद्रेहि मत्स्यंधसो विश्वेभिः
सोमपर्वभिः॥ महाँ अ[illegible]भिष्टिरोजसा॥२५॥ इंद्रो वृ
त्रमवृणोच्छर्द्धनीतिः प्रमायिनाममिनाद्व[illegible]र्पणीतिः॥

॥२९४॥

408

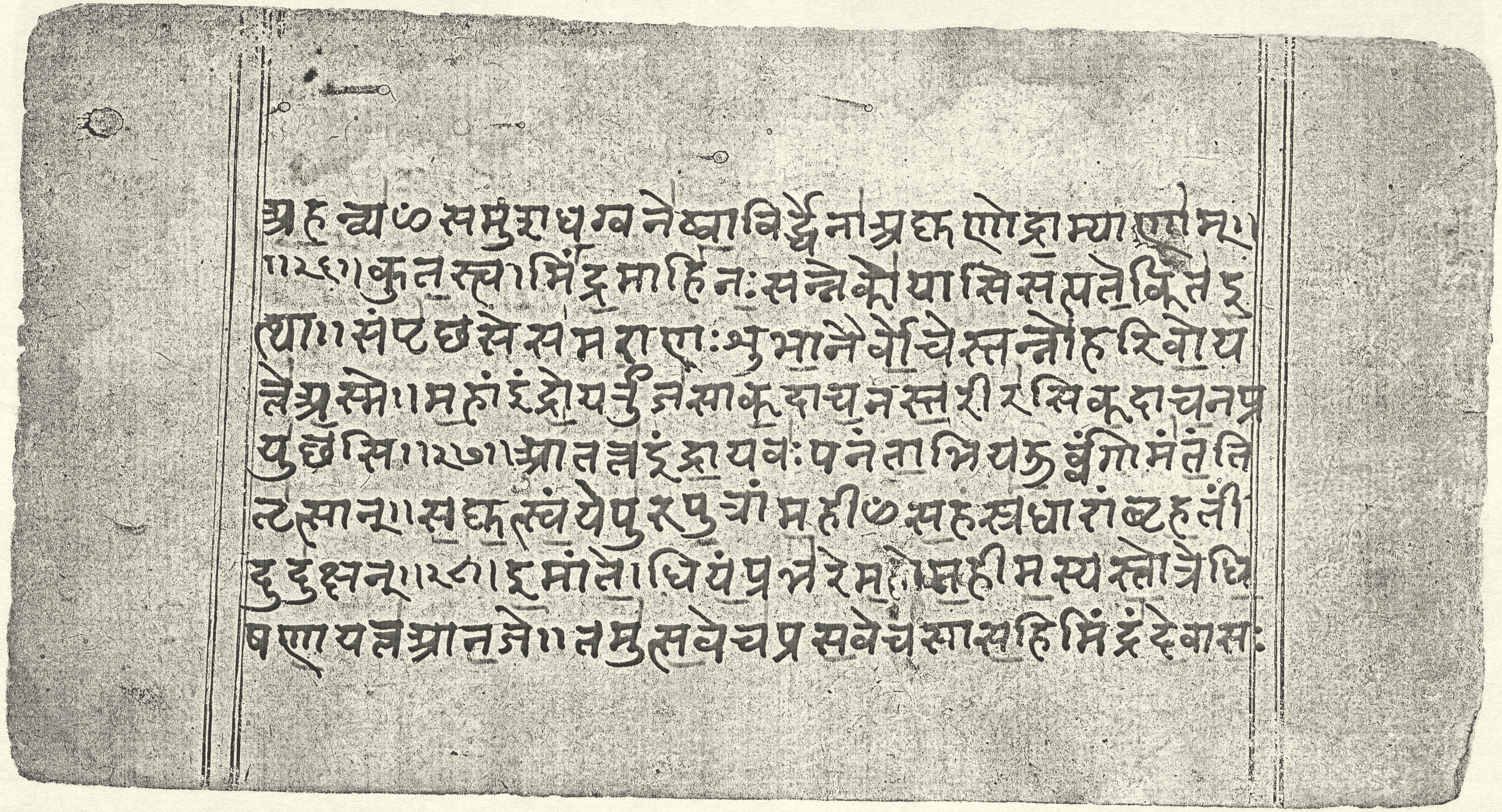

अहव्यं समुद्राधग्वनेष्वाविर्दैं नाअग्फणोद्राम्याणोम॥
॥२६॥ कुतस्त्वामिंद्र माहिनः सन्नेको यासि सत्पते किं त इ
त्था ॥ संपृच्छसे समराणः शुभानैर्वोचेस्तन्नो हरिवो य
त्ते अस्मे ॥ महां इंद्रो य ओजसा कदा चन स्तरीरसि कदा चन प्र
युच्छसि ॥२७॥ आ तत्त इंद्रायवः पनंताभि य ऊर्वं गोमंतं ति
तृत्सान् ॥ सकृत्स्वं ये पुरुपुत्रां महीं सहस्रधारां बृहतीं
दुदुक्षन् ॥२८॥ इमां ते धियं प्र भरे महो महीमस्य स्तोत्रे धि
षणा यत्त आनजे ॥ तमुत्सवे च प्रसवे च सासहिमिंद्रं देवासः

॥२०१५॥

त्राव सा मदन्नतु॥२९॥ ॥छ॥ ॥ विभ्राड्बृहत्पिबतु सोम्यं मध्वा
युर्द्दधद्यज्ञपतावविह्रुतम्॥ वातजूतो यो अभिरक्षति
त्मना प्रजाः पुपोष पुरूधा विराजति॥३०॥ उदु त्यं जातवे
दसं देवं वहन्ति केतवः॥ दृशे विश्वाय सूर्यम्॥३१॥ येना पा
वकचक्षसा भुरण्यन्तं जनाँ अनु॥ त्वं वरुण पश्यसि॥३२॥
दैव्या अध्वर्यू आगतꣳ रथेन सूर्यत्वचा॥ मध्वा यज्ञꣳ स
मञ्जाथे॥ तं प्रत्नथायं वेनश्चोदयत् चित्रं देवानाम्॥३३॥
आ न इळाभिर्विदथे सुशस्ति विश्वानरः सविता देव एतु॥

॥२०१५॥

अपियथायुवानोमत्सथानोविश्वंजगदभिपित्वेमनीषा॥
॥३४॥यद्यदेकृच्चवृत्रहंनुदगाअभिसूर्य॥सर्वंतदिंद्रते
वशे॥३५॥तरणिर्विश्वदर्शतोज्योतिष्कृदसिसूर्य॥वि
श्वमाभासिरोचनम्॥३६॥तत्सूर्यस्यदेवत्वंतन्महित्वंमध्या
कर्तोर्विततंसंजभार॥यदेदयुक्तहरितःसधस्थादाद्रा
त्रीवासस्तनुतेसिमस्मै॥३७॥तन्मित्रस्यवरुणस्याभि
चक्षेसूर्योरूपंकृणुतेद्योरुपस्थे॥अनंतमन्यद्रुशदस्य
पाजःकृष्णमन्यद्धरितःसंभरंति॥[illegible]४॥[illegible]एमहंअभिसि

411

॥८॥१९॥

सूर्यबळादित्यमहाँ असि॥ महस्ते सतो महिमापनस्यतेद्धा
देव महं३ असि॥११॥ बट् सूर्य॥ श्रवसा महं असि सत्रा देव महां
असि॥ मह्ना देवानामसुर्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्य
म॥१२॥ आयं त इव सूर्यं॥ विश्वेदिंद्रस्य भक्षत॥ वसूनि जा
ते जनमानओजसा प्रति भागं न दीधिम॥१३॥ अद्या देवा
उदिता सूर्यस्य निरंहसः पिपृता निरवद्यात्॥ तन्नो मि
त्रो वरुणो मामहंतामदितिः सिंधुः पृथिवी उत द्यौः॥१४॥
आकृष्णेन रजसा वर्त्तमानो निवेशयंनमृतं मर्त्यं च॥ हि

॥८॥१९॥

412

रएषयेनसविता रथेनादेवोयातिभुवनानिपश्यन्॥४॥ ७।
प्रवावृजे।सुप्रयाबर्हिरेषामाविश्पतीवबीरिटइया
ते॥विशामक्तोरुषसःपूर्वहूतौवायुःपूषास्वस्तयेनियु
त्वान्॥५॥इंद्रवायूबृहस्पतिं।मित्राग्निंपूषणंभगं।
आदित्यान्मारुतंगणं॥६॥वरुणःप्राविता।भुवन्मित्रो
विश्वाभिरूतिभिः॥करतान्नःसुराधसः॥७॥अधि
नाइंद्रैषांविष्णोसजात्यानां॥इतामरुतोअश्विना॥तंप्र
त्नथायंवेनश्चोदय घेदेवासत्रानइन्द्रोभिर्विश्वेभिः

413

॥८०१७॥

सोमस्यं मध्वो मास्वश्च अषत्नीध्वनः॥१७॥ अग्निरिंद्रो वरुण
मित्रो देवाः शर्द्धः प्रयंत मारुतोत विष्णो॥ उभा नासत्या रुद्रो अ
धग्नाः पूषा भगः सरस्वती जुषंत॥१८॥ इंद्राग्नी मित्रावरु
णा दितिं स्वः पृथिवीं द्यां मरुतः पर्वतं अपः॥ हुवे विष्णुं
पूषणं ब्रह्मणस्पतिं भगं नु शंसं सवितारमूतये॥
अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहत्ये भरहूतौ सजोषाः॥१
यः शंसते स्तुवते धायि पज्र इंद्रज्येष्ठा अस्मां अवंतु दे
वाः॥२०॥ अर्वांचो अद्या भवता यजत्रा आ वो हार्दि भयमानो

414

प

नोद्येयेयम॥ त्राध्वन्नोदेवानिजुरोवृकस्यत्राध्वंकर्त्ताद
वपदोयजत्राः॥५१॥ विश्वेअद्यमरुतोविश्वऊतीविश्वेभ
वंत्वग्नयःसमिद्धाः॥ विश्वेनोदेवाअवसागमंतुविश्वम
स्तुद्रविणंवाजोअस्मे॥५२॥ विश्वेदेवाःशृणुतेमंहव
मेयेअंतरिक्षेयउपद्यविष्ठ॥ येअग्निजिह्वाउतवायजत्रा
आसद्यास्मिन्बर्हिषिमादयध्वम्॥५३॥ देवेभ्योहिप्रथमं
यज्ञियेभ्योमृतत्वꣳसुवसिभागमुत्तमम्॥ आदिद्दामा
नꣳसवितर्व्यूर्णुषेनूचीनाजीवितामानुषेभ्यः॥५४॥

415

प्र वायुमच्छा बृहती मनीषा बृहद्रयिं विश्ववारꣳ रथप्रा
॥२॥१८॥ म॥ द्युतद्यामा नियुतः पत्यमानः कविः कविमियक्षसि
प्रयज्यो॥१५॥ इंद्रवायू इमे सुता उप प्रयोभिरागतं॥ ॥२॥१८॥
इंदवो वामुशंति हि॥१६॥ मित्रꣳ हुवे पूतदक्षं वरुणं च
रिशादसं॥ धियं घृताचीꣳ साधंता॥१७॥ दस्रा यु
वाकवः॥ सुता नासत्या वृक्तबर्हिषः॥ आयातꣳ रुद्रव
र्तनी॥ तं प्रत्नथायं वेनश्चोदयत्॥१८॥ विदद्यदी सरमा
रुग्णमद्रेर्महि पाथः पूर्व्यꣳ सध्र्यक्कः॥ अग्रं नयत्सु

416

पद्यक्षेराणामच्छारवंप्रथमाज्ञानतीगात् ॥५९॥ नहिस्पशम
विदन्नन्यमस्माद्वैश्वानरात्पुरएतारमग्नेः ॥ एमेनमवृध
न्नमृताअमर्त्यंवैश्वानरंक्षैत्रजित्यायदेवाः ॥६०॥ उग्राविघ
निनामृधइंद्राग्नीहवामहे ॥ तानोमृळातईदृशे ॥६१॥ उपा
स्मैगायतानरःपवमानायेंदवे ॥ अभिदेवांइयक्षते ॥६२॥
येत्वाहिहत्येमघवन्नवर्द्धन्येशांबरेहरिवोयेगइष्टौ ॥ ये
त्वानूनमनुमदंतिविप्राः पिबेंद्रसोमꣳसगणोमरुद्भिः
॥६३॥ जनिष्ठाउग्रःसहसेतुरायमंद्रओजिष्ठोबहुलाभि

मानः॥ अवर्द्धन्निंद्रं मरुतश्चिदत्र माता यद्वीरं दधनद्धनिष्ठा
॥१४॥ आतू न इंद्र वृत्रहन्नस्माकमर्द्धमागहि॥ महान्महीभिरूतिभिः॥१५॥ त्वमिंद्र प्रतूर्तिष्वभि विश्वा असि स्पृधः॥ अशस्तिहा जनिता विश्वतूरसि त्वं तूर्य तरुष्यतः॥
॥१६॥ अनु ते शुष्मं तुरयंतमीयतुः क्षोणी शिशुं न मातरा॥ विश्वास्ते स्पृधः श्नथयंत मन्यवे वृत्रं यदिंद्र तूर्वसि॥१७॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृळयंतः॥ आ वोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादंहोश्चिद्या वरिवोवि

तरासत॥६८॥ अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्वꣳ शिवेभि
रद्य परि पाहि नो गयम्॥ हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्य
से रक्षा माकिर्नो अघशꣳस ईशत॥६९॥६९॥ प्रवीरया
शुचयो दद्रिरे वामध्वर्युभिर्मधुमन्तः सुतासः॥ वह वा
यो नियुतो याह्यच्छा पिबा सुतस्यान्धसो मदाय॥७०॥ गा
व उपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा॥ उभा कर्णा हिरण्यया
॥७१॥ काव्ययो राजनेषु क्रत्वा दक्षस्य दुरोणे॥ रिशाद
सा सधस्थ आ॥७२॥ दैव्या अध्वर्यू आ गतꣳ रथेन सूर्यत्व

419

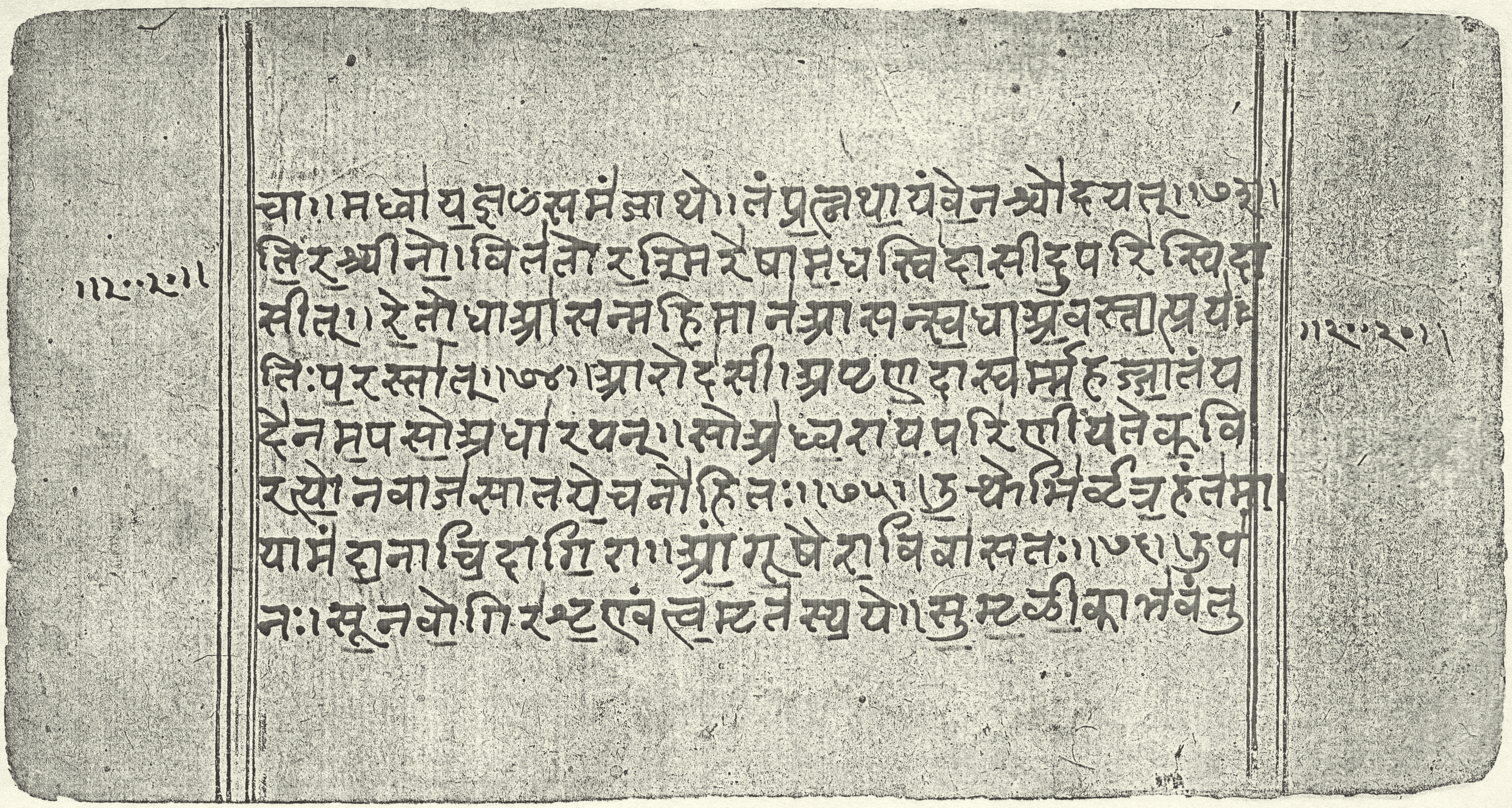

॥८॥२०॥

चाः॥ मध्वा यज्ञं समञ्जाथे॥ तं प्रत्नथा यं वेनश्चोदयत्॥७३॥ ति
तिरश्चीनो॥ विततो रश्मिरेषामधः स्विदासीदुपरि स्विदा
सीत्॥ रेतोधा आसन्महिमान आसन्स्वधा अवस्तात्प्रय
तिः परस्तात्॥७४॥ आरोदसी अपृणदा स्वर्महज्जातं य
देनमपसो अधारयन्॥ सो अध्वराय परि णीयते कवि
रत्यो न वाजसातये चनोहितः॥७५॥ उक्षेभिर्वट्चृहं तमा
यामं हूना चिद्दाति रा॥ आगृषे रा विवासत॥७६॥ उप
नः॥ सूनवो गिरः शृण्वंत्वमृतस्य ये॥ सुमृळीका भवंतु

॥८॥२०॥

मरुत्व

न:॥७७॥ब्रह्माणि मे मतयः शं सुतासः शुष्म इयर्ति प्रभृ
तो मे ऽद्रिः॥ आ शासते प्रति हर्यंत्युक्थेमा हरी वहतस्ता नो
अच्छ॥७८॥अनुत्तमा ते मघवन्न किर्नु न त्वावाँ अस्ति देव
ता विदानः॥ न जायमानो नशते न जातो यानि करिष्या कृ
णुहि प्रवृद्ध॥७९॥ तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्र
स्त्वेषनृम्णः॥ सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रूननु यं विश्वे
मदंत्यूमाः॥८०॥ इमा उ त्वा पुरूवसो गिरो वर्द्धंतु या मम॥
पावकवर्णाः शुचयो विपश्चितो ऽभि [illegible] स्तोमैरनूषत॥८१॥

४२

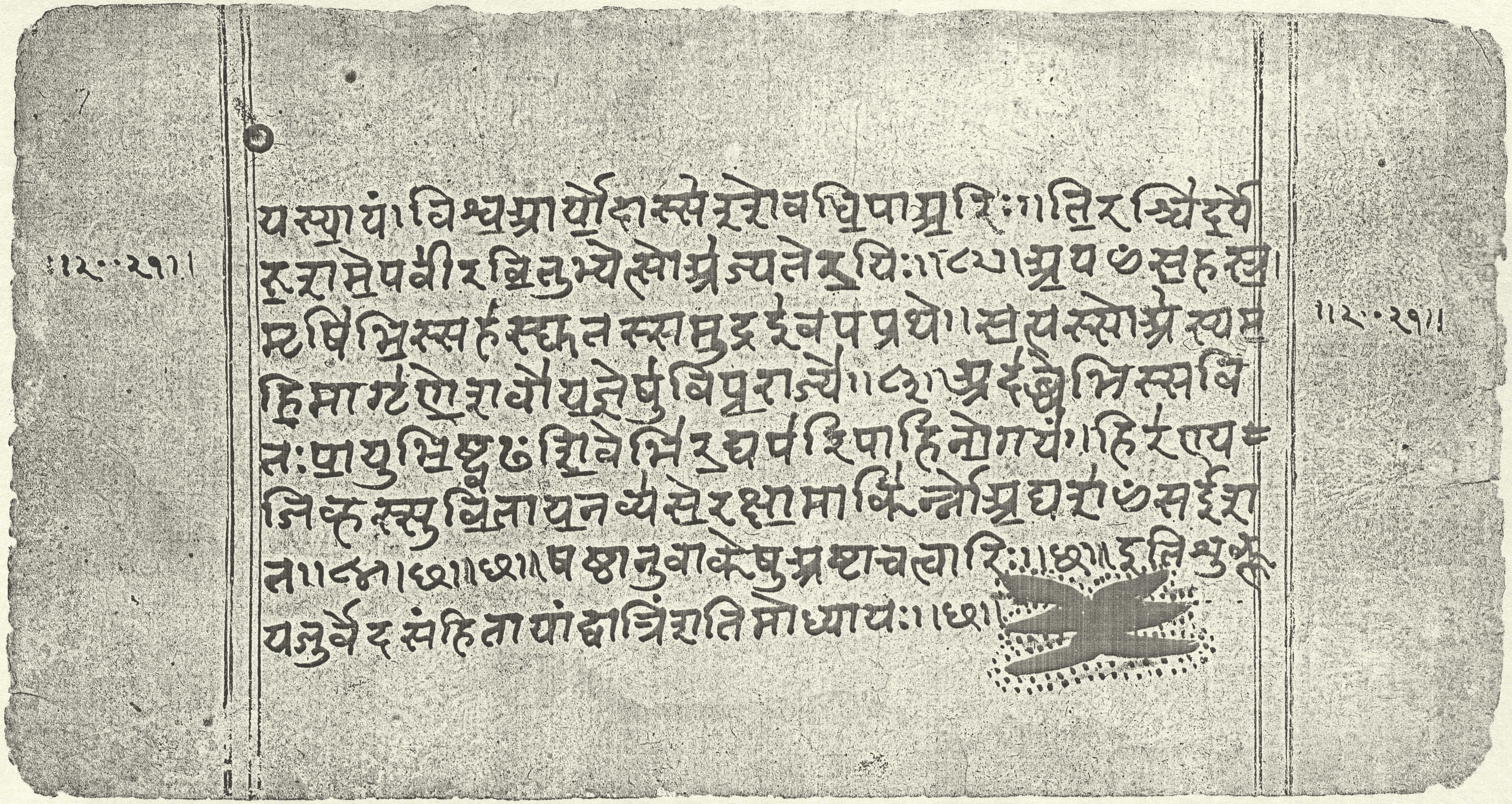

यस्यायं विश्वआर्यो दासस्सेवधिपा अरिः। तिरश्चिदर्ये
रुशमे पवीरवि तुभ्येत्सो अज्यते रयिः॥१८॥ अयं सहस्र
मृषिभिस्सहस्कृतस्समुद्र इव पप्रथे। सत्यस्सो अस्य म
हिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये॥१९॥ अदब्धेभिस्सवि
तः पायुभिष्ट्वं शिवेभिरद्य परिपाहि नो गयं। हिरण्य
जिह्वस्सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो अघशंस ईश
त॥२०॥ ॥छ॥ ॥छ॥ षष्ठानुवाकेषु अष्टाचत्वारिः॥छ॥ इति शुक्ल
यजुर्वेद संहितायां द्वात्रिंशतितमोध्यायः॥छ॥

॥ हरिः ॐ ॥ यज्जाग्रतो दूरमुदैति दैवं तदु सुप्तस्य तथैवै
ति ॥ दूरंगमं ज्योतिषां ज्योतिरेकं तन्मे मनः शिवसंकल्पम
स्तु ॥१॥ पितुंनु स्तोषं महो धर्माणं तविषीम् ॥ यस्य त्रितो
व्योजसा वृत्रं विपर्वमर्दयत् ॥२॥ अन्विदनुमते त्वं मन्या
सै शं च नस्कृधि ॥ क्रत्वे दक्षाय नो हिनु प्र ण आयूंषि ता
रिषः ॥३॥ सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा
॥ जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदिड्ढि नः ॥४॥ पंच नद्यः
सरस्वतीमपि यन्ति सस्रोतसः ॥ सरस्वती तु पंचधा सो
देशेभवत्सरित् ॥५॥ त्वमग्ने प्रथमो अंगिरा ऋषिर्देवो देवा

423

नामभवः शिवः सखा ॥ तव व्रते कवयो विद्मनापसोऽजाय
॥२२॥ न्त मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥ ६ ॥ त्वन्नो अग्ने तव देव पायुभिर्म ॥२२॥
घोनो रक्ष तन्वश्च वन्द्य ॥ त्राता तोकस्य तनये गवामस्यनि
मेषं रक्षमाणस्तव व्रते ॥ ७ ॥ उत्तानायामव भरा चिकि
त्वान्त्सद्यः प्रवीता वृषणं जजान ॥ अरुषस्तूपो रुशदस्य पा
ज इळायास्पुत्रो वयुनेऽजनिष्ट ॥ ८ ॥ इळायास्त्वा पदे वयं
नाभा पृथिव्या अधि ॥ जातवेदो नि धीमह्यग्ने हव्या
य वोळ्हवे ॥ ९ ॥ प्र मन्महे शवसानाय शूषमाङ्गूषं गिर्वणसे

सेऽअंगिरस्वत् । सुवृक्तिभिस्तुवत ऋग्मियायार्चामार्कं
न्नरे विश्रुताय ।।१०।। प्रवो महे महि नमो भरध्वमांगूष्यꣳ
शवसानाय साम ।। येनो नः पूर्वे पितरः पदज्ञा अर्च्चंतो अं
गिरसो गा अविंदन् ।।११।। इच्छंति त्वा सोम्यासः सखायः
सुन्वंति सोमं दधति प्रयाꣳसि । तितिक्षंते अभिशस्तिं
जनानामिंद्र त्वदा कश्चन हि प्रकेतः ।।१२।। न ते दूरे परमा
चिद्रजाꣳस्या तु प्रयाहि हरिवो हरिभ्याम् ।। स्थिराय वृ
ष्णे सवना कृतेमा युक्ता ग्रावाणः समिधाने अग्नौ ।।१३।।

425

॥२३॥ अषाव्हं युत्सु पृतनासु पप्रिं ऽ स्वर्षामप्सां वृजनस्य गो
पाम्॥ भरेषुजां ऽ सुक्षितिं ऽ सुश्रवसं जयंतं त्वामनु म ॥२३॥
॥१७॥ देम सोम॥ सोमो धेनुं ऽ सोमो अर्वंतमाशुं ऽ सोमो वीरं
कर्मण्यं ददाति॥ सादन्यं विदथ्यं ऽ सभेयं पितृश्रवणं यो
२ओ ददाशदस्मै॥१५॥ त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो अ
जनयस्त्वं गाः॥ त्वमा ततंथोर्वंतरिक्षं त्वं ज्योतिषा वि त
मो ववर्थ॥१६॥ देवेन नो मनसा देव सोम रायो भागं ऽ
सहसावन्नभि युध्य॥ मा त्वा तनदीशिषे वीर्यस्योभये

420

भ्यः प्र चिकित्सा गविष्टौ ॥७॥ अष्टौ व्यख्यत्ककुभः पृथि
व्यास्त्री धन्व योजना सप्त सिंधून् ॥ हिरण्याक्षः सविता
देव आगाद्दधद्रत्ना दाशुषे वार्याणि ॥८॥ हिरण्यपाणिः
सविता। विचर्षणिरुभे द्यावापृथिवी अंतरीयते ॥ अपामी
वां बाधते वेति सूर्यमभि कृष्णेन रजसा द्यामृणोति ॥९॥
हिरण्यहस्तो असुरः सुनीथः सुमृळीकः स्ववाँ यात्वर्वाङ् ॥
अपसेधन्रक्षसो यातुधानानस्थाद्देवः प्रतिदोषं गृणा
नः ॥१०॥ ये ते पंथाः सवितः पूर्व्यासो रेणवः सुकृता अंत

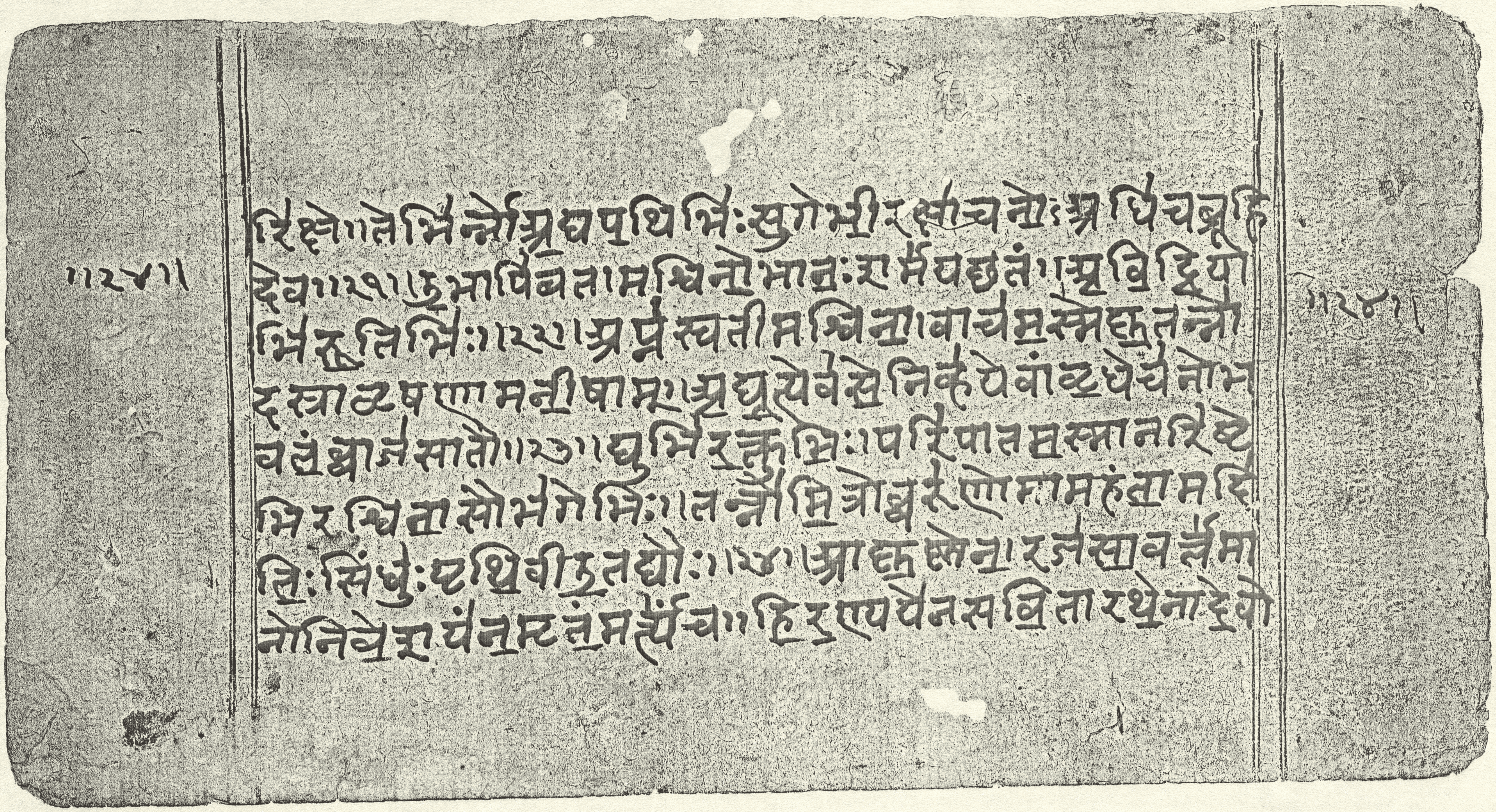

॥२४॥

रिक्षो॥ तेभिर्न्नोअग्नघपुथिभिः सुगोभीरक्षोचनोः अधिचब्रूहि
देव॥२१॥ इमापिबतामश्विनोभानः शर्मयछतं॥ अविद्रियो
भिरूतिभिः॥२२॥ अप्रस्वतीमश्विनावाचमस्मेकृतन्नो
दस्रावृषणामनीषां॥ अद्यूत्येवसेनिह्वेवांवृधेचनोभ
वतंवाजसातौ॥२३॥ द्युभिरक्तुभिः परिपातमस्मानरिष्टे
भिरश्विनासोभगेभिः॥ तन्नोमित्रोवरुणोमामहंतामदि
तिःसिंधुःपृथिवीउतद्योः॥२४॥ आकृष्णेनारजसावर्त्तमा
नोनिवेशयंनमृतंमर्त्यंच॥ हिरण्ययेनसवितारथेनादेवो

॥२४॥

428

यो ऽति भुवनानि पश्यन् ॥२५॥ ६॥ आ रात्रि पार्थिवꣳ रजः
पितुरप्रायि धामभिः ॥ दिवः सदाꣳसि बृहती वि तिष्ठस आ
त्वेषं वर्त्तते तमः ॥२६॥ उषस्तच्चित्रमा भरास्मभ्यं वाजिनी
वति । येन तोकं च तनयं च धामहे ॥२७॥ प्रातर्जितं भगमु
ग्रꣳ हुवेम वयं पुत्रमदितेर्यो विधर्त्ता । आध्रश्चिद्यं मन्यमा
नस्तुरश्चिद्राजा चिद्यं भगं भक्षीत्याह ॥२८॥ पूषन्तव व्रते व
यं न रिष्येम कदा चन । स्तोतारस्त इह स्मसि ॥२९॥ पथस्प
थः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानळर्कम् ॥ स नो रा

॥२५॥

सछुरधश्चंद्राग्राधियंधियꣳसीषधातिप्रपूषा॥४२॥त्री
णिपदाविचक्रमेविष्णुर्गोपाअदाभ्यः॥अतोधर्माणिधा
रयन्॥४३॥तद्विप्रासोविपन्यवोजागृवाꣳसःसमिंध
ते॥विष्णोर्यत्परमंपदम्॥४४॥घृतवतीभुवनानामभि
श्रियोर्वीपृथ्वीमधुदुघेसुपेशसाद्यावापृथिवीवरु
णस्यधर्मणाविष्कभितेअजरेभूरिरेतसा॥४५॥येनः
सपत्नाअपतेभवंत्विंद्राग्निभ्यामवबाधामहेतान्॥व
सवोरुद्राआदित्याउपरिस्पृशंमोग्रंचेत्तारमधिराजं

॥२५॥

430

संऋत॥३७॥आनासत्या।त्रिभिरेकादशैरिहदेवेभिर्या
तंमधुपेयमश्विना॥प्रायुस्तारिष्टन्नीरपाꣳसिमृक्षत
ꣳसेधतं द्वेषोभवतꣳसचाभुवा॥३८॥एषवस्तोमोम
रुतइयंगीर्मान्दार्यस्यमान्यस्यकारोः॥एषायासीष्टतन्वे
वयांविद्यामेषंवृजनंजीरदानुम्॥३९॥सहस्तोमाःसह
छंदसआवृतःसहप्रमाऋषयःसप्तदैव्याः॥पूर्वेषांपंथा
मनुदृश्यधीराअन्वालेभिरेरथ्योनरश्मीन्॥४०॥आयुष्यं
वर्चस्यꣳरायस्पोषमौद्भिदम्॥१॥इदंहिरण्यंवर्चस्वज्जै

॥२६॥

त्र्यायाविंशतादुमामन॥५०॥ नतद्रक्षोᳫंसि न पिशाचास्तरंति
देवानामोजः प्रथमजᳫंह्येतत्॥ योबिभर्त्ति दाक्षायणᳫं हिर
ण्यᳫं स देवेषु कृणुते दीर्घमायुः स मनुष्येषु कृणुते दीर्घमा
युः॥५१॥ यदाबध्नंदाक्षायणा हिरण्यᳫं शतानीकाय सुमन
स्यमानाः॥ तन्म आबध्नामि शतशारदायायुष्मांजरदष्टिर्य
थासम्॥५२॥ उतनोहिर्बुध्न्यः शृणोत्वज एकपात्पृथिवीस
मुद्रः॥ विश्वेदेवा ऋतावृधो हुवाना स्तुता मंत्राः कविशस्ता
अवंतु॥५३॥ इमागिर आदित्येभ्यो घृतस्नूः सनाद्राजभ्यो जु

॥२६॥

ह्वा जुहोमि ॥ शृणोतु मित्रो अर्यमा भगो नस्तुविजातो वरु-
णो दक्षो अंशः ॥५४॥ सप्त ऋषयः प्रतिहिताः शरीरे सप्त
रक्षंति सदमप्रमादम् ॥ सप्तापः स्वपतो लोकमीयुस्तत्र
जागृतो अस्वप्नजौ सत्रसदौ च देवौ ॥५५॥ उत्तिष्ठ ब्रह्मण-
स्पते देवयंतस्त्वेमहे ॥ उप प्र यंतु मरुतः सुदानव इंद्र प्राशू-
र्भवा सचा ॥५६॥ प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिर्मंत्रं वदत्युक्थ्यम् ॥ य-
स्मिन्निंद्रो वरुणो मित्रो अर्यमा देवा ओकांसि चक्रिरे ॥५७॥
ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यंता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व ॥ प

विश्वंतद्भद्रंयदवंतिदेवाबृहद्वदेमविदथेसुवीराः॥यद्गमावि
श्वोविश्वकर्मायोनःपितान्नपतेन्नस्यनोदेहि॥७६॥ ॥६७॥४
इतिशुक्लयजुर्वेदसंहितायांत्रयस्त्रिंशतिमोध्यायः॥३३॥
॥हरिः ॐ॥देवसवितःप्रसुवयज्ञंप्रसुवयज्ञपतिंभगा
य॥दिव्योगंधर्वःकेतपूःकेतंनःपुनातुवाचस्पतिर्वाचंनः
स्वदतु॥१॥तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहि॥धियोयोनः
प्रचोदयात्॥२॥विश्वानिदेवसवितर्दुरितानिपरासुव॥यद्भ
द्रंतन्नआसुव॥३॥विभक्तारंहवामहेवसोश्चित्रस्यराध

स:॥सवितारंनृचक्षसं॥४॥ब्रह्मणेब्राह्मणंक्षत्रायराजन्यं
मरुद्भ्योवैश्यंतपसेशूद्रंतमसेतस्करंनारकायवीरहणं॥
पाप्मनेक्लीबमाक्रयायाअयोगूंकामायपुं॰श्चलूमतिक्रु
ष्टायमागधं॥५॥नृत्तायसूतंगीतायशैलूषंध[illegible]यसभा र्मा
चरंनरिष्ठायभीमलं॥नर्मायरेभ॰हसायकारिमानंदा
यस्त्रीषखंप्रमा[illegible]देकुमारीपुत्रंमेधायैरथकारंधैर्यायत
क्षाणं॥६॥तपसेकौलालंमायायैकर्मार॰रूपायमणि
कार॰शुभेवपं॰शरव्यायाइषुकार॰हेत्यैधनुष्कारं॥

॥२८॥

कर्मरँज्याकारं दिष्टाय रज्जुसर्जं मृत्यवे मृगयुमंतका
यश्वनिनम्॥७॥नदीभ्यः पौंजिष्ठमृक्षीकाभ्यो नैषादं पु
रुषव्याघ्राय दुर्मदं गंधर्वाप्सरोभ्यो व्रात्यम्॥प्रयुग्भ्य उन्म
त्तँ सर्पदेवजनेभ्यो प्रतिपदमयेभ्यः कितवमीर्यताया अ
कितवं पिशाचेभ्यो बिदलकारीं यातुधानेभ्यः कंटकीका
रीम्॥८॥संधये जारं गेहायोपपतिमार्त्यै परिवित्तं नि
र्ऋत्यै परिविविदानमराध्या एदिधिषुःपतिं निष्कृत्यै पे
शस्कारीम्॥संज्ञानाय स्मरकारीं प्रकामोद्यायोपसदं

॥२८॥

436

वर्त्तीयानुरूपंबलीयोपदाम्॥९॥उन्मादेभ्यःकुञ्जंप्रमुदे
श्वामनंहृर्भ्यस्वामठस्चप्रायांधमधर्म्मायबधिरंपवित्रो
यभिषजं॥प्रज्ञानायनक्षत्रदूर्शमाच्छिक्षायैपृश्निनेमुप
शिक्षायाअभिपृश्निनेमर्यादायैप्रश्नविनाकम्॥१०॥अ
त्तैभ्योहस्तिपंतगायाश्वपंपुष्टेगोपालंवीर्यायाविपा
लंतेजसेजपालमिरायैकीनाशामे॥कीलालायसुराकू
रंभद्रायेटहृपठेऽयसेविवधमाध्यक्षायानुक्षत्तारमे
॥११॥भायैदार्वाहारंप्रभायाअग्नेधंब्रध्नस्येविष्टपायाप

437

॥४९॥

भिषेक्तारं बऋषिं कृष्णद्वैपायनाक्रोयपरिवेष्टारं॥ देवलोकायपे
त्तितारं मनुष्यलोकायप्रकरितारं ५ सर्वेभ्योलोकेभ्यउप
सेक्तारमर्वकृत्यैवुधायोपमंथितारं मेधोयवासः पल्पूली
प्रकामायरजयित्रीम॥१२॥ ऋतयेस्तेनहृदयं वैरहत्या
यपिशुनंविविक्त्यैक्षत्तारमौपद्रष्ट्यायानुक्षत्तारं बलो
यानुचरं भूम्नेपरिष्कंदम॥ प्रियायप्रियवादिनमरिष्ट्या
अश्वसादं स्वर्गायलोकायभागदुघं वर्षिष्टायनाकाय
परिवेष्टारम॥१३॥ मन्यवेयस्तापं। क्रोधायनिसरं योगा

॥२९॥

438

ययोक्मारु ॐ रोक्योयाभिसुत्नरिं क्षेमोयविमोक्मारेमुक्लू
लनिकूलेभ्यश्चिच्छिनमः॥वपुषेमानस्कृतॐरील्लोयां
जनीक्मारीनिर्जीयैकेरा क्मारींयुमायास्तूः॥१७॥प्रमाये
पठसूःमर्थेभूभ्योवेतोकाॐसंवत्सरायैरा [illegible] पर्यायिलीं
परिवत्सरायाविजातामिदावत्सरायातीवेरीमिदत्सरा
योलिक्ष्कर्वरी॥वत्सरायुविजेर्ज्जराॐसंवत्सरायुपलिक्वी
मङ्गभुभ्योजिनसंघॐसाध्येभ्यश्चर्हमणामूः॥१५॥सरो
भ्योधेवुरामुपस्थावेराभ्योदारींगेरांताभ्योविदंनेडुला

439

॥३०॥

भ्यः शौष्कलम॰॥ पारायमार्गारमवारायकैवर्त्तंतीर्थेभ्यआंद
विषमेभ्योमैनालम॰॥ स्वनेभ्यःपर्णकंगुहाभ्यःकिरातंसा
नुभ्योजंभकंपर्वतेभ्यःकिंपूरुषं॥१६॥बीभत्सायैपौल्कसं
वर्णायहिरण्यकारंतुलायैवाणिजंपश्चादोषायग्लावि
नंविश्वेभ्योभूतेभ्यःसिध्मलम॰॥भूत्यैजागरणमभूत्यैस्व
पनमार्त्यैजनवादिनंव्यृद्ध्याअपगल्भं०सं०शरायप्रच्छि
दम॰॥१७॥अक्षराजायकितवंकृतायादिनवदर्शंत्रेतायै
कल्पिनंद्वापरायाधिकल्पिनमास्कंदायसभास्थाणुं

॥३०॥

440

मूस्वयेगांव्युछमंलेकायगोघातमू॥ स्कुधेयोगांविछंऌतंतूंभि
क्षेमाणुप्रतिष्ठेतिदुस्कृतायुचरेकाचार्येणापून्नैसेल्छगमू
॥१८॥छ॥ प्रतिश्रकोंपाश्रर्चेनंघोषोयशेंमंतोयबहुवादि
नेमनंलापुमूकूंराब्दोपाळंबराघालें॥ मर्हसेवीणावाद्कें
र्रोयतूणावुधमवरसुरायत्रंखधंवनोयवनपमून्यतो
रणायदावृपमू॥१९॥नर्मोयपुंच्युल्लूंह सोयकारींया
दसेल्लावृल्त्यांमोमएंयगणोकूमत्रिकोरोकंतान्मर्हसे॥
चीणावादंपोणिघ्रंतूंकेणावुधतोंन्टनादोनंसपेतत्तवमू
॥२०॥

441

॥३१॥

अग्नये पीवानं पृथिव्यै पीठसर्पिणं वायवे चाण्डालमन्तरिक्षा
य वंशनर्तिनं दिवे खलतिꣳ सूर्याय हर्यक्षम् ॥ नक्षत्रेभ्यः कि
र्मिरं चन्द्रमसे किलासमह्ने शुक्लं पिङ्गाक्षꣳ रात्र्यै कृष्णं पिङ्गा
क्षम् ॥२१॥ अथैतानष्टौ विरूपानालभते ऽतिशुक्लं चातिकृष्णं
चातिदीर्घं चातिह्रस्वं च ॥ अतिस्थूलं चातिकृशं चातिकुल्वं
चातिलोमशं च ॥ अशूद्रा अब्राह्मणास्ते प्राजापत्याः ॥ मागधः
पुंश्चली कितवः क्लीबो ऽशूद्रा अब्राह्मणास्ते प्राजापत्याः
॥२२॥६॥ चतुरनुवाके षुद्वाविंशतिः ॥३०॥ इति शुक्लयजुर्वेदसंहि

॥३१॥

442

संतू ॥२८॥ स नो । बंधुर्जनिता स विधाता धामानि वेद भुवनानि
विश्वा ॥ यत्र देवा अमृतमानशानास्तृतीये धामन्नध्यैरयंत ॥२९॥
परीत्य भूतानि । परीत्य लोकान्परीत्य सर्वाः प्रदिशो दिशश्च ।
उपस्थाय प्रथमजामृतस्यात्मनात्मानमभिसंविवेश ॥३०॥ प
रि द्यावापृथिवी । सद्य इत्वा परि लोकान्परि दिशः परि स्वः ॥
ऋतस्य तंतुं विततं विचृत्य तदपश्यत्तदभवत्तदासीत् ॥३१॥
सदसस्पतिमद्भुतं प्रि यमिंद्रस्य काम्यं ॥ सनिं मेधामयासि
षं स्वाहा ॥३२॥ यां मेधां देवगणाः पितरश्चोपासते ॥ तया

443

॥२३५॥

मामद्यमेधयाग्नेमेधाविनंकुरुस्वाहा॥३३॥इदंमेब्रह्मच
क्षत्रंचोभेश्रियमश्नुतां॥मयिदेवादधतुश्रियमुत्तमांत
स्यैतेस्वाहा॥३४॥६॥ ॥१८॥अपेतायंतुपणयोसुम्नादेवपी
यवः॥अस्यलोकःसुतावतः॥द्युभिरहोभिरक्तुभिर्व्यक्तंयमो
ददात्ववसानमस्मै॥५५॥सवितातेशरीरेभ्यःपृथिव्यांलोक
मिच्छतु॥तस्मैयुज्यंतामुस्रियाः॥५६॥वायुःपुनातुसवितापु
नात्वग्नेर्भ्राजसासूर्यस्यवर्चसा॥विमुच्यंतामुस्रियाः॥५७॥
अश्वत्थेवो।निषदनंपर्णेवोवसतिःकृता॥गोभाजइत्किलो

॥२३५॥

444

स्पयस्तनवेथपूरुषमू॥३८॥सवितातेशरीराणिमातुरुप
स्थेआवपतु॥तस्मैपृथिविशंभवाप्रजापतेत्वादेवतायामुपो
दकेलोकेनिदधाम्यसौ॥३९॥परंमृत्योअनुपरेहिपंथांयस्ते
अन्यइतरोदेवयानात्॥चक्षुष्मतेशृण्वतेतेब्रवीमिमानःप्र
जांरीरिषोमोतवीरान्॥४०॥शंवातःशंहितेघृणिःशंते
भवंत्विष्टकाः॥शंतेभवंत्वग्नयःपार्थिवासोमात्वाभिशूशुच रु
न॥४१॥कल्पंतांतेदिशस्तुभ्यमापःशिवतमास्तुभ्यंभवंतु
सिंधवः॥अंतरिक्षंशिवंतुभ्यंकल्पंतांतेदिशःसर्वाः॥४२॥

॥३९॥

अश्मन्वतीरीयतेसꣳरभध्वमुत्तिष्ठतप्रतरतासखायः॥अत्रा
जहीमोशिवायेअसंशिवावयमुत्तरेमाभिवाजान्॥४८॥अपाघ
मपकिल्बिषमपकृत्यामपोरपः॥अपामार्गत्वमस्मदपदुष्वप्न्य
ꣳसुव॥४९॥सुमित्रियानः॥आपओषधयःसंतुदुर्मित्रियास्तस्मै
संतु॥योस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मः॥५०॥अनड्वाहमन्वारभा
महेस्वस्तये॥सनइंद्रवदेवभ्योवह्निःसंतारणोभव॥५१॥उद्व
यंतमसस्परिस्वःपश्यंतउत्तरम्॥देवंदेवत्रासूर्यमगन्मज्यो
तिरुत्तमम्॥५२॥अग्नआयूंषिपवसआसुवोर्जमिषंचनः॥

॥२६९॥

446

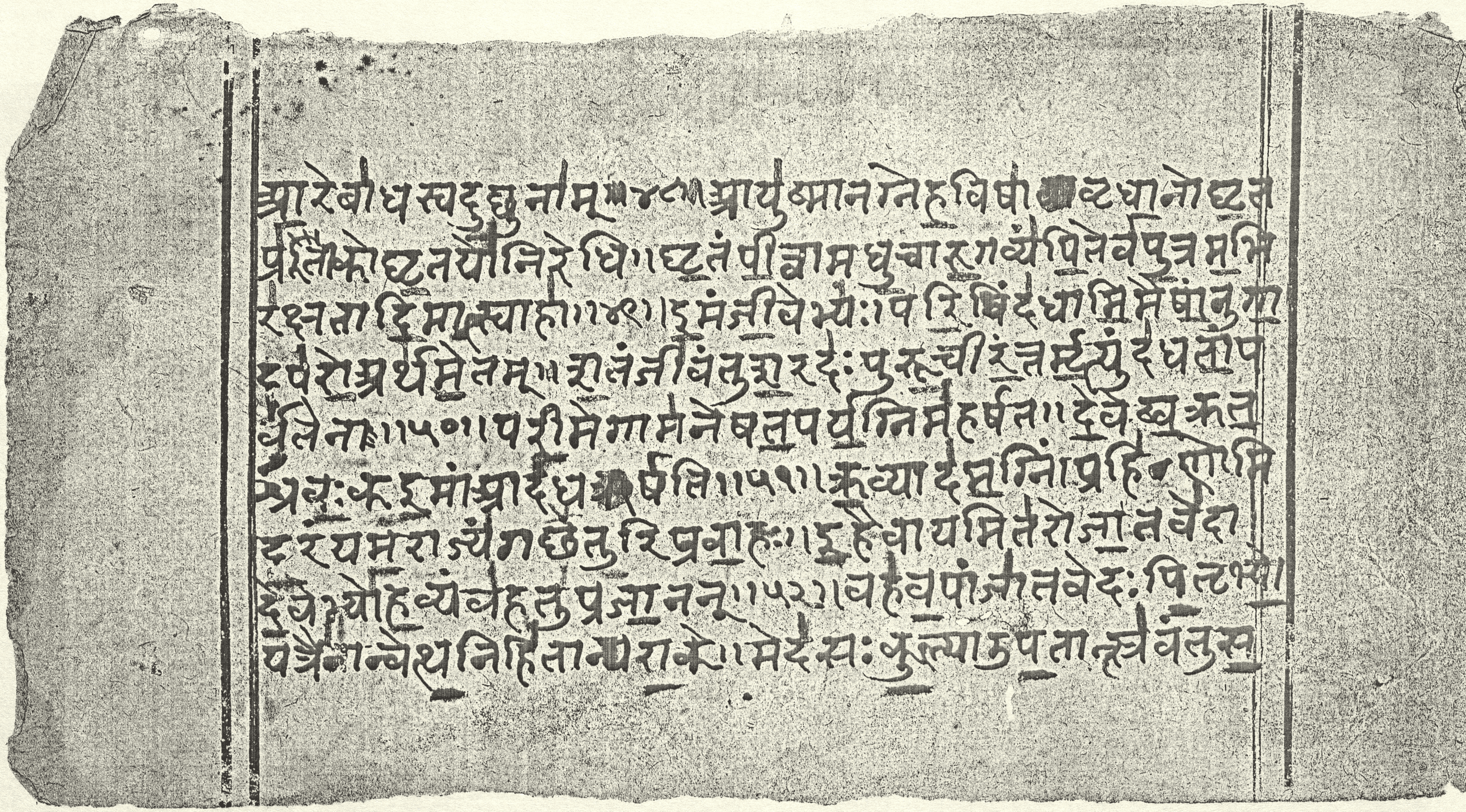

आरेबाधस्वदुच्छुनाम् ॥४८॥ आयुष्मानग्नेहविषा वृधानोघृत
प्रतीकोघृतयोनिरेधि। घृतंपीत्वामधुचारुगव्यंपितेवपुत्रमभि
रक्षतादिमान्स्वाहा ॥४९॥ इमंजीवेभ्यः। परिधिंदधामिमैषांनुगा
दपरोअर्थमेतम् ॥ शतंजीवंतुशरदःपुरूचीरंतर्मृत्युंदधतांप
र्वतेन ॥५०॥ परीमेगामनेषतपर्यग्निमहृषत। देवेष्वक्रत
श्रवःकइमांआदधर्षति ॥५१॥ क्रव्यादमग्निंप्रहिणोमि
दूरंयमराज्यंगच्छतुरिप्रवाहः ॥ इहैवायमितरोजातवेदा
देवेभ्योहव्यंवहतुप्रजानन् ॥५२॥ वहवपांजातवेदःपितृभ्यो
यत्रैनान्वेत्थनिहितान्पराके ॥ मेदसःकुल्याउपतान्स्रवंतुस

॥२६७॥

त्याएषामाशिषः संनुकामाः स्वाहा ॥२०॥ स्योना पृथिवि नो भ
वान्टक्षरानिवेशनी ॥ यछानः शर्मसप्रथाः ॥२१॥ अस्मात्वम
धिजातोसित्वदयंजायतांपुनः ॥ असौस्वर्गायलोकायस्वाहा
अपनः शोशुचदघं ॥२२॥ ॥छ॥ ॥छ॥ चतुरानुवाकेषुपंचपंचा
शत ॥छ॥ इतिशुक्लयजुर्वेदसंहितायांपंचत्रिंशतिमोध्यायः ॥
॥ हरिः ॐ ॥ ऋचंवाचंप्रपद्येमनोयजुः प्रपद्येसा
मप्राणंप्रपद्येचक्षुः श्रोत्रंप्रपद्ये ॥ वागोजः सहोजो
मयिप्राणापानौ ॥१॥ यन्मेछिद्रंचक्षुषोहृदयस्यमनसोवाति

॥२६७॥

448

स्ति नो बृहस्पतिर्द्दधातु ॥ शन्नो भवतु भुवनस्य यस्पतिः
॥२॥ भूर्भुवः स्वः ॥ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥ धि
यो यो नः प्रचोदयात् ॥३॥ कया नश्चित्र आभुवदूती सदावृधः
सखा ॥ कया शचिष्ठया वृता ॥४॥ कस्त्वा सत्यो मदानां मं
हिष्ठो मत्सदंधसः ॥ दृढा चिदारुजे वसु ॥५॥ अभी षु णः स
खीनामविता जरितॄणां ॥ शतं भवास्यूतिभिः ॥६॥ कया
त्वन्न ऊत्याभि प्रमंदसे वृषन् ॥ कया स्तोतृभ्य आभर ॥७॥
इन्द्रो विश्वस्य राजति ॥ शन्नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥८॥

449

॥२७८॥

शन्नो मित्रः शं वरुणः शन्नो भवत्वर्यमा॥ शन्न इंद्रो बृहस्प
तिः शन्नो विष्णुरुरुक्रमः॥९॥ शन्नो वातः पवताꣳ शन्नस्त
पतु सूर्यः॥ शन्नः कनिक्रदद्देवः पर्जन्यो अभिवर्षतु॥१०॥ अ
हानि शं भवंतु नः शꣳ रात्रीः प्रतिधीयतामः॥ शन्न इंद्राग्नी
भवतामवोभिः शन्न इंद्रावरुणा रातहव्या॥ शन्न इंद्रापूष
णा वाजसातौ शमिंद्रासोमा सुविताय शंयोः॥११॥ शन्नो
देवीरभिष्टय आपो भवंतु पीतये॥ शंयोरभिस्रवंतु नः॥
॥१२॥ स्योना पृथिवि नो भवा[illegible]नृक्षरा निवेशनी॥ यच्छा

॥२७८॥

450

नः शर्म सप्रथाः ॥१३॥ आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधा
न ॥ महे रणाय चक्षसे ॥१४॥ यो वः शिवतमो रसस्तस्य भा
जयतेह नः उशतीरिव मातरः ॥१५॥ तस्मा अरं गमाम वो यस्य
क्षयाय जिन्वथ ॥ आपो जनयथा च नः ॥१६॥ द्यौः शांतिरंत
रिक्षं शांतिः पृथिवी शांतिरापः शांतिरोषधयः शांतिः ॥
वनस्पतयः शांतिः शांतिरेव शांतिः ॥१७॥ दृते दृंह मा
त्रस्य मा चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षंताम् ॥ मित्रस्या
हं चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षे ॥ मित्रस्य चक्षुषा समीक्ष

महे ॥१८॥ ध्रुवेद ॐ हेमा॥ ज्योत्स्नैः संदृ श्रीजी ह्या संज्योत्स्नैः सं
श्रीजीव्यासमू॥१९॥ नमस्ते स्वाहा हरे सेश्रो चिषे नमस्तेस्त्वस्र स्वचि
॥२३१॥ र्दैः श्रृन्याः ॐ स्तेस्त्र स्मर्त्ते पंतु हे तर्पेः पावकोऽस्त्र स्मभ्यु ॐ श्रिवो ॥२३०॥
भेव॥२०॥ नमस्तेस्त्र स्तु विद्यु तेन मस्ते स्त न पित्त वे॥ नमस्ते
भगवन्तस्तु यत्रः स्थः समीहसे॥२१॥ पतौ पतः॥ समीहसेत
लोलोस्त्र भेयंकुरु॥ शान्तैः [illegible] स्पूज्ञाभ्यो भेयन्ताः ~~[illegible]~~ पन्तुभ्यः
२ ओ ॥२२॥ स्तुविद्वियापनस्त्रा प्रेर्तुं धयगः संतु दुर्भिक्षियास्तस्मै सं
नु॥ पोस्सांद्वेह्नि यंचेवयंद्विष्म ॥२३॥ तच्चास्तु हैव हितं पुर

452

स्ताच्छुक्रमुच्चरत्॥ पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतꣳ शृ
णुयाम शरदः शतं॥२४॥छ॥ ॥छ॥ इति शुक्लयजुर्वेदसंहिता
यां षट्त्रिंशतितमोध्यायः॥छ॥३६॥छ॥ ॥ हरिः ॐ मूष दे
वस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहु भ्यां पूष्णो हस्ताभ्
मः॥ आददे नारिरसि॥१॥ युंजते मन उत युंजते धियो विप्रा वि
प्रस्य बृहतो विपश्चितः॥ वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही दे
वस्य सवितुः परिष्टुतिः॥२॥ देवी द्यावापृथिवी मखस्य वाम
द्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः॥ मखाय त्वा मखस्य त्वा
शीर्ष्णे॥३॥ देव्यो वम्रियो भूतस्य प्रथमजा मखस्य वो द्य शिरो

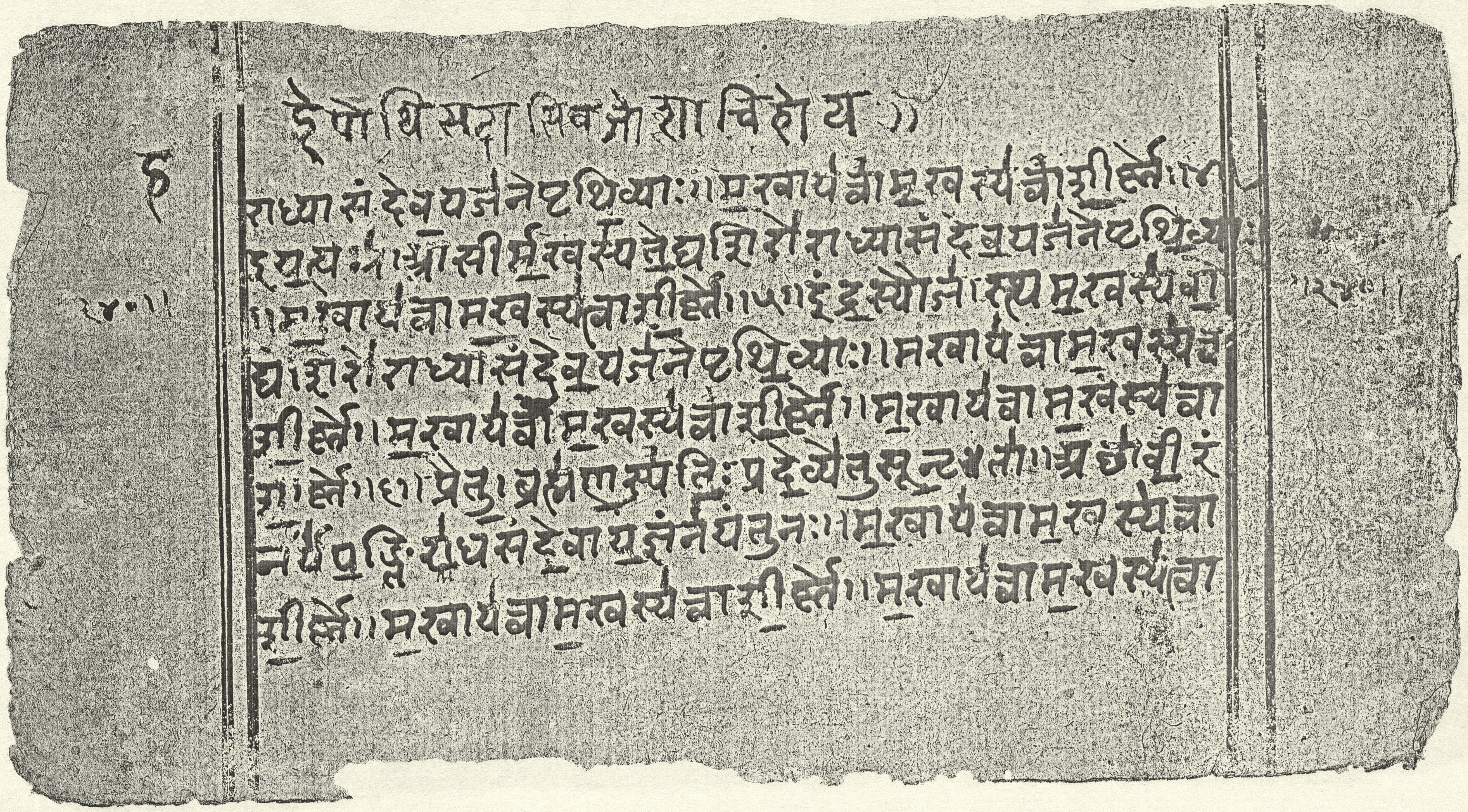

६

२४०॥

ईपोथिसद्रा सिवजैशाचिहोय ॥
राध्यासंदेवयजनेपृथिव्याः॥मखायत्वामखस्यत्वाशीर्ष्णे॥४॥
इयत्य॥अग्रासीर्मखस्यतेद्यशिरो॥राध्यासंदेवयजनेपृथिव्याः
॥मखायत्वामखस्यत्वाशीर्ष्णे॥५॥इंद्रस्यौजस्थ॥मखस्यवा
द्यशिरो॥राध्यासंदेवयजनेपृथिव्याः॥मखायत्वामखस्यत्वा
शीर्ष्णे॥मखायत्वामखस्यत्वाशीर्ष्णे॥मखायत्वामखस्यत्वा
शीर्ष्णे॥६॥प्रैतु॥ब्रह्मणस्पतिः प्रदेव्येतुसूनृता॥अच्छावीरं
नर्यंपंक्तिराधसंदेवायज्ञंनयंतुनः॥मखायत्वामखस्यत्वा
शीर्ष्णे॥मखायत्वामखस्यत्वाशीर्ष्णे॥मखायत्वामखस्यत्वा
शीर्ष्णे॥मखायत्वामखस्यत्वा

।२४०॥

454

८ मुखाय वौं मुखस्य वौं ह्री ह्लीं ॥८॥

ह्री ह्लीं ॥७॥ मुखस्यु शिरोसि ॥ मुखाय वा मुखस्य वा ह्री ह्लीं ॥
मुखस्य शिरोसि ॥ मुखाय वा मुखस्य वा ह्री ह्लीं ॥ मुखस्य शि-
रोसि ॥ मुखाय वा मुखस्य वा ह्री ह्लीं मुखाय वा मुखस्य वा
ह्री ह्लीं मुखाय वा मुखस्य वा ह्री ह्लीं ॥८॥ अर्घ्यस्य वा व्हस्तेः स्रा
क्रा धूपयामि देवयजनेन पृथिव्याः ॥ मुखाय वा मुखस्य वा ह्री
ह्लीं ॥ अर्घ्यस्य वा व्हस्तेः स्रा क्रा धूपयामि देवयजनेन पृथिव्याः ॥
मुखाय वा मुखस्य वा ह्री ह्लीं ॥ अर्घ्यस्य वा व्हस्तेः स्रा क्रा धूपयामि
देवयजनेन पृथिव्याः ॥ मुखाय वा मुखस्य वा ह्री ह्लीं ॥ मुखाय वा

सा २

455

॥२४॥

मखस्यत्वाशीर्ष्णेमखायत्वामखस्यत्वाशीर्ष्णेमखायत्वामखस्यत्वा
शीर्ष्णे॥९॥ऊर्जवैत्वासाधयैत्वासुक्षित्यैत्वा॥मखायत्वामखस्य
त्वाशीर्ष्णे॥मखायत्वामखस्यत्वाशीर्ष्णे॥मखायत्वामखस्यत्वा
शीर्ष्णे॥१०॥यमायत्वामखायत्वा सूर्यस्यत्वातपसे॥देवस्त्वासवि
तामध्वानक्तुपृथिव्याःसंस्पृशस्पाहि॥अर्चिरसिशोचिरसि
तपोसि॥११॥अनाधृष्टापुरस्तादग्नेराधिपत्यआयुर्मेदाःपुत्रव
तीदक्षिणतइंद्रस्याधिपत्येप्रजांमेदाः॥सुषदापश्चाद्देवस्यसवि
तुराधिपत्येचक्षुर्मेदाआश्रुतिरुत्तरतोधातुराधिपत्येरायस्पो

॥२४॥

456

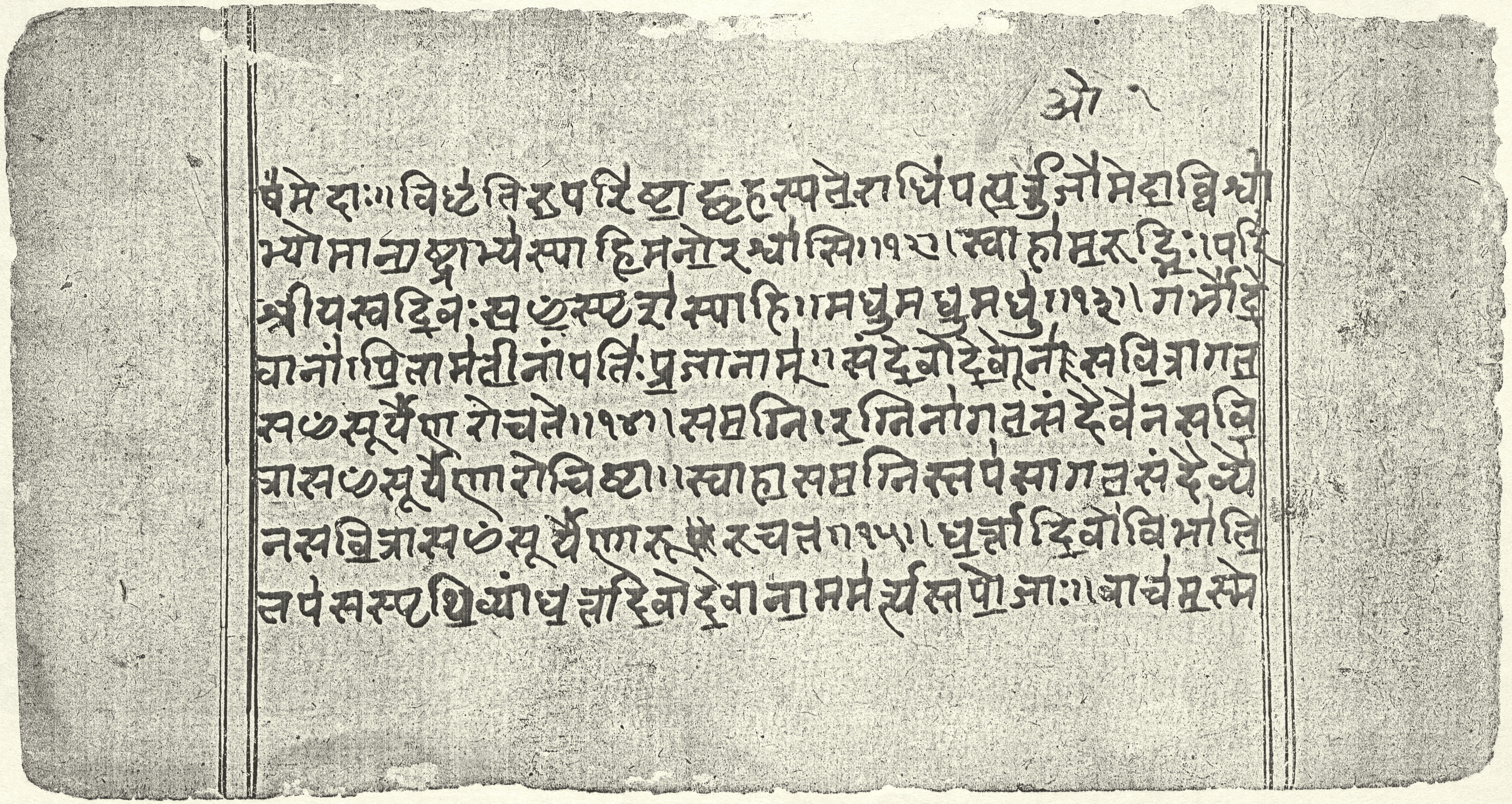

ओ २

यमेदाः॥ विष्टंतिरुपरिष्ठाद्बृहस्पतेराधिपत्युंज्योमेदाध्विध्यो
भ्योमानाष्ठाभ्येस्पाहिमनोरश्वासि॥१२॥ स्वाहामरुद्भिः। परि
श्रीयस्वद्दिवःसंस्पृशस्पाहि॥ मधुमधुमधु॥१३॥ गर्भोदे
वानांपितामतीनांपतिःप्रजानाम्॥ संदेवोदेवेनसवितागत
संसूर्येणरोचते॥१४॥ समग्निरग्निनागतसंदैवेनसवि
त्रासंसूर्येणारोचिष्ठाः॥ स्वाहासमग्निस्तपसागतसंदैव्ये
नसवित्रासंसूर्येणारूरुचत॥१५॥ धर्त्तादिवोविभाति
तपसस्पृथिव्यांधर्त्तादेवोदेवानाममर्त्यस्तपोजाः॥ वाचमस्मे

457

॥२४२॥

नियछदेवायुवम्॥१६॥अपश्यंगोपा।मनिपद्यमानमाचपरो
चपथिभिश्चरंतम्॥ससध्रीचीःसविषूचीर्व्वसानआवरीव
र्त्तिभुवनेष्वंतः॥१७॥विश्वासांभुवांपतेविश्वस्यमनसस्पते
विश्वस्यवचसस्पतेसर्वस्यवचसस्पते॥देवश्रुत्वंदेवघर्मदे
वोदेवान्पाह्यत्रप्रावीरनुवांदेववीतये॥मधुमाध्वीभ्यांमधु
माधूचीभ्याम्॥हृदेत्वामनसेत्वादिवेत्वासूर्यायत्वा॥ऊर्ध्वोअ
ध्वरंदिविदेवेषुधेहि॥१८॥पितानो।सिपितानोबोधिनमस्ते
स्तुमामाहिंसीः॥त्वष्टृमंतस्त्वासपेमपुत्रान्पशून्म

॥२४२॥

458

पिधेत्वरिष्टाहꣳसहपत्याभूयासम्॥१९॥ अहःकेतुनाजुषतां

ꣳसुज्योतिर्ज्योतिषास्वाहा॥ रात्रिःकेतुनाजुषताꣳसुज्योति

र्ज्योतिषास्वाहा॥२॥ ॥छ॥छ॥ इतिशुक्लयजुर्वेदसंहितायां

सप्तत्रिंशत्तिमोध्यायः॥छ॥छ॥ [illegible] ॥हरिः ॐ॥ देवस्य

त्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहु [illegible] भ्यांपूष्णोहस्ताभ्यां॥

आददेदित्यैरास्नासि॥१॥ इडएह्यदितएहिसरस्वत्येहि॥ अ

सावेह्यसावेह्यसावेहि॥२॥ अदित्यैरास्नासीन्द्राण्याउष्णी

षः॥ पूषासिघर्मायदीष्व॥३॥ अश्विभ्यांपिन्वस्वसरस्वत्यै

पिन्वस्वेंद्राय पिन्वस्व॥ स्वाहेंद्रवत्स्वाहेंद्रवत्स्वाहेंद्रवत्॥ ॥५॥ यस्ते
स्तनः शशयो यो मयोभूर्यो रत्नधा वसुविद्यः सुदत्रः॥ येन विश्वा
॥२४३॥ पुष्यसि वार्याणि सरस्वति तमिह धातवेकः॥ उर्वंतरिक्षमन्वे ॥२४३॥
मि॥ ५॥ गायत्रं छंदोसि त्रैष्टुभं छंदोसि द्यावापृथिवीभ्यां त्वा
परिगृह्णाम्यंतरिक्षेणोपयच्छामि॥ इंद्राश्विना मधुनः सारघ
स्य घर्मं पात वसवो यजत वाट्॥ स्वाहा सूर्यस्य रश्मये वृष्टि
वनये॥ ६॥ समुद्राय त्वा वाताय स्वाहा सरिराय त्वा वाताय स्वा
हा॥ अनाधृष्याय त्वा वाताय स्वाहा प्रतिधृष्याय त्वा वाताय स्वा

हा ॥ अ्रुवस्यवै त्वा वातोय स्वाहा ह्रि मित्राय त्वा वातोय स्वाहा ॥७॥
इंद्राय त्वा वसुमते रुद्रवते स्वाहेंद्राय त्वादित्यवते स्वाहा ॥ इंद्राय
त्वाभिमातिघ्ने स्वाहा ॥ सवित्रे त्व ऋभुमते विभुमते वाजवते स्वा-
हा बृहस्पतये त्वा विश्वदेव्यावते स्वाहा ॥८॥ यमाय त्वांगिरस्व-
ते पितृमते स्वाहा ॥ स्वाहा घर्माय स्वाहा घर्मः पित्रे ॥९॥ विश्वा
आशा दक्षिणसत्सर्वांदेवानयाडिह ॥ स्वाहाकृतस्य घर्म-
स्य मधोः पिबतमश्विना ॥१०॥ दिवि धा इमं यज्ञमिमं यज्ञं दि-
वि धाः ॥ स्वाहाग्नये यज्ञियाय शं यजुर्भ्यः ॥११॥ अश्विना घर्मं

461

॥२४४॥

पोतᳪं हार्दानमहं द्दिवाभिरूतिभिः॥ तं त्वा पिएन मो द्यावापृथि
वीभ्याम् ॥१२॥ अपातामश्विना॥ घर्ममनु द्यावापृथिवी अम
साताम्॥ इहैव रातयः संतु ॥१३॥ इषे पिन्वस्वोर्ज्जे पिन्वस्व ब्रह्म
णे पिन्वस्व क्षत्राय पिन्वस्व द्यावापृथिवीभ्यां पिन्वस्व॥ ध
र्मासि सुधर्मामेन्यस्मे नृम्णानि धारय ब्रह्म धारय क्षत्रं
धारय विशं धारय ॥१४॥ ध्रा। स्वाहा पूष्णे शरसे स्वाहा ग्रा
वभ्यः स्वाहा प्रतिरवेभ्यः॥ स्वाहा पितृभ्य ऊर्ध्वबर्हिर्भ्यो घर्म
पावभ्यः स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याᳪं स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः॥
॥१५॥

॥२४४॥

462

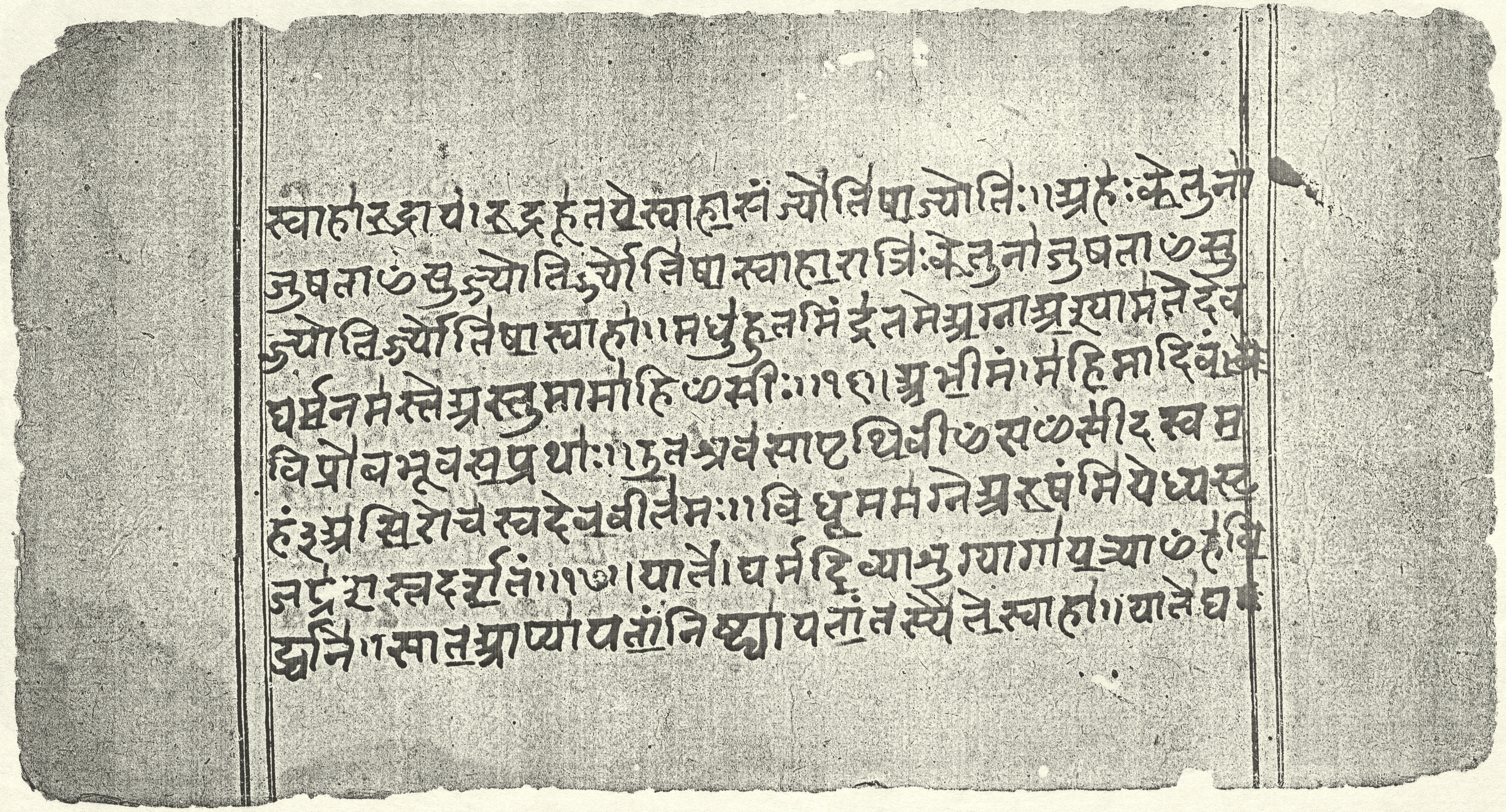

स्वाहारुद्रायरुद्रहूतयेस्वाहासंज्योतिषाज्योतिः॥अहःकेतुना
जुषताꣳसुज्योतिर्ज्योतिषास्वाहारात्रिःकेतुनाजुषताꣳसु
ज्योतिर्ज्योतिषास्वाहा॥मधुहुतमिंद्रतमेअग्नावश्यामतेदेव
घर्मनमस्तेअस्तुमामाहिꣳसीः॥१६॥अभीमंमहिमादिवं
विप्रोबभूवसप्रथाः॥उतश्रवसापृथिवीꣳसꣳसीदस्वम
हꣳअसिरोचस्वदेववीतमः॥विधूममग्नेअरुषंमियेध्यसृ
जप्रशस्तदर्शतं॥१७॥याते॥घर्मदिव्याशुग्यागायत्र्याꣳहवि
र्धाने॥सातआप्यायतांनिष्ट्यायतांतस्यैतेस्वाहा॥यातेघ

463

॥२४५॥

सींतरिक्षेभुग्यात्रिष्टुभ्याग्नीध्रे॥सातआप्यायतांनिष्ट्याय
तांतस्यैतेस्वाहा॥यातेघर्मपृथिव्याँभुग्याजगत्याँसदस्या॥
सातआप्यायतांनिष्ट्यायतांतस्यैतेस्वाहा॥१८॥क्षत्रस्यत्वा
परस्पायब्रह्मणस्तन्वंपाहि॥विशस्त्वाधर्मणावयमनुक्रा
मामसुवितायनव्यसे॥१९॥चतुस्रक्तिर्नाभिर्ऋतस्यसप्रथाः
सनोविश्वायुःसप्रथाःसनःसर्वायुःसप्रथाः॥अपद्वेषोअप
ह्वरोन्यव्रतस्यसश्चिम॥२०॥घर्मैतत्तेपुरीषंतेनवर्द्धस्वच
चप्यायस्व॥वर्द्धिषीमहिचवयमाचप्यासिषीमहि॥२१॥

॥२४५॥

464

अचिक्रदद्वृषा।हरिर्म्महान्मित्रोनदर्शतः॥संसूर्येण

दिद्युतदुदधिर्निधिः॥२१॥सुमित्र्यानआपओषधयःसंतुदु २३७

र्मित्र्यास्तस्मैसंतु॥योस्मांद्वेष्टियंचवयंद्विष्मः॥२२॥उद्वयं

तमसस्परिस्वःपश्यंतउत्तरं॥देवंदेवत्रासूर्यमगन्मज्योति

रुत्तममृ॥एधोस्येधिषीमहिसमिदसितेजोसितेजोमयिधे

हि॥२४॥यावतीद्यावापृथिवीयावच्चसप्तसिंधवोवितस्थि

रे॥[illegible]वंतमिंद्रतेग्रहमूर्जागृह्णाम्यक्षितंमयिगृह्णाम्यक्षि

तम्॥२५॥मयित्यादिंद्रियंबृहन्मयिदक्षोमयिक्रतुः॥घर्म

465

॥२४९॥

स्त्रिष्टुग्विराजति विराज्ज्योतिषा सहब्रह्मणा तेजसा सह
पयसो रेत आभृतं तस्य दोहमशीमह्युत्तरामुत्तरां समाम्
॥२७॥ त्विषेः संवृक्क्रत्वे दक्षस्य ते सुषुम्णस्य ते सुषुम्णाग्नि
हुतः॥ इन्द्रपीतस्य प्रजापतिभक्षितस्य मधुमत उपहूत उ
पहूतस्य भक्षयामि॥२८॥ ॥छ॥छ॥ इति शुक्लयजुर्वेदसं
हितायां अष्टात्रिंशतिमोध्यायः॥छ॥छ॥ ॥हरिः ॐ म॥
स्वाहा प्राणेभ्यः साधिपतिकेभ्यः॥ पृ थिव्यै स्वाहा
ग्नये स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा वायवे स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय

॥२४९॥

466

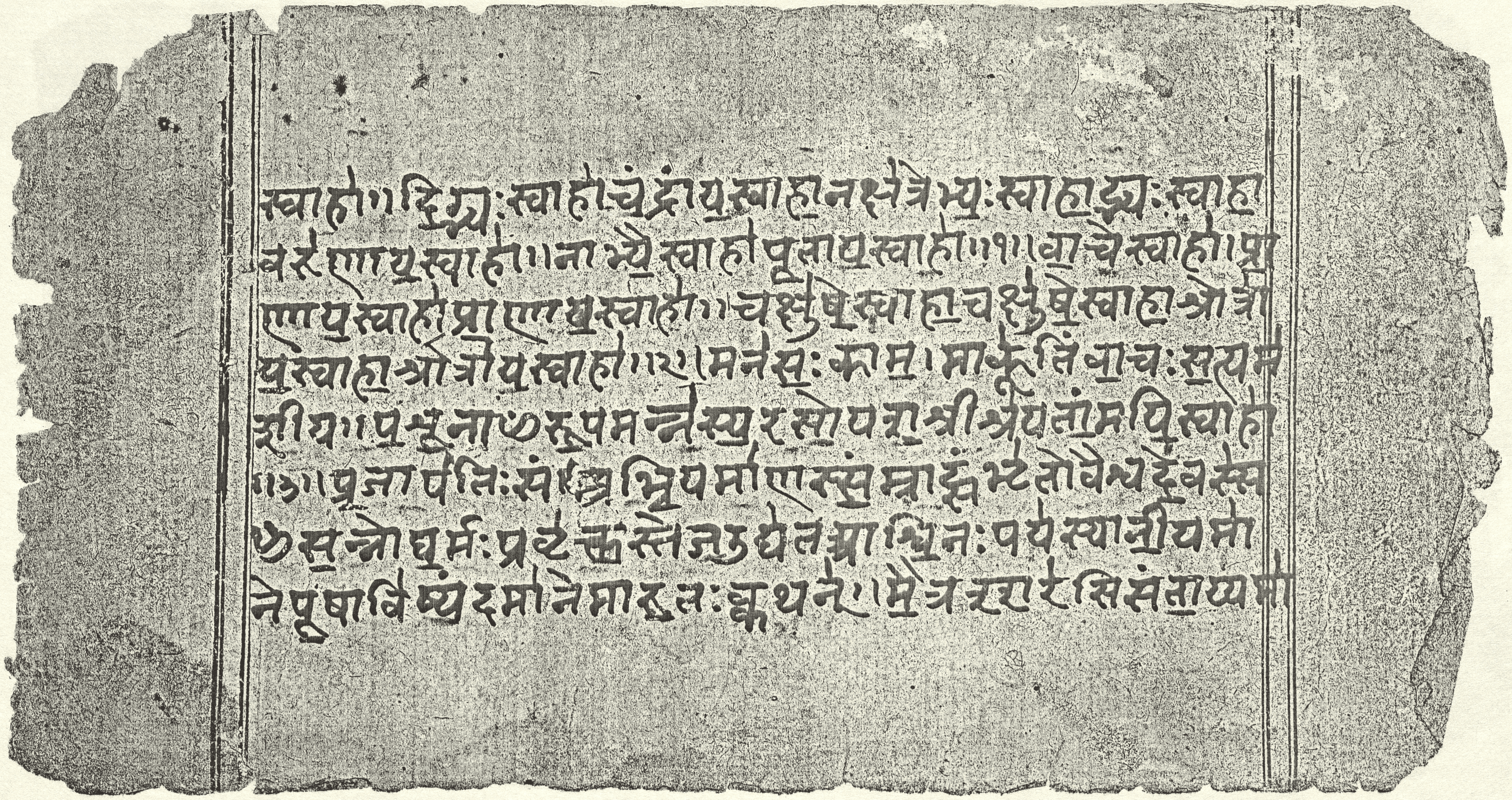

स्वाहा॥ दिग्भ्यः स्वाहा। चंद्राय स्वाहा। नक्षत्रेभ्यः स्वाहा। अद्भ्यः स्वाहा
वरुणाय स्वाहा॥ नाभ्यै स्वाहा। पूताय स्वाहा॥१॥ वाचे स्वाहा। प्रा
णाय स्वाहा। प्राणाय स्वाहा॥ चक्षुषे स्वाहा। चक्षुषे स्वाहा। श्रोत्रा
य स्वाहा। श्रोत्राय स्वाहा॥२॥ मनसः काम। माकूतिं वाचः सत्यम
शीय॥ पशूनाꣳ रूपमन्नस्य रसो यशः श्रीः श्रयतां मयि स्वाहा
॥३॥ प्रजापतिः संभ्रियमाणः सम्राट्संभृतो वैश्वदेवः स
ꣳसन्नो घर्मः प्रवृक्तस्तेज उद्यत आश्विनः पयस्यानीयमा
ने पूषा विष्यंदमाने मारुतः क्लथन्॥ मैत्रः शरसि संताय्यमा

467

॥२४७॥

नेत्राय व्योक्तिय मां॥ आग्नेयो हूयमानो वा ह्वतः॥७॥ सविता प्र
थमेऽहन्नग्निर्द्वितीये वायुस्तृतीये आदित्यश्चतुर्थे चंद्रमाः पं
चम ऋतुःषष्ठे मरुतः सप्तमे बृहस्पतिरष्टमे॥ मित्रो नवमे व
रुणो दशम इंद्र एकादशे विश्वेदेवा द्वादशे॥५॥ उग्रश्च भीम
श्च ध्वांतश्च धुनिश्च॥ सासह्वांश्चाभियुग्वा च विक्षिपः स्वा
हा॥६॥ अग्निं हृदयेनाशनिं हृदयाग्रेण पशुपतिं
कृत्स्नहृदयेन भवं यक्ना॥ शर्वं मतस्नाभ्यामीशानं मन्युना
महादेवमंतःपर्शव्येनोग्रं देवं वनिष्ठुना वसिष्ठहनुः शिंगिनि

॥२४७॥

468

कोश्याभ्यां ॥७॥ उग्रंलोहितेन। मित्रꣳसौव्रत्येनरुद्रंदौर्व्रत्येने
द्रंप्रक्रीळेनेमरुतोबलेनसाध्यान्प्रमुदा ॥ भवस्यकंठ्यꣳ
रुद्रस्यांतःपार्श्व्यंमहादेवस्यय[illegible]कृच्छर्वस्यवनिष्ठुःपशुप
तेःपुरीतत् ॥८॥ लोमभ्युःस्वाहा। लोमभ्यःस्वाहात्वचेस्वाहात्वचे
स्वाहालोहितायस्वाहालोहितायस्वाहामेदसेस्वाहामेदसेस्वा
हा। माꣳसेभ्यः[illegible]स्वाहामाꣳसेभ्यःस्वाहास्नावभ्यःस्वाहा[illegible]
स्नावभ्युःस्वाहास्थभ्युःस्वाहास्थभ्युःस्वाहामज्जभ्यःस्वाहामज्ज
भ्यःस्वाहा ॥ रेतसेस्वाहापायवेस्वाहा ॥९॥ आयासायस्वाहाप्रा

॥२४८॥

यासाय स्वाहा संयासाय स्वाहा वियासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहा
शुचे स्वाहा शोचते स्वाहा शोकाय स्वाहा ॥१०॥ तपसे स्वाहा तप्य
मानाय स्वाहा तप्ताय स्वाहा ॥ निष्कृत्यै स्वाहा प्रायश्चित्यै स्वाहा
भेषजाय स्वाहा ॥११॥ यमाय स्वाहान्तकाय स्वाहा मृत्यवे स्वाहा
ब्रह्महत्यायै स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा द्यावापृथिवीभ्या
ᳫं स्वाहा ॥१२॥ छ॥ छ॥ इति शुक्लयजुर्वेदसंहितायां एकोनचत्वा
रिंशत्तिमोध्यायः ॥छ॥छ॥ ॥ हरिः ॐ ॥ ईशावा[illegible]
मिदᳬं सर्वं यत्किंच जग त्यां जगत्॥ तेन त्यक्तेन भुं

॥२४८॥

470

जीथा मा गृधः कस्यस्विद्धनं॥१॥ कुर्वन्नेवेह कर्माणि जिजीविषे
च्छतꣳ समाः॥ एवं त्वयि नान्यथेतोस्ति न कर्म लिप्यते नरे॥२॥ अ
सुर्या नाम ते लोका अंधेन तमसावृताः॥ तांꣳस्ते प्रेत्याभिगच्छं
ति ये के चात्महनो जनाः॥३॥ अनेजदेकं मनसो जवीयो नैनद्दे
वा आप्नुवन्पूर्वमर्षत्॥ तद्धावतोन्यानत्येति तिष्ठत्तस्मिन्नपो मा
तरिश्वा दधाति॥४॥ तदेजति तन्नैजति तद्दूरे तद्वंतिके॥ तदंत
रस्य सर्वस्य तदु सर्वस्यास्य बाह्यतः॥५॥ यस्तु सर्वाणि भू
तान्यात्मन्नेवानुपश्यति॥ सर्वभूतेषु चात्मानं ततो न विजुगुप्स

471

ते ॥६॥ यस्मिन्सर्वाणिभूतान्यात्मैवाभूद्विजानतः ॥ तत्रकोमोहःक
शोकएकत्वमनुपश्यतः ॥७॥ सपर्यगाच्छुक्रमकायमव्रणमस्ना
विरꣳशुद्धमपापविद्धं ॥ कविर्मनीषीपरिभूःस्वयंभूर्याथात
थ्यतोर्थान्व्यदधाच्छाश्वतीभ्यःसमाभ्यः ॥८॥ अंधंतमःप्रविशंति
येविद्यामुपासते ॥ ततोभूयइवतेतमोयउविद्यायांꣳरताः ॥९॥
अन्यदेवाहुर्विद्ययान्यदाहुरविद्यया ॥ इतिशुश्रुमधीराणां
येनस्तद्विचचक्षिरे ॥१०॥ विद्यांचाविद्यांचयस्तद्वेदोभयंसह
॥ अविद्ययामृत्युंतीर्त्वाविद्ययामृतमश्नुते ॥११॥ अंधंतमः

संभूत्या

प्रविशन्ति ये विद्यामुपासते ॥ ततो भूय इव ते तमो य उ विद्यायाꣳ र
ताः ॥१२॥ अन्यदेवाहुर्विद्ययान्यदाहुरविद्यया ॥ इति शुश्रुम धी
राणां ये नस्तद्विचचक्षिरे ॥१३॥ विद्यां चाविद्यां च यस्तद्वेदोभ
यꣳ सह ॥ अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्ययामृतमश्नुते ॥१४॥ अं
धं तमः प्रविशन्ति ये संभूतिमुपासते ॥ ततो भूय इव ते तमो य
उ संभूत्याꣳ रताः ॥१५॥ अन्यदेवाहुः संभवादन्यदाहुरसंभ
वात् ॥ इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचचक्षिरे ॥१६॥ संभूतिं च
विनाशं च यस्तद्वेदोभयꣳ सह ॥ विनाशेन मृत्युं तीर्त्वा संभू

॥२५०॥

स्यामृतमश्नुते॥१७॥हिरण्मयेनपात्रेणसत्यस्यापिहितंमुखं।
तत्वंपूषंन्नपावृणुसत्यधर्मायदृष्टये॥१८॥पूषंन्नेकर्षेयम
सूर्यप्राजापत्यव्यूहरश्मीन्समूहतेजोयत्तेरूपंकल्याणतमं
तत्तेपश्यामि॥योसावसौपुरुषःसोहमस्मि॥१९॥वायुरनि
लममृतमथेदंभस्मांतंशरीरं॥ॐ॥क्रतोस्मरकृतं
स्मरक्रतोस्मरकृतंस्मर॥२०॥अग्नेनयसुपथारायेअ
स्मान्विश्वानिदेववयुनानिविद्वान्॥युयोध्यस्मज्जुहुराण
मेनोभूयिष्ठांतेनमउक्तिंविधेम॥२१॥ [redacted]

॥२५०॥

474

जुर्वेदसंहितायांचत्वारिंशतिमोध्यायः॥इदंसंवितापुस्तकसमाप्तः॥छ॥
॥छ॥आनंदनामसंवत्सरेदक्षिणायनेशरदऋतौआ
श्विनमासेशुक्लपक्षेतिथद्वादशीइंदुवासरेप्रथमप्रहरे
तद्दिनेपुस्तकंसमाप्तः॥छ॥लेखकपाठपोःशुभमस्तु॥छ॥श्रीजग
दंबार्पणमस्तु॥श्रीरामार्पणमस्तु॥छ॥इदंपुस्तकंरामजोसियानेलिखि
तंपरोपकारार्थंशुभमस्तु॥छ॥यादृशंपुस्तकंदृष्ट्वातादृशंलिखितंमया॥
यदिशुद्धमशुद्धंवाममदोषोनविद्यते॥श्रीअंबार्पणमस्तु॥छ॥छ॥छ॥
॥छ॥छ॥छ॥छ॥छ॥छ॥छ॥छ॥छ॥छ॥छ॥छ॥छ॥छ॥छ॥छ॥छ॥छ॥

॥२९॥

भिषेक्तारं वर्षिष्ठायनाकायपरिवेष्टारं ॥ देवलोकायपे
शितारं मनुष्यलोकाय प्रकरितारꣳ सर्वेभ्यो लोकेभ्य उप
सेक्तारमवर्ऋत्यै वधायोपमन्थितारं मेधायवासः पल्पूलीं
प्रकामायरजयित्रीम् ॥१२॥ ऋतयेस्तेनहृदयं ॥ वैरहत्या
यपिशुनं विविक्त्यै क्षत्तारमौपद्रष्ट्यायानुक्षत्तारं बला
यानुचरं भूम्ने परिष्कन्दं ॥ प्रियाय प्रियवादिनमरिष्ट्या
अश्वसादꣳ स्वर्गायलोकाय भागदुघं वर्षिष्ठायनाकाय
परिवेष्टारम् ॥१३॥ मन्यवेयस्तापं ॥ क्रोधायनिसरं योगा

॥२९॥

```
[OrderDescription]
,CREATED=26.10.20 12:04
,TRANSFERRED=2020/10/26 at 13:04:02
,PAGES=478
,TYPE=STD
,NAME=S0004546
,Book Name=M-3086-SHUKALYAJUVED SANHITA
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
```

```
FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
```

```
FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
```

```
FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
```

```
FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
```

```
FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
```

```
FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF
,FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF
,FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF
,FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF
,FILE187=00000187.TIF
```

```
FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF
,FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
,FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF
,FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF
,FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF
,FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF
,FILE212=00000212.TIF
,FILE213=00000213.TIF
,FILE214=00000214.TIF
,FILE215=00000215.TIF
```

```
FILE216=00000216.TIF
,FILE217=00000217.TIF
,FILE218=00000218.TIF
,FILE219=00000219.TIF
,FILE220=00000220.TIF
,FILE221=00000221.TIF
,FILE222=00000222.TIF
,FILE223=00000223.TIF
,FILE224=00000224.TIF
,FILE225=00000225.TIF
,FILE226=00000226.TIF
,FILE227=00000227.TIF
,FILE228=00000228.TIF
,FILE229=00000229.TIF
,FILE230=00000230.TIF
,FILE231=00000231.TIF
,FILE232=00000232.TIF
,FILE233=00000233.TIF
,FILE234=00000234.TIF
,FILE235=00000235.TIF
,FILE236=00000236.TIF
,FILE237=00000237.TIF
,FILE238=00000238.TIF
,FILE239=00000239.TIF
,FILE240=00000240.TIF
,FILE241=00000241.TIF
,FILE242=00000242.TIF
,FILE243=00000243.TIF
```

```
FILE244=00000244.TIF
,FILE245=00000245.TIF
,FILE246=00000246.TIF
,FILE247=00000247.TIF
,FILE248=00000248.TIF
,FILE249=00000249.TIF
,FILE250=00000250.TIF
,FILE251=00000251.TIF
,FILE252=00000252.TIF
,FILE253=00000253.TIF
,FILE254=00000254.TIF
,FILE255=00000255.TIF
,FILE256=00000256.TIF
,FILE257=00000257.TIF
,FILE258=00000258.TIF
,FILE259=00000259.TIF
,FILE260=00000260.TIF
,FILE261=00000261.TIF
,FILE262=00000262.TIF
,FILE263=00000263.TIF
,FILE264=00000264.TIF
,FILE265=00000265.TIF
,FILE266=00000266.TIF
,FILE267=00000267.TIF
,FILE268=00000268.TIF
,FILE269=00000269.TIF
,FILE270=00000270.TIF
,FILE271=00000271.TIF
```

```
FILE272=00000272.TIF
,FILE273=00000273.TIF
,FILE274=00000274.TIF
,FILE275=00000275.TIF
,FILE276=00000276.TIF
,FILE277=00000277.TIF
,FILE278=00000278.TIF
,FILE279=00000279.TIF
,FILE280=00000280.TIF
,FILE281=00000281.TIF
,FILE282=00000282.TIF
,FILE283=00000283.TIF
,FILE284=00000284.TIF
,FILE285=00000285.TIF
,FILE286=00000286.TIF
,FILE287=00000287.TIF
,FILE288=00000288.TIF
,FILE289=00000289.TIF
,FILE290=00000290.TIF
,FILE291=00000291.TIF
,FILE292=00000292.TIF
,FILE293=00000293.TIF
,FILE294=00000294.TIF
,FILE295=00000295.TIF
,FILE296=00000296.TIF
,FILE297=00000297.TIF
,FILE298=00000298.TIF
,FILE299=00000299.TIF
```

```
FILE300=00000300.TIF
,FILE301=00000301.TIF
,FILE302=00000302.TIF
,FILE303=00000303.TIF
,FILE304=00000304.TIF
,FILE305=00000305.TIF
,FILE306=00000306.TIF
,FILE307=00000307.TIF
,FILE308=00000308.TIF
,FILE309=00000309.TIF
,FILE310=00000310.TIF
,FILE311=00000311.TIF
,FILE312=00000312.TIF
,FILE313=00000313.TIF
,FILE314=00000314.TIF
,FILE315=00000315.TIF
,FILE316=00000316.TIF
,FILE317=00000317.TIF
,FILE318=00000318.TIF
,FILE319=00000319.TIF
,FILE320=00000320.TIF
,FILE321=00000321.TIF
,FILE322=00000322.TIF
,FILE323=00000323.TIF
,FILE324=00000324.TIF
,FILE325=00000325.TIF
,FILE326=00000326.TIF
,FILE327=00000327.TIF
```

```
FILE328=00000328.TIF
,FILE329=00000329.TIF
,FILE330=00000330.TIF
,FILE331=00000331.TIF
,FILE332=00000332.TIF
,FILE333=00000333.TIF
,FILE334=00000334.TIF
,FILE335=00000335.TIF
,FILE336=00000336.TIF
,FILE337=00000337.TIF
,FILE338=00000338.TIF
,FILE339=00000339.TIF
,FILE340=00000340.TIF
,FILE341=00000341.TIF
,FILE342=00000342.TIF
,FILE343=00000343.TIF
,FILE344=00000344.TIF
,FILE345=00000345.TIF
,FILE346=00000346.TIF
,FILE347=00000347.TIF
,FILE348=00000348.TIF
,FILE349=00000349.TIF
,FILE350=00000350.TIF
,FILE351=00000351.TIF
,FILE352=00000352.TIF
,FILE353=00000353.TIF
,FILE354=00000354.TIF
,FILE355=00000355.TIF
```

```
FILE356=00000356.TIF
,FILE357=00000357.TIF
,FILE358=00000358.TIF
,FILE359=00000359.TIF
,FILE360=00000360.TIF
,FILE361=00000361.TIF
,FILE362=00000362.TIF
,FILE363=00000363.TIF
,FILE364=00000364.TIF
,FILE365=00000365.TIF
,FILE366=00000366.TIF
,FILE367=00000367.TIF
,FILE368=00000368.TIF
,FILE369=00000369.TIF
,FILE370=00000370.TIF
,FILE371=00000371.TIF
,FILE372=00000372.TIF
,FILE373=00000373.TIF
,FILE374=00000374.TIF
,FILE375=00000375.TIF
,FILE376=00000376.TIF
,FILE377=00000377.TIF
,FILE378=00000378.TIF
,FILE379=00000379.TIF
,FILE380=00000380.TIF
,FILE381=00000381.TIF
,FILE382=00000382.TIF
,FILE383=00000383.TIF
```

```
FILE384=00000384.TIF
,FILE385=00000385.TIF
,FILE386=00000386.TIF
,FILE387=00000387.TIF
,FILE388=00000388.TIF
,FILE389=00000389.TIF
,FILE390=00000390.TIF
,FILE391=00000391.TIF
,FILE392=00000392.TIF
,FILE393=00000393.TIF
,FILE394=00000394.TIF
,FILE395=00000395.TIF
,FILE396=00000396.TIF
,FILE397=00000397.TIF
,FILE398=00000398.TIF
,FILE399=00000399.TIF
,FILE400=00000400.TIF
,FILE401=00000401.TIF
,FILE402=00000402.TIF
,FILE403=00000403.TIF
,FILE404=00000404.TIF
,FILE405=00000405.TIF
,FILE406=00000406.TIF
,FILE407=00000407.TIF
,FILE408=00000408.TIF
,FILE409=00000409.TIF
,FILE410=00000410.TIF
,FILE411=00000411.TIF
```

```
FILE412=00000412.TIF
,FILE413=00000413.TIF
,FILE414=00000414.TIF
,FILE415=00000415.TIF
,FILE416=00000416.TIF
,FILE417=00000417.TIF
,FILE418=00000418.TIF
,FILE419=00000419.TIF
,FILE420=00000420.TIF
,FILE421=00000421.TIF
,FILE422=00000422.TIF
,FILE423=00000423.TIF
,FILE424=00000424.TIF
,FILE425=00000425.TIF
,FILE426=00000426.TIF
,FILE427=00000427.TIF
,FILE428=00000428.TIF
,FILE429=00000429.TIF
,FILE430=00000430.TIF
,FILE431=00000431.TIF
,FILE432=00000432.TIF
,FILE433=00000433.TIF
,FILE434=00000434.TIF
,FILE435=00000435.TIF
,FILE436=00000436.TIF
,FILE437=00000437.TIF
,FILE438=00000438.TIF
,FILE439=00000439.TIF
```

```
FILE440=00000440.TIF
,FILE441=00000441.TIF
,FILE442=00000442.TIF
,FILE443=00000443.TIF
,FILE444=00000444.TIF
,FILE445=00000445.TIF
,FILE446=00000446.TIF
,FILE447=00000447.TIF
,FILE448=00000448.TIF
,FILE449=00000449.TIF
,FILE450=00000450.TIF
,FILE451=00000451.TIF
,FILE452=00000452.TIF
,FILE453=00000453.TIF
,FILE454=00000454.TIF
,FILE455=00000455.TIF
,FILE456=00000456.TIF
,FILE457=00000457.TIF
,FILE458=00000458.TIF
,FILE459=00000459.TIF
,FILE460=00000460.TIF
,FILE461=00000461.TIF
,FILE462=00000462.TIF
,FILE463=00000463.TIF
,FILE464=00000464.TIF
,FILE465=00000465.TIF
,FILE466=00000466.TIF
,FILE467=00000467.TIF
```

```
FILE468=00000468.TIF
,FILE469=00000469.TIF
,FILE470=00000470.TIF
,FILE471=00000471.TIF
,FILE472=00000472.TIF
,FILE473=00000473.TIF
,FILE474=00000474.TIF
,FILE475=00000475.TIF
,FILE476=00000476.TIF
,FILE477=00000477.TIF
,FILE478=00000478.TIF
,
```